Quomodo dicat deus omnia posse.
Qd oipotentia dei scdz duo psiderat
Inuectio contra illos qui deum dicūt nil posse nisi quod vult et facit.
An deus possit facere aliquid melius qz facit vel alio vel meliori modo.
Utruz possit deus semper omne quod potuit.
De voluntate dei que essencia est dei et de signis eius.
Qd licet idez sit deo velle qd esse. nō tamē pōt dici deus omnia esse q̄ vult.
De intelligentia harum locutionum. deus scit vel deus vult. de' scit omnia vel vult aliquid.
Qd dei voluntas summe bona. causa est omnino que naturaliter sunt. cuius causa non est querenda. quia prima et summa causa est omniū.
Quibus modis accipitur dei volūtas
Qd pceptio. phibitio. pmissio. psiliū operatio. nomine voluntatis interduz intelliguntur vel accipiuntur.
Utruz deus velit ab omnib' fieri ea q̄ precipit. vel nō fieri ea que phibet.
Qd voluntas dei que ipse est in nullo cessari potest.
Quomodo intelligendū sit illud volui cōgregare filios tuos et noluisti illud q̄ vult omnes homines saluos fieri.
Utrum mala deo nolente vel volente fiant.
Quomō intelligenduz sit illud Aug. mala fieri bonum est.
De multiplici acceptione boni.
Qd mala vniuersitati valent.
Qd ī deo non est causa vt sit deterior homo.
Quomodo volūtas dei de homine impletur quocūqz se vertat.
Ex quo sensu quedam dicunt fieri cōtra dei voluntatem.
Quare precepit deus omnibus bona facere. et mala vitare et si nō id ab omnibus vult impleri.
Qd homo aliqñ bona voluntate aliud vult qz deus et mala idem q deus.
Qd dei voluntas per malas hominuz voluntates impletur.
Utrum placuerit viris sanctis q xps moreretur et pateretur.
Utrum passiones sanctorum debeam' velle.

Incipit primus liber de misterio trinitatis.

Qi. I.

Teris ac noue legis continentiā diligenti indagine atqz etiā psiderantibus nobis puia dei gratia innotuit sacre pagine tractatū/circa res. vl signa. pcipue versari. Ut em egregius doctor Augustins. ait. in libro de doctrina cristiana. Omnis doctrina vel rerum est vel signorum. sed res etiam per signa discuntur. Proprie autem hic res appellant. que nō ad significanduz aliqd adhibentur. Signa vero quorū vsus ē in significādo. Eorz autez aliqua sunt. quorz omnis vsus ē in significando. nō in iustificādo. id est quibus nō vtimur. nisi aliqd significandi gratia. vt aliqua sacramēta legalia. Alia. que non soluz significant. sed pferunt. qd intus adiuuet. sic euangelica sacramēta. Ex quo apte intelligit. que hic appellent signa res ille videlicet. que ad significanduz aliquid adhibent. Omne ergo signum etiā res aliqua est. qd em nulla res est vt in eodez Aug. ait. omnino nichil ē. non autē econuerso. omnis res. signuz est/ qz non adhibetur. ad significanduz aliquid. Cumqz his intenderit theologorz speculatio studiosa. atqz modesta. diuinam scripturā. formam pscriptā. in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis adituz ad res diuinas aliqua tenus intelligendas. deo duce aperire volentibus. disserendū est. z primū de rebus. postea de signis disseremus.

Augustinus.
Augustinus.
Augustinus.

De rebus cōmuniter agit.

Id ergo in reb' psiderandū est vt in eodē aug. ait. Qd res alie sūt qbus fruendū ē. Alie qbus

Aug.

Augustinus. vtendum est alie q̃ que fruuntur ⁊ vtunt. Ille quibus fruendũ est. nos beatos faciũt. Istis quibus vtendum est. tendẽtes ad beatitudinẽ. adiuuamur. ⁊ quasi adminiculam̃ vt ad illas res que nos beatos faciũt peruenire / eisq̃ inherere possimus. Res vero que fruunt ⁊ vtũtur. nos sumu'. quasi inter vtrasq̃ constituti. ⁊ angeli ⁊ sancti. frui autem est amore alicui rei inherere. ꝓpter seipsam. vti vero id q̃d in vsum venerit. referre. ad obtinendum illud. quo fruendũ est. alias abuti est. nõ vti. Nã vsus illicit'. abusus vel abusio nominari debet. Res ergo q̃bus fruendum est. sũt pater ⁊ filius ⁊ spũssanctus. Eadem tũ trinitas. quedam summa res est. cõmunisq̃ oibus fruẽtib' ea. si tũ res dici debet. ⁊ non rex omniũ causa. si tamen et causa. Non em̃ facile põt inueniri nomen. q̃d tante excellencie ꝓueniat / nisi q̃d melius dicit' trinitas. hec vnus de'

De reb' q̃ue fruũtur ⁊ vtũtur.

Aug. quid sit frui et vti.

Augustinus. De rebus quibus fruendus est.

Res aũt quibus vtendũ est. mũdus est et in eo creata. Unde aug. in eodem. Utendũ est hoc mundo. nõ frueudũ. vt inuisibilia dei p ea que facta sunt. intellecta ꝓspiciantur. id est vt de tempalibus eterna capiant'. Item in eodẽ In omnibus rebus ille tm̃ sunt quibus fruendus est. que eterne et incõmutabiles sunt. Ceteris aũt vtendum est. vt ad illarum pfruitionem pueniatur. Idem aug. in li. x. de trini. Fruimur cognitis in q̃bus ipsis ꝓpter se voluntas delectata cõquiescit vtimur vero eis q̃ ad aliud referimus quo fruendum est.

Aug. De rebus q̃bus vtendum est.

Augustinus.

Item quid intersit inter frui et vti aliter q̃z supra.

Notandũ vero q̃ idem Aug. in li. x. de trini. aliter q̃z sup accipiens vti et frui. sic dic. Uti ẽ assumere aliquid. in facultatẽ voluntatis. frui aũt est vti cum gaudio. non ad huc spei. sz iam rei. Ideoq̃ omnis qui fuitur vtitur. Assumit em̃ aliq̃d in facultatem voluntatis. cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur. et fruitur. si id q̃d in facultatem voluntatis assumit. non ꝓpter ipsum. sed ꝓpter aliud appetit. Et attende quia videtur aug. dicere. illos frui tantum. q̃ in re gaudent. non iam in spe. ⁊ ita. in hac vita. non videmur frui. sed tantuz vti. vbi gaudemus in spe. cum supra dictum sit. frui. esse. amore inherere. alicui rei ꝓpter se. qualiter etiã hic. multi adherent deo.

Aug.

Determinatio eorum que videntur contraria.

Hec ergo que si bi ꝓtradicere videntur? sic determinam'. dicentes nos. ⁊ hic ⁊ infuturo fruiz ibi ꝓprie et perfecte et plene. vbi per speciẽ videbim'. q̃ fruemur. Hic autẽ dum in spe ambulam'. fruimur quidez sz nõ adeo plene. Unde in li. x. de tri. Fruimur cognitis in q̃bus voluntas ẽ Idez in li. de doctrina xp̃iana ait. Angeli illo fruẽtes iam beati sunt. quo et nos frui desideram'. et quantuz in hac vita iam fruimur. vel p speculum vl' in enigmate tanto nostrã peregrinationẽ ⁊ tolerabilius sustinemus ⁊ ardencius finire cupimus. Potest etiaz dici q̃ q̃ fruit' etiam in hac vita. nõ tantũ habet gaudiũ spei. sz etiaz rei q̃z iam delectatur in eo q̃d diligit. et ita iã rem aliqua tenus tenet. Constat ergo q̃ debemus deo frui et nõ vti. Illo em̃ vt ait aug. frueris quo efficeris beatus. et in quo spem ponis vt ad id pueniaz. De hoc idem ait in li. de doctrina xp̃iana. Dicimus nos ea re frui quã diligimus ꝓpter se. ⁊ ea re fruendũ nobis esse tantuz qua efficimur beati. ceteris vero vtendũ. frequenter tamen dicit' frui. cũ delectatione vti. Cum em̃ adest q̃d diligitur. etiã delectationẽ secum gerit. si tamen p eam transieris et ad illud vbi p manendũ est. eam retuleris. vteris ea ⁊ abusiue nõ ꝓprie diceris frui. si vero inheseris atq̃ pmanseris. finẽ in ea ponẽs leticie tue. tũc vere ⁊ ꝓprie frui dicẽdus es. q̃d nõ est faciendũ nisi in illa

Aug.

Aug.

Alia determinatio.

Aug.

Aug.

trinitate. id est summo et incõmutabi/
li bono.

Utrũz hominibus sit vtendũ
vel fruendum.

Cum autẽ homi
nes qui fruuntur et vtuntur alijs rebus
res alique sunt. Querit vtrum frui se
debeant an vti. an vtrumq; Ad qd sic
respondet aug. in libro de doctrina cri
stiana. Si propter se homo diligendus
est fruimur eo. si propter aliud vtimur
eo. Videtur autem michi ppter aliud
diligendus. quod enim propter se. dili
gendum est: in eo pstituitur beata vita
cuius etiam spes. hoc tempore psolat
In homine autez spes ponenda nõ est/
qr maledictus est qui hoc facit Ergo si
liquide aduertas. nec seipo quisq; frui
debet. quia nõ se debet diligere ppter
se. sed ppter illud quo fruendum est.
Huic autẽ ptrarium videtur qd aplus
ad philomonez loquens ait. Ita frater
ego frat ego te fruar in dño. quod ita
determinat Aug. Si dixisset tm te fru
ar/et non addidisset in dño. videretur
finem dilectionis. ac spem cõstituisse in
eo. Sed quia illud addidit in dño. se
finẽ imposuisse. eodq; frui significauit
Cum em vt idem aug. ait. homine in
deo frueris. deo pocius q; hoie frueris

Hic queritur vtrũz deus frua
tur. an vtatur nobis.

Sed cũ deus di
ligat nos. vt frequẽter scriptura dicit.
q eius dilectionẽ erga nos mltũ cõmen
dat. Querit aug. quomõ diligit an vt
vtens. an vt fruens. et pcedit ita. Si
fruit eget bono nostro. qd nemo sanus
dixerit. Ait em propheta. bonoz meo
rum non eges. Omne em bonum nrm
vel ipse ẽ. vel ab ipso est. non ergo frui
tur nobis sed vtit. Si em nec fruitur
nec vtitur. non inuenio quomõ diligat
nos. neq; tamẽ sic vtitur nobis. vt nos
alijs rebus. Nos em res qbus vtimur
ad id referimus vt dei bonitate pfrua/
mur. Deus vero ad suam bonitatez
vsum nostrũ refert. Ille em miseretur
nostri ppter suam bonitatẽ. nos autez
nobis inuicem ppter illius bonitatem
Ille nostri miseret vt se perfruamur.
nos vero inuicẽ nostri miseremur vt il/
lo fruamur. Cum em nos alicuius mi/
seremur. et alicui psulimus ad eius q/
dem facimus vtilitatez/eamq; in tuem
sed et nra fit consequẽs. cum misericor
diã quam alijs impendimus non relin/
quid deus sine mercede Nec autẽ mer
ces summa ẽ. vt ipso pfruamur. Item
qr bonus est. sumus. et inquãtum sum/
boni sumus. Pozro etiã qr iustus est.
nõ impune mali sumus. z inquantũ ma
li sumus. intantũ etiam minus sumus.
Ille ergo vsus quo nobis vtitur deus.
nõ ad eius. sz ad nram vtilitatez refer/
tur: ad eius vero tantũmõ bonitatez.

Augustinus.

Augustinus.

Aug.

Aug' in libro d doctrina cri
stiana

Augustinus.

Utrum vtenduz. an fruendũ
sit virtutibus.

Hic psiderandũ
est. vtrum vtutibus sit vtendũ. an fruẽ
dum. Quibusdam videt q eis sit vten/
dum. et non fruendum. et hoc pfirmãt
autozitate Aug. qui vt pretaxatum ẽ
dicit non esse fruendum. nisi trinitate
idest summo et incõmutabili bono Itẽ
dicunt ideo non esse fruendum eis. qa
ppter se amande non sunt. sed ppter
eternam beatitudinem. Illud autem q
fruendum est: ppter se amandũ est. sed
q virtutes ppter se amande non sint.
immo ppter beatitudinem solam: pro
bant autozitate aug. qui in li. xiij. de
trinitate contra quosdam ait. Forte v
tutes quas propter solam beatitudinem
amamus. sic nobis psuadere audient.
vt ipsam beatitudinem non amemus.
Quod si faciunt etiam ipsas vtiq; ama
re desistimus. quãdo illam ppter quã
solam istas amamus. non amamus.
Ecce his verbis videtur aug. ostende/
re q virtutes non ppter se. sed ppter
solam beatitudinẽ amande sint. Quod

Augustinus.

si ita est. ergo eis fruendũ nõ est. Alios vero contra videtur scz q fruendus eis sit. quia propter se petende et amande sunt. Et hoc ꝓfirmant autoritate ambrosij. qui ait sup illum locum epistole ad gala. Fructus aũt spiritus est caritas. gaudium pax. paciencia ꝛc. hic non nominat opa sed fructus q̃a ꝓpter se petenda sunt. si vero ꝓpter se petenda sunt: ergo et ꝓpter se amãda Nos autem harum que videntur autoritatũ repugnantiam de medio eximere cupientes dicimus q virtutes. ꝓpter se petende et amande sunt. et tamen ꝓpter solam beatitudinem. ꝓpter se quidem amande sunt: quia delectant sui possessores sincera et sancta delectatione. et ĩ eis pariunt gaudium spirituale. Verũ tamen non est hic ꝓsistendus. sed vltra gradiendum. Non hic hereat dilectionis gressus neq̃ hic sit dilectionis terminus. sz referat hoc ad illud summũ bonum. cui soli omnino inherendũ est. quia illud ꝓpter se tantum amandum est et vltra illud nichil querendum est. illud est em̃ suprem' finis. Ideo aug. dicit q eas diligimus ꝓpter solas beatitudinem. non q eas propter se diligamus. sed quia idipsum q eas diligimus. referimus ad illud summum bonum. cui soli inherendum est et in eo p manendum. finisq̃ leticie ponendus. q̃re virtutibus non est fruendum. Sed dicet aliquis. frui est amore inherere alicui rei ꝓpter seipsam. vt predictum est. Si ergo ꝓpter se virtutes amande sunt. et eis fruendum est. Ad quod dicimus in illa descriptione vbi dicitur ꝓpter seipsam. intelligendum est tantummodo vt scz ametur ꝓpter seipsas tantum. vt non referat ad aliud. ꝗ ibi ponatur finis vt supra ostendit aug. dicens. Si inheseris atq̃ permanseris. finem ponens leticie. tunc vere et proprie frui dicendus es. q̃d non est faciẽdum nisi in illa trinitate. id est summo et incõmutabili bono. Utendum est ergo virtutibus et per eas fruendum summo bono. Ita et de voluntate bona dicimus. Unde aug. in li. x. de tri. ait. Aug. voluntas est per quam fruimur. ita ꝛ p virtutes fruimur non eis nisi forte aliqua virtus sit deus. vt caritas de qua post tractabitur.

¶Epilogus.

Omniuz ergo q̃ dicta sunt. ex quo de rebus specialiter tractauimus. hec summa est. q alie sũt quibus fruendum est. alie quibus vtendum est. alie que fruũtur et vtuntur. et inter eas quibus vtendum est. etiã quedam sunt per quas fruimur. vt vtutes et potencie animi. que sunt naturalia bona. De quibus omnibus anteq̃ de signis tractemus. agendum est. ac primum de rebus quibus fruendum est. scz de sancta atq̃ indiuidua trinitate.

¶De misterio trinitatis et vnitatis.

Dc itaq̃ vera ac pia fide tenendum est q trinitas sit vnus et solus verus deus. vt ait aug. in. j. li. de trinita. scz pater et filius et spiritussanct' et hec trinitas vnius eiusdemq̃ substãcie vel essencie dicitur. creditur. et intelligitur. que est summum bonuz. q̃d purgatissimis mẽtibus cernitur. Mẽtis em̃ humane acies inualida. in tam excellenti luce non figitur. nisi per iusticiam fidei emundetur. Idem in eodez Nam approbo q in oratione dixi deus qui non nisi mundos verum scire voluisti. Responderi em̃ potest multos etiã non mundos. multa scire vera De hac re ergo summa ꝛ excellentissima cũ modestia et timore agendum est. et attentissimis auribus atq̃ deuotis audiendum. vbi queritur vnitas trinitatis patris scz et filij et spiritussancti. quia nec periculosius alicubi erratur. nec laboriosius aliquid queritur. nec fructuosi' aliquid inuenitur. Proinde omnis q̃ audit et legit ea q̃ de inefabili et in accessabili luce diuinitatis dicunt studat ¶Di. II

imitari atq; seruare. quod venerabilis doctor Aug'. in. j. li. de trini. de seipo ait. Non pigebit me inquit sicubi hesito querere nec putebit sicubi erro discere. Quisquis ergo audit hoc vel legit. vbi pariter certus est. pergat mecũ vbi pariter hesitat. querat mecum. vbi errorem suum cognoscit? redeat ad me vbi. mecum reuocet me. Ita ingrediamur simul caritatis viam. tendẽtes ad eum. De quo dictum est querite faciez eius semper.

¶ Aug.

¶ Que fuerit intẽtio scribenciũ de trinitate.

Omnes autẽ catholici tractatores vt in eodem. j. li. aug'. ait. qui de trinitate que deus est scripserũt. hoc intenderũt secundũ scripturas docẽ. q̃ pater ⁊ filius et spũsscũs vnius sint substãcie ⁊ ĩsepabili eq̃litate. vn' sint deus. ¶ Aug. in libro retractationũ. j. vbi dixi de patre et filio. q̃ gignit et quem gignit vnũ est. dicendum fuit vnum sunt. sicut ipsa veritas apte loquitur dicens. ego et pater vnum sumus. vt sit vnitas in essencia. et pluralitas in psonis. Ideoq; nõ sũt tres dũ. sed vnus deus. licet pater filium genuerit. et ideo filius non sit qui pater est. filiusq; a patre sit genitus. ⁊ ideo pater non sit qui filius est et spiritussanctus. nec pater sit nec filius. sed tm patris et filij. spiritus vtriq; coeq̃lis et ad trinitatis ptinens vnitatem. Teneamus ergo patrem et filiuz et spiritumsanctũ vnum esse naturaliter deũ vt ait aug'. in li. de fide ad petrum. Neq; tñ ipsum patrem esse qui filius ẽ nec filium ipsum esse qui pater est. nec spiritũsanctum ipsum esse qui pater est aut filius. Una est em patris et filij et spiritussancti essentia. quam greci homousion vocant. in qua nõ est aliud pater. aliud filius. aliud spiritussanctus. quãuis sit personalit/ alius pater/ ali' filius/ alius spiritussanctus.

¶ Aug.

¶ Quis ordo sit seruandus cum de trinitate agitur.

Ceterum vt in ꝑmo li. de trinitate aug'. docet primuz secundum autoritates sanctarum scripturarum. vtrũ ita fides se habeat demonstrandũ est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores. latiores q̃z capatiores rationibus catholicis. et similitudinibus cõgruis ad defensionez et assertionem fidei vtendum est. vt eorum inquisitionibus satisfacientes mansuetos plenius instruam' et illi si nequieuerint inuenire q̃ querit de suis mentib' pocius q̃z de ipsa veritate vl' de nr̃a dissertione conquerantur.

¶ Testimonia sanctorꝫ de trinitate

Proponamus ergo in medium veteris ac noui testamenti autoritates quibus diuine vnitatis atq; trinitatis veritas demonstret. ac primũ ipsa legis exordia occurrant. Ubi moyses ait. Audi israhel dñs deus tuus. deus vnus est. Item ego sum dñs deus tuus q̃ te eduxi de terra egipti. Non erunt tibi alij dij preter me. Ecce hic significauit vnitatem diuine nature. Deus em̃ et domin' vt ait ambrosius in. j. li. de trini. nomen est nature. nomen est potestatis. Item alibi deus loquens ad moysen ait. Ego suz qui sum. et si quesierint nomẽ meum. vade et dic eis. Qui ẽ misit me ad vos dicens em̃ ego sum. non nos sumus. et qui est. non qui sumus. aptissime declarauit vnum solum deum esse. In canticco etiã exodi legitur. Dñs omnipotẽs nomen eius. Non ait dñi vnitatem volens significare. Personaꝫ quoq; pluralitatem et nature vnitatem simul ostẽdit dñs in genesi dicẽs. faciamus hominem ad ymaginẽ et similitudinẽ nostrã dicens em̃ faciamus ⁊ nostram pluralitatem psonarum ostendit. dicens vero ymaginem vnitatẽ essentie. vt em̃ dicit aug'. in li. de fide ad petrum. Si in illa natura patris ⁊ filij ⁊ spũsscti vna essz

¶ Ambrosius.

tantum persona. nō diceret faciamus
hoiem ad ymaginē et similitudinē no
strā cuz eē dic ad ymaginē. ondit vnā
naturā esse ad cuius ymaginē homo fie
ret. cū vero dicit nostrā. ostendit eun
dem deū nō vnā sed plures esse psonas

Aperte ostēdit hilarius q nec solitudo nec diuersitas nec singularitas sibi est sz similitudo

Hilarius quoqz

in li. iij. de trini. dicit his vbis significari q in trinitate nec diuersitas ē nec singularitas vel solitudo. sed similitudo et pluralitas siue distinctio. Ait eē sic Qui dixit faciamus hoiez ad ymaginē et similitudinē nr̄am. inuicē esse sui similes in eo q dicit ymaginē et similitudinē nostrā ostendit. ymago eē sola nō est et similitudo non sibi est. neqz diuersitatem duob' admisceri alteri' ad alteqz similitudo pmittit. Item idem i iiij. li. Absolutius voluit intelligi significationē hanc non ad se esse referendā tm̄. dicēdo faciam' hoiez ad imaginē z silitudinē. nr̄az. Professio eē psorcij sustulit intelligentiā singularitatis. qz psorcium aliqd nec potest esse sibi pi solitario. neqz rursuz solitudo solitarij recipit faciam'. neqz quisq̄z alieno a se loquet nostram. vterqz ergo sermo scz faciamus z nr̄am vt solitariuz eundemqz nō patitur. ita neqz diuersum a se alienūqz significat Solitario psuenit faciaz z meā non solitario vero psuenit dicere faciam' et nr̄am. vterqz fmo vt nō solitarium tm̄. ita neqz differentē esse vel diuersum esse significat. Nobis q̄z nec solitarius nec diuersus est cōfitendus. Ita ergo de' ad cōmunez sibi cum deo ymaginē eandēqz similitudinē hominē reperiet operari. vt nec significatio efficiētis admittat intelligentiā solitudis nec opatio pstituta ad eandem ymaginem vel similitudinē patiat diuersitatem diuinitatis. In his vbis hilarius pluralitatē psonarū voluit intelligi nomine psorcij atqz significauit noie consorcij vel pluralitatis nō poni aliqd sz

Aug.

Hylarius.

remoueri. Pluralitas eē vel psortiū psonarū cuz dicitur solitudo z singularitas negat cum dicim' plures esse psonas. significamus q non est vna sola. Ideo hilarius volens ista subtiliter et sane intelligi ait. pfessio cōsorcij sustulit intelligenciam singularitatis. nō dicit posuit aliquid. Ita etiā cum dicimus tres psonas. singularitatem et solitudinē tollimus. et q pater non est solus. nec filius ē solus nec spūssanctus ē solus. significam' q nec pater tm̄ est et filius. nec pater tantum et spiritussanctus. nec filius tantū et spiritussanctus De hoc aūt in sequenti plenius agetur vbi etiam secundū quid similes dicant tres persone. z vtrum aliquo mō sit ibi diuersitas vel differencia ostendetur.

Quid ex verbis hylary intelligi debeat

Hylarius.

Ad idez quod ceperat redit vt alias scz autoritates supponat

Nunc vero ad p

positū redeamus z ad ostendēdam personarū pluralitatem atqz essentie diuine vnitatem. alias sanctorū autoritates inducamus. Moyses dicit. In principio creauit deus celum et terram. per deum significans patrē. per principiū filium. et pro eo q apud nos deus dicitur. hebraica veritas habet heloym. qd est plurale huius singularis quod ē hel. Q̄ ergo non est dictum hel q est deus sed heloym. qd interpretari potest dij siue iudices ad pluralitatē psonarū refert. Ad quam etiam illud attinere videt. qd dyabolus per serpētē dixit Eritis sicut dij. p quo in hebraico habetur heloym. ac si diceret. Eritis sicut diuine psone. Ille etiam maximus pphetarū et regum dauid. qui suā ceteris prefert intelligentiaz dicens. sup senes intellexi. vnitatem diuine naturē ostendens ait. dñs nomen est illi. nō dicit dñi. Alibi etiaz eiusdem vnitatez et eternitatē simul ostendēs ait ex psona dei. Israhel si me audieris non erit in te deus recens neqz adorabis deum alienum. Aliud horū vt dicit ambro. in. j. li. de trinita. significat eternitatē

Ambro.

aliud vnitatem substancie indifferētis/ vt neqz posteriorem patre. neqz alteri' diuinitatis filiū vel spiritūsanctuz esse credam'. Nā si patre posterior est fili' vel spūssanctus recens ē. et si vnius nō est diuinitatis alien' ē. ⁊ nec posterior est qz recens nō est. nec alien' qz ex patre natus ē filius. ex patre ꝓcessit spiritussanctus. Alibi quoqz distinctionem psonaz insinuans ait. verbo dñi celi firmati sūt et spiritu oris eius. o. v. corū Alibi etiā ait. benedicat nos deus deꝰ noster benedicat nos deus. ⁊ metuant eum omnes fines terre. Trina eñ ꝓfessio dei. trinitatē exprimit psonaz. vnitatem vero essencie aperit cū singulariter subiūgit euz. Isaias quoqz dicit se audisse seraphin clamātia. sanctus. sanctus. sanctus. dñs deus. ⁊ per hoc q̄ dicit ter sanctus trinitatez significat. per hoc q̄ subdit dñs deus. vnitatem essentie. Dauid quoqz eternā filij generationem aperte insinuat ex psona filij dicēs Dñs dixit ad me filius me' es tu. ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili ysaias ait. Generationem eius q̄s enarrabit. In li. quoqz sapientie ēnitas filij cū patre monstrat vbi sapiētia ita loquit. Dñs possedit me ab initio viaz suazuz anteqz quicqz faceret a ꝑncipio ab eterno ordinata sum anteqz terra fieret. nec dum erant abissi ⁊ ego iam ꝓcepta eraz. nec dū fontes nec dū montes aut colles essent et ego parturiebar. adhuc terrā non fecerat ⁊ cardines orbis terre quādo ꝓparabat celos aderam qñ appendebat fundamēta terre. cū eo eram cuncta ꝓponens et delectabar per singl'os dies ludens coraz eo. Ecce apertū de eterna genitura testimoniuz quo ipsa sapientia phibet se añ mundū ꝓceptaz esse et parturiri. i. genitam ⁊ apud patrem eternaliter existere. Ipsa etiaz alibi ait. Ego ex ore altissimi pdij primogenita ante omnez creaturā. Michea quoqz ꝓpheta ēnam vbi generationē et tpalem ex maria simul insinuauit dicens. Et tu bethlehē effrata paruulus es in milibus iuda ex te egredietur qui sit dominator in israhel. et egressus eius ab inicio a diebus eternitatis.

Specialia testimonia de spiritusancto.

De spiritusācto

etiam expressa documenta in veteri testamēto habemus. In genesi eñ legit spiritus domini ferebat super aquas. et dauid dicit. Quo ibo a spiritu tuo. In libro sapientie dicitur. spiritussanctus disciplinę effugiet fictum. benign' est eñ spiritus sapientie Isaias quoqz ait. spiritus domini super me.

De testimonijs noui testamēti

Nunc vero post

testimonia veteris testamenti. de fide sancte trinitatis et vnitatis. ad noui testamenti autoritates accedamus. vt in medio duum animaliū. id est testamentoz cognoscat veritas. ⁊ forcipe de altari sumat calculus quo tangant ora fidelium. Dñs itaqz xp̄s vnitatē diuine essentie. ac psonaz trinitatem apte insinuat dicens apostolis. Ite baptizate omnes gentes. in nomine patris ⁊ filij et spiritussancti. In nomīe vtiqz ait vt ambro. ait in primo libro de trini. non in nominibus vt vnitas essentie ostēdatur per nomina tria que supposuit tres esse psonas declarauit. Ipse etiam ait Ego et pater vnum sumus. vnuz dixit vt ait ambro. in eodem. ne fiat discretio potestatis nature. ⁊ addidit sumus vt patrē filiūqz cognoscas. scz vt perfectus pater. filium perfectū genuisse credat. et q̄ pater et filius vnū sint. nō cōfusione psone. sed vnitate nature. Iohannes quoqz in epistola canonica ait Tres sunt qui testimoniū perhibent in celo. pater. verbum. et spiritussanct'. et hij tres vnum sunt. Ipse etiā in initio euangelij sui ait. In principio erat verbū ⁊ verbum erat apud deuz. ⁊ deꝰ erat vbum. vbi apte ostēdit filium semper et eternaliter fuisse apud patrē. vt aliū apud aliuz. Apostolus quoqz apte

Ambrosius.
Aug.
Amb.

trinitatē distinguit dicēs. Misit deus
spūm filij sui in corda nra. ⁊ alibi si spi
ritus eius qui suscitauit ihesuz habitat
in nobis ⁊c. Item alibi trinitatez atqz
vnitatez euidentissime ꝓmendat dicēs
Quoniā ex ipo ⁊ per ipm ⁊ in ipo sunt
omnia. ipi. gloria. Ex ipo ait vt aug.
in li. de tri. ait ꝓpter patrē. per ipsuz
dicit ꝓpter filium. in ipso ꝓpter spiri
tumsanctū. Per hoc vero q non ait ex
ipsis p ipsos et in ipsis nec ait ipsis glo
ria sed ipsi. insinuauit hanc trinitatem
vnum deū esse. Sed qnia singule pene
sillabe noui testamenti hanc ineffabilis
vnitatis atqz trinitatis veritatem ꝓcor
diter insinuāt inductio in testimoniorū
super hac re supsedeamus et rationib'
cōgruisqz similitudinibus ita esse ꝓut
infirmitas nostra valet ostendamus.

¶ Augustinus.

¶ Incipit ostendere quomō per creaturam potuerit cognosci creator.

¶ Di. III.

Apostolus nā
qz ait. q̃ inuisibilia ꝑ ia crea
tura mūdi p ea q̃ facta sunt
intellecta ꝓspiciunt. Sempiterna quo
qz vtus eius et diuinitas. Per creatu
ram mundi intelligit homo ꝓpter ex
cellentiam qua excellit inter alias crea
turas. vel ꝓpter conuenientiam quam
habet cū omni creatura. homo ergo in
uisibilia dei intellectu mentis ꝓspicē po
tuit vel etiam conspexit. per ea que fa
cta sunt. i. per creaturas visibiles vel ī
uisibiles. A duobus enim iuuabatur
scz a natura que rationalis erat. et ab
operibus a deo factis. vt manifestaret
homini veritas. Ideoqz apostolus dicē
q deus reuelauit illis scz dum fecit ope
ra in quibus artificis aliquatenus relu
cet iudicium.

¶ Prima ratio vel modus quomodo potuit cognosci deus.

¶ Ambrosius.

Iā sic ait ambro
vt deus quia natura inuisibilis est. etiā
a visibilib' posset sciri opus fecit quod
opificez visibilitate sui manifestauit vt
per certum incertum posset sciri. et ille
deus omniū esse crederetur. qui hoc fe
cit qd ab homine impossibile est fieri.
Potuerūt ergo cognoscere siue cogno
uerunt vltra omnē creaturam esse illū
qui ea fecit. que nulla creaturaz face
re vel destruere valet. Accedat que
cunqz vis creatura. ⁊ faciat tale celum
et talem terzam et dicam qz deus est.
Sed q̃a nulla creatura talia facere va
let. constat sup omnem creaturam esse
illum qui ea fecit. Ac per hoc illū esse
deū. humana mens cognoscere potuit.

¶ Secūda ratio qua potuit cognosci. vel modus quo nouerit.

Alio etiaz modo
dei veritatem ductu rationis cognosce
re potuerūt vel etiam cognouerunt. vt
em aug. ait in li. de ciuitate dei. Vide
rūt summi philosophi nulluz corp' esse
deum. et ideo cuncta corpora transcen
derunt querentes deū. viderunt etiam
quidqd mutabile est. non esse summuz
bonum deū omniū qz principiū. ⁊ ideo
omnem animā mutabilesqz spiritus trā
scenderūt. De inde viderunt omne qd
mutabile est non posse esse nisi ab illo q̃
incōmutabiliter et simpliciter est. In
tellexerunt ergo eum et omnia ista fe
cisse et a nullo fieri potuisse.

¶ Aug.

¶ Item in eodē

¶ Tercia ratio vel modus.

Considerauerūt
etiam. quidquid est in substancijs. vel
corpus esse vel spiritū. meliusqz aliqd
spiritum esse q̃z corpus. sed lōge melio
rem qui spiritū fecit et corpus.

¶ Aug.

¶ Quartus modus vel ratio.

Intellexerunt

eciam corporis speciem esse sensibilem et spiritus speciem intelligibilez. et intelligibilem speciem sensibili ptulerũt. Sensibilia dicimus q̃ visu tactuq̃ corporis sentiri queũt. Intelligibilia que ꝓspectu mentis possunt intelligi. Cuz ergo in eorũ conspectu et corpus z animus magis minusq̃ speciosa essent. si autẽ omni specie carere possent. omnino nulla essent. viderũt esse aliq̃d quo illa speciosa facta sunt. vbi est ꝑma z incõmutabilis species. Ideoq̃ incõparabilis z illud esse rez principium rectissime crediderũt. quod factum non esset et ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas dei Cũ ergo deus vna sit et simplex essentia. q̃ ex nulla diuersitate partiũ vel accidentium ꝓsistit. pluraliter tamẽ dicit apostolus inuisibilia dei. qz pluribus modis cognoscit veritas dei per ea que facta sunt. Ex ꝑpetuitate namq̃ creaturaruz intelligitur conditor eternus ex magnitudine creaturaz omnipotens ex ordine et dispositione sapiẽs ex gubernatione bonus. Hec autem omnia ad vnitatẽ deitatis ptinẽt mõstrandã.

Quomodo in creaturis apparet vestigium trinitatis.

Nunc restat ostẽdere vtrum per ea que facta sunt aliq̃d trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc aug. in libro vj. de trini. ait. Oportet vt creatorez per ea que facta sunt intellectu ꝓspicientes trinitatem intelligamus. Huius eñ trinitatis vestigium in creaturis apparet Hec eñ que arte diuina facta sunt. et vnitatem quandã in se ostendũt et speciem et ordinez. Nam quidq̃ horz creatorum et vnũ aliquid est. sicut sunt nature corporz et animarum et aliqua specie format. sicut sunt figure vel qualitates corporz ac doctrine vel artes animarum et ordinẽ aliquem petit aut tenet. sicut sunt pondera vel collocationes corporz et amores vel delectationes animarum. et ita in creaturis prelucet vestigium trinitatis. In illa eñ trinitate summa origo est omnium rerum z perfectissima pulcritudo. et beatissima delectatio. Summa aũt origo vt aug. ostendit in li. de vera religione. intelligit. deus pater. a quo sunt oia. a quo filius et spiritussanctus. Perfectissima pulcritudo intelligit filius scz veritas patris nulla ex parte ei dissimilis q̃ cũ ipso z in ipo patre veneramẽ. q̃ forma ẽ omniũ que ab vno facta sunt et ad vnũ referunt. Que tamen omnia nec fierẽt a patre p filiuz. neq̃ suis finibus salua essent. nisi deus summe bonus essz. qui z nulli nature que ab illo bona esset inuidit et vt in bono ipso maneret. alia quantũ vellet. alia quantum posset dedit. que bonitas intelligit spiritussanctus. qui est donũ patris et filij. quare ipsum donũ dei cum patre z filio eque incõmutabile. colere et tenere nos conuenit. Per ꝓsiderationem itaq̃ creaturarum vnius substantie trinitatem intelligimus. sed vnum deum patrem a quo sumus. et filium per quẽ sumus. z spiritũsanctum in quo sumus. scz principium ad qõ recurrimus. z formã quã sequimur. z gratiam qua recõcilamur vnum scz quo auctore ꝓditi sumus. z similitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur. et pacez qua vnitati adheremus scz deum qui dixit. Fiat z verbuz per quod factum est omne quod substantialiter et naturaliter est. et donũ benignitatis eius qua placuit. q̃ ab eo per verbũ factum est. z reconciliatũ est auctori vt non interiret. Ecce ostensum est. q̃liter in creaturis aliquatenus ymago trinitatis indicat. non eñ per creaturaz contemplationẽ sufficiẽs noticia trinitatis potest haberi vel potuit sine doctrine vel interioris inspiratõis reuelatione. Unde illi ãtiqui philosophi quasi per vmbram et de longinquo viderunt veritatez. deficientes in ꝓtuitu trinitatis. vt magi pharaonis in tercio signo. Adiuuamur tamen in fide inui-

Aug.

De substãcijs intellige.

sibilium per ea que facta sunt.

Quomodo in anima sit ymago trinitatis.

Nũc vero ad eã iam pueniamus disputationem. vbi in mente humana que nouit deũ vel posset nosse trinitatis ymaginẽ reperiam? Ut eñ ait aug. in. xiiij. li. de trini. liz humana mẽs non sit eius nature cuius deus est. ymago tamen illius quo nihil melius est. ibi querẽda et inuenienda ẽ quo natura nostra nil habet melius. id est in mente. In ipsa eñ mente etiam anteqz sit particeps dei eius ymago reperit. z si eñ amissa dei pticipatõne de formis sit. ymago dei tñ pmanet. Eo eñ ipso ymago dei est mens quo capax eius est eiusqz pticeps esse potest. Iaz ergo in ea trinitatẽ que deus est inq̃ramus Ecce eñ mens. meminit sui. intelligit se diligit se. hec si cernimus cerni mus trinitatẽ nondum q̃dem deum sz ymaginem dei. Hic eñ quedam apparet trinitas. memorie intelligentie et amoris Hec ergo tria potissimũ tradamus. memoriã. intelligentiã. voluntatem. Hec ergo tria vt aug. ait in li. x. de trinita. non sunt tres vite. sed vna vita. nec tres mentes. sz vna mẽs. vna essentia. Memoria vero dicit ad aliquid z intelligentia et volũtas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur. vita vero dicit ad seipsaz. et mens et essentia. Hec ergo tria eo vnum sunt q̃ vna vita. vna mens. vna essentia. et quidq̃d aliud ad seipsa singula dicunt etiaz simul non pluraliter sz singulariter dicunt. Eo vero tria sunt quo ad se inuicem referunt.

Augustinus.

Tria ondit esse in anima q̃ relatiue dicũtur z equalia sũt scz memoriam intelligẽtiã et dilectionem.

Aug.

Quomõ equalia sint qz capiũtur a singulis omnia et tota.

Augustinus. Hic ostendit quomodo omnia a singulis

Qualia etiã sũt non solum singulis. sed etiam singula omnibus. Alioquin non se inuicem caperent. se autẽ inuicem capiunt. Capiunt eñ et a singulis singula et a singulis oia. Memini me habere memoriã et intelligentiã z voluntatem. et intelligo me intelligere et velle atqz meminisse. z volo me velle et meminisse z intelligere.

Quomõ tota illa tria memoria capiat.

Totamqz meaz memoriã et intelligentiã et voluntatez simul memini. quod eñ memorie mee nõ memini. illud nõ est i memoria mea nichil autẽ tam in memoria est. qz ipsa memoria. totam ergo memini. Itẽ q̃d q̃d intelligo. intelligere me scio. et scio me velle quidq̃d volo. quidquid autez scio memini. Totam ergo intelligentiam totamqz voluntatẽ meaz memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia.

Augustinus.

Similiter cum hec tria intelligo. tota simul intelligo neqz eñ quicqz intelligibiliũ est qd nõ intelligã. nisi qd ignoro. qd autẽ ignoro. nec memini. nec volo. quidquid ergo intelligibiliũ non intelligo. ꝓsequẽter eiaz nec memini nec volo. Quidq̃d ergo in telligibiliuz ergo memini z volo. consequenter intelligo.

Quõ illa tota capiat volũtas.

Aug.

Voluntas mea etiam totam intelligentiã totamqz meam memoriã capit. dũ vtor toto eo qd intelligo et memini. Cũ itaqz inuicẽ a singulis z omnia et tota capiant. equalia sunt tota singula. totis singulis. et tota singula simul omnibus totis. z hec tria vnum. vna vita. vna mens. vna essentia. ecce illius summe vnitatis atqz

trinitatis. vbi vna ē essentia et tres p/sone. ymago est humana mens licet im par. Mens aūt hic pro animo ipo ac/cipit. vbi est illa ymago trinitatis. p/prie vero mens dicit vt ait aug. nō ipa anima. sz q̄ in ea est excellentius quali ter sepe accipit. Illud etiam sciendz est q̄ memoria non solū est absentium z preteritorz. sed etiam presentiū vt ait Aug. in. xiij. li. de trinita. Alioquin non se caperet.

¶ Ex quo sensu illa tria dicātur esse vnū et vna essentia querit

Hic attēdendz

est diligenter ex quo sensu accipiendū sit q̄d supra dixit illa tria scz memoriā intelligentiam et voluntatē esse vnum. vnam mentem. vnam essentiam. quod vtiq̄z nō videtur esse verū iuxta ꝓprie/tatem sermonis. Mens enī. i. spirit' rationalis essentia est spiritualis et in/corporea. Illa vero tria naturales p/prietates seu vires sunt ipsius mentis. et a se inuicem differūt. quia memoria non est intelligentia vel voluntas. nec intelligentia voluntas siue amor.

¶ Quod etiam ad se inuicem di/cuntur relatiue.

¶ Ambrosius. **Et hec tria etiam**

ad se ipsa referunt vt ait aug. in. ix. li bro de trini. Mens enī amare seipam vel meminisse non potest nisi etiā noue rit se. nam quomō amat vel meminit q̄d nescit. Miro itaq̄z modo. tria ista inseparabilia sunt a semetipsis et tamen eorum singulū et simul omnia vna essē tia ē. cū et relatiue dicant ad inuicē.

¶ Hic aperit quod supra quere/batur scilicet quomō hec tria dicantur vnum.

Sed iam viden

dum est quomō hec tria dicant vna sb/stantia. Ideo scz q̄a in ipsa anima vel mente substantialiter existunt. nō sicut accidentia in subiectis. que possunt ad esse et abesse. Unde aug. i. ix. libro de trini. ait. Admonemur si vtrūq̄z vide re possumus. hoc in animo existere sub stantialiter. nō tanq̄z in subiecto. vt co lor in corpore. q̄a et si relatiue dicunt ad inuicem singula tñ substantialit̄ sunt in substancia sua. Ecce ex quo sensu il/la tria dicant esse vnum vel vna substā tia. que tria vt aug. ait. in. xv. li. de trini. In mente naturaliter diuinitus instituta quisq̄s viuaciter pspicit. z q̄z magnū sit i ea. vñ pōt etiā sempiterna immutabilisq̄z natura. recoli. conspici concupisci. reminiscitur enī per memo riā. intuetur per intelligentiam ample ctitur per dilectionez. profecto reperit illius summe trinitatis ymaginem.

¶ Aug. ¶ Aug.

¶ Quod in illa similitudine est dissimlitudo.

Veruntamē ca

ueat ne hanc ymaginem ab eadē trini/tate sactam ita ei comparet. vt omnino existimet similem. sed pocius in quali cumq̄z ista similitudine magnam quoq̄z dissimilitudinem cernat.

¶ Prima dissimilitudo.

Quod breuiter

ostendi potest homo vnus per ista tria meminit. intelligit. diligit. qui nec me moria est. nec intelligentia. nec dilectō sed hoc habet. vnus ergo homo est qui habet hec tria. nō ipse est hec tria. In illius vero summe simplicitate nature que deus ē. quāuis vnus sit deus. tres psone sunt pa. z fili. z. ss. z hee tres tñ vnus deus. Aliud ē itaq̄z trinitas. res ipsa. aliud ymago trinitatis in re alia ꝓpter quam ymaginem etiam illud in quo sunt hec tria ymago dicitur scz hō

¶ Quod p illa tria homo di/citur ymago.

sicut ymago dicitur ⁊ tabula ⁊ pictura que est in ea. sed tabula nomine ymaginis appellat ꝓpter picturã q̃ est in ea est.

¶ Altera dissimilitudo.

Aug.

Kursus ista imago que est homo habens illa tria. vna ꝑsona est. illa vero trinitas non vna ꝑsona ast. sed tres persone. pater filij et filius patris. et spiritus patris ⁊ filij. Itaq̃ in ista ymagie trinitatis. nõ hec tria vnus homo. sed vnius homis sunt In illa vero summe trinitate cuius hec ymago est. non vnius dei sunt illa tria sz vnus deus. ⁊ tres sunt ille. nõ vna ꝑsona. Illa em̃ tria non homo sunt. sed hois sunt vel in homine sunt. Sed nũ q̃d possumus dicere trinitatẽ sic esse in deo. vt aliq̃d dei sit nec ipsa sit deus. Absit vt hoc credamus. dicamus ergo in mente nostra ymaginez trinitatis. sz exiguaz ⁊ qualemcũq̃ esse que summe trinitatis ita gerit similitudinem vt ex maxima pte sit dissimilis. Sciendũ vero est q̃ hec trinitas mẽtis vt ait aug. in. xiij. li. de trini. non ꝓpterea tantũ ymago dei est. qz sui meminerit mens ⁊ intelligit ac diligit se sed quia potest etiam meminisse et intelligere ⁊ amare illum a quo facta est.

Caue nõ vnius dei tantnz sunt. sed etiã vnus deus.

¶ Alia assignatio trinitatis in anima. scilicet mens. noticia amor.

Augustinus.

Potest etiã alio modo alijsq̃ nominibus distingui trinitas in anima que est ymago illius sũme et ineffabilis trinitatis. Ut em̃ ait aug. in. ix. li. de trini. mens et noticia eius ⁊ amor tria quedaz sunt. Mens em̃ nouit se ⁊ amat se nec amare se põt nisi etiam nouerit se. Duo quedã sunt mens ⁊ noticia eius. Item duo quedã sunt mẽs ⁊ amor eius. Cum ergo se nouit mens ⁊ amat se. manet trinitas scz mens amor et noticia. Mens autem hic accipitur non pro anima sed pro eo quod in anima excellentius est.

¶ Quomõ ea dicantur esse vnũ.

Hec autem tria cum sint distincta a se inuicem. dicunt tamẽ esse vnum. quia in animo substantialiter existunt.

¶ Quia mẽs vice patris noticia filij. amor spũsanct? accipit.

Item in eodẽ

Et est ipsa mens quasi parens ⁊ noticia eius quasi ꝓles eius. Mens em̃ cum se cognoscit noticiam sui gignit. et est sola parens sue noticie. Tercius est amor. qui de ipsa mente et noticia ꝓcedit. dum mẽs cognoscens se. diligit se. non em̃ posset se diligere. nisi cognosceret se. Amat etiam placitam ꝓlem. i. notiam suam. et ita amor q̃dã ꝓplexus ẽ parẽtis ⁊ ꝓlis

¶ Quod non est minor mente noticia nec amor vtroq̃z.

Nec minor est ꝓles parente. dum tantaz se nouit mens quanta est nec minor ẽ parẽte ⁊ ꝓle. id est mente ⁊ noticia. tm̃ dum se diligit mens quantũ se nouit. ⁊ quanta est.

¶ Quod hec tria in seipsis sunt.

Nunc etiam hec singula in seipsis. qz ⁊ mens amans in amore est ⁊ amor in amantis noticia. et noticia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunq̃z vestigium trinitatis apparet.

¶ Quomõ mens per ista proficit ad intelligendum deum.

Mens itaqz rationalis ꝓsiderans hec tria. ⁊ illam vnã essentiam in qua ista sunt. extendit se ad contemplationem creatoris ⁊ videt vnitatẽ in trinitate. ⁊ trinitatez in vnitate. Intelligit eñ vnum deũ esse vnaz essentiam. vnum principiũ. Intelligit eñ quia si duo essent. vl' vtrisqz insufficiens esset vel alter supflueret. quia si aliquid deesset vni qd̃ haberet alter. nõ esset ibi summa pfectio. Si vero nihil vni deesset quod haberet alter. cuz in vno essẽt omnia alter supflueret. Intellexerũt ergo vnum esse deum omniũ auctorem. ⁊ vidit quia absqz sapientia non sit quasi res fatua ⁊ ideo intellexit eũ habere sapientiam q̃ ab ipso genita est. ⁊ quia sapientiam suam diligit. intellexit ibi etiam esse amorem.

Hic de sũme trinitatis vnitate

Augustinus.

Quappter iuxta istam cõsiderationem vt ait aug̃. in ix. li. de trini. credamus patrẽ ⁊ filiuz et spiritũsanctum vnũ esse deum. vniuerse creature ꝓditorem et rectorem. nec patrẽ esse filium. nec spiritũsanctuz vel patrem esse. vel filium. sed trinitatem relataz adinuicem psonarum. Vt eñ ait ipse in li. de fide ad petrũ. Una est natura siue essentia patris et filij et spiritussancti. nõ vna persona. Si eñ sic esset vna persona. sicut est vna substantia patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti veraciter trinitas non diceret. Rursus q̃dem trinitas esset vera. sed vnus deus trinitas ipsa non esset. si quẽadmoduz pater ⁊ filius ⁊ spiritussanctus psonaz sunt ab inuicem ꝓprietate distincti. sic fuissent naturaruz quoqz diuersitate discreti. Fides autẽ patriarchaz. ꝓphetarum. atqz apostolorz vnum deum predicat trinitatem esse. In illa ergo sancta trinitate vnus est deus pater qui solus essentialiter de seipso filiũ vnuz genuit. ⁊ vnus filius qui de vno patre solus essentialiter natus. ⁊ vnus spiritus sanctus q̃ solus essentialiter a patre filioqz ꝓcedit. hoc autem totũ nõ potest vna persona. i. gignere se et nasci de se ⁊ ꝓcedere de se. Ut eñ ait aug̃. in. j. libro de trini. nulla res est que seipsuz gignat vt sic.

Aug̃. in libro de fide ad petrum.

Aug̃.

Hic queritur vtrum cõcedendum sit q̃ deus se genuerit.

Hic orit̃ questio satis necessaria. Constat eñ et inffabiliter verum est quod deus pater genuit filium. Ideoqz querit̃ vtrum ꝓcedendum sit q̃ deus genuit deum. Si enim deus genuit deum. videt̃ q̃ aut se deuz aut alium deum genuerit. Si vero alium deum genuit. non est tñ vnus deus si autez seipsum deũ genuit aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus sane ⁊ catholice concedi q̃ vnus vnum genuit. ⁊ q̃ deus deum genuit. quia deus pater. deum filium genuit. In simbolo quoqz scriptum est lumen de lumine. deuz verũ de deo vero Qd̃ vero additur. ergo genuit se deuz vel alium deum. neutrũ ꝓcedendum esse dicimus. Qd̃ alium deũ non genuit manifestum est. quia vnus tantũz deus est. Qd̃ autẽ se ipsum non genuit. ostẽdit aug̃. in. j. li. de trini. dicens. Qui putant eius potentie esse deum vt seipsum ipse genuerit eo plus errant. q̃ nõ solum deus ita non est. sed nec spiritualis. nec corporalis creatura. nulla eñ res est que seipsam gignat vt sit. ⁊ ideo non est credendum vel dicendum q̃ deus genuit se.

CI. IIII

Solutio.

Alia questio de eodem.

Sed adhuc opponunt garzuli ratiocinatores dicẽtes Si deus pater genuit deuz. aut genuit deum qui est deus pater. aut deuz qui non est deus pater. Si genuit deuz qui

non est deus pater. ergo deus est q̃ nõ est deus pater. nõ ergo vn' tm̃ deus est Si vero genuit deũ qui est deus pater ergo genuit seipsum. Ad qd rñdemus determinantes istã ꝓpositionẽ. qua sic ꝓponunt. si deus pater genuit deũ aut deũ qui est deus pater. aut deũ qui nõ est de' pater. Hoc em̃ sane et praue intelligi potest. ⁊ ideo respondendum est ita deus pater genuit deum qui ẽ ipse pater hoc dicim' esse falsum. et ꝓcedimus alterã scz genuit deũ qui nõ est pater. nec tamen genuit alterum deũ nec ille qui genitus est alius deus est q̃z pater. sed vnus deus cum patre. Si vero addit genuit deũ qui nõ est de' pater. hoc distinguimus. qz dupliciter potest intelligi genuit deũ qui nõ est deus pater. scz deũ filiũ qui filius non est pat. q̃ deus est. hic sensus verus est. Si vo intelligat sic. genuit deũ qui nõ est de' pater. i. qui non est deus qui pater est hic sensus falsus est vnus em̃ et idẽ deus est. pater si. et. ss. et econuerso pat et filius ⁊ spiritussanctus vnus ẽ deus

¶ Responsio.

¶ Opinio quorundã dicentium tres psonas esse vnũ deũ vnaz substantiam. sed nõ econuerso scilicet vnum deum vel vnam substantiam esse tres psonas.

Quidã tamẽ veritatis aduersarij ꝓcedunt pzem et filium ⁊ spiritumsanctuz. sine tres psonas esse vnũ deum vnã substantiã. sz tamẽ nolunt ꝓcedere vnũ deũ sive vnam substantiã esse tres psonas. dicentes diuinã substantiã ꝑdicari detribus psonis nõ tres psonas de substãtia diuina Fides aũt catholica tenet ac predicat. ⁊ tres psonas esse vnũ deum. vnã substãtiam sive essentiã sive naturã diuinã et vnuz deũ. sive essentiã diuinã esse tres psonas. Ulñ aug. in. j. li. de trinitate. ita ait. Recte ipe deus trinitas intelligit beatus ⁊ solus potens. Ecce q̃z expresse dixit ipse de' trinitas vt ostẽderet ⁊ ipsum deũ esse trinitatẽ. ⁊ trinitatem ipsuz deum. Item in eodẽ in vbis inquit illis apostoli. q̃bus de aduentu xpi agens dicit. quẽ ostendit beatus ⁊ solus potẽs. rex regum ⁊ dñs dñantiũ qui solus habet immortalitatẽ ⁊c. nec pater ꝓprie nominat' est. nec filij. nec spũssanctus. sz beatus et solus ⁊ potẽs. i. vnus et solus deus verus. q̃ est ipa trinitas. Ecce hic apte dicit vnũ solum verum deũ esse ipam trinitatẽ. ⁊ si vn' deus trinitas ẽ. ergo vnus deus ẽ tres psone. Item in li. v. de tri. Non tres deos sed vnũ deum dicimus esse ipsam pstantissimam trinitatẽ Item in li. de fide ad petrũ in expositione simboli Satis ẽ xpiano rerũ creatarũ causam visibiliũ sive inuisibiliũ. nõ nisi bonitatem credẽ creatoris qui est de' verus ⁊ vn' nullamq̃z esse naturã que nõ aut ipse sit aut ab ipso. eumq̃z esse trinitatẽ patrẽ scz ⁊ filiũ ⁊ spiritũsanctũ Item aug. in sermone de fide. Credimus vnũ deum vnã esse diuine nois trinitatẽ. Idez in vj. li. de tri. dicim' deũ soluz esse ipaz trinitatẽ. Ecce his ⁊ alijs plurib' auctoritatibus euidẽter ostendit dicendũ esse ⁊ credenduz q̃ vnus deus ẽ trinitas ⁊ vna substãtia tres psone sicut ecõuerso trinitas dicit esse vnus de'. ⁊ tres psone dicunt esse vna substantia.

¶ Aug.

¶ Aug.

¶ Aug.

¶ Aug.

¶ Aug.

¶ Inducit contra eos auctoritates.

¶ Redit ad premissaz questionẽ scz an deus pater se deum. an alium deum genuit.

Nũc ad premissã questionem reuertamur vbi querebat an deus pater genuerit se deum. an alium deum. Ad qd diximus neutrũ fore ꝓcedendum. Dicit tamẽ aug. in epistola ad maximinũ q̃ deus pater se alteruz genuit. his verbis. Pater vt haberet filium de seipso. nõ minuit seipm sed ita genuit de se alterum se. vt tot' maneret in se et esset in filio tãtus. quãtus ⁊ solus. Qd ita intelligi potest. id est de se alterum a se genuit. non vtiq̃z

¶ Aug.

alterus deus. sz alterã persanaz vel genuit se alterum. i. gennit alterum qui hoc est qd ipse. Naz z si alius sit pater q̃ filius sz vnum. non aliud tamen est.

Hic querit an pater genuit diuinam essentiaz vel ipsa filiuz an essentia genuit essentiã. vel ipsa nec genuit nec genita est.

DI. V. Post hec querit. vtrum ꝓcedendum sit q̃ pater genuit diuinã essentiã vel q̃ diuina essentia genuit filiuz. vel essẽtia genuit essentiã. an omnio nõ genuit. nec genita est diuina essentia Ad qd catholicis tractatoribus ꝓsentientes dicimus. q̃ nec pat genuit diuinaz essentiam. nec diuina essentia genuit filium. nec diuina essentia genuit essentiam. Hic autẽ nomine essentie intelligimus diuinã naturam que cõmunis ẽ tribus ꝓsonis. z tota in singulis. Ideo non est dicendũ q̃ pater genuit diuinã essentiam. quia si pater diceret genuisse diuinã essentiã. diuina essentia relatiue diceret ad patrez. vl ꝑ relatiuo poneret. Si aũt relatiue diceret vl ꝑ relatiuo poneret nõ indicaret essentiã Ut em̃ ait aug. in. v. li. de tri. qd relatiue dicit non indicat substantiam.

Ratio prima quare ita sit.

Aug.

Secunda ratio.

Item cuz deus pater sit diuina essentia si eius esset genitor esset vtiq̃z genitor eius rei que ipse ẽ. et ita cadez res seipsam genuisset qd aug. negat vt supra ostendimus.

Tercia ratio z potior.

Itẽ si pater ẽ genitor essentie diuine. cũ ipse eẽtia diuina z sit z deus sit eo ergo q̃ generat. z est z deus ẽ. Ita ergo nõ illud qd generat est a patre deus. ꝗ pater eo q̃ generat z est. z deus ẽ. z si ita est nõ genito gignẽs. ꝗ gignenti. genitũ causa ẽ. vt z sit z deꝰ sit. Simili ratiocinatõe ꝑbat aug. in li. vij. de tri. q̃ pater non ẽ sapiens sapiẽtia quã genuit. qz si ea sapiẽs est. ea est hoc em̃ est sibi esse q̃ sapẽ. Qd si hoc est ibi esse qd sapere. nõ per illã sapientiã quã genuit sapiẽs pater ẽ. Quid em̃ aliud dicim̃. cũ dicim̃ hoc illi est esse quod sapẽ. nisi eo ẽ quo sapiens ẽ. Ergo q̃ causa illi est vt sapiens sit. etiã ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapiẽtia quaz genuit illi causa est vt sapiẽs sit z causa illi est vt sit. ꝗ causaz pzi qua sit a patre genitã nullo mõ quisq̃ dixerit sapientiã. qd em̃ est insanius. Ita ergo si pater genuit essentiã qua ẽ essentia quã genuit. causa est illi vt sit Nõ ergo ip̃az qua ẽ essentiam genuit Nã in illa simplicitate inq̃t aug. qz non ẽ aliud sapẽ q̃z esse. eadẽ est ibi sapientia q̃z essentia. Ideoq̃z qd de sapientia hoc de essentia dicimus. Sicut ergo nõ genuit sapientiam qua sapiens est. ita nec essentiam qua est. Ut enim sapientia sapiens est. z potentia potẽs ita z essentia ipe est. Eadẽq̃z sapientia est et potentia que essentia. Patet ita q̃z ex predictis quia pater essentiam diuinam non genuit.

Aug.

Hic aduersari videtur.

Huic autẽ videtur contrariũ qd aug. ait in li. de fide ad petrum. Deus cum verbũ gennit. id qd ipse est genuit. nec de nichilo nec de aliqua iam facta ꝓditaq̃z materia. ꝗ de seipso idqd est ipe. Itẽ deus pater qui verissime se indicare animis cognituris. z volnit et potuit hoc ad seip̃z indicandũ genuit. qd est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis deum patrẽ genuisse illud qd ipse ẽ. Illud aũt qd ipse ẽ. nõ est nisi diuina essentia. videt ergo diuinã essentiaz genuisse. Ad qd respondemus illa verba sic intelli-

Aug.

genda esse dicētes. Pater de seipso genuit illud quod ipse est. i. filiū. qui ē illud quod pater est. Nam quod pater est et filius hoc est. sed non qui pater ē et filius hic est.

¶ Alias ptes questiōis exequit.

Ita etiā nō ē dicendū

q diuina essentia genuit filiū. qz cū filius sit diuina essētia iam esset filius aqua generat. et ita eadē res seipsaz generaret. Ita etiā dicimus q essētia diuina nō genuit essentiā. Cum em̄ vna et summa quedā res sit diuina essētia. si diuina essētia. essentiā genuit ea dē res seipsam genuit. qd omnino esse nō pōt. sed pater solus genuit filiū. et a patre z filio ꝓcedit spiritussanctus.

¶ Que videāt predictis esse contraria.

¶ Aug. **Predictis autē**

videt ꝓtrarium esse quod dicit aug. in libro. vij. de tri. hoc inquit est deo esse qd sapere. vñ pater et filius simul sunt vna sapiētia / qz vna essentia. z sigillatim sapiētia de sapiētia. sic essentia de essentia. Ecce his vbis apte dic aug. sapiētiam de sapientia. et essentiaz de essentia. vbi videt significare q sapiētia spiētiam. et essentia genuerit essentiam. Idem in libro de fide ad petrum ait. Hic xpm dei filiū. i. vnam ex trinitate psonam deū veruz crede. vt diuinitatē eius de natura patris natā esse nō dubites. Hic videt dicere q natura filij sit nata de natura patris. Idē in li. xv. de tri. ait. Dicit filius ꝓsilium de ꝓsilio. z volūtas de volūtate. sic substātia de substantia. sapientia de sapiētia Et hoc videt dicere q substātia sit genita de substātia. et sapientia de sapiētia Sed hoc ita determinamus. sepientia de sapientia. z substantia de substātia est. i. filius qui est sapientia. qui est substantia est de patre q est eadez substantia z sapientia. z filius q est diuinitas nat' est de patre q est natura diuina Et vt ex pssius dicam'. dicim' filiuz sapientiā esse de patre. sapientia z dicimus filiū substantiā esse genituz de patre z a patre. substantia. Qd aūt ita ī telligi debeat aug. ostēdit in li. vij. de trinita. dicens. Pater ipse sapientia ē et dicit filius sapientia pīis. quomō dicit lumen pīis / id ē sicut lumē de lumine. z vterq vnū lumē. sic intelligat sapiētia de sapientia. z vterq vna sapientia z vna essentia. Item ideo xps dicit virtus et sapientia dei. qz de patre vtute et sapientia. etiā ipse virtus z sapientia est. sic ipse lumen de patre lumine est. z ipse fons vite ē apud deū patrem fontē vite. Filius ergo sapiētia de patre. sapientia est. sic filius lumen de patre lumine. z deus filius de deo patre vt et singulus sit lumen. et singulus deus et singulus sapientia. et singulus. vnum lumen. vnus deus. vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit aug. ex quo sensu accipiēda sint predicta verba et his similia. scz cum dicitur substantia de substantia. vel substantia genuit substantiam.

¶ Aug. ¶ Aug. ¶ Aug. ¶ Determinatio eorum que videntur contraria. ¶ Aug. ¶ Aug.

¶ Quod videtur predicte expositioni contrarium.

Huic vero etiaz

in ꝓtrarium videt qd hylarius ait in. iij. li. de trini. Nichil inquit nisi natū habet filius. et geniti honoris admiratio. in honore generantis est. Cum ergo filius essentiā habeat. tota em̄ in eo est diuina essentia. videt q ipa diuina essentia nata sit. Item in. v. li. ait. Natiuitas dei non pōt eaz ex qua pfecta est nō tenere naturaz. nec em̄ aliud q̄ de' subsistit qd nō aliunde q̄ de deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatē dei pfectam ex natura. z ita videt ex his verbis atq ꝓdictis natura di z genita et genuisse. Qd apertius dicit in li. ix. de trini. Nos inquit vnigenitū deū in

¶ Hylarius. ¶ Hylarius. ¶ Hylarius.

forma dei manentem. in natura dei mā sisse ꝓfitemur. nec vnitatē forme seruilis in naturam diuine vnitatis refundimus. nec rursuz corpali insinuatōe patrē in filio ꝑdicam'. Sed ex eo eiusdez generis genitā naturā naturaliter in se gignentē habuisse naturā que in forma nature se gignentis manens. formā nature ⁊ infirmitatis corporalis accepit Non em̄ defecerat dei natura. ne esset sed in se humilitatē terrene nativitatis manēs sibi dei natura susceperat generis sui potestatē in habitu assumpte humilitatis exercens. Ecce hic apte dicit ⁊ naturā genuisse. ⁊ naturaz genitam. ⁊ naturā assumpsisse naturā. qd a plerisqz negat. Item in eodē. nunqd vnigenito deo ꝓtumelia est. patrez sibi innascibilē deū esse cū ex innascibili deo nativitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat. Ecce et hic dicit vnigenitam naturam.

Qd nat'a dei in forma sua manens formaz nature et in firmitatis corpalis accepit.

Hylarius.

Quomō sint intelligenda premissa verba hylarij.

Sed quia hec verba sane vult intelligi. ipse idez dicit in tiij. li. Intelligētia doctorꝫ ex causis ē assumenda dicēdi. qz non sermoni res. ſ rei est sermo subiectus Nec ergo verba ita intelligi possunt Nichil habet filius nisi natuz. id est nichil habet secōm q deus ē. nisi q nascendo accepit. Et ipse nascēdo patris in se subsistentē naturā habuit. Unde idē hylarius addit in. v. li. eandē naturā habet genitus q̄z ille qui genuit. ita tamē vt natus nō sit ille qui genuit. Naz quomodo erit ipse cū genitus sit. sed in his ipsis subsistat ille qui genitus est. in quibus totus est ipse qui genuit. qz nō est aliūde qui genitus est. ⁊ ideo nō referr' ad aliud qd in vno subsistit ex vno Ac sic in generatione filij. ⁊ naturā suam. vt ita dicā se quit' inde mutabilis deus. inde mutabilē deuz gignens. nec naturā suā deserit exinde mutabili deo. inde mutabilis dei pfecta nativitas. subsistentē ergo i eo dei naturā intelligamus. cū in deo deus insit. Nec preter cuz qui deus est quisq̄z deus alius sit. qz ipse deus. ⁊ in eo deus. nature ergo di patris veritas in deo filio esse docetur. cuz in eo deus intelligit' esse qui deus est. Est em̄ vn' in vno. et vnus ab vno.

Hylarius.

Hylarius.

Ex positione ꝓfirmant per verba eiusdē.

Qd legitur pz de sua substātia genuisse filiū substātie patris

Dicitur quoqz ⁊ frequēter in scriptura sacra legit'. pat' de sua substantia genuisse filiū. Unde aug. in li. de fide ad petrū ait. Pater de' de nullo genitus deo. semel de sua natura sine initio genuit filiū deuz sibi equalē et eadē qua ipe naturalit' eternus ē diuinitate coeternū. Ecce hic di dicit aug. filiū genitū de natura pzis. Est aūt vna natura pzis ⁊ filij ⁊ spūssancti. Si ergo de natura patris genitus ē filius. genit' est de natura filij ⁊ spiritussancti. immo de natura ꝑsonaꝫ triū Idez quoqz aug. in li. xv. de tri. dicit ꝑpm esse filium substantie patris. ⁊ de substantia patris genitū. tractans illud verbū apostoli loquentis de deo patre sic Qui eruit nos de potestate tenebraruz. ⁊ transtulit in regnū filij caritatis sue qd dictū est inquit filij caritatis sue nichil aliud intelligat' q̄z filij sui dilecti q̄z filij substantie sue. Caritatis q̄ppe pzis que in natura eius est. ineffabilit' simplici nihil est aliud q̄z ipa natura atz substātia vt sepe diximus et sepe itera re nō piget. ac ꝑ hoc filius caritatis ei' Nullus ali' est. q̄z qui de substātia eius est genitus. Ecce hic apte dicit aug. filium esse genitū de substantia patris. ⁊ filiū substantie patris. Idē q̄z aug'. in li. ij. cōtra hereticū maximinū. substātiam dei genuisse filiū. et filium genitū de substantia patris asserit dicēs Carnalibus cogitationib' pleni substantiaz dei de seipa gigne filiū. nō putatis nisi hoc patiat' qd substātia carnis patitur

Aug.

Aug.

quando gignit Errantis nõ scientes scri pturas neq; virtutẽ dei. Nullo em̃ nõ verẽ dei filiũ cogitatis. si eũ natum esse de substantia patris negatis. Non em̃ iam erat homis filius. et deo donante factus est dei filius. ex deo natus. gratia nõ natura. An forte ⁊ si non homis filius erat. tamen iam aliqua erat qualiscũq; creatura. et in dei filiũ deo mutante ꝓuersa est Sed nichil hoꝝ est. ergo aut de nichilo. aut de aliqua substãtia natus est. sed ne crederem' vos putare de nichilo esse dei filiũ affirmastis nõ vos dicere de nichilo esse dei filiũ. De aliqua ergo substãtia est. ⁊ si nõ de substantia patris de qua sit dicite ſz nõ inuenitis. Jã ergo vnigenitũ dei filiũ ihesuꝫ xp̃m de patris esse substãtia non vos nobiscum pigeat ꝓfiteri. Idem in eodem. vtriq; legimus vt sim' in vero filio eius ihesu xp̃o. Dicite quoq; nob vtꝝ iste verus dei filius ab eis qui gratia filij sunt quadaꝫ ꝓprietate discret' de nulla substãtia sit an de aliqua. Nõ dico iquis de nulla. nec dicã de nichilo ergo de aliqua substãtia est. Quero de qua Si nõ de patris substãtia est. aliaꝫ quere. si aliã non inuenis. patris agnosce substantiã. et filiũ cũ p̃re homousiõ ꝓfitere. Idẽ in eodẽ. Cõfiteor deũ patrẽ omnino incorruptibiliter genuisse sed qd̃ est ipse genuisse. Itẽ dico qd̃ semper dicendũ est. aut de aliqua substãtia est natus dei filius aut de nulla. Si de nulla ergo de nichilo qd̃ vos iaꝫ non dicitis. Si vero de aliqua nec tñ de p̃ris substantia. non est verus filius. Si vero de patris substãtia vnius eiusdemq; substantie sunt pater ⁊ filius. Vos aũt nec filiũ de substantia patris genitum vultis. et tñ cum nec ex nichilo. nec ex aliqua materia. ſz ex patre esse concedítis. nec videtis q̃ necesse sit. vt q̃ nõ ex nichilo. nec ex aliqua alia re. sed ex deo nisi ex dei substantia esse nõ possit et hoc esse qd̃ deus est. i. deus de deo natus est. quia non alius prius fuit. ſz natura coeterna de deo est.

Aug.

Aug.

Aug.

Aug.

¶ Colligens summã predictoꝝ. aprit ex quo sẽsu accipiẽda sint

His verbis pre

missis innui videtur q̃ diuina essentia filiũ genuerit ⁊ q̃ filius sit genit' de substãtia patris. ⁊ q̃ de deo est natura coetna. ⁊ q̃ pater id qd̃ ipse est genuit Id aũt qd̃ ipse ẽ diuina eẽntia est. ⁊ ita putari põt diuinã essentiaꝫ genuisse. Vehementer monent nos hec verba q̃ quomodo intelligenda sint. malleꝫ ab alijs audire q̃ꝫ tradere. vt tamen sine p̃iudicio atq; temeritate loquar. ex hoc sensu dicta possunt accipi Natura coeterna de deo ẽ. id est filius coetern' patri de p̃re est. ita q̃ est eadeꝫ cum eo natura vel eiusdẽ nature. Quẽ sensum ꝓfirmat aug̃. ibidẽ subiciens et q̃ dixerat q̃si ex planãs. Dicto em̃ natura coeterna ẽ de deo. addidit. Nõ est aliud filij' q̃ illud de quo ẽ. i. vnius eiusdẽq; substantie est. Deinde aptius talem intellectuꝫ ex p̃dictis verbis fore habendum aperit in eodẽ li. ꝓtra maximinũ dicẽs Trinitas hec vnius eiusdemq; substantie ẽ. qꝛ nõ de aliqua materia vel de nichilo ẽ filius. ſ de quo est genit' Idẽq; spũsanctus non de aliqua materia vel de nichilo ẽ. ſz inde est vnum procedit His vtiq; v̄bis aperte ostendit ea rõe dici filiũ esse de substãtia patris qui est de patre genitus. ita q̃ est eiusdem substantie cũ eo. ⁊. ſſ. esse de substãtia patris ⁊ filij. quia ab vtroq; procedit. ita q̃ est eiusdem substantie.

Aug.

¶ Qd̃ nec filius nec spũsanctus est de nichilo sed de aliquo nõ tamen de materia.

Ostenditur quo

q̃ꝫ ex illis verbis filiũ ⁊ spiritum sanctũ nõ esse de nichilo sed de aliquo. nec tñ de aliqua materia. Unde etiã hylari' in. xij. li. de tri. ait. Vnigenit' de' cũ natus sit patrẽ testat' auctoreꝫ. cum ex

¶ Hylarius.

manēte natus est. nō est natus ex nichilo ꝛc. ⁊ cū ante tēpus natus est oēz sensum p̄uenit nascendo. Hic apte dicitur q filius nō est natus ex nichilo. Similiter ⁊ spūssanctus nō est dicend' esse vl' ꝓcedere ex nichilo. qz filius de substantia patris natus est. i. a patre cuz quo eiusdem substantie est. et eadem substantia. Exquo sensu accipiendū etiaz est illud. pater genuit. id qd est ipe. i. filiū qui ē hoc qd pater. Et hoc ita debere intelligi aug. aperit dicēs ī. j. li ꝓtra maximinū. hoc genuit pater qd ē alioqn non est verus filius. si qd est pz nō est filius. Itē substantia dei genuit filiū. i. pater substantia genuit filium. q̄ est eadem substantia et eiusdē substātie. qd sic esse intelligendum aug. ostēdit dicens ad maximinuz. Sicut dicis spūssanctus genuit. ita dic spūs eiusdē nature vel substantie spiritum genuit. Item sicut dicis. deus deū genuit. ita dic deus eiusdez nature vel substantie deū genuit Hoc si crediderīs ⁊ dixerīs nichil de hac re vlterius accusaberis. His em̄ verbis aperit quomō predicta debeant intelligi. Similiter filius nat' est de substantia pz̄is. vel pater genuit filium de sua natura siue essentia. i. de se natura ⁊ essentia genuit filiū eiusdē essentie ac nature. ⁊ q̄ est eadem essentia ac natura. Similit' expone illud. filius substantie pz̄is. i. filius patris substantie. i. qui est substantia cū quo et filius eadem sustātia est. qz cōsubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuat' ex his vbis aug. qui in li. v. de trini. ait. Tres psonas eiusdez essentie. vel tres psonas vnā essentiā dicimus. tres aūt psonas ex eadē essentia nō dicimus. q̄si aliud ibi sit qd essentia est. aliud qd psona. His vbis ostendit' nō esse dicendū psonā esse ex essentia. nisi ex sensu p̄dicto. q̄ sensus ꝓfirmat' etiaz ex eo qd in li. xv. de tri. idez ait. Dic nr̄a scientia sciētie dei. sic ⁊ nr̄m verbū qd nascit' de nr̄a scientia. dissimile ē illi vbo dei qd natū est de pz̄is essentia. Tale est aūt ac si dicerē de pz̄is sciētia de patris sapientia. vel quod est ex p̄sius de patre essentia. de pz̄e scientia. de patre sapientia. Ex hoc itaqz intelledu verbū dei patris vnigenit' filius p oīa patri similis ⁊ equalis. recte dicit' deus de deo. lumē de lumine. sapiētia de sapientia. essentia de essentia. quia hoc est omnino quod pater. non tamen pater. quia iste filius. iste pater.

Aug.

Quare verbum patris dicat' filius nature.

"Inde ē q solus vnigenitus dei dicit' natura filius. q̄a eiusdem nature est. ⁊ eadez natura est cū patre. Unū hylarius in li. de tri. de xpo loquens ait. Natura filius est. qz eandē naturā quā ille que genuit habz

Hylarius.

Utrum pater voluntate genuit filiuz. an necessitate ⁊ an volens vel nolens sit deus.

Preterea q̄ ri solet vtrū pater genuerit filium voluntate. an necēcitate. De hoc oroſi' ad augustinū ita ait. voluntate genuit pater filiū. vel necessitate. nec voluntate. nec necessitate. qz necessitas in deo nō est p̄ire volūtas sapiētiaz nō potuit. Quo circa vt aug. ait ī. xv. li. de tri. Ridēda est dyaletica eunomij. a quo eunomiani heretici orti sūt. Qui cū nō potuissent intelligere nec credē voluissent vnigenitū dei filiuz verbū dei esse natura. i. de substātia patris genituz. nō nature vel substātie dixit esse filiū. sz filium voluntatis dei. volēs asserere accedentē deo volūtatē. qua gigneret filiū. sicut nos aliquid aliqū volumus. qd ante nō volebam' ꝓpter qd mutabilis intelligit' nostra natura. qd absit vt in deo esse credam'. Dicam' ergo verbū dei esse filiū dei natura nō volūtate Ut docet aug. in. xv. li. de trini. vbi quendā catholicū heretico respōdentē cōmendat dicens. Acute sane quidem

DI. VI.

Aug. opinio cuiusdam heretici.

respondit heretico versutissime interro
ganti. vtꝫ deus filiuꝫ volens vel nolēs
genuerit. vt si diceret nolēs absurdissi
ma dei miseria sequerēt. Si autēꝫ vo
lens ꝓtinuo q̃ intēdebat. ꝓcluderet scꝫ
non nature esse filiū sꝫ volūtatis. At il
le vigilātissime vicissim quesiuit ab eo
vtꝫ deus pater volēs aut nolens sit de
us. vt si rn̄deret nolens sequerēt gran
dis absurditas ⁊ miseria quam de deo
credere magna ē insania. Si aūt dicēt
volēs responderēt ei. ergo ⁊ ipse volū
tate sua deus est. nō natura. Quid aūt
restabat nisi vt obmutesceret. sua int
rogatōne obligatū indissolubili vinculo
se videns. Ex predictis docēt non esse
ꝓcedenduꝫ q̃ deus voluntate vl necēs
sitate. vel volens vel nolens sit deus.
Itē q̃ voluntate vel necessitate vel vo
lens vel nolens genuerit filium.

¶ Oppositio contra predicta.

Sed contra hoc

opponit sic. volūtas dei ē natura siue
essentia dei. qꝛ non est aliud deo esse.
aliud velle. et ideo sic vna est essentia
triū ꝑsonaꝝuꝫ. ita ⁊ vna voluntas. Si
ergo de natura deus est. et voluntate
deus ē et si verbū dei natura filius dei
est. ⁊ volūtate filius dei ē. Hoc aūt fa
cile est refellere. Nā et ꝑscientia dei si
ue scientia q̃ scit vel ꝑscit bona et mala
diuina natura siue essentia est. ⁊ ꝑdesti
natō siue volūtas ei cadē diuina essētia
est nec ē aliud deo scire ⁊ velle q̃ esse. ⁊
cū sit vnum ⁊ idē scientia dei vel volun
tas. non tamē dicit de voluntate quid
quid dicit de scientia ⁊ econuerso. nec
omnia illa sua voluntate deus vult que
sua scientia sit. cū sua scientia nouerit
tam bona q̃ mala. volūtate aūt non ve
lit nisi bona. Scientia quippe dei et ꝑ
scientia de bonis est ⁊ malis. voluntas
vero et predestinatio de bonis ē tantū
et tamen vnum et idem in deo est scien
tia et voluntas ⁊ ꝑscientia ⁊ ꝑdestina
tio. Ita cum vnū sit natura dei et volū
tas dicitur tamen pater genuisse filiuꝫ
natura non voluntate. et esse deus na
tura. non voluntate.

¶ Respousio.

¶ Qualiter intelligenda sint illa verba pater nec nolens nec volens deus est nec volens vel nolens genuit filium.

Predicta tamē

vba quibus prudenter predicuꝫ est. q̃
deus pater nec volens nec nolens ē de
nec nolens nec volens genuit filiū. siue
voluntate. siue necessitate. ex tali sēsu
vident accipiēda vt voluntatē ꝑceden
tem vel accedētēꝫ intelligam' qualiter
eunomius intelligebat. Nō em̄ ipse de
us ē voluntate ꝑcedenti vel efficiēti vl
volens priusq̃ deus nec voluntate pre
cedenti vel accedenti genuit filiuꝫ. nec
prius volēs q̃ generans genuit filium
nec ꝑus generans q̃ volens genuit fili
um. volens tamen genuit. sicut potens
genuit. ⁊ bonus genuit filiū. ⁊ sapiens
genuit ⁊ hm̄oi. Si em̄ pater sapiens et
bonus dicit genuisse filiū. cur nō et vo
lens. Cū ita sit deo idem esse volentem
qd̄ est esse deū. sicut idem est esse sapi
entem qd̄ est esse deū. Dicam' ergo qꝛ
pater sicut sapiēs. ita volens genuit fi
lium. sed nō voluntate ꝑcedenti vel ac
cedenti. Quē sensuꝫ aperit aug. ⁊ ꝓfir
mat. ita dicēs sup epistolam ad ephe.
de filio dei. i. dn̄o nostro ihesu xp̄o. scri
ptum est qꝛ cū patre semp fuit. ⁊ nunq̃
eū vt esset paterna voluntas ꝑcessit. et
ille quidem natura filius est.

¶ Hylarius in libro de synodis

Eos qui dicunt

de non extantibus esse filium dei. simi
liter qui dicunt q̃ neq̃ ꝓsilio neq̃ volū
tate pat genuerit filiū anathematizat
sancta ecclesia. Itē si quis nolente pa
tre dicat natū filiuꝫ anathema sit. Nō
em̄ nolente patre coactus pater vel na
turali necessitate ductus. cum nollet

genuit filium. sed mox vt voluit sine tẽ
pore et impossibiliter ex se vnigenitus
demonstrauit.

¶ Hic queritur an pater potuerit vel voluerit gignere filium.

¶ Di. VII

Sic solet que
ri a quibusdam. vtrũ pater potu
erit vel voluerit generare filiũ. Si enim
inquiunt potuit vel voluit generare fili
um. ergo potuit aliquid et voluit quod
nec voluit nec potuit filius. Nam filius
nec potuit nec voluit generare filium.
Cui versucie facile respondemus dicẽ
tes posse vel velle generare filiũ. nõ est
aliquid posse vel velle subiectum potẽtie
vel voluntati. Est tamen aliqua potẽ/
tia vel voluntas scz posse vel velle ge/
nerare filium. et ideo distinguenda est
intelligentia prepositi verbi. posse vel
velle gignere filium. et posse vel velle
aliquid. neqz enim generatio filij aliquid eo
ruu est. que subiecta sunt diuine poten
tie et voluntati. nec est aliquid inter om/
nia vl'de omnibus. sed sup omnia et añ
omnia. Non enim ante voluit vel potuit
qm genuit. sicut nec ante fuit qm genuit
qz ab eterno fuit. et ab eterno genuit.
Ex simili quoqz hoc videre possumus
Pater enim potest esse pater et vult esse
pater. filius aũt nec potest nec vult esse
pater. ergo pater põt vel vult esse ali/
quid quod nõ potest vel vult esse filius
non sequit. quia esse patrem nõ est esse
aliquis. vt in sequenti ostendet.

¶ Ponit quedam verba august. vnde potest moueri auditor.

Sed vehement
nos mouet quod aug. ait in. j. li. contra
maximinũ q̃ asserabat patrez potentõ
rem esse filio. eo q̃ filium genuit deum
creatorẽ. filius aũt non. dicebatqz pa/
trem potuisse gignere non filiũ. et ideo
potentiorẽ esse filio. Ad quod respon/
dens aug. dicere videt. q̃ filius etiam
potuit gignere. volẽs ostendere patrẽ
non esse potentiorez filio. his verbis.
Absit vt ideo potentior sit pater filio. ¶ Aug.
sicut putas. quia creatorem genuit pa
ter. filius autẽ non genuit creatorem.
neqz em̃ non potuit sed non oportuit.
Vide em̃ et diligenter attende hec ver
ba. non em̃ non potuit. sz non oportuit
videtur em̃ dicere q̃ filius potuit gig/
nere sed non oportuit. et ita potuit qd
non oportuit. quare autẽ non oportuit
subdit dicens Immoderata em̃ esse di ¶ Aug.
uina generatio si genitus filius nepotẽ
gigneret patri. quia et ipe nepos. nisi
auo suo pnepotem gigneret fm vestrã
admirabilẽ sapientiam impotens dice
ret. Similiter etiam ille si nepotẽ non
gigneret auo suo. et pnepotem p auo
suo. non a vobis appellaretur omnipo
tens nec impleret generatõnis series.
si semp alter ex altero nasceret. nec eã
perficeret vllus. si non sufficeret vnus
omnipotens. Itaqz omnipotentem ge/
nuit filium patris natura non fecit.

¶ Opponit predictis vbis aug.

Hoc autem non
videt quibusdam posse stare scz q̃ fili/
us potuerit gignere. Si em̃ potuerit fi
lius gignere potuit esse pater et si po/
tuit esse pater. potuit ergo esse pat vel
sui vel patris vel spiritussanctus vl'ali
cuius alius. sz alius non. quia nullus
alius semp fuit. nec patris qz pater est
ingenitus et innascibilis. nec sui. quia
nulla res seipsam gignere põt. nec spi/
ritussancti. qz nasci non potuit. Si em̃
nasci potuit. potuit esse filius. et ita mu
tabilis esse potuit.

¶ Hic queritur quomodo intel/ ligenda sunt.

Quomodo ergo
accipietur quod supra dictum est. non

enim non potuit gignere. sed non oportuit quasi potuit sz non oportuit. Nõ est nobis perspicuum aperire quomõ sit hoc verum et ideo sub silẽtio potius esset ptreundum nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instãtia querentiũ.

¶ Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint.

Potest ergo sic intelligi.

Non enim non potuit sed non oportuit. i. non ex impotentia sui fuit q̃ filius non genuit. sed ei nõ conueniebat sicut deus filius nõ est deus pater. nec tñ hoc impotentia sui est. Nam et pater similiter non est filius. nec hoc ẽ ex impotẽtia patris. Sz querit maximinus arrianorũ eps. vnde ergo est q̃ pater nõ potest esse filius vel filius pater. Non vtiqz ex impotentia sz pater proprietate generatõnis pater est. qua oportet eum non esse filiũ. et filius propetate natiuitatis filius est. qua oportet cũ non esse patrem. de quibus proprietatibus postea plenius tractabit.

¶ Utruz pater natura sit potẽs gignere filiuz. z an hoc sit aliqua potentia que sit in filio.

Item queritur

aqu:busdam. si pater potens sit natura gignere filium. et an hec sit aliqua potencia que sit in filio. Ad qd dicimus qz non est potens nisi natura. eius em̃ potentia natura est vel essentia. At inquiunt illi. si potens est gignere. habet ergo potentiã gignendi. Filius autem non habet potentiã gignendi si non potest gignere. habet ergo aliquã potentiam pater quã non habet filius. Non sequit eandem em̃ potentiam habet penitus filius quam et pater. qua pater potuit gignere. et filius gigni potuit. Eadez em̃ potentia est in filio. qua potuit gigni q̃ est in patre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere. aliud est posse gigni. quia aliud ẽ gignere. aliud gigni. Hoc distinguendũ est. Si em̃ cum dicitur aliud est posse gignere. aliud posse gigni. aliam significes potentiã qua pater potens est gignere. et aliam qua filius potens est gigni. falsus est intellectus. Si autem dicas patrẽ posse habere aliam ꝓprietatem siue notionem qua genitor est. et filium aliam qua genitus ẽ verus est intellectus. Aliam em̃ habet pater proprietatem qua pater est. aliã filius. qua filius est.

¶ Quomodo sit intelligendum filius habet vel non habet potentiaz generandi.

Ita etiam cum

dicitur filius non habet potentiam generandi quã pater habet. dupliciter intelligi potest. Si em̃ dicatur non habet filius potentiaz generandi quam z pater. i. qua potens sit ad generandũ id est vt genuerit vl vt generet sicut pater verum est. Si vero intelligatur sic. non habet potentiam qua possit gigni. vel genitus esse qua eadem pater potens est vt genuerit vel vt gigneret falsum est. Sicut dicit pater habet potẽtiam qua potest esse pater. filius vero non habet potentiam qua possit esse pater et econuerso. filius habet potentiã qua potest esse filius. pater vero non habet potentiam qua possit esse filius. habet ergo aliquam pater quã non habet filius et econuerso? Absit qz eadez est potẽtia patris qua potest esse pater et filij qua potest esse filius. Ita etiam eadẽ est voluntas. q̃ pater vult esse pater non filius. et filius vult esse filius. non pater. et eadem est voluntas filij q̃ vult esse genit?. z pãez genuisse. et pãis qua vult esse genitor z filiũ genitũ esse

¶ De ꝓprietate z incõmutabilitate z simplicitate essentie dei.

D. VIII

Hinc de ve

ritate siue ꝓprietate et incõmutabilitate atq; simplicitate diuine nature vel substantie siue essentie agendu; est. Est itaq; deus vt ait aug. in. v. li. de trini. sine dubitatõne substantia. vel si melius hoc appellatur essentia. quam greci vsiam vocant sicut em̃ ab eo quod est scire dicta est scientia. ita ab eo quod esse dicte est essentia. Et quis magis est q̃ ille qui dixit famulo suo. ego sum q̃ sum. et dices filijs israhel qui ẽ misit me ad vos Ipse vere ac ꝓprie dicitur essentia. cuius essentia non nouit p̃teritum vel futurum. Unde hiero' ad marcellaz scribens ait. Deus solus q̃ exordium non habet vere essentie nomẽ tenuit. qz in eius cõparatione q̃ vere est quia incommutabilis est. quasi non sunt q̃ mutabilia sunt. De quo em̃ dicitur fuit nõ est et de quo dicit erit. nõdum est. Deus autem tantum est q̃ non nouit fuisse vl' futuru; esse. Solus ergo deus vere est cuius essentie ꝓparatũ nr̃m esse non ẽ.

Aug.

Unde Jere. ad marcellaz scribẽs ait.

Qualiter intelligẽda sint verba hieronimi querendũ est.

Hic diligent ad

uertendũ est quomodo intelligi debeãt illa verba hiero. scz deus tantum est et non nouit fuisse. vel futuru; esse. tanq̃ non possit dici de deo fuit vel erit. sed tm̃ est cũ de eo scriptum frequẽter repe riamus fuit ab eterno. fuit semper. et erit in secula et huiusmõi. Unde videtur quia non est tm̃ dicendum de deo. fuit vel est vel erit. Si em̃ diceretur tãtum fuit putaret q̃ desierit esse. Si diceretur tm̃ est. putaretur q̃ nõ semper fuerit. sed esse ceperit. Si tantũ diceretur erit putaret non esse modo. Dicatur ergo qz semper fuit est ⁊ erit. vt intelligatur quia nec cepit nec desijt nec desinit nec desinet esse. De hoc aug. sup iohannem ita ait. Cũ de sempiterna re ꝓprie dicatur est. secundũ nos benedicit fuit ⁊ erit fuit quia nunq̃ desijt. erit quia nũq̃ deerit. est quia semper est. non p̃terijt quasi qd nõ maneat non oriet quasi quod non erat. Cũ ergo nostra locutio per tẽpora varietur. de eo vere dicunt verba cuiuslibet temporis. qui nullo tempore defuit vel deest vel deerit. ⁊ ideo non est miru; si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futuꝝ. Quecunq; audiet loquetur Audiet scz ab eo a quo ꝓcedit. audire illius est scire. idem etiam esse. a quo ergo illi est essentia. ab illo audientia. i. scientia q̃ non est aliud q̃ essentia. Audiet ergo dixit de eo qd̃ audiuit. ⁊ audit. id est quod semp sciuit scit et sciet Ecce hic dicit aug. verba cuiuslibet tẽporis dici de deo sed ꝓprie est. Illud ergo quod hiero'. dicit ita intelligendum est. Nõ nouit fuisse vel futuꝝ esse sed tm̃ esse. i. cu; dicitur de deo q̃ fuit vel erit non est intelligendũ q̃ p̃teriterit vel futurus sit. sed q̃ existat simpliciter sine aliquo tempali motu. liz em̃ verba substantiua diuersoꝝ temporu; de deo dicant. vt fuit erit. est. erat. nõ tm̃ temporales motus esse distinguunt scz preteritũ vel futurum. vel p̃teritu; imperfectũ. vel preteritum pfectu;. vl' preteritum plusq̃perfectũ. sed essentiã siue existentiam diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus ꝓprie dicitur essentia vl' esse. Unde hylarius in. vij li. de trini. ait. Esse non est accidens deo. sed subsistens veritas et manens causa. ⁊ naturalis generis ꝓprietas.

Aug.

Hic apit quo modo sint intelligenda.

Unde hylarius

Hic de incõmutabilitate.

Dei etiaz solius

essentia incõmutabilis dicit ꝓprie. q̃a nec mutat nec mutari potest. Unde aug. in. v. li. de trini. Alie inquit essentie vel substantie capiunt accidentia quibus in eis fiat vel magna vel quantacũq; mutatio. Deo autez aliq̃d huiusmõi accidere non põt et ideo sola substãtia

Aug.

vel essentia que est deus incommutabilis est. cui pfecto maxime ac verissime competit esse. Quod enim mutatur non seruat ipsum esse. et qd mutari potest etiam si non mutet potest qd fuerat nõ esse. Ideoq; illud solum quod non tm̃ non mutat. verum etiam mutari omnino non potest. Verissime dicit esse. i. substantia patris et filij et spiritussancti. Ideoq; apostolus loquens de deo ait. Qui solus habet immortalitatez.

Que sit vera ĩmortalitas que in solo creatore est.

Augustinus. **Vt enim ait** aug. i. j li. de trini. Cum anima quodãmodo immortalis esse dicat. ⁊ sic non diceret apostolus. solus deus habet immortalitatez nisi quia vera immortalitas incõmutabilitas est. quaz nulla potest habe creatura. qm̃ solius creatoris est. Vñ iacobus ait. Apud quem non est trãsmutatio. nec vicissitudinis obumbratõ. ⁊ dauid. Mutabis ea ⁊ mutabuntur tu autem idem ipse es. Ideo aug. sup gen̄. dicit. q deus nec per loca nec per tpa mouetur. Creatura vero per loca et tempora. Et per tpa moueri est p affectiones cõmutari. Deus autẽ nec loco nec affectione mutari potest. qui per p phetam ait. Ego deus et non mutor. q̃ est immutabilis solus. vñ recte solus dicit habere immortalitatẽ. In omni enim mutabili natura vt ait aug. contra maximinũ. nonnulla mors est ipsa mutatio. quia facit aliquid in ea nõ esse qd erat. Vñ et ipsa anima humana que ideo dicit immortalis. qz secundum modum suum nunq̃ desinit viuere. habet tm̃ quandaz mortem suã. quia si iuste viuebat et peccat. moritur iusticie. si peccatrix erat et iustificat. moritur peccato vt alias eius mutationes taceam. de q̃bus modo longum est disputare. Et creaturarũ natura celestiuz mori potuit quia peccare potuit. Nam et angeli peccauerũt ⁊ demones facti sũt q̃orum est dyabolus princeps. et qui non peccauerũt peccare potuerũt. Et cuicũq; rationali creature prestatur vt peccare non possit. nõ est hoc nature p prie. sed dei gratie. et ideo solus deus vt ait apostolus habet immortalitatẽ. qui non cuiusq̃ gratia sed natura sua. nec potuit. nec potest aliqua cõuersione mutari. nec potuit nec poterit aliq̃ mutatõe peccare Proinde vt ait aug. in. j. li. de trini. substantiã dei sine vlla sue cõmutatione mutabilia facientẽ ⁊ sine vllo suo. temporali motu temporalia creantez intueri et nosse. licet sit difficile oportet. vere ac ppie ergo incõmutabilis est sola diuinitatis essentia que sine sui mutatione cunctas condidit naturas. Aug.

Hic de simplicitate.

Eademq; sola p prie ac vere simplex est. vbi nec partiũ nec accidentium seu quarũlibet formaruz vlla est diuersitas siue variatio vel multitudo. Vt aũt scias quomodo simplex sit illa substantia te docet aug. in vj. libro de trinitate.

Quare creatura sit multiplex et non simplex.

Aduerte pri mo quare omnis creatura sit multiplex et nullo modo vere simplex. et primuz de corporali. postea de spũali creatura

Hic de corporali ostenditur q̃re sit multiplex.

Corporalis vti q; creatura ptibus constat. ita vt sit ibi alia pars minor. alia maior. et maius sit totum q̃ quelibet pars. Et in vnoquoq; corpore aliud est magnitudo. aliud color. aliud est figura. Potest eũ Aug.

et minuta magnitudine manere idez color et eadem figura. et colore mutato manere eadem figura et eadem magnitudo Ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis simplex autem nullo modo.

Hic ō spirituali creatura ostēdit quomodo sit multiplex et non simplex.

Augustinus. **Creatura** quoqz spiritualis vt est anima in cōparatione quidez corporis est simplex. sine cōparatione vero corporis est multiplex et nō simplex. Que ideo simplex dicit respectu corpis. qz mole non diffundit per spacium loci. ꝗ in vnoquoqz corpe. et in toto tota est. et in qualibet eius pte tota est. Et idō cum sit aliquid in quauis exigua pticula corporis qō sentiat anima quamuis non fiat in toto corpore. illa tamen tota sentit quia totam non latet. Sed tñ nec in ipsa anima vera simplicitas est.

Aug. Cuz em̄ aliud sit artificiosum esse aliō inertem. aliud acutum. aliud memorē aliud cupiditas. aliud timor. aliud leticia. aliud tristicia. possuntqz hec z alia huiusmodi innumerabilia in anime inueniri natura et alia sine alīs. z alia magis alia minus. Manifestuz est nō simplicem sed multiplicē esse naturam Nichil em̄ simplex mutabile est. omnis autē creatura mutabilis est. nulla ergo creatura vere simplex est. Deus vero et si multipliciter dicat. vere tamen et summe simplex est. Dicit enim magnū bonus. sapiens. beatus. verus. z quid quid aliud non indigne dici videt. sed eadem magnitudo eius est que sapientia. Non em̄ mole magnus est sed virtute. et eadez bonitas que sapientia et magnitudo et veritas. et non est ibi aliud ipsum beatum esse. et aliud magnum aut sapientem. aut verum aut bonum esse. aut omnino esse.

Quomō deus simplex.

Aug.

Qualiter cuz deus simplex sit multiplex tamen dicatur.

Hic diligent notandum est cum dicat aug. solum deuz vere simplicem esse. cur dicat eundem multipliciter dici. ꝗ hoc non ppter diuersitatem accidentiū vel partiuz dicit sed ppter diuersitatem ac multitudinē nominuz. que de deo dicunt. que licet multiplicia sint vnum tñ significant scz diuinam naturā hic em̄ non ita accipiūtur. cum de illa incōmutabili eternaqz substantia incōparabiliter simpliciore q̄z est humanus animus dicuntur. quē admodū cum de creaturis dicunt Vn de aug. in. vj. li. de trini. deo est hoc esse. qō est fortem esse vel sapientē esse vel iustum esse. et si quid de illa simplici multiplicitate vel multiplici simplicitate dixeris. quo substantia eius significetur. humano autem animo non est hoc esse qō est fortem esse. aut prudentem. aut iustū Potest em̄ esse animus et nullā istarum habere virtutem.

Aug.

Tanta ē dei simplicitas q̄ nulli predicamentoꝝ subicitur.

Quod autem in natura deitatis nulla sit accidentium diuersitas. nullaqz penitus mutabilitas. sed perfecta simplicitas. ostendit aug. in. v. li. de trini. dicens. Intelligamus deum quantum possumus. sine qualitate bonum. sine quantitate magnum. sine indigentia creatorem sine situ presidentē. sine habitu omnia continentem. sine loco vbiqz totum. sine tempore sempiternū. sine vlla sui mutatione mutabilia facientem. nichilqz patiēntem. Quisquis deum ita cogitat. et si nondum potest omnino inuenire q̄d sit pie tamen caueat quantuz potest aliqd de illo sentire q̄ non sit. Ecce si subtiliter intendas ex his atqz predictis aperitur illa predicamenta artis dyaletice dei nature minime conuenire. q̄ nullis

Aug.

Aug.

est subiecta accidentibus.

Qd deus non proprie sed abusiue dicitur substãtia.

Aug. Unde ne ꝓprie dicit substantia vt aug. ostendit in li. vij. de trini. Sicut ab eo quod est esse appellat essentia. ita ab eo quod est subsistere substantiã dicimus. si tamen dignum est vt deus dicat subsistere. Hoc em̃ de his rebus recte intelligit in quibus subiecti sunt ea que in aliquo subiecto esse dicunt sicut in corpore color aut forma. Corp' em̃ subsistit. et ideo substantia est. Res vero mutabiles. neqꝫ simplices ꝓprie dicunt substãtie Deus autez si subsistit vt substantia ꝓprie dici possit. inest in eo aliquid tãqꝫ in subiecto et non est simplex. Nephas autem est dicere vt subsistat deus. Et subsit bonitate sue atqꝫ illa bonitas nõ substantia sit vel potius essentia. Neqꝫ ipse deus sit bonitas sua. sed in illo sit tanqꝫ in subiecto. Unde manifestuz est deum abusiue substantiã vocari. vt nomine visitatioze intelligatur essentia. quod vere ac ꝓprie dicitur. ita vt fortasse solum deum dici oporteat essentiam. Est em̃ vere solus. quia incommutabilis est.

Qd non est aliquid in deo qd non sit deus.

Huius autem essentie simplicitas ac sinceritas tanta ẽ q̃ non est in ea aliquid quod non sit ipsa. sed idem est habens ⁊ qd habetur. Hylarius. Unde hylarius in. vij. li. de trini. ait Non ex compositis deus qui vita est subsistit. neqꝫ qui virtus est ex infirmis continetur. neqꝫ qui lux est ex obscuris coaptat. nec qui spiritus est ex disparibus formalis est. totum quod in eo est vnum est. Idem. Idem in. vij. li. de trinita. Non humano modo ex cõpositis deus est. vt in eo aliud sit qd ab eo habetur. et aliud sit ipse qui habeat. sed totum vita est. natura scz perfecta et infinita. et non ex disparibus constituta sed viuens per totũ ipsa. De hoc eodem boetius in. j. li. de tri. ait. Boetius. Quo circa hoc vere vnum est in quo nullus numerus. nulluz in eo aliud preter id qd est. neqꝫ em̃ subiectũ fieri potest. Aug'. quoqꝫ in li. de fide ad petrum dicit. Aug. In dei substantia non est aliquid quod nõ sit substantia quasi aliud sit ibi substantia aliud quod accidat substantie. sed quid quid ibi intelligi potest substantia est. verum hec dicit possunt facile et credi videri autez nisi puro corde omnino nõ possunt. Item in. xv. li. de trini. Sic babetur in natura vniuscuiusqꝫ triũ. vt qui habet hoc sit qd habet. sicut ĩ mutabilis simplexqꝫ substantia. Ysidorus. Ysidor' ait. Deus simplex dicit sine non amittendo quod habet seu qd aliud non est ipse. et aliud quod in ipso est. Et cum tante simplicitatis atqꝫ sinceritatis sit natura diuina. est tamen ea trinitas personaꝝ. Unde aug. in li. xj. de ciuitate dei ait. Non ꝓpter hoc naturam summi boni simplicem dicimus quia ẽ pater in ea solus. aut filius in ea solus aut spiritussanctus in ea solus. i. qz est sola ista nominum trinitas sine subsistentia personarum. sicut sabellsani putauerunt. Sed ideo simplex dicitur. quia est hoc quod habz. excepto qd relatiue quezqꝫ psona ad alteram dicitur nec est ipsa. Nam vtiqꝫ pater habet filium ad quez relatiue dicitur. nec tamẽ est filius ⁊ fili' habet patrẽ. nec tñ ipse est pater. in quo vero ad semetipsuz dicitur nõ ad alterũ. hoc est qd habet sic ad semetipsuz dicit. viuus habendo vitam et eadem vita est ipse. Propt hoc itaqꝫ natura hec dicitur simplex qd nõ sit aliud habens et aliud id quod habet sicut in ceteris rebus est. Non em̃ habẽs liquorem liquor est. nec corpus color. nec anima est sapientia. Ecce quãta est ꝓdemptitas. quanta est vnitas. immutabilitas. simplicitas. puritas di

uine substantie. iuxta infirmitatis nostre valitudinem assignauimus.

De distinctione personarum.

DI. IX.

Aug.

Nunc ad distinctionem psonarum accedamus. Teneamus ergo vt docet aug. in li. de fide ad petrũ Patrem et filiũ et spiritumsanctũ vnũ esse deum naturaliter nec tamen ipsum patrem esse qui filius est. nec filium esse ipsum qui pater est. nec spiritũsanctum esse ipsum qui pater est aut filius. Una em̃ est essentia patris et filij et spiritussancti. In qua non est aliud pater. aliũ filius. aliud spiritussanctus. q̃uis personaliter. alius sit pater. alius filius. alius spiritussantus.

Hic de coeternitate filij cũ pre

Penitus ẽ enum a patre filius. et ideo alius. nec tamen ante fuit pater q̃ filius. Coeterne em̃ sunt sibi tres persone.

Argumentatio arrianorum.

Ambrosius.

Sed contra hoc iquit hereticus vt refert ambrosi' in p̃mo libro de trinitate. Omne quod natum est principium habet. ꝛ ideo quia filius natus est. principium habet. ꝛ esse cepit. q̃ hereticorum ore sic dictum est. Nam ipse arrius vt meminit aug. in. vj. li. de trini. dixisse fertur. Si filius est. natus est. si natus est. erat quãdo non erat filius.

Responsio aug. catholica.

Aug.

Qui hoc dicit nõ intelligit etiam natum esse deo. sempiternumq̃ esse vt sit coeternus patri filius. sicut splendor qui gignitur ab igne atq̃ diffunditur. coeuus est igni. et esset coeteruus si ignis esset eternus.

Oppsitio aug. cõtra hereticũ.

Item in eodem si dei filius inquit aug. virtus et sapiẽtia dei est. nec vnq̃ fuit deus sine virtute et sapientia. coeternus est deo patri filius. Dicit autem apostolus x̃pm esse dei virtutem et dei sapientiam. aut ergo nõ fuit. quando. nõ fuit filius. aut aliquando deus non habuit virtutez et sapientiam q̃d dementis est dicere. cõstat em̃ quia semper habuit sapientiaz semper ergo habuit filium.

Responsio ambrosij ad idem autoritate fulat.

Ambr. in eod.

Eídez quoqz arrianice questio in ambro. in hunc modum respondet. Ego in quam filiũ esse natum confiteor quod reliquum est impietatis horresco. Scriptum est enim in veteri testamento vt vel vnuz de pluribus dicam. ante me non fuit alius deus et post me non erit. quis ergo hoc dicit pater an filius. Si filius ante me inquit. non fuit alius deus Si pat̃ post me inquit non erit. hic priorem et ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se et pater in filio et filius in patre cognoscitur.

Ratione vtitur ambrosius cõtra heriticum.

Cum enim patrem dixeris eius etiam filium designasti. quia nemo ipse pater est sibi. Cum filium nominas etiam patrem fateris. quia nemo ipse sibi filius est Itaq̃ nec filius sine p̃re. nec pater p̃ot esse sine filio Semp ergo pater. semp ꝛ filius.

Inuectio ambrosij contra hereticum.

Item dic inquã michi heretice. fuit nequando omnipotens deus. pater non erat. et deus erat Nam si pater esse cepit. deus ergo primo erat. et postea pater factus ẽ. Quomodo ergo immutabilis de' est. Si em̃ ante deus postea pater fuit. vtiq; generationis accessione mutatus est. sed auertat deus hanc amentiam.

Ineffabile ẽ quomodo filius sit ⁊ non habeat patrem priorem. sicut modus generatõis intelligibilis ⁊ ineffabilis est.

Ambrosius.

Sed q̃ris a me ĩquit ambro. quomodo si filius sit. non priorem habeat patrẽ. quero item absque quando vel quomodo filiũ putes esse generatũ. Michi enim impossibile est generationis scire secretũ. Deus deficit. vox silet. non mea tantũ sed et angelorum supra potestates et supra angelos et supra cherubin et supra seraphin et supra omnem sensum est. quia scriptum est. Pax xpi supra omnẽ sensum ẽ. Et si pax xpi supra omnẽ sensũ est. quomõ non est supra omnem sensuz tanta generatio. Tu ergo ori manum admoue. scrutari non licet superna misteria. licet scire q̃ natus sit non licz discutere quomodo natus sit. Illud michi negare non licet. hoc querere met' est. Ineffabilis em̃ est illa generatio. Vnde ysaias. Generatõnem eius quis enarrabit.

Quidam presumũt discutere generationis seriem.

Quidam tamen de ingenio suo presumentes. dicũt illã generationem posse intelligi et alia huiusmodi inherẽtes illi autoritati iero. super eccle. In sacris scripturis quis sepissime nõ pro impossibili sed pro difficili ponitur vt ibi. Generationẽ eius quis enarrabit. Sed hoc non dixit Iero. ideoq; generatõ filij eterna plene intelligi vel explicari possit a quoq̃ mortalium. sed quia de ea aliquid intelligi vel dici potest. Quidam tũ hoc accipiunt dictũ de tpali xpi generatione.

Vtrũ debeat dici semper gignit̃. vel semp̃ genitus ẽ filius.

Hic queri potest cum generatio filij a patre nec principium habeat nec finem. quia eterna est. vtrum debeat dici filius semper gignitur. vel semper genitus est. vel semper gignetur. De hoc gregorius super iob ait. Dñs deus ihesus in eo q̃ virtus et sapientia dei est. de patre ante tempora natus est. vel pocius quia nec cepit nasci. nec desijt. dicamus verius semp̃ natus non autẽ possumus dicere semp̃ nascitur. ne imperfectum esse videatur At vero vt eternus designari valeat. et pfectus. et semper dicamus et natus quatenus et natus ad pfectionem pertineat. et semper ad eternitatem. quamuis per hoc ipsum q̃ pfectum dicimus. multum ab illius veritatis expressione deuiamus. quia quod factuz non est nõ potest dici ꝓprie perfectum. sed balbuciendo vt possumus excelsa dei resonamus. vt dñs noster infirmitatis verbis condescendens estote inquit perfecti sicut et pater vester celestis pfectus est. Super illum locum etiam psalmi. ego hodie genuite. De hac generatione filij ita loquit̃ aug̃. Quãq̃ per hoc q̃ dicit hodie possit etiam intelligi dies ille quo xps fm hominem natus est. tamen quia hodie presentiaz signat. atq; in eternitate neq; preteritũ quicq̃ est quasi esse desierit. neq; futurum quasi nõdum sit. sed presens tantũ. qz quidquid eternum est semper est. diuinitus

Gregorius.

Aug̃.

accipitur de sempiterna generatione sapientia dei. Ecce hijs vbis ostendit aug. q generatio filij semper est nec p̄terijt. nec futura est qz eterna est Ideo em̄ dixit genui scz ne nouum putaretur ne videretur incepisse. hodie dixit ne p̄terita generatio videretur. Ex his ergo verbis pphete vt ait iohannes criso'. nichil aliud manifestatur nisi quia ex ipsa essentia p̄is semp genit' ē fili'

Origenes videt' dicere contrarium ait enim q semper generatur filius a patre.

Origenes vero

super ieremiam dicit. quia filius semper generatur a patre. hijs verbis saluator noster est sapientia dei. sapientia vero est splendor eterne lucis. Saluator ergo noster splendor est claritatis. splendor aūt non semel nascitur et desinit. sed quotiens ortum fuerit lumē ex quo splendor oritur. totiens oritur etiam splendor claritatis. Sic ergo saluator semper nascitur. Vñ ait in li. sapiē tie. ante omnes colles generat me. Nō vt quidam male legunt generaui Hijs verbis apte ostendit origenes sane dici posse et debere filius semper nascit' quod videtur contrariuz illi verbo gregorij premisso. scz non possumus dicere semper nascitur.

Origenes.

Exponit premissa verba gregorij. ne putetur inter doctores esse contrarietas.

Sed ne tantiau

tores sibi contradicere in re tanta videantur illa verba gregorij benigne interpretemur. Dominus inquit ihesus ante tempora natus est de patre. vel potius quia nec cepit nasci. nec desijt. dicamus verius semper natus.

Questio de ipsis verbis gregorij.

Questō de ipsis vbis gregorij

Sz quomodo verius

dicitur hoc scilicet q filius semp natus ē q̄z illud scz q de patre ante tē pora natus est. Illud enim sincera z catholica fides tenet ac p̄dicat vt illud.

Hic soluit.

Quare ergo ait

dicamus verius cum vtrumq pariter sit veruz nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam et expressionem veritatis dici q̄z illud. His etem̄ verbis omnis calumniandi versutis hereticis obstruit' aditus. quibus xp̄i secundū deitatē generatio sine inicio z sine fine esse. ac perfecta monstrat. Non autez an deo apte manifestat' veritas cum dicitur filius ante tempora genit' est de patre. vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit gregori' q non possumus dicere semper nascitur. non inquā ita conuenienter. nō ita congrue ad explanationē veritatis. Potest tamen dici si sane intelligatur. semp em̄ nasci' filius de patre. vt ait origenes. non q quotidie iteretur illa generatio sed quia semp est. semper ergo nasci'. id est natiuitas eius sempiterna est.

Quia filij' semper gignatur ex dictis hylarij.

Qd filius semper generatur cōfirmatur ex dictis hilarij.

Hilarius quoqz

dicit filium nasci ex patre in li. vij. de trinita. his verbis. viuens deus z natura eterne viuentis. potestas est. et q cum sacramento sciētie sue ex eo nasci'tur. nō potuit aliud esse q̄z viuens. Nā cum ait. sicut misit me viuens pater. et ego viuo per patrem. docuit vitam in se. per viuentem patrem in esse. Ecce hic habes quia filius nascitur ex patre Item in eodem. Cum dicit cristus sic̄ pater habet vitam in se. sic et filio dedit vitam habere in semetipso. omnia

Hylarius.

viua sua ex viuente testatus est. Qui autem ex viuo viuum natũ est habet natiuitatis pfectum. sine nouitate nature. Non enim nouũ est q̃ ex viuo generatur in uiuum. qz nec ex nichilo est. z vita q̃ natiuitatẽ sumit ex vita. necesse est. p nature vnitatẽ. z pfecte natiuitatis sacramentũ vt z inuiuente viuat. z in se habeat vitã viuentẽ. Ecce z hic habes quia generatur ex viuo viuẽs filius.

Attende totũ qd̃ in deo ẽ viuit

Item in eodem.

Hylarius. In deo totum qd̃ est viuit. deus enim vita est. z ex vita non pōt quicq̃ esse nisi viuũ. neq̃ ex deriuatione. sz ex vtute natiuitas est. Ac sic dñ totum qd̃ est viuit. z dum totũ qd̃ ex eo nascit. virtus est. habet natiuitatẽ filius. nõ demutationẽ. z hic dicit qd̃ nascit. Item in. ix li. donat pater filio tm̃ esse quantũ est ipse cui innascibilitatis esse ymaginez sacramento natiuitatis impartit. quez ex se in forma sua generat. hic dicit q̃a generat pater filium.

Item. in. ix.

Breuiter docet quid de hoc cõcedendum sit.

Dicam' ergo filium natũ de patre ante tpa z semp nasci de patre. sed ꝓgruentius semp natũ z eundẽ fateamur ab eterno esse. z patri coeternũ. i. auctori. pater enim generatione auctor filij est. vt in sequẽtibus ostendet. Vt ergo pater est eterni. ita et filius eternus. sed pater sine auctore filius vero non. qz pater innascibilis ẽ filius natus. Et vt ait hylarius in. xij li. de tri. aliud est sine auctore semp esse eternũ. aliud ẽ patri. i. auctori esse coeternũ vbi aũt pater auctor est. ibi z natiuitatis ẽ. qz sicut natiuitas ab auctore ẽ. ita et ab eterno auctore eterna est natiuitas Omne aũt qd̃ semp est etiam eternũ est. sed tm̃ non omne qd̃ eternum est etiaz innatuz est. qz qd̃ ab eterno nascit habet eternũ esse qd̃ natuz ẽ qd̃ aũt non natũ est. id cũ eternitate nõ natum ẽ. qd̃ vero ex eterno natuz ẽ. id si non eternũ natuz est. iam nõ erit z pater auctor eternus. Si quid ergo ei q̃ ab eterno patre natus ẽ. ex eternitate defuerit idipm̃ auctori nõ est ambiguũ defuisse. qz si gignenti est infinitũ gignere. et nascenti etiã infinitum nasci ẽ. Mediuz em̃ quid inter natiuitatẽ dei filij et generationẽ dei patris. nec sensus admittit. qz et in generatione natiuitas est. z in natiuitate generatõ est qz sine vtroq̃z neutrum est. vtrũq̃z ergo sine interuallo sui est.

Hylarius.

Hylarius.

Argumentatio heretici.

Bz inquit hereticus. Omne qd̃ natum est non semper fuit. quia in id natum est vt esset.

Responsio hylarij.

Nemo ambigit quin ea que in rebus humanis nata sũt aliquando nõ fuerint. Bz aliud est ex eo nasci qd̃ semp non fuit. aliud ex eo natũ esse qd̃ semp est Ibi nec semp fuit qui pater ẽ. nec semp pater est. et qui nõ semp pater ẽ. non semp genuit. vbi aũt semp pater est. semp filius est.

Quid sit ꝓpriuz patri z filio.

Quod si semper deo patri ꝓpriuz est q̃ semp est pat'. necesse est filio semp ꝓprium esse q̃ semp est fili' Quo ergo cadet intelligẽtiaz nostrã vt ñ fuerit semp. cui ꝓpriũ ẽ semp esse qd̃ natũ est. Natũ ergo vnigenituz deũ ꝓfitemur. ñ natũ ante tpa. nec aũ esse q̃z natum. nec ante natũ q̃z esse. qz nasci qd̃ erat. iam non tm̃ nasci est. sed seipsuz demutare nascẽdo. Hoc aũt hu

Hylarius.

manū sensuz z intelligentiā excedit mū di. Nō hoc capit ratio humane intelli gentie sz prudentie fidelis pfessio est.

Hic de spūsancto agit z prius q̃ amor patris z filij dicitur.

DI. X.

Nunc post filij eternitatē. de spiri tusancto quantū deo do nante videre conceditur disseram' spi ritussanctus amor ē siue caritas siue di lectio patris z filij. Ut ait aug. in. xv. li. de trini. ait. Spūssanctus nec patris ē solius. nec filij est solius sed amboz z ideo ꝓmunez qua inuicem se diligūt pa ter et filius nobis insinuat caritatem.

Aug.

Quod spiritussāctus propzie dilectio dicatur et tamen trini tas sit dilectio.

Johānes autez in epistola canonica ait. Deus caritas est. nō dixit spūssanctus caritas ē. Qd si dixisset absolutior esset sermo et non parua pars questionis decisa. sed quia dixit de' caritas est. incertū est. et ido querendū. Utz deus pater sit caritas an filius. an spūssanctus. an de' ipa tri nitas. qz z ipa nō tres dij sz vnus deus est Ad qd aug. in eodē li. ita dicit Ne scio cur sicut sapientia. et pater dicit z filius z spūssanctus. z simul omnes nō tres sed vna sapiētia. nō ita z caritas dicat pater z filius z spūssanctus et si mul omnes vna caritas. Nō ideo tamē quisq̃z nos incōueniēter estimet carita tem appellari spūmsanctuz. quia et de' pater. z deus filius potest caritas nun cupari. sicut ppzie verbum dei etiā sa pientia dei dicitur. cū et pater et spiri tussanctus sit sapientia.

Sicut verbuz dei ppzie dicit sapientia et tamen tota trini tas dicitur sapientia. ita z spi ritussanctus ppzie dicitur ca ritas. et tamen pater et filius z spūssanctus dicitur caritas.

Si ergo ppzie a liquis horum triū caritas nūcupari de bet. q̃s aptius q̃z spūssanctus vt scz in il la simplici summaq̃z natura nō sit aliud substātia et aliud caritas. ꝗ substantia ipa sit caritas. z caritas ipa sit substā tia siue in pze. siue in filio. siue in spū sancto. et tū spūssanctus ppzie caritas nūcupet. Ecce his verbis aperte dicit aug. q̃ in trinitate caritas aliqū refer tur ad substantiā. q̃ ꝓmunis triū est p sonaz. z tota in singulis. aliqū specia liter ad psonā spūssancti sicut sapientia dei aliquando p substantia diuina ali quando pro filio ppzie accipitur. z hoc in multis fieri reperitur.

Exēplis cōfirmat eadē noia z propzie z vniuersaliter accipi

Pluribus enim exemplis doceri pōt multa rez voca bula. z vniuersaliter poni z ppzie qui busdā rebus adhiberi. sicut legis noie aliquando simul omnia veteris instru menti significant eloquia. aliqū autez ppzie vocat lex que data est p moysen Multa alia supetūt exempla. sz in re aperta vitanda est lōgitudo sermonis Sicut ergo vnicū dei vbum ppzie vo camus nomine sapientie cū sit vniuer saliter et spūssanctus. z pater ipsa sapi entia. ita spūssanctus ppzie vocabulo caritas nuncupat cum sit et pater. z fi lius vniuersaliter caritas.

Autozitatez ponit q̃ filius p pzie dicatur sapientia.

Sed dei verbuz .i. vnigenitus filius dei apte est dic' dei sapientia. ore apli dicentis cristuz dei virtutē z dei sapientiā. Spūs autē

¶ De spiritusā/cto testimoni/um q̃rit. ⁊ in/venit vbi dica/tur esse cari/tas.

ſanctus vbi ſit dictus caritas. inuenim⁹ ſi diligenter iohānis apoſtoli eloquiuz ſcrutemur. qui cū dixiſſet. diligam⁹ in uicem. qz ex deo eſt dilectio. adiūxit ⁊ omnis qui diligit ex deo natus eſt. q̃a dilectio deus eſt. Hic manifeſtauit ſe dixiſſe eaz dilectionē eſſe deuz q̃z dixit ex deo. Deus ergo ex deo eſt dilectio. ſed qz ⁊ filius ex deo patre natus eſt ⁊ ſpūſanct⁹ ex deo patre ꝓcedit quē potius eoꝝ. hic debeamus accipere dictū eſſe dilectionez. merito querit. pat̃ em̃ ſolus ita de⁹ ē. vt nō ſit ex deo. ⁊ ideo dilectio q̃ ita deus eſt. vt ex deo ſit. nō ipſe pater eſt. ꝓ aut filius aut ſpiritus/ ſanctus. Sed in ꝓſequentibus. cuz dei dilectōez ꝓmemoraſſet iohānes qua dilexit nos. ⁊ hinc hortat⁹ eſſet. vt ⁊ nos inuicem diligamus. atq̃ ita deus in nobis maneat. qz vtiq̃ dilectōez deū dixerat. ſtatim volēs de hac re aptius aliquid eloqui. inquit in hoc ꝓgnoſcimus qz in ipo manem⁹. ⁊ ipe in nobis. qz de ſuo ſpiritu dedit nobis Spiritus itaq̃ ſanctus de quo dedit nobis facit nos in deo manere ⁊ ipm in nobis. hoc aūt facit dilectō. Ipe eſt ergo deus dilectio. deus ergo ſpūſanctus qui ꝓcedit ex deo. ſignificat̃ vbi legit̃ Deus dilectio eſt. et dilectio ex deo eſt. Ecce his verbis apte dicit aug̃. ſpiritūſanctum eſſe caritatem patris et filij. et in tantū q̃z ſermonem ꝓduxit. vt videatur dixiſſe ſpiritumſanctum non ſolum eſſe dilectionem patris et filij qua ſe inuicem et nos diligunt. ſed etiam dilectionē qua diligimus deum. Sed vtruz ipſe ſit caritas qua nos diligimus deum in ſequēti explicabitur.

¶ Redit oſtendere quod ꝓpoſuerat ſcilicet quod ſpūſanct⁹ ſit amoꝝ quo pater a filio et filius a patre diligitur.

Nūc vero quod

incepimus oſtendere curem⁹ ſcz. ſſ. dilectionem eſſe ſiue amoꝝem patris ⁊ filij. quo ſcz pater diligit filiuz. et filius patrem. De hoc hieronim⁹ ſuper. xiij̃ pſal. ait. Spirituſſanctus nec pater eſt nec filius ſed dilectio quaz habet pater in filiū. ⁊ filius in patrem. Aug̃. quoq̃ in. vj. li. de trini. ait. In omnibus eq̃lis eſt patri filius. ⁊ eſt vnius eiuſdēq̃ ſubſtantie. Qua ꝓpter etiaz ſpūſanct⁹ in eadem vnitate ſubſtantie ⁊ equalitate conſiſtit. ¶ Jeronim⁹.

¶ Quid ſit ſpūſanct⁹ hic aperit̃

Siue enim ſit

vnitas amborum. ſiue ſanctitas. ſiue caritas. manifeſtum eſt q̃ non aliquis duoꝝ eſt quo vterq̃ ꝓiungit̃. quo genitus a gignēte diligat̃. genitoreq̃ ſuuz diligat. ſintq̃ nō ꝓticipatōne ſz eſſētia ſua neq̃ dono ſupioris alicuius. ꝓ ꝓꝓio ſuo ſeruātes vnitatem ſpūs in vinculo pacis. Ecce hic habes ſpūmſanctum eſſe quo filius diligitur a pre. ⁊ pater a filio. ⁊ quo illi duo ſeruāt vnitatē pacis. Spiritus ergo ſanctus vt ait aug̃. in eodez ꝓmune eſt aliquid patris ⁊ filij quidq̃d illud ē. At ipſa ꝓmunio ꝓſubſtantialis ⁊ coeterna eſt. que ſi amicicia ꝓuenienter dici poteſt. dicat̃. ſed aptius dicit̃ caritas. ⁊ hec quoq̃ ſubſtātia. qz deus ſubſtantia eſt. ⁊ deus caritas eſt. Tria ergo ſunt ⁊ nō amplius. vnus diligens eum qui de illo eſt. ⁊ vnus diligēs euz de quo eſt. ⁊ ipa dilectio. Que ſi nichil eſt. quomō deus dilectio eſt. Si non ē ſubſtantia. qūo deus ſubſtantia eſt.

¶ Qd̃ ſpirituſſanct⁹ ſicut cōmune eſt patri ⁊ filio. ita cōmune nomen habet ꝓꝓrium.

Hic notandū eſt

q̃ ſicut ſpirituſſanctus in trinitate ſpecialiter dicitur caritas. que eſt patris ⁊ filij vnio. ita ⁊ nomen tenet ꝓꝓrie qd̃ patri ⁊ filio ꝓmuniter quodāmodo cōgruit. Unde aug̃. in. xv. li. de tri. Si ¶ Aug̃.

caritas inquit qua pater diligit filiuꝫ ⁊ pẽm diligit filius. ineffabilem cõmunionẽ demonstrat amboꝝ q̃d ꝓuenientius q̃ꝫ vt ille ꝓpꝛie dicat caritas. qui spiritus est cõmunis ambob'. Hoc em̃ sanius credit ⁊ intelligit vt nõ solũ spiritussanctus caritas sit in illa trinitate sed nõ frustra ꝓpꝛie caritas nũcupet. ꝓpter illa que dicta sunt. sicut nõ solus in illa trinitate. vel spũs est vel sanctus qꝛ et pater spũs. ⁊ filiꝰ spũs. et pater sanctus. ⁊ filius sanctus. et tñ ipse non frustra dicit spũssanctus Qui em̃ est cõmunis ambob' id vocatur ipe ꝓpꝛie qd̃ ambo cõmuniter. Alioquin si in illa trinitate solus spiritussanctus ẽ caritas. ꝓfecto ⁊ filius. nõ solius pẽis sed etiaꝫ spũssancti filius inuenit Ait em̃ aplus de deo patre. Transtulit nos in regnũ filij caritatis sue. Si ergo nõ est in ista trinitate caritas dei. nisi spũssanctus filius est etiã spũssancti. Sꝫ qꝛ hoc absurdissimũ est. restat vt non solus ibi sit caritas spũssanct'. sed ꝓpter ista de quibus satis disserui ꝓpꝛie sic vocat.

Quod spiritussanctus procedit a patre ⁊ filio.

DI. XI. "Hic dicendũ est spiritũsanctum a patre esse ⁊ filio et ꝓcedere a patre et filio. qd̃ multi heretici negauerũt. Qd̃ autẽ de vtroq̃ ꝓcedat multis diuinoꝝ eloquiorũ testimonijs ꝓbat. Dicit em̃ aplus. Misit deꝰ spũm filij sui in corda nꝛa. Ecce hic dicit spũs filij. Et ibi. Qui autẽ spm̃ xpi nõ habet hic nõ est eius. Ipe euã filius de spũsancto dic̃ in euangelio. Quem ego mitto vobis a patre. Patris autẽ spiritus dictus est vbi legit. Si spiritꝰ eius qui suscitauit xpm̃ a mortuis habitat in nob. ⁊ ipse xps̃ dicit. Non em̃ vos estis qui loquimini sed spũs patris vestri qui loquit. Et in alio loco. quẽ mittet pater in nomine meo. ⁊ alibi ipse filius de spũsancto ait. De pẽ ꝓcedit. His ⁊ alijs autoꝛitatibus pluribus ostendit q. ss. a pẽ et filio ꝓcedit.

Aug.

Qd̃ greci non cõcedunt spũm sanctum ꝓcedere a filio.

Greci tamen dicũt spiritũsanctũ ꝓcedere tm̃ a patre ⁊ non a filio. Qd̃ ideo dicũt. qꝛ veritas ĩ euangelio fidem integrã ꝓtinentem de ꝓcessione spũs loquens solũ pẽm commemorat dicẽs. Spũs qui a patre procedit. Et etiã ideo qꝛ in principalib' ꝓcilijs q̃ apud eos celebrata sunt ita simbolo eoꝝ subiũctis anathematib' sancita sunt. vt nulli de trinitatis fidei aliq̃d docere vel alit ꝓdicare q̃ꝫ ibi ꝓtinet liceat In q̃bus quidẽ simbolis cum spũssanctus ꝓmemoret ꝓcedere a pẽ ⁊ nõ a filio. Quicũq̃ inquiũt a filio eũ ꝓcedere addũt anathema incurrũt. vnd̃ et nos arguũt anathematis reos. Addũt etiã ad assercionẽ sue opinionis et ĩ testimoniũ nꝛe damnationis De simbolo fidei qd̃ scõm traditõem ꝓdictoꝝ cõciliorũ leo tercius rome trãscriptũ in tabula argẽtea post altare beati pauli posita. posteris reliquit ꝓ amore vt ipse ait. ⁊ cautela fidei orthodoxe In quo q̃dem simbolo in ꝓcessione spũs solus ꝓmemorat pater. his vbis. et in spiritũsanctũ dñm et viuificatorẽ ex pẽ ꝓcedentẽ cuꝫ patre ⁊ filio coadorandus ⁊ glorificandus ⁊c. Illud est simbolum qd̃ in missa cantat editũ in niceno ꝓcilio. in fine cui' subiunctũ est. qui aliud docuerit vel aliter predicauerit anathema sit Ideoq̃ greci nos anathematizatos dicũt. qꝛ dicim' spũmsanctũ a filio ꝓcedere. qd̃ ibi nõ ꝓtinet. Qd̃ em̃ ꝓm nos ibi dicitur. qui a patre filioq̃ ꝓcedit alterꝫ a latinis ẽ addit ũ scꝫ filioq̃

Quare dicat

Prima causa

Secda causa.

Tercia cã.

Rñsio vbi determinant predicta

Nos aũt illa verba ita determinamus. Qui aliud do-

cuerit vel aliter predicauerit vel ꝑtra/
rium docuerit. vel ꝑtrario mõ predica
uerit anathema sit. Aliud ergo posuit
ꝑ opposito q̃liter et aplꝰ in epistola ad
galathas. Si q̃s aliud euãgelizauerit
.i. ꝑtrariuz anathema sit. nõ dicit. Si
quis addiderit. Nã si illud diceret sibi
ipsi vt ait aug. p̃iudicaret. q̃ cupiebat
venire ad quosdã quibus scribebat sic
ad thessalonicenꝰ. vt suppleret q̃ illorũ
fidei deerãt. Sed q̃ supplet qd minus
erat addit. nõ qd inerat tollit. Qui aũt
ꝑter gredit fidei regulaz nõ accedit in
via sz recedit a via. Ad illd aũt qd de
euãgelio opponũt rñdemus ita. quia cũ
dicit in eo veritas spiritũsanctuz a pre
ꝓcedere. nõ addit solo. et ideo etiaz a
se ꝓcedere non negat. sed ideo patrem
tm̃ nominat. quia ad eum solet referre
etiã quod ipsius est. qz ab illo habet.

¶ Qd greci in sensu nobiscuz cõ
neniut et si verbis differãt.

Sciendus est ta
men q greci ꝓfitentur spiritũsanctum
esse filij sic patris. qz z apostolus dicit
spm̃ filij. z veritas in euangelio spiritũ
veritatis. Sed cum non sit aliud spiri/
tumsanctuz esse patris vel filij. q̃ esse a
patre vel filio etiam in hoc in eandem
nobiscum fidei sententiam ꝓuenire vi/
denter licet in verbis dissentiant.

¶ Autoritatibus grecorũ osten/
dit spiritumsanctuz procedere
etiam a filio.

Inde etiam qui
dã eorũcatholici doctores intelligẽtes
vnã eandẽq fore sententiã p̃dictorũ v̄/
borum. q̃bus dicit spũsanctus ꝓcede/
re a filio z esse filij ꝓfessi sunt spiritum
sanctũ etiã ꝓcedere a filio. Unde atha
nasius in simbolo fidei. spiritussanctus
a pre z filio non factus nec creatus nec
genitus sed ꝓcedens. Ecce spiritũsan/
ctum aperte dixit procedẽ a patre z fi/
lio. Didimus etiaz eorꝫ maxim' doctor
in li. de. ss. spũmsanctũ a filio ꝓcedere
dicit. Saluator inquit qui est veritas
Nõ em̃ loquit a semetipso. hoc est nõ
sine me z sine meo z patris arbitrio. qz
inseparabilis est a me z a patris volun
tate. qz ex se nõ ẽ sed ex patre z me est
Hoc em̃ ipm qd subsistit z loquit a pa/
tre z a me illi est. Item spũsanct' qui
ẽ spũs veritatis. spiritusqz sapiẽtie nõ
pot audire a filio loquẽte. qui nescit cũ
hoc ipm̃ sit qd profertur a filio. i. ꝓce
dens deus de deo. Spũs veritatis ꝓ/
cedẽs a veritate. ꝓsolator manãs ex ꝓ
solatione. Itez cirillus eps in epistola
nescorio directa ait Spũs intelligit ꝑ
se secundũ q spũs est z nõ filius. sed tñ
non est alienus ab eo. Spũs em̃ verita
tis nominat. z ꝓfluit ab eo sicut ex do
patre. Johãnes quoqz criso'. in omel'.
quadaz de expositione simboli sic ait.
Iste est spũs ꝓcedens de patre et filio
q̃ diuidit dona ꝓpria ꝑ ut vult Idem
in alia omelia. Credendũ est spũmsan
ctum patris esse et filij. Istuz spũmsan/
ctum dicimus patri et filio coequalem
z ꝓcedentẽ de pre z filio. Hoc credite
ne colloqa mala corrũpant bonos mo/
res. Ecce a doctorib' grecorũ apte ha/
bemus testimonia quibus spũsanctus a
patre et filio ꝓcedere ostenditur. Om
nis ergo lingua ꝓfiteatur spũmsanctuz
ꝓcedere a patre et filio.

¶ Didimus.

¶ Cirillus.

¶ Johãnes cri/
so'.

¶ Utrum spiritussanctus prius
vel plenius ꝓcedat a patre q̃z
a filio.

¶ DI. XII

Itez queri
tur cum spũsanctus a pa
tre ꝓcedat z a filio. vtꝫ
prius vel magis ꝓcesse/
rit a patre q̃ a filio. quod nititur here/
ticus ostendere ita dicens.

¶ Argumentatio heretici.

¶ Anathasius.

Si processit vti
q̃ spiritussanctus a patre. processit vti
q̃ aut nato iam filio. aut non nato filio
Si vero iam nato filio pcessit. ante na
tus est filius q̃ pcesserit spiritussanct'.
Precessit ergo natiuitas filij pcessio
nem spiritussancti. Si autē processit a
patre non genito filio ante pcessit q̃ fi
lius genitus fuerit.

Responsio aug̃. ad id qd̃ pri
mo querebatur scz an prius a
patre q̃z a filio processerit.

His ⁊ huiusmōi
questionibus magis laboriosis q̃ fru
ctuosis respōdet aug̃. in. xv. li. de tri.
dicēs. In illa summa trinitate q̃ deus
est interualla tempoꝝ nulla sunt per q̃
posset ostendi aut saltim requiri. vtruz
prius de patre natus sit filius. ⁊ postea
de ambob' pcesserit spūssanctus. Nun
quid ergo possum' querere vtrū iam p
cesserat de patre spūssanctus quādo na
tus est filius. an nondum pcesserat. et
illo nato de vtroq̃ processit. Non pos
sunt prius ibi ista q̃ri. vbi nihil ex tpe
inchoat'. vt ꝓsequenti pficiat' in tempe
Ideo qui potest intelligere sine tpe ge
nerationē filij de patre. intelligat sine
tempe pcessionem spūssancti de vtroq̃
Ecce his verbis absoluta ē questio illa
qua querebat'. vtrū prius pcesserit spi
ritussanctus a patre q̃ a filio.

Hic agit' de eo quod secundo
querebat'. scz an plenius vel
magis pcesserit a pre q̃z a filio

Nūc tractandū
est qd̃ secūdo querebat'. scz an plenius
vel magis pcedat spūssanctus a pre q̃
a filio. Ad qd̃ dicim'. qr sicut nō ante
pcedit a patre q̃ a filio. ita nō plenius
vel magis pcedit a patre q̃ a filio Au
gustinus tamen in. xv. li. de trini. dic̄
q̃ spiritussanctus principaliter pcedit
de patre. Non frustra inquit in hac tri
nitate non dicit' verbuz dei. nisi filius
nec donuz dei. nisi spiritussanctus. nec
de quo genitum est verbum. et de quo
pcedit spiritussanctus principaliter ni
si deus pater. Ecce audistis quia spiri
tussanctus principaliter pcedit a patre
sed ne te hoc turbaret ipse cōtinuo ex
quo sensu dixerit aperit dicens.

Qd̃ aug̃. dic̄ spiritūsanctū pcedere a pa tre.

Ex quo sensu dixerit principa
liter pcedere a patre.

Ideo addidi pri
cipaliter qr et de filio spūssanctus pce
dere reperitur. sed hoc quoq̃ illi pater
dedit. nō iam existenti. et nondum ha
benti. Dz quidq̃d vnigenito verbo de
dit gignendo dedit. Dic ergo eum ge
nuit vt etiam de illo donum commune
pcederet. et spūssanctus spiritus esset
amboꝝ. Ecce exposuit ipemet quomō
spiritus principaliter pcedat a patre
non quia prius vel magis pcedat a pa
tre q̃ a filio. sed qr cum procedat a fi
lio. hoc ipsum habet filius a patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur
spiritussanctus proprie pcede
re a patre.

Ex eodem sensu
etiā dr pcedē pprie d pre. Ulū hiero.
in expositione catholice fidei. niceniq̃
simboli ait. Credim' in spiritūsanctuz
qui de patre pcedit pprie Itez spiritū
sanctū verū deum inuenimus in scriptu
ra ⁊ de patre esse pprie. Et ita de pre
filius et spūssanctus pprie ⁊ vere d pa
tre pcedit. Ecce aperte dicit spūmsan
ctū pprie esse de pre ⁊ pprie pcedere a
pre. Qd̃ non est ita intelligendū tanq̃
prius vel plenius a patre pcedat q̃ a fi
lio. sed qr hoc habet pater a se. nō ab
alio vt de ipso sit et pcedat spūssanct'
Filius aūt nō a se sed a patre hoc habz
vt de ipso sit ⁊ pcedat spiritussanctus.

¶ Ex eodē sensu dicitur spiritūsanctuz esse et mitti a patre per filium.

Forte etiā iuxta hanc intelligentiā dicit. ſſ. a patre mitti per filium. et a patre esse p filiū Unde hylarius ad deum patrez de spūsancto et filio loquens in. xij. li. de trini. ait. In spūsancto tuo ex te pfecto z per eū misso. Item ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet itaqz ex te p eū spūssanctus tuus ē. qd z si sensu non pcipiam. tamen teneo in cōscientia. In spūalibus em rebus tuis hebes sū Itē in eodē pserua hanc oro fidei mee religionē. vt qd in regenerationis mee simbolo pfessus sum. semp obtineam pāez scz te filiuz tuū vna tecū adorem spiritumsanctū tuū. q ex te p vnigenitū tuū est pmerear. Ecce aperte dicit spiritū sanctū a patre p filiuz. et mitti. z esse qd non ē intelligenduz quasi a patre p filiuz minorē mittatur vel sit. sed qz ex patre z filio est z mittit ab vtroqz. sed hoc ipm habet filius a patre vt ab ipo z sit z mittatur spūssanct' Hoc ergo voluit significare hylarius distinctionē faciēs in locutione vt ostēderet in patre esse auctoritatez. Inde est etiaz q veritas ostendens patrez esse auctorem pcessionis qua pcedit spūs a filio. dixit in euāgelio De patre pcedit. cū de patre z filio procedat spūssanctus. Unde aug. in. xij. li. de trinita. querit si de pāe z filio pcedit spūssanctus. cur fili' dixit de pāe pcedit. Cur putas nisi qz solet ad euz referre etiā qd ipsius est de quo z ipse ē. Sicut ait mea doctrina nō est mea sed eius q misit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina quā tamen nō dixit suā sz patris. quātomagis illic intelligend' est spiritussanctus de ipso pcedere vbi sic ait. de pāe pcedit. vt nō diceret de me non pcedit. A quo autē habet filius vt sit deus. est em deus de deo. ab illo vtiqz habz vt etiā de illo pcedat spūssanctus. Et ideo spiritussanctus vt etiam de filio pcedat sicut pcedit de patre. ab ipo habet patre. Qua ppter qui potest itelligere in co q ait filius. sicut habet pater vitam in semetipso. sic dedit et filio vitam habere i semetipso. nō sine vita existenti iam filio vitam pāem dedisse sed ita eum sine tēpore genuisse vt vita quā pater filio gignēdo dedit. coeterna sit vite patris q dedit intelligat etiaz sic habet pater in seipso. vt de illo pcedat spūssanctus. sic dedisse filio vt etiam de isto pcedat idē spiritussanctus z vtrūqz sine tempore. Ita ergo dictū est spūmsanctum de patre pcedere vt intelligat q etiam pcedit de filio. de patre esse filio. Si em quidqd habet de patre. habz filius de pāe habet vtiqz. vt z de isto pcedat spiritussanctus. sz nulla ibi tpa cogitent que habeant prius et posterius q alibi nulla omnio sunt.

¶ Hylarius.

¶ Hylarius.

¶ Aug. in. xij. li. de trinita.

¶ Questio cur filius dixit de spiritusancto a patre pcedere cū abutroqz pcedat.

¶ Quare spiritussanctus cuz sit de substantia patris non dicatur genitus et filius sed tantuz procedens.

¶ DI XIII

Post hoc cōsiderandum est quantū a talibus quales nos sum' intelligi pōt. cuz spūssanctus pcedat de pāe. et sit de substantia patris. cur non dicat' esse natus sed potius pcedē. z cur nō dicat' fili' Quare aūt spiritussanctus non dicat' vel sit natus. z ideo non sit filius aug. ostendit i xv. li. de trini. ita dicens. Si spiritussanctus filius diceret. amborum vtiqz filius diceret. qd absurdissimū ē Fili' quippe nullus est duorum nisi patris et matris Apsit autē vt inter deum patrē z deū filiū tale aliquit suspicemur. Absurdissime ergo filius diceret amborū. i. pāis z filij Amboz em fili' diceret si eū ambo genuissent qd abhorret oim sanoz sensus. Nō ergo ab vtroqz ē genit' sz pcedit ab vtroqz amboz spūs. His vbis ostendit cur. ſſ. cū sit de pāe non tū dicatur genitus vel filius.

¶ Aug.

Cum spiritussanctus non dicatur genitus cur filius dicatur procedere.

Cum autem spiritussanctus nõ dicatur genitus sed tãtum ꝓcedens queri solet cur filius non dicitur tm genitus sed et ꝓcedens Sicut ipse in euangelio iobãnis ait. Ego ex deo ꝓcessi ⁊ exiui ⁊ veni in mundũ. Non ergo tantum spiritussanctus procedit a patre sed etiaꝫ filius. Ad quod dicimus ꝙ cum vterq; ꝓcedat a patre dissimiliter tamẽ. Naꝫ spiritussanctus vt ait aug. in. v. li. de trinita. ꝓcedit a patre non quomõ natus sed quomodo datus vel donum. filius aũt processit. nascendo exij vt genitus. Ac per hoc illud elucessit vt potest. scꝫ cur spiritussanctus etiam non sit filius cum et ipse de patre exeat. Ideo nõ dicitur filius quia neq; natus est sic vnigenitus. neq; factus vt per dei gratiam in adoptionem naceretur sicut nos.

Aug.

Qd non potest distingui a nobis inter generationem filij et ꝓcessionem spiritussancti.

Inter generatões vero filij ⁊ ꝓcessionẽ spiritussancti duꝫ hic viuimus distinguere nõ sufficimus Unde aug. maximino ꝓmissaꝫ questionem refricanti scꝫ querenti cur spũssanctus non diceret filius cum de patris essꝫ substantia. rñdens sic ait. Queris a me si de substantia patris est filius de substantia patris est etiam spiritussanctus. cur vnus filius sit et alius nõ sit filius. Ecce respõdeo siue capias siue nõ capias. De patre est filius. de patre ẽ spiritussanctus sꝫ ille genitus est. iste ꝓcedens. Ideo ille filius est patris de quo est genitus. Iste autem spiritus ẽ vtriusq; qm de vtroq; ꝓcedit. sed ideo cum de illo loqueretur ait. De patre procedit. qm pater ꝓcessionis eius auctor est qui talem filium genuit ⁊ gignẽdo ei dedit. vt etiam de ipso ꝓcederet spiritussanctus. Nam nisi procederet spiritussanctus. etiã de ipso nõ diceret discipulis. accipite spiritumsanctuꝫ eũ q; insufflando daret vt a se quoq; ꝓcedere significãs. apte ostenderet flando quod spirando dabat occulte. Quia si nasceretur non tm de patre nec tantum de filio. sed de ambobus vtiq; nascere tur. sine dubio filius diceret amborum Ac per hoc qꝫ filius amborũ nullo modo esset. non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo spiritus ꝓcedẽdo de ambobus.

Questõ maximini.

Aug.

Rñsio aug.

Qd pater est auctor ꝓcessionis spũssancti

Hic dicit ꝙ non valet inter illa duo distinguere.

Quid autẽ interesse nasci et ꝓcedere intersit. de illa excellentissima natura loquẽs explicare q̃s potest. Non omne quod ꝓcedit nascit quãnis omne procedat quod nascitur Sicut non omne qd̃ bipes est. homo ẽ quamuis bipes sit omnis qui homo est. hoc scio. distinguere autem inter illam generationẽ et ꝓcessionem hanc nescio non valeo. non sufficio. Ac per hoc q̃a ⁊ illa et ista est in effabilis. sicut ꝓpheta de filio loquẽs ait. Generationeꝫ eꝰ quis enarrabit. Ita de spiritusancto verissime dicit processionem eius quis enarrabit. Satis sit ergo nobis. quia nõ est a seipso filius sed ab illo de quo natus est. non est a seipso spiritussanctus. sed ab illo de quo procedit Et qꝫ de vtroq; ꝓcedit sicut iam ostendimus De spiritusancto quomodo ipse de deo sit. nec tamen ipse filius sit. quoniam procedendo non nascendo legitur esse de deo. iam superius quantum visum est disputauimus.

An spiritussanctus debeat dici ingenitus.

Nunc considerã

dum est cum spiritussanctus non sit genitus. vtrũ debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus spiritumsanctũ nec genitum nec ingenitum debere dici. Unde aug. ad orosium ait. Spiritumsanctuz nec genitum nec ingenitum fides certa declarat. quia si dixerimus ingenitum duos pẗes videbimur affirmare. Si autem genitum duos credere filios culparum. Si eñ solus filius dicit genitus. ita solus pater dicitur ingenitus. eo q̃ ab alio nõ sit. Unde aug. in. xv. li. de trini. pater inquit solus. nõ est de alio Ideo solus appellatur ingenitus. non quidẽ in scripturis. sed in ꝓsuetudine disputantium. et de re tanta sermonez qualem valuerint ꝓferentiũ Filius autem de patre natus est. et spiritussanctus de patre principaliter et cõmuniter de vtroq̃ ꝓcedit. Ideoq̃ cum spiritumsanctum genitũ non dicamus. dicere tamen nõ audemus ingenitum ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate vel duos qui non sint de alio quispiam suspicet. Ecce his verbis apte ostendit spiritumsanctũ nec genituz nec ingenitum debere dici.

Aug.

Aug.

¶ Qõ ieronim' dicit spiritũsanctum ingenitum. quod videt predictis aduersum.

Ieronim'.

"Ieronim' tamẽ in regulis diffinitionuz ꝓtra hereticos dicit spiritumdum ingenitũ esse his v̄bis. Spiritussanctus pater nõ est. sed ĩgenitus atq̃ infectus. Pater non est. quia patris est. et in patre est. ꝓcessionem habet ex patre et non natiuitatẽ. filius autem non est. quia genitus non est. Ecce his verbis dicit spiritussanctus esse ingenitus. quod videtur adversari premissis verbis aug.

¶ Determinatio secundũ diuersas acceptões dicit eos locutos

Sed vt istã que

videtur repũgnantiam de medio ambigamus dicim' q̃ hieronimus aliter accepit nomen ingeniti et aliter aug. Accepit enim aug. ingenitum qui vel qõ de alio non est. et secundum hoc de solo patre dicit. Hiero' vero ingenitum dicit non genitum et secundum hoc de spiritu potest dici. cum spiritussanctus non sit genitus.

¶ Ex verbis hiero. ostenditur ex quo sensu dixerit spiritumsanctum ingenitum.

Quod autez hieronimus ita accepit ostenditur ex verbis suis quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuisionem.

¶ Diuisio hec notanda est diligenter.

Omne quod est.

aut ingenitum est. aut genitum. aut factum. Est ergo quod nec natum nec factum est. et est quod natum est et factũ nõ est. et est quod nec natum est. nec factum est. et est quod factum est et natum nõ ẽ et est quod factũ ẽ et natũ ẽ z renatum est. et est quod factum est et natum est et renatum non est. Nũc ꝓpositozum singulis rebus subsistentiaz destinemus. Quod ergo nec natuz nec factum est pater est. non eñ ab aliquo est. Quod autem natum est et factũ nõ est filius ẽ. qui a patre genitus est. nõ factus. Quod iterum nec factuz nec natum est. spiritussanctus est. qui a patre ꝓcedit. Quod etiam factum est et natũ non est celum et terza ceteraq̃ insensibilia sunt. Quod autem factum et natum et renatum est. homo est. Qõ vero factum est et natum est et renatum non est animalia sunt. Ecce his verbis ostẽdit hiero' se ingenitum accipere nõ genitum. Aliter eñ non esse potest p̃missa diuisio vera sez omne quod est. aut

ingenitum est. aut genitum aut factuz. Atqz ī diuisionis huius prosecutione ī assignatione ingeniti vbiqz ponit non natum.

Quod gemina est ꝓcessio spiritussancti.

Di. XIIII.

Preterea diligenter adnotandū est. q̄ gemina est processio spiritussancti. et na videlicet que ineffabilis est qua a patre ⁊ filio eternaliter ⁊ sine tempore ꝓcessit. et temporalis qua a patre ⁊ filio ad sanctificandam creaturam ꝓcedit. Et sicut ab eterno cōmuniter ac simul ꝓcedit a patre et filio. ita et in tempore cōmuniter et simul ab vtroqz ꝓcedit ad creaturam. nō diuisim a patre in filium. et a filio ad creaturam. Vnde aug. in. xv. li. de trini. ait Spiritussanctus non de patre ꝓcedit in filium. et de filio ꝓcedit ad sanctificandā creaturam. sed simul de vtroqz ꝓcedit. cuius hoc filio pater dederit. vt sicut de se. ita etiam de illo procedat.

Aug.

De temporali processione specialiter agitur.

De tēporali aūt ꝓcessione Beda in omelia dominice p̄me post ascensionem ita loquit. Cum gratia spiritus datur hominibus. profecto mittitur spiritus a patre. mittitur et a filio procedit a patre ꝓcedit et a filio. quia et eius missio est ipsa processio. Hijs verbis aperte ostendit donationem gratie spiritussancti dici ꝓcessionem vel missionez eiusdem. Sed cum donatio vel datio non sit nisi temporalis. cōstat quia et hec ꝓcessio siue missio temporalis est. Hanc quoqz tēporalem spiritus ꝓcessionem aug. in. xv. li. de trini. insinuat dicens. spiritū sanctum ꝓcessisse a cristo quando post resurrectionez insufflauit indiscioulos his verbis. Cum resurrexisset xp̄s a mortuis et aparuisset discipulis insufflauit et ait. Accipite spiritumsanctuz vt etiam eum de se procedere ostenderet. et ipse est virtus que de illo exibat vt legitur in euangelio et sanabat omnes. Et vt ostenderet hanc ꝓcessionem spiritussancti non esse aliud q̄ donationem vel dationem ipsius spiritus. addit post resurrectionez dominus ihesus bis dedit spiritūsanctum semel ī terra ꝓpter dilectionem proximi. ⁊ iterū de celo ꝓpter dilectionem dei. qz per ipm donuz diffunditur caritas in cordibus nostris. qua diligimus deū ⁊ ꝓximuz.

Aug.

Qd aliqui dicunt ipsuz spiritūsanctuz non dari sz dona ei⁹.

Sunt autem alí qui qui dicunt spiritumsanctum ipsum deum non dari. sz dona eius. que non sunt ipse spiritus. ⁊ vt aiūt spiritussāctus dicitur dari cum gratia eius. que tamen non est ipse datur hominibus. ⁊ hoc dicunt bedam sensisse in superioribus vbis quibus dicit spiritumsanctuz ꝓcedere. cuz ipsius gratia datur hominibus. tanq̄z non ipsemet deū. sed gratia eius. Sed q̄ ipe spiritussanctus qui deus est et tercia in trinitate psona datur. Aperte ostendit aug. in. xv. li. de trinita. ita dicens. eundem spiritūsanctum datū cum isufflasset ihesus dequo mox ait. Ite baptizate omnes gētes in nomine patris et filij et spiritussācti ambigere non debemus. Ipse est ergo qui etiam de celo datus est die pentecostes. quomō ergo deus non est q̄ dat spiritumsanctum. immo quantus ē deus qui dat deum. Ecce his verbis apte dicit spūm ipsum scz deum dari hominibus a patre et a filio. Et q̄ ipse spiritussanctus qui deus est ac tercia in trinitate persona nobis detur nostrisqz infundatur atqz illibatur mentibus. apte ostendit ambrosius in. j. li. de spiri

Qd ipse spiritussāctus qui deus est. deū et mittitur.

Aug.

Ambrosius.

Aug. tusancto dicens. Licet multi dicantur spiritus. quia legitur. Qui facit angelos suos spiritus. vnus tamē est dei spiritus. Ipsum ergo vnum spiritum et apostoli et ꝓphete sunt ꝓsecuti sicut etiam vas electionis dicit. quia vnum spiritum potauimus. quasi eum qui non queat scindi sed infundatur animis ⁊ sēsibus illabatur vt secularis sitis restringat ardorem. qui spiritussanctus non ē de substantia rerum corporalium. nec de substantia inuisibiliū creaturarum. His verbis apte dicit spiritumsanctuꝫ ipsum qui creatura non est infundi mētibus nostris. Item in eodem. Omnis

Item. creatura mutabilis est sed non mutabilis spiritussanctus. Quid autem dicere dubitem qꝛ datus est spiritussanctus cū scriptum sit. Caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritūsanctum q̄ datus est nobis. Qui cū sit inaccessibilis natura. receptibilis tamen ꝓpter bonitatem suam nobis est cōplens virtute omnia. sed qui solis ꝓticipetur iustis. simplex substantia opulens virtutibus. vnicuiq; presens diuidens de suo singulis et vbiq; totus. In circūscript' ergo et infinitus spiritussanctus qui discipuloꝝ sensus separatorum infudit quē nichil potest fallere. Angeli ad paucos mittebant. spiritus autē sanctus populis infundebat. Quis ergo dubitet q̄n diuinum sit qꝛ infunditur simul pluribus. nec videtur. Vnus est spiritussanctus qui datus est omnibus licet sepe/

Qꝛ ipse spiritussanctus qui deus est et mittitur.

Aug. ratis apostolis. Et hic aperte dic̄ ambro. q̄ spiritussanctus qui est substātia

Ambrosius. simplex cum sit vnus. datur pluribus. Alia quoq; autoritate hoc idem astruitur. scꝫ q̄ spiritussanctus qui est equalis filio omnibus det. Ait em̄ aug. de

Aug. verbis apostoli sic. Caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. a quo datur ab illo qui dedit dona hominib'. que dona. ſſ. qui tale dat donum qualis est ipse. Magn̄ est misericordia eius. donum dat sibi equale. q̄a donū eius spiritussanctus est. Premissis et alijs pluribus autoritatibus apte monstratur q̄ spiritussanctus equalis patri et filio nobis datur. nec ideo tamen minor est patre et filio. Unde aug. in. iiij. libro de trini. ait. Non ideo inquit minorem spiritumsanctū quia et eū pater mīsit ⁊ filius arbitrandū est.

An viri sancti ecclesie prelati dent vel dare possint spiritum sanctum. q̄ non dant hic ostenditur prius.

Hic querit vtrū et sancti viri dent vel possint dare alijs spiritumsanctum. Quē si alijs dant cū eius donatio supra sit dicta ꝓcessio. videtur ab eis procedere spiritussanctus vel mitti. sed creator a creatura nō mittitur vel procedit. Restat ergo vt spiritumsanctum ipsi non dent nec possint dare. Unde aug. in. xv. li. de trinita. non aliquis discipulorum xpi dedit spiritumsanctum. Orabāt quippe vt veniret in eos quibus manus imponebant non ipsi eum dabant. Quem morem in suis prepositis. etiam nunc seruat ecclesia. Denique et symon magus offerens apls̄ pecuniā nō ait. Date michi ⁊ hāc potestatem vt dem spiritūsanctū. sꝫ cui cumq; inquit imposuero manus accipiat spiritumsanctum. Quia nec scriptura superius dixerat. videns autem symon quia apostoli darent spiritumsanctum. Sed dixerat videns autē symō quia per impositionem manuum apostolorum datur spiritussanctus. Ecce his verbis ostendit aug. nec apostolos nec alios ecclesie prelatos dedisse vel dare spiritumsactum.

Qꝛ non possunt dare spiritūsanctum hic docet.

Et quod plus est non posse etiam dare dicit in eodem li. Aug. subdens. De xpo scriptum est q̄ acce/

perit a patre promissionem. ſſ. et effu/
derit. in quo vtraq; natura monſtrata
eſt. humana ſcz et diuina. Accepit q̃p/
pe vt hõ effudit vt deus. Nos autez ac
cipere quidem hoc donuz poſſumus p
modulo noſtro Effũdere vero ſuper ali
os non vtiq; poſſumus. ſed vt hoc fiat.
deum ſuper eos a quo id efficitur inuo/
camus. Vis verbis ex preſſe dicit nos
ſpiritũſanctum non poſſe ſup alios ef/
fundere. i. alij̃s dare.

Qd̃ videtur contrariũ.

Sed huic videt̃
ꝓtrariũ q̃ apoſtolus ad galathas de ſe
loquens ait. Qui tribuit vobis ſpiritũ
et operatur vtutes in vobis. Ecce eui
denter dicit ſe tribuiſſe ſpũm.

Determinatio.

Sed intelligen
dum eſt hoc dixiſſe apoſtolũ. non q̃ ha
beret poteſtatem et autozitatem dan/
di ſpiritumſanctũ. ſed qz miniſteriũ ha
buerit in quo dabatur a deo ſpirituſſã/
ctus. Ut enim aug̃. ſup eundem locum
exponens illud apoſtoli verbum. ab a/
poſtolo predicata eſt eis fides. in qua p̃
dicatione aduentũ. et preſentiam ſpi/
ituſſancti ſenſerant ſicut illo tempo/
re in nouitate inuitationis ad fidez eti
am ſenſibilibus miraculis p̃ſentia. ſſ.
apparebat vt in actibus apoſtolozuz le/
gitur. Aperte hic oſtendit quomodo il
lis. ſſ. apoſtolis tribuerit. Non vtiq;
ipſum mittendo in eos ſed predicando
in eis fidem xp̃i. quam illis recipienti
bus q̃ ſpirituſſanctus in eis eſſet aliq̃/
bus ſignis viſibilibus monſtrabatur.
Non ergo homines quantumcũq; ſan
cti dare poſſunt ſpiritumſanctum.

Utrum ſpirituſſanctus a ſeip/
ſo detur.

Hic cõſide DI XV
randum eſt. cum ſpiri/
tuſſanctus detur homi/
nibus a p̃re z filio. qd̃ ẽ
ipſum tempozaliter ꝓcedere ab vtroq;
vel mitti. vtrum etiam a ſe ipſo detur.
Si datur a ſe. et ꝓcedit vel mittitur a
ſe. Ad quod dicimus qz ſpirituſſanct̃
et deus eſt et donum ſiue datum. z ido
et dat et datur. Dat q̃dem inquantuz
deus et datur inquãtũ donum. Cũ aũt
donatio ſiue datio. ſſ. ſit operatio dei.
et cõmunis ſit et indiuiſa operatio tri
um ꝑſonarum. donatur itaq; ſpiritus/
ſanctus non tantum a patre et filio ſed
etiam a ſeipſo. Unde aug̃. in. xv. li. d̃ Aug̃.
trinita. dicit. q̃ ſeipſum dat. Sicut in
quit cozpus carnis nichil ẽ aliud q̃ ca/
ro. ſic donum ſpirituſſancti nichil eſt a/
liud q̃ ſpirituſſanctus. Intantuz ergo
donum dei eſt inquantũ datur eis. qui
bus datur. Apud ſe autem deus eſt. et
ſi nemini datur. quia deus erat patri et
filio coeternus anteq̃ cuiq̃ daretur.
nec quia illi dant z ipſe datur. ideo mi
noz eſt illis Ita enim dat̃ ſicut d̃ donũ
vt etiam ſeipſum det ſicut deus. Non
em̃ dici poteſt non eſſe ſue poteſtatis d̃
quo dictum eſt ſpiritus vbi vult ſpirat
Ecce aperte dicit q̃ ſpirituſſanctus ſe/
ipſum dat. Si em̃ ſpirituſſanctus ſeip/
ſum dare non poteſt. et eum pater da/
re poteſt. et filius poteſt. ita pater ali/
quid poteſt et filius. quod nõ poteſt ſpi
rituſſanctus Item ſi pater et filius dãt
ſpiritũſanctuz. nec ipſe dat aliquid er
go pater operatur et filius/ quod nõ o/
peratur ſpirituſſanctus. Dat ergo ſpi/
ituſſanctus ſeipſum. Si autem ſeip̃m
dat. tunc et a ſeipſo ꝓcedit et mittitur
Quod vtiq; veruz eſt. Nam ꝓceſſio tẽ
pozalis ſpirituſſancti vel miſſio. ipſius
eſt donatio. z ipſa eſt dei opatio. Pro
cedit ergo ſpirituſſanctus tẽpozaliter
a ſe. z mittitur a ſe. quia datur a ſe.

Non eſt mirum ſi ſpirituſſan/
ctus dicitur mitti vel ꝓcedere

a se/cũ etiam filiꝰ dicatur mitti a se.

Ne míreris autem q̃ spiritussanctus dicit mitti vel p cedere a se. Nam et de filio dicit aug. in.ij.li.de trini. q̃ non tantuz a patre missus est. sed etiam a seipso et a spiritusancto. querens quomodo filius vel spiritussanctus sit missus. cum vterqz sit vbiqz tanquã deus. Nam vterqz inquit augustinus legit missus. De spiritusancto em legitur. quem mittet pater in nomine meo. Et item. Si abiero mittam eum ad vos. Et filius de se dic Exiui a patre et veni in mundum. Et apostolus dicit. Misit deus filium suum. In ꝓpheta autem scriptum est ex psona dei. Celum et terram ego ipleo Itaqz vbiqz deus est. vbiqz ergo est filius. vbiqz etiam est spiritussanctus. Illuc ergo missus est filius. et spiritussanctus vbi erat.

Aug.

Aug.

Quomodo intelligẽda sit missio vtriusqz.

Quocirca q̃rendum est quomodo intelligat missio filij vel spiritussancti. Pater em solus inquit aug. in eodem nusquam legit missus/sed filius et spiritussanctus. Et de filio ꝓmo videamus quomodo missus. Apostolus dicit Misit deus filium suum factum ex muliere. vbi satis ostendit/eoipso missum filium quo factuz ex muliere. Proinde mitti a pre sine spiritusancto non potuit. quia pater intelligitur misisse eum cum fecit ex femina quod vtiqz non fecit sine spiritusancto. Ecce hic dicit filium missum a patre. ꝛ spiritusancto.

Aug. prius ꝺ missione filij.

Quod a spiritusãcto filius sit missus autoritatibꝰ cõfirmat.

Et q̃ a spiritusãcto missus sit. vt ait aug. in eodem autoritatibus ꝓfirmatur. Ipse xps dicit per ysaiam. Nunc misit me dns et spiritus eius. De hoc ambrosius in libro secundo de spiritusancto ita ait. Quis ẽ qui dicit me misit dominus et spiritus eius nisi qui venit a patre. vt saluos faceret peccatores. i. xps ergo et pater filium misit. et spiritussanctus. Idem in eodem. Datus est a patre vt isaias dicit. Puer natus est nobis et filius datus est nobis. Datus est audeo dicere et a spiritu. quia et a spiritu missus est Dicit em filius dei. Spiritus domini super me ꝓpter quod vnxit me. euangelizare pauperibus misit me. ꝓdicare captiuis remissionem ꝛc. Quod cuz de libro isaie legeret. ait in euãgelio Hodie completa est hec scriptura in auribus nostris. vt de se diduz esse signaret Bene autem dixit super me. quia quasi filius hominis et vnctus est et missus ad ꝓdicandum. Nam secundũ diuinitatem non super xpm est spiritus. sed in xpo. Ecce his verbis ostendit ambrosius filium esse missum. et datum nobis non tantum a patre. sed etiam a spiritusancto.

Ambrosius.

Itẽ in eodẽ.

Qꝛ filius sit datꝰ etiã a seipso

Deinde ostẽdit esse datum etiam a se ipso. ita dicens i eodem libro. Cum non diffinitum fuerit per ꝓphetam a quo datus sit filius ostenditur datus gratia trinitatis/ vt etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit q̃ filius se dedit. q̃a trinitas euz dedit. Si autem filius a se datus est a se ergo missus est. et a se processit. Et hoc vtiqz verum est et concedi oportet Cum eius missio sit diuina operatio.

Ambrosius.

Quod filius sit missus a se.

Quod autez a se mittatur aug. astruit in libro secundo

Aug.

de trinitate dicens. Forte aliquis co/
gat vt dicamus etiam a seipso missum
esse filium. quia et marie conceptus et
partus operatio trinitatis est. Si inqt
aliquis quomodo pater euz misit. si ip
se se misit. Cui respondeo. querens vt
dicat. quomõ eum pater sanctificauit.
si se ipse sanctificauit Utrũqz em̃ domi
nus ait. Quem pater inquit sanctifica/
uit. et misit in hunc mundum. Et alibi
Ego ꝓ eis sanctifico meipsum. Item
quero qũo pater eum tradidit. si ipse
se tradidit. Utrumqz em̃ legitur. cre/
do respondebit si ꝓbe sapit. quia vna
voluntas est patris et filij. et insepabi
lis operatio. Sic igitur intelligat illã
incarnationem et ex vgine natiuitatẽ
in qua filius itelligitur missus. vna ea
demqz opatione patris et filij insepera
biliter esse factam. non inde separato
spiritusancto. ergo a patre et filio mis/
sus est idem filius. quia a patre ⁊ ver/
bo eius factum est vt mitteretur. i. in/
carnatus hominibus appareret. Non
em̃ missus est mutando locum. quia in
mundo erat. Qua ꝓpter et pater inuisi
bilis. vna cum filio secum inuisibili. eũ/
dem filium visibilem faciendo. misisse
eum dictus est. qui si ita visibilis fieret
vt cum patre inuisibilis esse desisteret.
. i. si substantia inuisibilis verbi. ĩ crea
turã visibilem mutata. ⁊ transiens ver
teret. ita missus a patre intelligeretur
filius vt tantũ missus. nõ etiam mittẽs
cum patre inueniretur. Cum vero sic ẽ
accepta forma serui. vt maneret incom
mutabilis forma dei. manifestum est q̃
a patre et filio non apparentibus factuz
sit. quod apparet in filio. i. ab inuisibi/
li patre. cum inuisibili filio. idem ipse
filius visibilis mitteretur.

¶ Summatim colliguntur que ex predictis astruuntur.

Ex predictis ap

te monstratur. q̃ filius missus est a pa/
tre. et a spiritusancto. et a seipso. Et q̃
sit ipsa missio. scz in carnatio. i. q̃ fa/
ctus est homo. per quod visibilis appa/
ruit. quod est opus commune patris
et filij et spiritussancti.

¶ Questio cur dicit a meipso nõ veni.

Bz ad hoc oppo

nitur. Si filius a seipo missus. ẽ cur er
go ait a meipso non veni. Solutio. Ad
hoc augustinus respondet in secundo li
bro de trinitate dicens. hoc dictum es/
se secundum formaz serui. i. secunduz
quam non fecit vt mitteretur. i. non ẽ
opatus incarnationẽ ꝑ scõm formã dei

¶ Utrum semel tantum missus sit filius. an sepe.

Hic queritur vtrũ

semel tantũ missus sit filius an sepe mit
tatur. Si enim missio filij ipsius tantũ
incarnatio est. cum semel tantum incar
natus sit. et semel tantum videtur mis
sus. At si sepe mittitur. est ⁊ alia eius
missio q̃z incarnatio Sed que est illa?
Nunquid eterna genitura missio eius
dicenda est. an etiam alia missio que/
renda est.

¶ Quod duobus modis dicitur filius mitti.

Ad quod dicim'

q̃ duobus modis dicitur filius mitti p̃
ter illam eternam genituram. que inef
fabilis est. secundum quam etiam mis/
sus posset dici. vt videtur quibusdam
sed melius ac verius secundum eam di
citur genitus. Preter eam ergo duob'
modis dicitur mitti. s. vel cum visibili
ter mundo apparuit / carne indut'. Ut
cum se in animas pias sic transfert / vt
ab eis pticipiatur ac cognoscatur Nos
duos missionis modos aperte aug. di/ ¶ Aug.
stinguit in quarto libro de trini. dicẽs

Non eo ipso q̃ de patre natus est / missus dicitur filius. sed vel eo q̃ apparuit huic mundo verbum caro factum. Unde dicit a patre exiui et veni in mundum vel eo q̃ ex tempore cuiusquã mente percipitur. sicut dictum est de sapientia. Emitte illam de celis sanctis tuis / et a sede magnitudinis tue vt mecum sit et mecum laborет. i. doceat me laborare Et tunc vnicuiq̃ mittit / cuz a quoquã cognoscitur atq̃ percipitur / quantũ cognosci et percipi potest pro captu vel proficientis in deum. vel perfecte in deo anime rationalis.

Qd̃ secundum alterum semel. fm alterum sepe sit missus. et secunduz alterum vt sit homo ꝛ fm alterum vt sit cũ hoie.

Ecce distincti sũt duo modi missionis filij. et secundum alterum semel tantum missus est. dei filius. secundum alterum sepe missus est et mittitur quottidie. Nam secunduz alterum missus est. vt sit homo quod semel tm̃ factum est. secundum alterum vero mittitur vt sit cuz homine. Quo modo quottidie mittitur ad sanctos. et missus est etiam ante incarnationem ad omnes sanctos. qui ante fuerunt et etiã ad angelos Unde aug̃. de filio. i. de sapientia patris loquens in. iij. li. de trini. ait. Aliter mittitur sapientia vt sit cuz homine. aliter missa est. vt sit homo. In aias enim sanctas se trãsfert et amicos dei ꝛ pphetas ꝓstituit sic̃ implet etiã sanctos angelos Sed cũ venit plenitudo temporis missa ẽ. non vt impleret angelos. nec vt esset ãgelus. nec vt esset cum hominibus vel in hominibus vt antea in patribus erat. et in pphetis. sed vt ipsum verbum fieret caro id est homo.

Aug.

Qd̃ secundum alterũ modum dicitur missus in mundum. secundum alterum non.

Aug.

Preterea notãdum est. q̃ cum his duobus modis mittatur filius fm alterum dicitur missus in mundum. secunduz altez vero non. Eo em̃ mõ missus dicit in mundũ quo visibilis mundo apparuit. Unde aug̃. in eodem libro ait. Cuz ex tempore cuiusq̃ mente percipitur. mitti quidẽ dicitur. sed non in hunc mundum. Non em̃ sensibiliter apparet. i. corporeis sẽsibus presto est. Nam et nos secundũ q̃ mente aliquid eternum capimus. nõ in hoc mundo sumus. et omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium inquantũ diuina sapiunt non sunt ĩ hoc mundo. Ex predictis liquet. q̃ preter ineffabilem genituram. duobus modis mittit filius. scz cum visibilit apparuit vel inuisibiliter percipitur mente.

Aug.

Cur pater non dicit missus cũ ab aliquo cognoscit vt filius.

Hic q̃ritur cur pater non dicitur missus. cum ex tempore a quoquã cognoscitur sicut filius Ad quod dicimus. quia in eo est principij autoritas. qui nõ habet de quo sit a quo filius est et spiritussanctus. Pat em̃ est vt ait augustinus in eodez libro principium tocius diuinitatis. vel si melius dicit deitatis. quia principium ẽ filij et spiritussancti. Nam vt ait aug̃. in eodem. Si voluisset etiam deus pater per subiectam creaturam visibiliter apparere. absurdissime tamen aut a filio quem genuit. aut a spiritusancto q̃ de illo procedit missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur qui in carne apparuit. misisse autez ille qui in ea non apparuit.

Putauerunt quidam filium et spũmsanctum minores fuisse patre. qz missi dicuntur.

Ideoqz putaue

quidam heretici. cuz pater non sit missus sed filius et spūssanctus. patrem esse maiorem ac filium minorem. et spiritumsanctuz atqz patrem quasi maiorez misisse vtrumqz quasi minorem. quod aug̃. improbat in quarto libro de trinitate illis contradicēs. Nō ideo inquit arbitrandum ē minorē esse filiū. q̃ missus est a patre. Nec ideo minorem spiritumsanctū. quia et pater eum misit / z filius. Siue em̄ propter visibilem creaturam. siue pocius ꝓpter principū commendationem. nō propter inequalitatem vel imparilitatē vel dissimilitudinem substantie in scripturis hic posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium vel spūmsanctum q̃ ille esset maior et illi minores. sed maxime ꝓpter autoritatem principū commendandam. et quia inuisibili creatura / non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est que sit missio filij. et quibus modis mittatur.

¶ De missione spiritussāncti que fit duobus modis visibiliter z inuisibiliter.

¶ Oi. XVI.

Nunc de spiritusancto videndum est p̄ter illaz ineffabilem z eternam ꝓcessionem qua ꝓcedit a patre et a filio / et a seipso que sit eius temporalis ꝓcessio / que dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus / quia sicut filius duobus modis dicitur mitti vno quo visibiliter apparuit. altero quo inuisibiliter castis mentibus percipitur. Ita z spiritussanctus a patre et filio ac a seipso duobus modis ꝓcedere siue mitti siue dari dicitur. vno visibiliter / altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creature demōstratione / sicut in die pēthecostes. alūsqz vicibus. et datur quotidie inuisibiliter. illabendo mentibus fidelium.

¶ Prius de illo modo missionis quis fit visibiliter.

Et primo agam de illo missionis modo q̃ fit visibili specie. De hoc aug̃. in secūdo libro de trinitate ita ait. In promptu est intelligere de spiritusancto. cur missus z ipse dicatur. Facta est enim quedam creature species ex tempore / in qua visibiliter ostenderet spiritussanctus. siue cum in ipsum dominum corporali specie colūbe descendit. siue cum die penthecostes factus est subito de celo sonus quasi ferretur flatus vehemens. et vise sunt illis lingue diuise sicut ignis / qui et insedit super vnum quemqz eorum. hec operatio visibiliter exp̄ssa. et oculis oblata mortalib̄. missio spiritussancti dicta est. non vt appareret eius ipsa substantia. qua et ipse inuisibilis et incommutabilis est / sicut pater et filius sz vt exterioribus visis corda hominum cōmota. a temporali manifestatione venientis ad occultam eternitatem semper presentis ꝓuerterentur. Ecce his verb̄ aperit agustinus illum modum missionis qui visibiliter exhibetur. cū tñ ipse spiritus in sui natura non videatur. q̃ nec in illis creaturis magis erat q̃z in alijs sed ad aliud. In illis em̄ erat / vt p eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis ad quos ille creature veniebant. Non em̄ spiritussanctus temporali motu tunc venit vl̄ in homines descēdit / sed per temporalem motum creature significata est spiritualis. et inuisibilis spiritussancti infusio Et vt apertius dicam per illum modum missionis. s. corporaliter exhibitum. monstrata est spiritualis et interior missio sancti spiritus siue donatio de qua agendū est.

¶ Cum filius sit minor patre secundum formam creatam in q̃ apparuit. cur nō z spiritussanctus similiter.

Sed prius que

Aug.

rendum est cum filius dicat minor patre secundũ missionẽ qua informa creata apparuit. cur et spũssanctus non dicatur similiter minor patre. cuz in forma creata apparuit.

De filio probat.

Nam de filio q minor sit patre scõm formam qua missus apparuit aperte ostendit augustin' in quarto libro de trinitate dicẽs. Qui sit deus filium suum factum ex muliere factum sub lege vsqz adeo paruuz vt factum. eo itaqz missum quo factum. Fateamur ergo factum minorem / et in tãtum minorem / in quantum factuz. ⁊ in tantum factum inquantum missũ. Ecce habes. quia filius inquantuz est missus. i. factus minor est pẽ. Cur ergo spũssanctus non dicitur patre minor. cum ⁊ ipse creaturam assumpserit in qua apparuit. quia aliter spũs assumpsit creaturaz in qua apparuit / aliter filius Nã filius accepit per vnionẽ. spũs vero nõ Filius enim accepit hominem ita vt fieret homo. spũs vero sanctus non ita accepit columbam vt fieret columba De hoc augustinus in secundo libro de trinitate ita ait. Ideo nusq̃z scriptum est q deus pat maior sit spiritusancto. vel spũssanctus minor patre. quia nõ sic ẽ assũpta creatura. in qua appareret spiritussanct'. sicut assumptus ẽ filiꝰ hois in qua forma ipsius dei vbi persona p̃sentaretur. nõ vt haberet verbum dei sicut alij sancti sapientes. scõm q ipm vbum erat. Aliud est em̃ verbuz in carne. aliud verbum caro. i. aliud est verbum in homine. aliud verbũ homo Caro em̃ pro homine posita est in eo quod ait. verbũ caro factũ est. Non ergo sic assumpta est creatura in qua apparuit spũssanctus. sicut assumpta caro illa / ⁊ humana forma ex vgine maria Nõ em̃ columbã vel illũ flatum / vel illũ ignem beatificauit. sibiqz in vnitatẽ p̃sone cõiũxit in eternũ Ex p̃dictis apte ostensũ est scõm quid filius dicat minor patre et quare filius dicat minor patre et nõ spiritussanctus.

Qd filius scõm q homo factꝰ est nõ modo patre ꝛ spũsancto ⁊ etiaz seipso minor est.

Notandũ autez q filius scõm q homo factus est non tãtum patre sed ipũsancto et etiam seipo minor dicit. et q etiaz seipso minor dicatur scõm formaz serui augustinus oñdit in primo libro de trinitate dicens. Erraverunt hoies ea q̃ de xpo scõm hoiem dicta sunt / ad eius substantiã q̃ sempiterna est transferẽtes. sicut illud quod ipse dñs ait. Pater maior me est quod ꝓpter formam serui veritas dicit fm quẽ modum etiam seipso minor est filius. Quomõ em̃ non etiam seipso minor factus est qui seipsũ exinaniuit formam serui accipiens. Non em̃ sic accepit formaz serui. vt amitteret formaz dei. in qua erat equalis patri. In forma ergo dei vnigenitus p̃ris / equalis est p̃ri. In forma serui etiam seipso minor ẽ. Non ergo imerito scriptura dic̃ vtrũqz scz et equalez patri filiũ. et p̃rez maiorem filio. Illud em̃ ꝓpter dei formã hoc aũt ꝓpter formã serui intelligitur. De hoc eodẽ in scõo libro de trinitate aug. ait. Dei filius equalis patri secũdum dei formã / in qua est ⁊ minor patre. scõm formaz serui quam accepit in qua non modo patre. sed etiam spũsancto. nec hoc tm̃ sed etiam seipso minor inuentus est Propter qd vt idem in li. contra maximinũ ait. non tantũ patre sed etiam seipso et spũsancto minor factus est. ⁊ etiã minoratus paulo minus ab angelis. Est ergo dei filius vt ipse ait in primo libro de trinitate deo patri natura equalis. habitu minor. i. ĩ forma hui quã accepit. His autoritatibus oñditur apte filius scõz formam hui minor patre et seipso ⁊ spũsancto.

Hilarius aliter. s. q pater sit

maior nec filius tũ sit minor.

Hilarius aũt dí ceret videt / q̃ pater sit maior filio nec tamen filius minor patre. Pater em̃ dicitur maior ꝓpter autoritatez. qz in eo est autoritas generationis scdz quã dicit pater maior me est. Et apostolus donauit ei nomen quod est super omne nomẽ. Cum ergo ait / pater maior me est / hoc est ac si diceret. donauit michi nomen. Si ergo inquit hilarius in. ix li. de trint. donantis autoritate pater maior est. nunquid per doni confessionem filius minor est. Maior itaqz donans est. ꝗ minor iam non est. cui vnũ esse donat. Ait em̃ ego et pater vnum sumus. si nõ hoc donat ihesu / vt ꝓsi tẽdus sit in gloria dei patris minor patre est. Si autẽ in ea gloria ei donatur esse qua pater est. habes et in donãtis autoritate quia maior est. et in donantis confessione. quia vnũ sunt Maior itaqz pater filio est. z plane maior Cui tm̃ danat esse / quantus ẽ ipse / cui in nascibilitatis esse imaginẽ sacramẽto natiuitatis impartit. quẽ ex se ĩ forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat hilarius / cuius verba vbicumqz occurrerit diligenẽ nota / pieqz ĩtellige

De missione spũssancti qua invisibiliter mittitur.

DI. XVII.

Iam nunc accedamus ad assignandaz missionem spũssancti qua inuisibiliter mittit in corda fideliũ. Naz ipse spũssanctus q̃ deus est ac tercia in trinitate pſona. vt supra ostensuz est a patre et filio ac seipso temporaliter ꝓcedit. i. mittitur ac donat fidelibus. sed que sit ista missio siue donatio / vel quomodo fiat ꝓsiderandum est.

Premittitur quidaz ad hanc ostensionem necessariuz scz q̃ spũssanctus est caritas qua diligimus deũ et ꝓximum.

Hoc aũt vt intelligibilius doceri ac plenius ꝓspici valeat pretermittendũ est quidã ad hoc valde necẽariuz Dictũ quidẽ est supra z sacris autoritatibus ostẽsum q̃ spũssanctus amor est patris et filij quo se inuicẽ amant et nos. Nis aũt addẽdũ ẽ q̃ ipse idẽ spũssanctus est amor siue caritas qua nos diligimus deũ z ꝓximuz. que caritas cũ ita est in nobis vt nos faciat diligere deum et ꝓximũ. tũc spũssanctus dicit mitti vel dari nobis. z q̃ diligit ipsaz dilectionẽ qua diligit ꝓximũ. in eoipso deum diligit. qz ipsa dilectio deus est. i. spũssanctus.

Autoritatib⁹ ita esse cõfirmat

Ne aũt in re tanta aliq̃d de nostro ĩfluere videamur sacris autoritatib qd̃ dictũ est corroboremus. De hoc aug. in. viij. li. de trint. ita ait. Qui ꝓximuz diligit / cõsequẽs est / vt ipsam p̃cipue dilectionẽ diligat deus aũt dilectio est. Cõsequens ergo est vt p̃cipue deũ diligat. Itẽ in eodem deus dilectio est vt ait iohãnes apl'us. Ut quid ergo imus et currimus in sublimia celorum et ima terrarum querentes eum qui est apud nos. si nos esse velimus apud eum. Nemo dicat. non noui quid diligam. diligat fratrem / et diligat eandem dilectõez. Magis enim nouit dilectionem qua diligit q̃z fratrẽ quẽ diligit. Ecce iam potest notiorem deum habere q̃z fratrem. plane notiorẽ quia presentiorẽ. quia interiorez. quia certiorem amplectere dilectionem deũ et dilectione amplectere deum. Ipsa ẽ dilectio que omnes bonos angelos et omnes dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo saniores sumus a tumore superbie. tanto sumus dilectione pleniores. et quo nisi deo plenus est qui plenus est dilectione. Nis

Aug.

verbis satis ostendit augustinus q̃ dile
ctio ipsa qua diligimus deũ vel ꝓximũ
Idem. deus est. Sed adhuc apertius in eodez
libro subdit dicens. Dilectionẽ quã cõ
mendat iohannes apostolus attẽdam?
Qui diligit inquit fratrẽ in lumine ma/
net/ ⁊ scandalũ in eo non est Manife
stũ est q̃ iusticie pfectõem in fratris di/
lectione posuerit. Nã in quo scandalũ
non est/ vtiq̃z pfectus est. ⁊ tñ videt di
lectionem dei tacuisse qõ nunq̃z faceret
nisi quia in ipsa fraterna dilectõne vult
intelligi deũ. Aptissime em̃ in eadẽ epi
stola paulo post ait. Ita dilectissimi di
ligamus invicẽ/ quia dilectio ex deo ẽ.
et oĩs qui diligit ex deo natus est et co
gnovit deum. Qui non diligit non cog
novit deum/ qz deus dilectio est. Ista
ꝓtexio satis aperte declarat eandez ip
sam fraternaz dilectionẽ. Nam frater
na dilectio est qua diligimus invicẽ. nõ
Aug. solum ex deo. sed etiam deũ esse tanta
autozitate p̃dicari scz iohannis. Cum
ergo dilectõe diligim' fratrẽ. de deo di
Adverte. ligim' fratrẽ nec fieri põt vt eandẽ dile
ctõez nõ p̃cipue diligamus qua fratrez
Aug. diligimus qm̃ deus dilectio ẽ. Itẽ qui
nõ diligit fratrẽ non est in dilectione. ⁊
q̃ non est in dilectione non est in deo. qz
deus dilectio est. Ecce apte dixit fra/
ternam dilectionem deum esse.

Qd̃ fraterna dilectio cuz sit de us non est pater vel filius sed spũssanctus tantum.

Cum aũt frater
na dilectio sit de'. nec pater est. nec fili
us. sed tm̃ spũssanctus qui ꝓprie in tri
Aug. nitate dilectõ vel caritas dr̃. Vñ aug.
in. xv. li. de tri. Si in donis dei nihil ẽ
maius caritate. ⁊ nullũ est maius donũ
dei q̃z spũssanctus. q̃d consequentius ẽ
q̃z vt ipe sit caritas q̃ dicit ⁊ de' ex deo
Ita em̃ ait iohãnes dilectio ex deo est
Et paulo post. deus dilectio ẽ. vbi ma
nifestat eã se dilectõez dixisse deũ/ quã
dixit ex deo. de' ergo ex deo/ ẽ dilectõ

Item in eodẽ iohannes volens de hac
re apertius loqui In hoc inq̃t cognosci
mus qz in ipso manemus et ipse in no/
bis. qz de spũ suo dedit nobis. Spũs
itaq̃z sanctus de quo dedit nobis. facit
nos in deo manere. ⁊ ipm̃ in nobis hoc
autẽ facit dilectio. Ipse est ergo deus
dilectio. Ipse igit̃ significatur. vbi le/
gitur deus dilectio est. Ex his apparet
q̃ spũssanctus caritas est.

Qd̃ non est dictum per causaz illud deus caritas est sicut illõ tu es patiẽtia mea ⁊ spes mea

Sed ne forte ali
quis dicat illud esse dictũ per expressio
nem cause. de' caritas est. eo. s. q̃ cari
tas sit ex deo/ et nõ sit ipe deus. sic̃ di
cit deus nostra patientia ⁊ spes/ nõ q̃
ipe sit ista. sed quia ista ex deo sunt oc
curzit augustinus ostendens hoc nõ es/
se dictum per causam sicut illa in. xv. li
bro de tri. ita dicens. Non dicturi su/
mus caritatem. non ꝓpterea esse dictã
deum/ q̃ ipsa caritas sit vlla suba/ que
dei digna sit nomine/ sed q̃ donum sit
dei. sic̃ dicuz est deo. Tu es patientia
mea. Nõ vtiq̃z ideo dictũ ẽ tu es patiẽ
tia mea q̃ dei suba est nr̃a patientia/ ꝑ
qz ab ipso nobis ẽ. Vñ alibi. Ab ipso
est patiẽtia mea. Nunc em̃ sensuz facile
refelliit scripturaꝫ ipsa locutio. Tale ẽ
em̃. Tu es patiẽtia mea/ quale est do/
mine spes mea. ⁊ deus meus misericor
dia mea. ⁊ multa similia. Non est autẽ
dictum dñe caritas mea. aut tu es cari/
tas mea. aut deus caritas mea. Dz ita
dictum est/ deus caritas est. sicut dictũ
ẽ deus spũs est. Hoc qui non discernit
intellectũ a dño. non expositõez que/
rat a nobis. Nõ apertius quiq̃z possu
mus dicere. deus ergo caritas est Ex p̃
dictis clarescit/ q̃ spũssanctus caritas
ẽ qua diligimus deũ ⁊ ꝓximũ. vnde fa
cilius est nobis oñdere quomõ spũssan
ctus mittatur. siue detur nobis.

Quomõ spiritussanctus mit/

tatur vel detur nobis.

Tũc enim mitti

vel dari dicit / cum ita in nobis est / vt faciat nos diligẹ̃ deum ⁊ ꝓximuꝫ / per qd manemus in deo / ⁊ deus in nobis. Aug. Unde aug. hunc missionis modũ insinuãs in. ꝓv. li. de tri. ait. Deus spũsanct' qui ꝓcedit ex deo cũ dat' fuerit homini accendit eũ ad diligendũ deuꝫ ⁊ ꝓximuꝫ / ⁊ ipe dilectio est Nõ em̃ habet homo vnd diligat deũ / nisi ex deo / Ecce quomõ datur vel mittitur nobis spũsanctus scdm qd dicit datũ siue donum. Qd donum commendat aug. explanans apertius qũo detur in eodem libro. Dilectio inquit dei diffusa est in cordibus nostris. vt ait apostolus per spm̃ sanctuꝫ qui datus est nobis Nullũ est isto dono dei excellentius. Solũ est qd diuidit inter filios regni et filios perditionis. Dant' ⁊ alia per spm̃ munera sed sine caritate nichil ꝓsunt.

Aug.

Quomodo spũsanctus detur hic notatur.

Nisi ergo tantũ

imptiat' cuiq spũsanctus. vt eũ dei et ꝓximi faciat amatorem. a sinistra non transfert' ad dexteram. nec spũsanct' ꝓpꝛie dicitur donum nisi ꝓpter dilectõnem. quam qui non habuerit et si loq̃tur omnibus linguis. et habuerit prophecia ⁊ et omnem scientiam et omnez fidem. ⁊ distribuerit substantiam suam ⁊ tradiderit corpus suuꝫ ita vt ardeat non ei ꝓdest. Quantũ ergo bonum ẽ sine quo ad eternã vitam neminem tanta bona perducũt Ipa vero dilectio vl' caritas / nam vnius rei nomẽ est vtrũq ꝓducint ad regnum. Dilectio ergo que ex deo est. et deus ꝓpꝛie spũsanctus ẽ per quez diffundit' in cordibus nostris deus caritas / ꝑ quam nos tota inhabitet trinitas. Aug. Quo circa rectissime spũsanctus cum sit deus / vocatur etiã donum dei. Quod donuꝫ ꝓpꝛie qd nisi caritas intelligenduꝫ est. que perducit ad deũ. ⁊ sine qua quodlibet aliud dei donũ nõ perducit ad deum.

Ad predicte autoritatis colligit summam.

Ecce hic aperit'

qd supra dictum erat scꝫ q caritas sit spũsanctus. et donum excellentius et quomodo hoc donũ. i. spũsanct' detur nobis scꝫ cuꝫ ita imptitur alicui. i. ita habet esse in aliquo / vt euꝫ facit dei et ꝓximi amatorem. qd cũ facit tũc a dari dicitur siue mitti alicui. et tũc ille dicitur ꝓpꝛie habere spũmsanctum.

Utrum concedendũ sit q spiritussãctus augeatur i homie vel magis vel minus habeat' vel detur.

Hic querit'. si ca

ritas spũssãctus est / cum ipsa augeatur et minuatur in homine. et magis et minus ꝑ diuersa tempora habeatur vtrũ concedendum sit. q spiritussanctus augeatur vel minuatur in homine. et magis et minus habeatur. Si em̃ in hoie augeretur et magis vel minus datur et habetur / mutabilis esse videt'. deus autem omnino immutabilis ẽ. Videt' ergo q vel spiritussanctus nõ sit caritas. vel caritas nõ auge at' vel minuatur in hoie. Item caritas et non habenti dat' vt habeat. ⁊ habenti vt plenius habeat. Si ergo spũssanctus caritas ẽ et nõ habenti datur vt habeat / ⁊ habenti vt plenius habeat. Sed qũo datur nõ habenti / cum ipse vt deus sit vbiq / et in oibus creaturis totus Et qũo plenius datur vel habetur sine sui mutatione.

An spũsanct' det' habenti ⁊ nõ habenti.

Respõsio ad primã questionẽ

His ita respõde

Hic ponit illius dubij solutionem.

mus dicentes q̃ spiritussanctus siue ca
ritas penitus immutabilis est. nec in se
augeť vel minuiť. nec in se recipit ma/
gis vel minus/ sz in hoīe/ vel potiꝰ ho
mini augeť et minuitur. ꝛ magis vl' mi
nus datur vl' habetur. sicut deus diciť
magnificari ꝛ exaltari in nobis. q̃ tñ
in se nec magnificať nec exaltať. Unde
ppheta. Accedet homo ad coꝛ altum ꝛ
exaltabitur deus. Super quem locum
ait autoꝛitas. deus non in se/ sz in coꝛ
de hoīs grandescit Sic ergo spiritussā
ctus homini datur ꝛ datus amplius da
tur. i. augetur. et magis ac minus ha/
betur. et tñ immutabilis existit.

¶ Responsio ad secundam.

Cūqz vbiqz sit.

et in omni creatura totus. sunt tñ mul
ti qui eū non habent. Non enī oēs spi
ritūsanctum habent in quibus est. alio
quin ꝛ irrationabiles creature haberēt
spīsanctū. qd fidei pietas nō admittit

¶ Autoꝛitate confirmat vtrāqz
responsionem.

¶ Hic ponit cō
firmationē p/
dicte exclusiōis

Vt autē certius

fiat quod diximus autoꝛitate ꝓfirma/
mus. Qd spiritussanctus magis ac mi
nus pcipiatur et homini augeať. et nō
habenti deť. ꝛ habenti vt plus habeať
Augustinus ostendit super iohannē di/
cens. Sine spūsancto constat nos xpm
nō diligere/ et eius mādata seruare non
posse. ꝛ id nos posse atq̃ agere tāto mi
nus quāto illum pcipimus minus. Tā
to vero amplius quāto illum pcipimus
amplius. Ideoqz nō solū non habenti.
verum etiā habenti non incassuz pmit/
titur. Non habenti quidez vt habeať
habenti aūt vt amplius habeať. Nam
si ab alio minus et ab alio amplius non
haberet sanctus heliseus sancto helie ñ
diceret. Spūs qui est in te duplo sit in
me. Cristo aūt qui est dei filius/ nō ad
mensuram datus est spūs. Neq̃ enim
sine gratia spūssancti est mediatoꝛ dei
et hoīm homo xpus. Qd eī est vnige
nitus dei filius equalis ē patri/ non est
gratie sz nature. Qd autem in vnitatē
psone vnigeniti assumptꝰ ē homo/ gra/
tie est nō nature. Ceteris autē ad men
suram datur. ꝛ datus additur/ donec
vnicuiq̃ p modo sue pfectōis ppria mē
sura ꝓpleatur. Ecce expresse habes q̃
spūssanctus magis ꝛ minus dať vel ac/
cipiť. ꝛ homini datus augeť. ꝛ haben/
ti et non habenti datur. qꝛ spūssanctus
est caritas que non habēti datur. et in
habenti augetur ꝛ pficit. Immo vt ve
rius ꝛ magis ppie loquar/ homo ī ea
pficit et deficit aliqñ. et tunc ipa diciť
pficere vel deficere/ que tñ nec pficit
nec deficit in se. qꝛ deus est. Unde aug.
in omelia nona super epistolā iohannis
ait. Probet se quisq̃ quantum in illo
pfecerit caritas. vel potius quantū ip
se in caritate pfecerit. Nam si caritas
deus est nec pficit nec deficit. Sic er/
go in te pficere diciť caritas. qꝛ tu ī ea
pficis. Ecce qūo intelligenduz sit. cum
dicitur spūssanctus augeri in nobis. qꝛ
nos in eo. s. pficimus. sic ꝛ alia huiōi.

¶ Qd aliqui dicunt spūmsanctū
non esse caritatem qua diligi/
mus deum et pximum.

Supra dictū est

q̃ spiritussanctus caritas est pīis et fi/
lij qua se inuicē diligunt. ꝛ nos et ipse
idem est caritas que diffunditur in coꝛ
dibus nostris ad diligendum deum et
pximum. Hoꝛ alterum omnes catholi
ci cōcedunt. s. q̃ spūssanctus sit caritas
pīis et filij. Qd aūt ipe idez sit caritas
qua diligimus deum et pximum. a ple
risq̃ negatur. Dicunt enī. Si spūssan
ctus caritas est patris et filij et nostra
est eadem. ergo caritas est qua deꝰ dili
git nos/ et qua nos diligimus eū. hoc
aūt sanctoꝛ autoꝛitates negare videnť
Dicit enī aug. in libro de spū ꝛ litera.

¶ Sanctes q̃ vi/
denť p eis fa/
cere.

¶ Aug.

Unde est dilectio nisi vnde ⁊ ipsa fides .i. a spiritusancto. Non esset enim in nobis nisi diffunderetur in cordibus p spiritum. Caritas autem dei dicta est diffundi in cordibus nostris. non qua nos ipse diligit. sz qua nos facit dilectores suos. Sicut iusticia dei dicit qua nos iusti eius munere efficimur. ⁊ dñi salus qua nos saluat. et fides xpi qua nos fideles facit His verbis videtur mostrari distinctio inter caritatez qua nos deus diligit. ⁊ qua nos diligimus. ⁊ sicut iusticia nostra dicit dei. nō q ipse sit ea iustus. sz quia ea nos iustos facit. Similiter ⁊ fides ⁊ salus. sic videt dicta dei caritas que est in nobis. non q ipse ea diligat. sed qz ea nos dilgere facit. Aug. De hoc etiam idem aug. in libro. xv. de trinitate ait. Cum iohannes commemorasset dei dilectionez nō qua nos eū sed qua ipse dilexit nos. ⁊ misit filium suum litatorem pro peccatis nostris. ⁊c. Ecce et hic videtur manifeste diuidere dliectionem qua nos diligimus deum / ab ea qua ipse diligit nos.

Ex verbis autoritatum argumentando procedit.

Si ergo inquiūt

spiritussanctus dilectio est qua deus diligit / et qua nos diligimus. duplex dilectio est. immo duo diuersa est / quod absurdum et a veritate longe est. Non est ergo dilectio qua diligimus / sz qua deus tātum diligit nos.

Respōsio ad predicta determinans autoritates.

His respōdem

predictax autoritatum verba determinantes hoc modo. Caritas dei dicta ē diffundi in cordibus nostris. non qua ipse nos diligit. sz qua nos diligere facit ⁊c. his verbis nō diuiditur. nec diuisa ostēditur caritas qua deus nos diligit ab ea qua nos diligimus. sed potius cum sit vna et eadem caritas ⁊ dicat ipsa dei caritas. ⁊ diuersis decausis et rōnibus dei caritas appellari in scriptura ostendit. Dicitur enim dei caritas uel quia deus ea diligit nos vl qz nos ea sui dilectores facit.

Determinatō prime autoritatis

Luz ergo ab apo

stolo dicit caritas dei diffundi in cordibus nostris. non est dicta caritas dei q̄ diligit nos. sed qua fecit nos diligere. .i. non ibi appellatur caritas dei eo q deus nos eo diligit. sz ea q nos ea sui dilectores facit. ⁊ q ea ratōne possit dici caritas dei. qz nos ea diligere facit. ex simili genere locutionis ostendit. sic dicitur iusticia dei qua nos iustificat. et domini salus qua nos saluat. et fides cristi qua nos fideles facit.

Determinatio secunde.

Similiter ⁊ aliā

exponimus autoritatez vbi ait dilectō nem dei commemorari. nō qua nos eū sz qua ipse dilexit nos. ac si diceret cō memorat dilectionem dei. non secundū q ea nos diligimus deum. sed secundū q ipse ea diligit nos.

Aliud obiciunt.

Sed aliud est in

quiūt quod magis vrget. dixit enim supra aug. q dilectio est a spiritusācto a quo fides. Sicut ergo fides non est spiritussanctus a quo est ita nec caritas. Quomodo ergo spiritussanctus si ab ipso est. Nam si ab ipso est. et ipse est. ergo spiritussanctus a seipso est.

Responsio.

Ad quod dicim⁹

Spūssanctus quidem a seipso nō est. sz tñ a seipso dat nobis. vt supra dictū est Dat em̄ seipsuz nobis spūssanctus. Et ex hoc sensu dictum est q̄ caritas ab ipso est in nobis. ⁊ tñ ipsa spūssanctus ē. Fides autem est a spūsancto / et nō est spūssanctus. quia donum vel datum solummodo est. non deus dans

¶ Qd alias inducūt rōnes ⁊ autoritates ad idem ꝓbandum.

Alias quoqz īducunt rōnes

ad idem ostendendum. s. q̄ caritas nō sit spūssanctus. qz caritas affectio mētis est ⁊ motus animi. spūssanctus vero non est affectio animi vel motus mētis. quia spūssanctus immutabilis ē et increatus. Nō est ergo caritas

¶ Quod caritas est motus vel affectio animi.

Quod autē caritas

sit affectio animi et motus mentis autoritatibus ꝓfirmāt. Dicit em̄ aug. ī tercio libro d̄ doctrina christiana Caritatem voco motum animi ad fruendum deo ꝓpter ipsum. et se ac proximo ꝓpter deum. Idem in libro de moribꝰ ecclesie catholice tractās illud verbum aplī. Nec mors nec vita poterit nos separare a caritate dei. Caritas dei inquit dicta est virtus que animi nostri rectissima affectio est. que coniungit nos deo qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur q̄ caritas est affectio et motus animi. ac per hoc nō videtur esse spiritussanctus.

¶ Aug.

¶ Responsio determinans autoritates.

Ad quod dicim⁹

hoc ita dictum esse sicut dicit deus est spes nostra ⁊ patientia nostra. qz facit nos sperare et pati. Ita caritas dicit esse motus siue affectio animi. qz per eā mouetur et afficitur animus ad diligēdum deuz. Non aūt mireris. si caritas cum sit spūssanctus dicatur motus mentis. cū etiam in libro sapientie dicatur de spū sapientie. qui attingit a fine vsq̄ ad finem. qui est actus mobilis certus in eo inquinatus. Qd̄ non ideo dicitur q̄ sapiētia sit mobile aliq̄d vel actus aliquis. sed quia sui immobilitate omnia attingit. nō locali motu. sed vt vbiq̄ semp sit / et nusquā inclusa teneatur. Sic ergo caritas dicit motꝰ animi nō q̄ ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi. sed quia per eam quasi esset virtus afficitur mens ⁊ mouetur. Sed si caritas spūssanctus est q̄ operatur ī singulis put vult / cum per eū mens hoīs afficiatur ⁊ moueatur ad credendū vel sperandum et huiusmōi. sicut ad diligēdum. Quare nō sic dicitur caritas motus vel affectio mentis ad credendū vel sperandum sicut ad diligendū. Ad qd̄ sane dici potest. quia alios actus atq̄ motus virtutum operatur caritas. i. spūssanctus mediātibus vtutibus quarum actus sunt. vtpute actus fidei ē credere fide media. ⁊ actus spei est sperare media spe. Per fidem em̄ ⁊ spem p̄ dictos operatur actus. Diligendi vero actū per se tm̄ sine alicuius virtutis medio operatur. i. diligere. Aliter ergo hūc actum operat q̄ alios virtutū actꝰ. Ideoq̄ differenter de hoc ⁊ de alīs loquitur scriptura / que istum specialiter caritati tribuit. Est ergo caritas vere spūssanctus. Vñ augustinus p̄missum verbum apostoli retractans in eodē libro caritatē dicit esse bonū quo nil melius est. ⁊ per hoc ipsam esse deū significat dicens. Si nulla res ab eiꝰ caritate nos separet / quid esse non solum melius sed etiam certius hoc bono potest Ecce dicit qz caritate nichil melius est Caritas ergo spūssanctus est qui est deus ⁊ donū dei siue datum. Qui diuidit

¶ Aug.

singulis fidelibus dona. nec ipse diuidi tur. sed indiuisus singulis datur. Unde augustinus vbi iohannes dicit. non ad mensuram xpo dare spiritum ait. Ceteris vero diuiditur. non quidem ipse spiritus sed dona eius.

An concedendum sit q̃ per dona dentur dona.

DI. XVIII.

Hic querit cum spiritussanctus per quem diuiduntur dona ipse sit donum. vtrũ cõcedendus sit q̃ per donum diuidant ac dentur dona. Ad quod dicimus quia p donum qd est spiritussanctus singulis ꝓ ꝓpria diuiduntur. et ipsum communiter omnes boni habẽt. Unde aug. in. xv libro de trini. ait. Per donum quod est spiritussanctus in cõmune omnibus membris cristi. multa dona que sunt q̃ buscq̃ ꝓpria diuidũtur. Non em̃ singuli quicq̃ habent omnia. sed hũ illa. alũ alia. quãuis ipsum donum a quo cuicq̃ ꝓpria diuiduntur omnes habeant. i. spiritumsanctum aperte dicit p donũ dona donari.

Utrum ea dez ratione spiritussanctus dicatur donum ⁊ datũ siue donatum.

Preterea diligẽter considerandum est cum spiritussanctus dicatur donum et datum vtrũ eadem ratione. vtrumq̃ nomen ei conueniat. quod vticq̃ videri potest.

Quare ita esse videtur.

Cum enim idez sit spiritumsanctum dari. et spiritũsanctum donari ex eadem ratione videtur spiritussanctus dici datum et donum.

Aug. Hoc etiam videtur aug. significare in xv. libro de trinitate cum ait. Spiritussanctus in tantum donum dei est in quantum datur eis q̃bus datur. apud se autem deus est. et si nemini datur. Ecce aperte dicit spũmsanctum donuz appellari. quia datur. Si autem ex eo tm̃ appellatur donum. quia datur non ab eterno fuit donum. quia non datur nisi ex tempore.

Responsio quare datũ siue donatum dicatur spũssanctus.

Ad quod dicim' quia spiritussanctus et donum dicitur et datum siue donatum. sed datum siue donatum. ex eo tantum dicitur. quia datur vel donatur. quod habet tantũ ex tempe.

Hic quare donum.

Donum vero dicitur non ex eo tantum q̃ donetur. sed ex ꝓprietate quam habuit ab eterno. vnde et ab eterno fuit donum. Sempiterne em̃ donum fuit. non quia daret. sed quia ꝓcessit a patre et filio. Unde aug. i. iiij. li. de trini. ait. Sicut natũ esse est filio a patre esse. ita spirituisancto donum dei esse est a patre ⁊ ꝓcedere a filio. Hic aperte ostenditur q̃ spiritussanctus eo donum est q̃ procedit a patre et a filio. sicut filius eo est a pre q̃ natus est ab eo. Non est em̃ idem filio esse a patre et spirituisancto. i. non ea ꝓprietate filius dicitur esse a patre qua spiritussanctus. Nam filius dicit esse a patre. qz genitus est ab eo. Spiritussanctus vero dicitur esse a patre. ⁊ a filio. quia spiritussanctus est donum patris et filij. i. quia ꝓcedit ab vtroq̃ Eo em̃ dicitur spiritus quo donum. ⁊ eo donum quo ꝓcedens. Unde aug. i. v. libro de trinitate ait. Spiritussanctus qui non trinitas. sed intrinitate ĩ telligitur in eo quod ꝓprie dicit spiri

Aug.

Quid sit filio esse a patre et spũisancto.

Aug.

tussanctus relatiue dicitur. cum et ad patrem et ad filium refertur. quia spiritussanctus et patris et filij spiritus ē. sz ipsa relatio nō apparet in hoc noīe.

Eo dicit spūssanct' quo donū ⁊ eo donū quo procedens.

Apparet autem

cum dicitur donum dei. donum est eīs patris et filij. qz et a patre pcedit et a filio. Ecce his verbis aperte ostendit eadem relatione dici spirtumsanctuz ⁊ donum. Donum autē quia pcedit a patre et filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritussanctus vel donum pcessio ipsa est. de qua post plenius agem' cuz alijs. cum ergo ab eterno pcesserit. ab vtroqz et ab eterno donum fuit. Nō ergo spiritussanctus eo tm̄ dicitur donuz quia donatur. Nam ⁊ ante fuit donum q̄z donaretur. Unde aug. in. v. libro de trinitate. Semper spiritussanctus procedit. et non ex tempore sed ab eternitate pcedit. Sed quia sic pcedebat vt esset donabile / iam donum erat anteq̄z esset cui donaretur. Aliter eīs intelligitur cum dicitur donum. aliter cum dicitur donatum. Nā donum potest esse etiam antequam detur. donatum autē nisi datum fuerit nullo modo dici pōt. Sempiterne ergo spiritus est donum. temporaliter aūt donatuz. His verbis aperte ostenditur. q sicut spiritussanctus ab eterno pcedit ita ab eterno donum est. non quia donaretur a patre filio. vel a filio patri. sed quia ab eterno pcessit donabilis.

Aug.

Nō semp pcedit spūssanct'

Queritur cui donabilis.

Sed queritē cui

donabilis vtrum patri et filio. an tantum nobis qui nondum eramus. Si autem non erat donabilis patri et filio / sed tm̄ nobis. et ex eo donum erat. qz sic donabilis pcedebat. videt q filius semper eadem ratione donum fuerit. quia ab eterno pcessit a patre. donabilis nobis in tempore. Nam et de filio legitur q datus est nobis Ad quod dicimus quia spiritussanctus nobis tantum non patri vel filio. donabilis processit sicut et nobis tantum datus est. Et filius vere datus est nobis. et ab eterno pcessit a patre. nō vt donabilis tm̄ sed vt genitus qui et donari posset.

Quod filius pcessit vnigenitus et donabilis. spūssanctus vero vt donum ⁊ donatum est et quia procedit ab vtroqz. et quia donabilis.

Processit ergo

vt genitus ⁊ donabilis. sed spiritussanctus non pcedit vt genitus / sed tantuz vt donum. Donum autem semper fuit non solum quia donabilis / sed quia ab vtroqz pcessit. et quia donabilis fuit. Unde aug. in. v. li. de trinita. ait. Eo ipso q daturus erat eum deus. iam donum erat etiā antequam daretur. Et ideo donabilis est. sed aliter donabilis q̄z filius. Nam et aliter datus / ⁊ aliter pcessit q̄z filius. Filij eīs pcessio genitura est vel natiuitas. Spiritussancti vero pcessio natiuitas non est. vtraqz vero in effabilis est.

Aug.

Nō sicut filius nascendo accepit nō tantum vt esset filius. sz etiam essentia. ita ⁊ spūssanct' pcedendo accepit non tantum vt esset donum. sed etiam vt esset essentia.

Et notandum q

sicut filius nascendo accepit. non tantum vt filius sit. sed omnino vt sit. ⁊ vt ipsa substantia sit. ita et spūssanctus a patre ⁊ filio pcedendo accepit. non tātum vt spiritussanctus sit vel donum. ꝯ etiam vt omnino sit. et vt substantia sit

quod vtq̃z non accepit ex eo quo datur
Nã cum nõ detur nisi ex tpe. si hoc ha/
beret ex eo q̃ datur. accepisset ergo ex
tempore vt esset. Unde aug̃. in. v. li. ꝺ
trinitate. Filius non hoc tantuz habet
nasceudo vt sit filius. sed omnino vt sit
Aug.
Meritur ergo vtrũ spiritussanctus. eo
q̃ datur habeat. non tm̃ vt donum sit.
sed omnino vt sit. Qꝺ si non est nisi q̃a
datur. i. si non habet esse. nisi eo q̃ dat
sicut filius nascendo habet non tantuz
vt sit filius/ quod relatiue dicitur. sed
omnino vt sit ipsa substantia quomodo
iam spũssanctus erat ipsa substantia cũ
non prius daretur. q̃z esset cui daretur
Non ergo eo quo datur sed pcedendo
habet vt sit donum et vt sit essentia. si/
cut filius non eo q̃ datus est/ sed nascẽ
do accepit. non tm̃ vt sit filius. sed vt
Aug.
sit essentia. Unde aug̃. in. xv. libro de
trinitate ait. Sicut filio prestat essen/
tiam sine initio temporis. sine mutabi/
litate nature de patre generatio. Ita
spirituisancto prestat essentiaz. sine vl
lo inicio temporis. sine vlla mutabilita
te nature de vtroq̃z pcessio.

Questio ex predictis videtur q̃ filius non tantum sit natiui tate sed etiam deus vel essentia ⁊ spũssancti processione.

Hic orit questio.

Si filius nascendo habet/ non tantum
vt sit filius. sed vt sit essentia. et spiri/
tussanct' pcedendo. non tm̃ vt sit do/
num. sed vt sit essentia. ergo ⁊ filius na
tiuitate essentia est. et spiritussanctus
pcessione est essentia. Cum alibi dica/
tur q̃ nec pater eo pater est/ quo deus
est. nec filius eo filius quo deus. Nec
spũssanctus eo donuz quo deus. Quia
vt ait aug̃. in. vij. libro de trinita. His
nominib' relatiua eoz ostendũtur. nõ
essentia. vnde post plenius agemus.

Responsio.

Ad quod breuit

respondentes dicimus. quia nec filius
natiuitate essentia est. sed tantum fili/
ns Nec spũssanctus pcessione essentia
est/ sed donum tm̃. et tamen vterq̃z et
ille nascendo iste pcedendo accepit vt
esset essentia. Non em̃ vt ait hylarius
Hylarius.
in quinto libro de trinitate. Per defe
ctionem aut ptensionem aut deriuatio
nẽ ex deo deus est/ sed ex virtute natu
re in naturam eandem natiuitate subsi/
stit filius. et ex virtute nature in natu
ram eandẽ pcessione subsistit s. s.

Exponit verba hilarij.

Quod ita intelli

gi potest. Ex patre qui est virtus inge
nita. naturam quam habet/ eandem fi
lius natiuitate. i. nascendo. et spiritus
sanctus pcessione. i. pcedendo habet.
Unde ipse idem apertius eloquens qꝺ
dixerat aperit dicẽs. Natiuitas incõt
Expositione cõfirmat per vba hylarij.
dei ñ põt. nõ eã de q̃ pfecta est tenere
naturam. Non em̃ aliud q̃z deus subsi
stit quod nõ aliunde q̃z de deo subsistit
Ecce his verbis aperitur. quomõ intel
ligendum sit illud de patre generatio
pstat essentiam filio. et de vtroq̃z pces/
sio prestat essentiam spirituisancto. Nõ
quia ille essentia sit filius. et iste essen/
tia sit spũssanctus. immo pprietate p/
sonali sed quia et ille nascendo. et iste
pcedendo essentiam habet eandem. et
totamq̃z in patre est

Qꝺ spiritussanctus dicitur donum ⁊ donatum secundũ duos predictos modos pcessionis.

Exp̃dictis patet

q̃ spiritussanctus sempiterne donũ est.
et temporaliter datum vel donatum.
Ex quo apparet illa distinctio gemine
pcessionis. de qua supra egimus. Naz
secundum alteram pcessionem dicitur

donatum vel datum. secundum alterꝫ vero dicitur donum.

¶ Secundum hoc q̃ donum est refertur ad patrem. ⁊ filium secundũ q̃ datum ad euꝫ qui dedit. ⁊ ad eos quibus dedit.

Et secunduꝫ hoc q̃ sempiterne donum ē. refertur ad patrem et filium. secundum hoc vero q̃ dicitur datum vel donatum. et ad euꝫ qui dedit refertur. ⁊ ad eos quibus datur. et eius dicitur esse qui dat / et illorum quibus datur. Unde augustinus ī quinto libro de trinitate ait. Qd̃ datũ est ad eum qui dedit refertur. ⁊ ad eos quibus dedit. Itaq̃ spiritussanctus nõ tm̃ patris et filij qui dederunt. sed etiam noster dicitur. qui accepimus Spiritus ergo et dei est qui dedit / ⁊ noster qui accepimus. Non em̃ ille spirit' noster quo sumus. quia ipse est spirit' hominis qui in ipso est. quamuis et illum spiritum qui hominis dicit. vtiq̃ accepimus sed aliter iste / aliter ille. noster dicitur. Aliud est enim qd̃ accepimus vt essemus. aliud quod accepimus vt sancti essemus. Qd̃ autem spiritussanctus noster dicatur. scriptura ostendit Scriptum est enim de iohanne q̃ ī spiritu helie veniret. Ecce dictus est helie spiritus quem accepit helias. scꝫ spiritussanctus. et moysi ait dominus. Tollam de spiritu tuo. ⁊ dabo eis. i. dabo illis de spiritusancto quem iam tibi dedi. Ecce et hic dictus est spiritus moysi. Patet igitur quia spiritussanct' noster dicitur spiritus. sed nobis datus. ⁊ datus vtiq̃ ad hoc vt sancti essemus Spiritus vero creatus ad hoc est dat' vt essemus.

¶ Aug.

¶ Q̃ aliter spiritussanct' dicitur noster aliter naturalis

¶ An filius cũ sit nobis dat' possit dici noster vt spũssanctus.

Hic queritur vtrũ et filius cum sit nobis datus dicatur. vel possit dici noster. Ad quod dicim' quia filius dicitur noster panis. noster redemptor et huiusmodi. sed non dicitur noster filius. quia filius dicitur tantum relatiue ad eum q̃ genuit. Et ideo noster filius non potest dici sed patris tantum. In eo autem q̃ dicitur datus et ad eum qui dedit. et ad eos quibus datus est refertur. vt spiritussanctus q̃ etiam cum in scriptura vt supradictum est dicatur spiritus noster. vel spiritus tuus. vel illius. vt de moysi et helia dictum est. nusq̃ tamen in scriptura occurrit. ita dici spiritussanctus noster vt tuus. vel illius. sed quia spiritus noster. vel spũs tuus. vel illius. quia spiritussanctus eo dicit' quo donũ et vtrũq̃ relatiue dicitur ad patrem et ad filium. et hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostruꝫ accipitur donum pro donato vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo quo spiritussanctus donum patris et filij dicitur / nõ hominis / ita ⁊ filius. sub hac appellatione non potest dici noster vt dicatur filius noster. sicut nec dicit' spiritussanctus noster. ⁊ tamen de filio dicitur panis noster. et de spiritu spũs noster. Ille noster panis. quia nos reficit. nobis datus. iste noster spiritus. quia nobis inspiratur a patre et filio. et in nobis spirat sicut vult. Unde augustinus ī quinto libro de trinitate ait Quod de patre natum est ad patrem solum refertur cum dicitur filius. Ei ido filius patris est et non noster. Dicim' tamen et panem nostrum da nobis. sic̃ dicimus spiritum nostrum.

¶ Qd̃ non dicitur spũssanct' noster sꝫ spũs noster.

¶ Aug.

¶ Utrum spiritussanctus ad seipsum referatur.

Post hoc q̃ritur vtrum spiritussanctus ad seipsum referatur. hoc em̃ videtur ex predictis posse probari. Si enim quod datur. refertur ad eum qui dat et ad eum cui dat.

et spiritussanctus datur a seipso vt predictũ est. ergo refertur ad seipsum.

Hec questio non soluit hicꝫ differtur in sequentibus.

Huius q̃stionis

determinationẽ in posterum differim donec tractemus de his que relatiue dicuntur de deo ex tempore. in quibus datum et donatum continentur.

Hic de qualitate trium personarum.

DI. XIX.

Nunc post

quꝫ coeternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostre insinuauimus. iam de earundem equalitate aliquid eloqui superest. Fides eĩ catholica sicut coeternas ita et equales tres personas asserit. Equalis est eĩ in omnibus patri filius. et patri et filio spiritussanctus. Aug. Quia vt ait augustinus in libro de fide ad petrum. breuiter aperiens quomodo intelligatur eq̃litas docet. Nullus horum alium aut precedit eternitate. aut excedit magnitudine. aut superat potestate. quia nec filio. nec spirituisancto quantum ad nature diuine imitare pertinet vnitatem. aut anterior aut maior est pater. nec filius spiritusancto eternũ, quippe et sine initio est q̃ filius de natura patris extitit. et eternum ac sine initio est. q̃ spiritussanctus de natura patris filiꝫq̃ procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus et dicimus deum. quia vna prorsus eternitas. vna immensitas. vna naturaliter est trium psonarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit augustin. in quo trium personarum psistat equalitas. s. quia alia aliam non excellit aut eternitate aut magnitudine aut potestate.

Qd eternitas ⁊ magnitudo et potentia in deo est vnum licet ponantur quasi diuersa.

Cũqꝫ enumerẽ

tur ista quasi diuersa. in deo tamẽ vnũ et idem sunt. s. essentia diuina simplex et incõmutabilis. Aug. Unde augustinus in septimo libro de trinitate. Non alio magnus. alio deus est. sed eo magnus quo deus. quia non est illi aliud magnum esse aliud deuꝫ esse. Eadem quippe eius magnitudo est que virtus. ⁊ eadem essentia qua magnitudo.

Qd magnitudo ẽ dei essentia.

Pater ergo et filius simul vna essentia et vna magnitudo.

Ita etiam et potentia dei. essentia diuina est. Aug. Unde augustinus in septimo libro confessionum. Voluntas et potentia dei deus ipse est. Qd potentia dei deus est. Eternitas quoqꝫ dei essentia diuina est. Quod augustinus ostendit super illum locũ psalmi. in generatione et generationem anni tui. Est generatio generationuꝫ que non transit collecta de omnibus generationibus. i. sancti. In illa erunt anni dei qui non transeunt. i. eternitas dei. Qd eternitas dei deus est. Non enim aliud sunt anni dei. aliud ipse. sed anni dei eternitas dei est. Eternitas vero ipsa dei substantia est. nihil habens mutabile. In concusse ergo teneamus. q̃ vnum ⁊ idem est. s. essentia diuina. dei eternitas. potentia. magnitudo. et tamen psueuit scriptura hec ⁊ his similia quasi distincta ponere In his ergo verbis trium personarum equalitatem breuiter complexus est augustinus. quia alius aliũ nec eternitate. nec magnitudine. nec potẽtia superat. Qd autem eternitate aliqua trium personarum aliam non excedat supra ostensuꝫ est. vbi coeternitas trium personarum insinuata est.

Supra egit de trinitate. hic d

magnitudine q̃ ea aliqua personarum aliam non excedat.

Nũc ergo super est ostendere q̃ magnitudine vel potentia alius alium nõ excedat. et prius de magnitudine videamus.

Aug.

Qd̃ nõ est maior vna persona alia. nec maius aliquid due q̃z vna. nec tres quã due vel vna

Sciendũz est ergo. quia pater non est maior filio. nec pater vl̃ filius maior spiritusancto. nec maius aliquod due persone simul sunt quãz vna. nec tres simul. maius aliq̃d quam due. nec maior est essentia in tribus quã in duabus. nec in duabus q̃m in vna. quia tota est in singulis. Unde Io. damascenus ait. Confitemur deitatis naturã omnez pfecte esse in singula suarum hypostaseon. i. personarum omnem in patre. omnem in filio. omnẽ in spiritusancto. Ideoq̃z perfectus deꝰ pater perfectus deus. filius. pfectus deus spiritussanctus.

Io. damascen.

Aug.

Qd̃ potest dei donũ

Qd̃ etiam dei donũ

Quomodo dicit̃ esse deus pater in filio. ⁊ filius in patre. ⁊ spũssanctus in vtroq̃z ⁊ singulus in singulis.

Et inde est q̃ pater dicitur esse in filio. ⁊ filius in patre et spiritussanctus in vtroq̃z. ⁊ singulus in singulis. Unde aug̃. in libro de fide ad petrum. Propter vnitatem naturalem. totus pater in filio. et spiritusancto est. totusq̃z spiritussanctus in patre et filio est. Nullus horum extra quam libet ipsoꝝ est ꝓpter diuine nature vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus. non em̃ plene potest tm̃ ab homine reserari archanum. Ex qua intelligentia dicatur singula psonarum tota esse in alij̃s. Unde etiam hylarius ista interꝰ perquirens in li. iij. de trinitate ait. Affert plerisq̃z obscuritatem sermo dñi cum dicit. Ego in patre et pater ĩ me est. Nec inmerito natura em̃ intelligẽtie humane rationẽ dicte huius non capit nec ex emplum aliquod rebus diuinis compatio humana prestat. Sz qd̃ non intelligibile est homini. deo possibile est. Cognoscendũ itaq̃z atq̃z intelligenduz est quid sit illud. ego in patre et pater in me est. si tamẽ comprehendere hoc ita vt est valebimus. vt quod natura rerum. pati non posse estimatur id diuine veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio. et filiuz in patre esse. plenitudo in vtroq̃z diuinitatis. pfecta est. quia plenitudo diuinitatis. in filio quod in pĩe ẽ. hoc et ĩ filio est. qd̃ in ĩgenito. hoc in ingenito. alter ab altero. et vterq̃z vnum. Is scilicz qui est nichil habens quod non sit etiam in eo a quo est. non duo vnus. sed alius in alio. quia non aliud in vtroq̃z vt vnum sint in fide nostra. vterq̃z non vnus nec eundem vtrumq̃z. nec aliud ꝓfitemur. quia deum ex deo natum. nec eundem natiuitas. nec aliud esse pmittit. eandem ergo in vtroq̃z et virtutis similitudinẽ. et deitatis plenitudinẽ ꝓfitemur quia veritas dicit. ego in patre et pater in me est. Omnia em̃ filius accepit a patre. Nam si partem eiusdem q̃ genuit accepit. neuter ergo perfectus est deest em̃ ei vnde decessit. nec plenitudo in eo erit qui ex portione constiterit Neuter ergo perfectus est si plenitudinẽ suam et qui genuit amittit. nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quod pater est in filio et filius in patre et deus in deo. Ut idẽ hyla. ait. in. vij̃ libro de trinitate. Non pduplicem cõuenientium generum ꝓiunctionẽ. Nec per insitiuaz capatiozis substãtie naturaz sed per nature vnitã similitudinẽ p̃ natiuitatã viuentis ex viuente nature dum res non differt. dum naturam dei degenat natiuitas. dum non aliud aliquid ex deo quam deus nascitur. dum

Aug.

Hylarius.

Nec vba diligenter attẽde

nichil in hijs nouum est. nichil alienum nichil separabile. Ecce his verbis pro ut humana permittit infirmitas aperit ex q̃ sensu xpus dixerit se esse in patre. ⁊ pr̃em in se. Ex eodẽ etiaz sensu intel ligitur spiritussanctus esse in vtroqz. Et singula psonarum in singulis qz scz in singulis est eadem plenitudo diuini tatis. et vnita similitudo nature. qz nõ est maior diuina natura. in aliqua ha rum psonarum. sed vnius et indifferen tis nature sunt hee tres psone Ideoqz altera in altera esse dicitur. vt predictũ est. Unde Amb. predictorum vborum sententiam nobis aperiens super epla3 ij. ad Corz. ait. per hoc intelligitur pa ter esse in filio. et filius in patre. quia vna est eorz substantia. Ibi em̃ est vni tas. vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium. virorz testimonijs scz Aug. Hylarij. Ambro. ĩ idem pcurrentibus reuelationi spiritussancti in eis loquen tis. pie credere volentibus ostenditur tam quasi per speculum et in enigmate qualiter accipiendũ sit. cum dicitur pa ter in filio esse vel filius ĩ patre. vel spi ritussanctus in vtroqz.

Ambrosius.

Ad id quod ceperat reddit scz vt ostendat qd̃ magnitudine a lius alium non superat.

Sed iam nũc ad ppositum redeamus. ceptoqz insistam' ostendentes q magnitudine nulla triuz psonarum. aliã superat. quia nulla ma ior alijs. nec maius aliquid sunt due. quam vna. nec tres quam due. nec ma ior deus. quam singuli eorz quia singu lus illorum pfectus est. nec est quo cre scat illa perfectio.

Qd̃ nulla personarum pars ẽ intrinitate.

Nec est aliqua trium psonarum pars dei vel diuine es sentie. quia singula hazz verus ⁊ plen' dus est. ⁊ tota et plena diuina essentia est. ⁊ ideo nulla istarum in trinitate ps est. Unde aug. in li. ij. circa maximi num hereticum sic ait. Putas deũ pa trem cum filio et spiritusando vnuz de um esse non posse. times enim ne pater sit pars vnius dei. qui pstet ex tribus. noli hoc timere. Nulla em̃ sit partium in deitatis vnitate diuisio. vnus est de us pater et filius et spiritussanctus. i. ipsa trinitas. vnus est deus. Ergo in quis deus pater est. ps dei absit Tres em̃ psone sũt pater et filius et spiritus sanctus. et hij tres quia vnius substan tie sunt. vnum sunt. et summe vnũ sunt vbi nulla naturazz. nulla est diuersitas voluntatum. Si em̃ natura vnum esset et psensione non essent. non summe vnũ essent. Si vero natura dispares essent vnum non essent. Hij ergo tres. quia vnum sunt ppter ineffabilem piunctio nẽ deitatis. qua ineffabiliter copulant' vnus deus ẽ. Pars ergo trinitatis es se non potest quicunqz vnus in tribus ĩ trinitate ergo. que deus est. ⁊ pater de us est. et filius deus est. et spiritussan ctus deus est. ⁊ simul hij tres vnus de us. nec huius trinitatis. tercia pars ẽ vnus. nec maius aliquid duo. qnã vn' est ibi. nec maius aliquid sunt oẽs quã singuli. quia spiritualis nõ corporalis est magnitudo. Qui potest capere capi at. qui autem non potest. credat ⁊ oret vt qd̃ credit intelligat. Verum est em̃ quod per pphetam dicit' nisi crediderí tis non intelligetis. Hijs verbis aperte ostendit indifferentem magnitudinem trium personarũ. Item in eodem. Tu nempe dixisti vnum deum non ex pti bus esse compositum. et hoc de patre tm̃ vis intelligi. Ille inquis virtus est ingenita. simplex et tamen in hac sim plici virtute multa videris. commemo rare cũ dicis. Deus deum genuit. bon' bonum genuit. sapiens sapientem de mens dementem. potens potentem. Nunquid ergo bonitas et sapientia ⁊ dementia ⁊ et potentia partes sunt vni'

Argumenta tionib' augu stini ptra he recicos q̃ ostẽ dit pr̃em et fi lium et spũm sanctum nõ es se ptes in tri nitate.

virtutis quam simplicem esse dixisti? Si dixeris partes sunt. Simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus te diffiniente vnus est deus. ergo deum ex partibus compositũ esse dicis. Non dico inquis/ nõ sunt ergo partes. Si ergo in vna persona patris illa inuenis que plura videntur/ ⁊ partes non inueneris. qz vna virtus simplex est. Quantomagis pater et filius et spiritussanctus. ⁊ ꝓpter indiuiduaz deitatem vnus deus. et ꝓpter vniuscuiusqz ꝓprietatem. tres persone sunt. ⁊ ꝓpter singularum pfectionem/ partes vnius dei non sunt. Virtus est pater. virtus est filius. virtus est spiritussanctus. Hoc verum dicis.. sed q virtutẽ de virtute genitam et virtutem de virtute ꝓcedentem. non vis eandem habere naturam. hoc falsum dicis. hoc contra fidem rectam et catholicam dicis. His verbis aperte docetur q tres persone ille non sunt partes dei vel diuine essentie. Nullaqz illarum trinitatis pdicenda est. nec vna maior alijs.

Cuz dicimus tres personas esse vnam essentiaz nec vt genus de speciebus. nec vt speciem de indiuiduis predicamus. quia non est essentia genus. ⁊ persone species ⁊ psone indiuidua.

Hic adiciendũ ẽ

q tanta est equalitas trium psonarum atqz indifferens magnitudo q cum dicamus tres personas vnam esse essentiam. vel substantiaz. neqz vt genus de speciebus neqz vt speciem de indiuiduis pdicamus. non em essentia diuia genus est. et tres persone species vel essẽtia diuina species et tres persone indiuidua. Quod aug. rationibus ꝓbabilibus atqz inrefragabilibus apte demõstrat in li. vij. de trinitate dicens. Si essentia genus est. species autem persona vt nonnulli sentiunt. oportet appellari tres substantias/ vt appellant tres persone. Sicut cum sit animal genus/ et equus species appellantur tres equi idemqz tria animalia. Non em ibi species pluraliter dicitur/ et genus singulariter. vt si diceret tres equi sunt vnũ animal. sed sicut tres equi speciali noie ita animalia nomine generali dicuntur Cum ergo tres personas vnã fateamur esse essentiam. non tres essentias. cum tres equi tria aialia dicantur non vnuz Patet nomine essentie non significari genus nec in noie psone speciem.

Argumentationis aug. stini pro recicos di pon lium et sanctum se pres nitate.

Aug. Prius ꝓbat q nõ illud dicit vt genus ꝑ speciebus.

Hic probat q non dicit vt species de indiuiduis.

Hi vero dicunt

nomine persone non speciem significari sed aliquid singulare atqz indiuiduuz. et nomine essentie speciem intelligi/ vt persona non dicatur sicut homo. ꝑ quo modo dicitur hic homo. velut abrahaz isaac. iacob vel quis alius qui etiaz digito pñs demonstrari possit. Sic quoqz illos eadez ratio confutabit. Sicut enim dicuntur abrahã isaac iacob tria indiuidua. ita tres homines ⁊ tria animalia. Cur ergo pater et filius et spiritussanctus si secundum genus et speciẽ et indiuiduum ista disserimus nõ ita dicunt tres essentie/ vt tres persone.

Alio modo ꝓbat idem.

Alio quoqz mo

do idem ꝓbat aug. scz q essentia diuina non est genus/ nec persone species. vel essentia non est species/ nec persone indiuidua. Una inquit essentia non habet species. sicut vnum animal non habet spẽs. Pater ego et filiꝰ et spiritussanctus non sunt tres species vnius essentie. diuina ergo essentia/ genus ñ est. Sed nec species est essentia diuina et persone indiuidua. Sicut homo species est. Indiuidua autẽ abrahã isaac et iacob. Si em essentia species est vt

Aug.

homo. sicut non dicitur vnus homo esse abraham. isaac. et iacob. ita non dicetur vna essētia esse tres persone. Nō itaq; secundum genus et species ista dicimus.

¶ Nec secundum materiale cāusaz dicuntur tres persone vna essentia.

Notandum etiā

¶ Idem. q essentia diuina non est materia triuz psonarum / vt augustinus in eodē libro docet tanquam secundum communem eandēq; materiā. tres persone dicātur esse vna essentia. sicut ex eodez auro si fierent tres statue / diceremus tres statuas vnum aurum. Non aūt sic trinitatem. i. tres personas dicimus vnam essentiam et deum vnum / tanquam ex vna materia. tria quedam subsistant. In statuis eēm equalibus plus auri est / tres simul q̄ singuli. et minus auri est vna q̄ due. In illa vero essentia trinitatis nullo modo ita est. Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam / vl essentiam. sicut tres statue dicuntur vnum aurum.

¶ Nec ita dicuntur tres persone vna essentia vt tres homines vna natura vel vnius nature.

His quoq; addē

¶ Aug. dum est q tres personas non ita dicimus esse vnam essentiam. vt augustinus in eodem ait vel vnius essentie. sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus et eiusdem tempationis corporis. eiusdemq; animi vnam esse naturā vel vnius nature. Nam in his rebus nō tātum est vnus homo / quantū tres homines simul. z plus aliquis sunt homines duo q̄ vnus homo. sicut in statuis esse dicimus. ac in deo non est ita. Nō eēm simul pater et filius maior essentia ē q̄ solus filius / vel solus pater. sed tres simul ille persone equales sunt singulis. Ex pmissis patet q tres persone dicūtur diuina essentia nec secundū materialem causaz. vt tres statue vnum aurū nec secundum cōplexionis similitudinem. vt tres homines eiusdem nature. nec vt genus pdicatur de speciebus. vl vt species de indiuiduis. i. ptinens de contentis. maius de minoribus.

¶ Que videntur aduersari predictis.

His autem vidē

tur aduersari. que quidam sacre scripture tractatores catholici i suis scriptis tradiderunt. In quibus significare videntur / q essentia diuina sit quoddam commune et vniuersale velut species. tres vero persone sint tria particularia. tria indiuidua numero differentia. Unde iohannes damascenus inter doctores grecorum maximus in libro q̄z de trinitate scripsit quem z papa eugenius transferri fecit ait. ¶ Jo. damas. Communia et vniuersalia pdicantur de subiectis sibi ipsis particularibus. Commune ergo substantie est. particulare vero ypostasis. i. persona. particulare aūt dicitur non qō partem nature habet. sed particulare numero. vt athomum. i. indiuiduum. Numero eēm et nō natura differre videntur ypostases. Item in eodem substantia significat cōmunem et circumplectiuam speciem homoy deon. i. similium specie ypostaseon. i. personarum. vtputa deus homo. ypostasis aūt indiuiduum demonstrat scz patrez filium et spiritumsanctū. petrum. paulum et huiusmodi. Ecce aperte dic substantiam esse vniuersale. ypostasim vero particulare et q deus est species vt homo et q pater et filius et spiritussanctus sunt indiuidua. sicut petrus z paulus. et q numero differunt q̄ premisse sententie augustini penitus contradicere videtur. Quid ergo dicemus ad hoc ¶ Verba aug. tenenda dic

hoc vtiq; dīe possumus atq; debemus. q̄ ea que aug'. tradidit superius. sine omni hesitatōne tenenda sunt.

Qd sane possunt intelligi que iohānes dicit ⁊ quō ostendit.

Hec aūt que hic

dicunt licet in sermonis supficie aliqd a fide alienum resonare videantur. sane tamen intelligi queunt. plumq; lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitāt. In quorū explanatione / mallem silens alios audire quam loquēdo maliuolis detrahendi occasionem prestare. Videtur tamē michi ita posse accipi. Cum ait. substantia est cōmune. ⁊ ypostasis est particulare nō hoc ita accipi. cum de deo dicantur vt accipiuntur in philosophica disciplina Sed per similitudinez eorum que a philosophis dicuntur. locutus est. vt sicut ibi cōmune vel vniuersale dicitur. qd predicat de pluribus. particulare vero vel indiuiduum. quod de vno solo. Ita hic essentia diuina dicta est vniuersale. quia de omnibus psonis simul et de singulis separatim dicitur. Particulare vero singula quarumlibet psonarum. q̄ nec de alijs cōmuniter. nec de aliqua alia singulariter predicatur.

Ex quo intellectu dixerit qd substantia dei sit species vel vniuersale vel pticulare indiuidua.

Ex quo sensu dixerit q̄ substātia dei sit species vel vniuersale ⁊ persone indiuidua.

Propt similitu

dinem ergo pdicationis substantiaz dixit vniuersale. et psonas particularia vel indiuidua. Propter hoc idem etiā eandē diuinam essentiam dixit esse speciem communem et circumplectiuam similium specie personarum. Quia sicut hec spēs homo de suis predicat indiuiduis. velut de petro et paulo et alijs. nec ista specie differunt. sed cōueniunt. Ita deus de tribus predicat personis que in diuinitate differunt sz per omnia ꝓueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas / et res temporales perpendēs iohannes vniuersalitatis ⁊ particularitatis noia que rebus tēporalibus ꝓprie conueniunt ad res eternas transtulit. Aug. vero maiorem videns dissimilitudinez quam similitudinez inter res pdictas ab excellentia trinitatis / predicta noia remouit. Aug.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

Quod autē iohā

nes dicit ypostases differre numero nō natura / in eo q̄ non differre natura ait verissime et sine scrupulo loquitur Qd vero dicit differre numero cauendū est quō intelligatur. Diuersis enim modis dicunt aliqua differre numero.

Quibus modis dicat differre numero. ⁊ secundū quē modū possit cōuenire personis.

Dicunt enim ali

qua differre numero. quando ita differunt / vt hoc non sit illud. nec aliqd qd illud est vel in ipso ē. qualiter differūt socrates et plato / ⁊ huiōi. que apd philosophos dicunt indiuidua vel particularia. Iuxta quē modum non pnt dici tres persone differre numero. Dicunt quoq; differre numero / q̄ in enumeratione siue cōputatione nō sibi adiungūtur. sed a se inuicez discernuntur vt cū de aliquibus rebus loquentes dicimus vna. due. tres. et secundum hunc modum forte dixit iohannes ypostases. i. personas differre numero. Possumus enim dicere. pater est vnus. et pater et filius sunt duo. ⁊ pater ⁊ filius et spiritussanctus sunt tres. Et item. Hec pso na ē vna. et hec ⁊ illa sunt due. et alia et illa sunt tres. Cōuenientius tn̄ tres ille persone / ꝓprietatib' tm̄ distingui

dicuntur. de quarum distinctione secũ dũ ꝓprietates in sequenti tractabitur Nunc vero ad inceptũ redeamus que dicta sunt repetẽtes. vt sepius versando familiarius innotescant.

Qd vna persona nõ est maior alia. nec tres simul q̃z vna. et hoc ratione ostendit catholica

Scienduz est ergo tantã equalitatem esse in trinitate. vt ait aug. in octauo libro de trinitate vt non solum pater non sit maior q̃z filius. sed nec pater et filius simul maius aliquid sint q̃z spũssanctus. aut quelibz persona minus aliquid sit q̃z ipsa trinitas. Q̃ autem ita sit aliquo modo si fieri põt demonstrãdum est. Nantũ ergo ipse creator adiuuat. attendamus inq̃t aug. in eodem quomodo in hac trinitate due vel tres psone. nõ sunt maius in alq̃s aliquid q̃z vna earum.

Aug.

Ratione vtiq̃ subtilissima ad ostendendũ q̃ ita sit.

Quod ibi magnum dicit aliunde magnũ non est / q̃z eo quo vero est. qr ibi magnitudo ipsa veritas est / ⁊ veritas essentia. Non ergo ibi maius ẽ q̃ verius non ẽ. Nõ aũt verius ẽ pr̃ et filius simul q̃z pater sol? vel fili?. Non ergo maius aliq̃d vtrũq̃z simul q̃z singulus eorũ. Et qr eque vere est etiam spũssanctus. Ideo pater ⁊ filius simul / non sunt aliquid maius / q̃z ipse. quia nec verius sunt. Itẽ in essẽtia veritatis hoc est verẽ esse qd est esse ⁊ hoc est esse / qd est magnũ esse Hoc ẽ ergo magnũ esse quod verẽ est Qd igit ibi eque verẽ est / ⁊ eque magnũ est Qd ergo ibi plus veritatis nõ habet. nõ habet plus magnitudinis. Plus autẽ veritatis nõ habet. qd verius non est Nõ est aũt verius vna psona q̃z alia vel due q̃z vna vel tres simul / q̃z singula. Nõ ergo plus veritatis habet vna q̃z alia. vel due q̃z vna vl tres simul q̃z singula Sic ergo et ipsa trinitas. non est maius aliquid / q̃z vna queq̃z ibi persona sed tam magnũ q̃z singula. Non em̃ ibi maior est qua verior non est. vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo connenienti ⁊ rõne catholica ostensum est qũo indifferẽs sit magnitudo triũ psonarum qr nec vna maior est alia / nec due vna / nec tres simul maius aliq̃d q̃z singula.

Iteruz aliter idem ꝓbat.

Qd deus non est dicendus triplex sed trinus.

Propterea cum deus dicat trinus. non tamẽ debet dici triplex Ibi em̃ nõ est triplicitas vbi summa est vnitas / et indifferens equalitas. Vnde augustinus in libro. vj. de trinitate ait. Non qm̃ deus trinitas ẽ ideo triplex putandus est. alioquin minor esset pater solus. vel filius solus q̃z simul pater et filius. Cũ itaq̃z tãtus est pater solus. vel solus filius. vel solus spũssanctus. quantus est simul pater et filius et spũssanctus. nullo mõ triplex dicẽdus est deus Non em̃ pater cum filio et spũsancto maior deus est q̃z singuli eorẽ quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autẽ est et pater et filius et spiritussanctus. et pfectus dicit deus singulus eorũ. Et ideo trinitas potius q̃z triplex dici debet.

Aug.

Qd non est ita in rebus corporeis vt in trinitate.

In rebus corporeis non tm̃ est vna q̃z cũ tres simul. et plus sunt due q̃z vna res. In trinitate vero summa tm̃ est vna psona / quantũ tres simul. et tantũ sunt due quantum vna. et in se infinite sunt. qr non est finis magnitudinis earẽ. Ac per hoc aptur quod superius dictum est / quomodo singula sunt in singulis. et omnia in

singulis. et singula in oibus / ⁊ vnuz in oibus est / et vnũ omnia. Ecce iã osten dim' sufficient qualiter in trinitate ali qua psona aliaz nõ supet magnitudine

¶Ostensio' q aliqua personaruz aliam non superat magnitudi ne / nunc ostendit q alia nõ ex/ cellit aliam potentia.

¶OI+XX

Nunc osten dere restat quomõ aliqua harum psonarum aliam nõ excellat potentia / vt sicut vna et in differens est magnitudo triũ ita vna et indifferens monstret potentia trium. Sciendum est ergo qz non est potentior pater filio. nec filius vel pat spũsancto Nec maiorem potentiã habent duo vel tres simul q̃z singulus eorum. quia nec plus potest pater simul et filius q̃z solus spũssanctus Nec hij tres simul plus pos sunt q̃z singulus eorum. quia omnipotẽ tiam quam habet pater ⁊ filius acce/ pit nascendo. et spũssanctus pcedendo Quod aug. rõibus et autozitatibus p babiliter astruit in libro contra maxi/ minum / q̃ dicebat patrem meliorez ac potentiorem filio.

Aug.

¶Qõ non põt min' filius q̃z pz̃.

Nichil inquit pa tre minus habet ille qui dicit. Omnia que habet pater mea sunt Nã si minus habet in potestate aliquid q̃z pater. nõ sunt eius omnia que habz pater. ꝗ eius sunt omnia que habet pater. Tantã er go habet potestatẽ filius quantã pater Equalis ergo est pzi Non em̃ potest q̃ accipit ineq̃lis esse ei q̃ dedit. Tu autẽ hoc de potentia sapis. q potens sit fili us. sed potentior pat. vt scõz doctrinã vestram potens potentem potuerit ge/ nerare vel gignere. et non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater om nipotentiam quam non habet filius. et

Aug. hic po/ nit falsaz tra/ ditionẽ here/ tici.

si hoc est / falsum est quod ait filius om nia que habet pater mea sunt.

¶Hoc vex fatebatur hereticus ex quo pgrediebat ad falsa.

Sed inquis pat a nemine potentiam accepit. filius aũt a patre. Fatemur ⁊ nos filium accepis se potentiam. ab illo de quo natus est potens. patri vero potentiã nullus de dit qz nullus eũ genuit. Gignendo em̃ dedit pater potentiam filio. Sicut oia que habet in substantia sua. gignendo dedit ei. quẽ genuit de substantia.

¶Questio augustini qua artat hereticum.

Bz querit vtrũ ei tantam. quanta ipse est potẽtia pa/ ter filio dederit an minorem. Si tan/ tam non soluz potentẽ sed etiam omni potentem genuisse omnipotẽs intelligi tur. Si vero minorẽ / quomodo omnia q̃ habet pater filij sunt. Si patris om/ nipotentia filij non est / non omnia pro cul dubio que habet pater filij sunt At omnia filij sunt. omnipotentia ergo pa tris etiam filij est. Non est ergo pater potentior filio.

¶Aliter probat filium equalem patri.

Item alio modo pbat filium equalem patri cõtra maxi minũ ita dicẽs Tu dicis q pz̃ genuit fi liũ minorẽ seipso in quo et pzi derogas q̃ si filium vnicũ minorẽ genuit. aut nõ potuit aut non voluit gignere equalem Si dicis quia non voluit eum inuidum esse dixisti. Si autem non potuit vbi ẽ omnipotentia dei patris.

¶Si autez pater non potuit vel

nõ voluit gignere equalẽ filiũ infirmus vel inuidus inuenit

Prorsus ad hũc articulum res colligit / vt deus pater equalem sibi gignere filium aut non potuerit aut noluerit. Si non potuit / infirmus. si noluit inuidus inuenitur Sz vtrunqz hoc falsuz est. Patri ergo filius verus equalis ẽ. Genuit ergo pater sibi equalem filiuz. ⁊ ab vtroqz ꝓcedit vtriqz equalis spũsanctus. Si em̃ formam suam. vt ait augustinus ꝓtra eũdem. pater in vnico filio / plenaz gignere potuit. nec tamen plenam genuit sz minorem cogimini patrem inuidum dicere. Plenum ergo deum / et equalem sibi genuit filium.

Aug.

Per simile ostendit q̃ nõ minorẽ pater filium genuit.

Hoc autez per similitudinem humanam ita esse demonstrat inquiens / homo pater si potuisset equalem filiũ gennisset. Quis ergo audeat dicere. q̃ hoc omnipotens nõ potuit. Addo et iaz si posset homo / maiorem meliorem qz seipso gignere filium sed maius vel melius deo quicquã esse non potest. Deus ergo cur nõ equalez vt eis filium genuit. cui nec anni necessarij fuerunt / per quos adimplet equalitas / nec omnipotẽtia defuit? An forte noluit. ergo qd absit inuidit. sed nõ inuidit / equalem ergo genuit filiũ Credamus ergo filium ei esse equalem.

Opinionem heretici ponit vt destruat.

Hic soluit obiectionem.

Sed forte dices eoipso pater ẽ maior filio. quia de nullo genitus. genuit tamen equalem. Ad qd cito respondebo. immo ideo non est pater maior filio. qz equalem genuit. Originis em̃ questio est ista. q̃s de quo sit. Equalitatis aũt qualis aut quãtus sit. qd est dicere. Ad originez pertinet questio qua q̃ritur. quis de quo sit. ad equalitatẽ vero illa qua querit qualis aut quant' q̃s sit. Nec cum dicit filius a pr̃e genitus / ostendit iequalitas substantie / sed ordo nature. non quo alter prior esset altero. sz quo alter est ex altero. Nõ ergo secundũ hoc q̃ pater genuit. ⁊ filius genit' est / vel spũsanctus ab vtroqz ꝓcedit. equalitas vel inequalitas ibi existit. quia non secunduz hoc alia persona alij equalis vel ineq̃lis dz Ecce equalitas trinitatis ⁊ vna eadẽqz substantia / quantũ breuiter potuimus demonstrata est in superioribus qualit sez aliqua trium personarũ quamlibet aliam nec eternitate nec magnitudine nec potentia excellat.

Queritur qũo possit dici sol' pat' vel solus filij' vel sol' spũsanctus cũ sint inseparabiles.

Hic oritur questio trahens originẽ ex predictis Dictum est em̃ supra. q̃ tantus est solus pr̃. vel solus filius. vel solus spũsanctus quantũ simul illi tres. ⁊ q̃ due vel tres p̃sone simul non sunt maius aliquid q̃ vna persona sola / Ideo querit augustinus in sexto libro de trinitate qũo hec sane dici possint. cum nec pater sit solus. nec filius / nec spũsanctus sed semp et inseparabiliter. et filius cũ patre / et pater cuz filio. et spũsanctus cum vtroqz. Inseparabiles enim sunt hee tres persone.

DI. XXI.

Aug.

Responsio.

Ad quod ita respondet augustinus in eodem. Solum deũ p̃rem dicimus ñ. qz separat' a filio vel a spũsancto. sed hoc dicentes signi/

Aug.

ficamus. quia illi simul cum eo non sũt pater. solus eñ pater / pater est. quod nõ dicitur. qz ipse sit solus. i. sine filio vel spũsancto. sed per hoc filius vel spiritussanctus a paternitatis cõsortio excludunt. Ita et cum dicitur solus filiꝰ filius ē. vel solus spũssanctus spũssanctꝰ est. non diuidit filius a patre. vel spũssanctus ab vtroq̃. sed a consortio filialis ꝓprietatis excludunt pater ⁊ spũssanctus ⁊ a ꝓsortio processibilis ꝓprietatis pater et filius. Cuz ergo dicitur tantus est solus pater / quanti simul illi tres. Per hoc q̃ dicit solus non separatur pater ab alijs. sz hic est sensus. Solus pater. i. pater q̃ ita pater est. q̃ nec filius nec spũssanctus tantus est ⁊c Similiter intellige cũ dicitur solus est filius vel solus ē spũssanctꝰ. Solꝰ ergo pater dicitur vt ait aug̃. in eodem. quia non nisi ipse ibi pater est. et solus filius quia non nisi ipse ibi filius est. et solus spũssanctus. quia non nisi ipse ibi spiritussanctus est.

Aug̃.

Utrum possit dici solus pater est deus. solus filius est deus vel solus spũssanctus est deus. vel pater est solus deus. vel filius est solus deus. vel spiritussanctus est solus deus.

Post hoc quer̃it vtrum sicut dicit solus pater ē pater. vel solus filius est filius. ita possit dici solus pater est deus. vel solus filius est deus. ita et de spũsancto. aut pater est solus deus. filius est solus deꝰ. Ad qd dicimus. quia pater et filius ⁊ spũssanctus dicitur etiaz vnus deus. ⁊ hec trinitas simul ꝓprie dicitur esse solus deus. sicut solus sapiens. solus potẽs. sz non videtur debere dici a nobis verbis nostris vtẽtibus / nisi vbi sermo autoritatibus occurrit. solus pater est deus. vl pater est solus deꝰ. ita de filio ⁊ spũsancto dicimus. Unde aug̃. in septimo libro de trinitate ait. Quoniã ostendimus quomodo possit dici solus pater vel solus filius. ꝓsideranda est illa sententia qua dicitur. Nõ esse solum pr̃ez deum verum solum. sz patrem et filiuz et spũsanctum. Ecce habes quia nõ solus pater dicendus est esse verus deus Item in eodez. Si quis interrogat pater solus vtrum sit deus. quomõ respõdebimus non esse nisi forte dicamus ita esse quidem patrem deuz / sed non eum esse solum deũ. Esse autem solum deuz dicamus pr̃em esse et filium ⁊ spũsanctum. Ecce et hic habes. quia pater nõ debet dici solus deus. atq̃ hoc solum ĩ parte subiecti tantum accipere quidaz volunt. in parte vero predicati si sic cõcedunt / q̃ pater est solus deus. Ex verbis augustini videtur ostendi qz proprie solus deꝰ dici debeat tota trinitas Et hec trinitas vt ait aug̃. contra maximinum intelligitur cum apostolus dicit. Beatus et solus potens. et ibi. soli sapienti deo. et ibi inuisibili soli sapienti deo. Non eñ de solo patre hec accipienda sunt. vt contendebat maximinus et alij heretici / sed de trinitate. Sic ⁊ illud. solus habet immortalitatẽ. qz scõm rectam fidez ipsa trinitas ē vnꝰ solus deus. beatus. potẽs. sapiens inuisibilis. Unde aug̃. in eodem. Cum vnus deus sit trinitas. hec sit nobis solutio questionis / vt intelligamus soluz deum sapientem / solum potentẽ. et patrem et filium et spiritũsanctum / qui ē vnus ⁊ solus deus.

Aug̃.

Aug̃.

Aug̃.

Qd non dicitur solus pat deus est.

Qd pater nõ est idez solus deus sz trinitas.

Aug̃.

Quomodo dicatur trinitas solus deus cum ipsa sit cũ spiritibus ⁊ animabus sanctis.

Sed iteruz queritur / quomodo ipsam trinitatem dicimus solum deum / cum sit cum spiritibus et animabus sanctis. Ad quod respõdet augustinus in sexto libro de trinitate ita dicens. Trinitatem dicimus deum solum quamuis semper sit cum spiritibus ⁊ animabus sanctis. sed solũ

Aug̃.

dicimus. quia nõ aliud q̃ ipsa trinitas deus est. Non em̃ illi cum illa deus sũt vel aliqua alia. sed ipsa trinitas tantũ non illi vel alia deus est.

¶Et si de patre solo predicta dicerentur non tñ excluditur filius ⁊ spũssanctus.

Verũtamen vt

¶Aug. ait aug. et si de solo patre p̃dicta dicerẽtur. nõ tamen excluderentur filius vel spũssanctus. quia hũ tres vnum sũt sicut in apocalipsi de filio legitur. q̃ habet nomeu scriptum quod nemo scit nisi ipse. Non em̃ inde separatur pater vel spũssanctus. Et cũ dicitur. Nemo nouit patrem nisi filius. non inde separatur pater ⁊ spũssanctus. quia inseparabiles sunt. aliquando etiam noiant pater et filius et tacet spũssanctus. vt veritas ad patrem loquens ait. Vt cognoscant te ⁊ quem misisti ihesum xp̃m esse vnum verum deum Cur ergo inq̃t ¶Aug. aug. tacuit de spũsancto. Quia consequens est vt vbicunq̃ nominatur vnus sicut pater et filius tanta vni pace adherẽs intelligatur etiaz ipsa pax q̃ quis nõ p̃memoretur vno ergo istorum noiato etiam reliqui intelliguntur quod in pluribus scripture locis occurrit.

¶De nominũ differentia quib̃ vtimur loquẽtes de deo

¶OI. XXII.

Post predicta nobis differendũ videt de nominum diuersitate q̃bus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur Deinde demonstrandũ est quibus modis de ea aliquid dicat. Illud ergo precipue teneamus quidam esse nomina distincte ad singulas p̃sonas pertinentia. vt ait ¶Aug. aug. in nono libro de trinitate que de singulis tantum dicunt personis. Quedam vero vnitatem essentie significantia sũt que et de singulis singillatim et de omnibus comuniter dicuntur. Alia vero sunt q̃ translatiue ac p̃ similitudinem de deo dicuntur. Unde ambrosi¹ ¶Ambrosius. in secundo libro de trinitate ait. Quo puzius niteat fides tripertita videt deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quedam que euidenter ꝓprietatem personamq̃ deitatis ostendunt. Et sunt q̃dam que perspicuaz diuine maiestatis exprimunt veritatem. Alia vero sunt que translatiue et per similitudinez de deo dicuntur. Proprietatis itaq̃ indicia sunt generatio filius / verbũ / et huiusmodi Unitatis vero eterne sapiẽtia vtus / veritas / ⁊ huiõi. Similitudinis vero splẽdor caracter speculũ / ⁊ huiõi

¶Premissis addit quedam esse noia que temporaliter deo cõueniũt ⁊ relatiue dicuntur.

His adijciendũ

est quedam etiam nomina esse vt aug. ¶Aug. ait in quinto libro de trini. que ex tpe deo conueniunt et relatiue ad creaturã dicuntur. quorum quedam de omnib̃ dicũtur personis. vt dominus creator refugium. Quedam autem non de omnibus / vt donatus / datus / missus.

¶De hoc noĩe trinitas addit.

Preterea ẽ vnũ

nomen quod de nulla persona singillatim dicitur sed de omnibus simul id est trinitas quod non dicitur secundũ substantiam sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

¶De alijs nominibus que temporaliter deo congruunt. ⁊ nõ relatiue dicuntur.

Sunt etiã q̃daz

nomina que ex tempe deo ꝓueniũt nec

relatiue dicuntur. vt humanatus in/carnatus. ⁊ huiõi. Ecce sex noim dif/ferentias assignauimꝰ q̃bus vtimur lo/quẽtes ꝏ deo/de q̃bus singlis agendũ ẽ

¶ Qꝏ illa noia que ad singulas p̃tinet personas relatiue ꝓprie dicuntur. ea vero que vnitatẽ essentie significant ad se dicuntur. ⁊ de singulis ⁊ de omnibꝰ cõmuniter dicunt̃ personis et singulariter non pluraliter in summa accipiuntur.

Bciendus est ergo q̃ illa que ꝓprie ad singulas personas p̃tinent relatiue ad inuicem dicũtur/sicut pater et filius/et vtriusq̃ dominus spũssanctus. Ea vero que vnitatẽ essentie significant ad se dicunt̃. ⁊ que ad se dicuntur/substantialiter vtiq̃ dicuntur/et de omnibus communiter. et de singulis sigillatim dicuntur personis. et singulariter non pluraliter accipiũtur in summa. vt deꝰ bonus/potẽs/magnꝰ et huiõi. Que aũt relatiue dicũtur/substantialiter nõ dicuntur. Unꝏ augus. in quinto libro detrinitate ait. Quidquid ad se dicitur prestantissima illa et diuina sublimitas substãtialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicit̃ non substantialiter dicitur sed relatiue Tantaq̃ est vis eiusdẽ substãtie in patre et filio et spũsancto/vt q̃dq̃d de singulis ad seipsos dicit̃. non pluraliter ĩ summa/sed singlariter accipiatur. Dicimus enim pater est deus. et filius est deus. et spũssanctus est deus. qꝏ scõm substantiaz dici nemo dubitat. Non tñ dicimus hanc trinitatem esse tres ꝏs sed vnum deũ. Ita dicit̃ pater magnꝰ filius magnus. ⁊ spũssanctus magnus. non tres magni sed vnus magnus Ita etiã omnipotens pater. omnipotens filius. omnipotens spũssanctus. non tñ tres omnipotẽtes/sz vnus omnipotẽs Quidquid ergo ad seipm̃ dicitur deus et de singulis personis similiter dicitur

Aug. Hic ponit cõfirmationez.

et simul ipsa de trinitate nõ pluraliter/sz singulariter dicit̃. Et quoniã non ẽ aliud deo esse/⁊ aliud magnũ esse. sed hoc idez est illi esse/qꝏ est magnũ esse. Propterea sic̃ non dicimus tres essentias sic nõ dicimus tres magnitudines sz vnam essentiã et vnã magnitudinem

¶ Qꝏ deus magnus est ea magnitudine q̃ deꝰ est. sic de bonitate ⁊ de omnibus que secũdũ substantiam dicuntur.

Deus enim nõ ẽ magnus ea magnitudine qua nõ est qꝏ ipse est. vt quasi particeps eius sit alio quin maior esset illa magnitudo q̃z deus. Deo autem non est aliquid maius. Ea ergo magnitudine magnus est/qua ipse ẽ. Idcoq̃z nec tres magnitudines dicimus/sed vnaz magnitudinem. nec tres magnos/sed vnum magnum. q̃a nõ participatione magnitudinis deus magnus est/sz seipso magnus est. quia ipse est sua magnitudo. Ita et de bonitate et eternitate et omnipotentia dei dicendũ est/⁊ de omnibus omnino que de deo fieri possunt ꝓnunciari substantialiter quibus ad seipsum dicitur non trãslatiue ac per similitudinem. sed ꝓprie si tamẽ de illo ꝓprie aliquid ore hominis dici potest Ecce aperte docuit q̃ nomina vnitatem diuine maiestatis significantia. et ad se dicuntur de deo id est sine relatione/et de omnibus personis communiter. et de singulis diuisim dicuntur. nec pluraliter sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina que ꝓprie ad singulas pertinent personas relatiue nõ substantialiter dicuntur. Qꝏ enim ꝓprie singula in trinitate psona dicitur vt ait augustinus in eodem. Nullo modo ad seipsam sed ad aliam inuicem/vel ad creaturã dicitur. Et ideo relatiue non substantialiter dici manifestum est. Aug.

¶ De hoc noĩe qꝏ ẽ persona qꝏ

cum secundum suabstantiam dicat. tñ pluraliter non singulariter in summa accipitur.

QI. XXIII.

PRedictis

adijciendum est q̃ cum omnia nomina que secũdum substantiaz de deo dicuntur / singulariter et non pluraliter de omnibus in summa dicantur p/sonis vt supra ostensum est. tamen vnũ nomen psona quod secundum substantiam dicit de singulis psonis et pluraliter. nõ singulariter in summa accipit. Dicimus em̃ pater est persona. filius est psona. spiritussanctus est psona. et hoc secundum substantiã dicitur Nec tamen dicitur pater et filius ⁊ spiritussanctus sunt vna psona sed tres psone Hoc ergo nomen excipit a predicta regula nominũ que secundum substantiã de deo dicuntur. qz cum hoc ad se dicatur et secundum substantiam pluraliter. tamen nõ singulariter in summa accipitur.

Autoritas q̃ persona ad se dicat. ⁊ secundũ substantiam.

Aug.

Quod autẽ per

sona secundum substantiã dicat aug. ostẽdit in septimo libro de trinitate dicens. Non est aliud deo esse. aliud personam esse / sed omnino idem. Item in hac trinitate cum dicimus personaz patris. non aliud dicimus q̃ substantiam patris. Quocirca vt substantia patris ipse pater est. non quo pater est. ꝗ quo est. Ita et psona patris. non aliud q̃ ipse pater est Ad se quippe dicit persona. non ad filium vel spiritumsanctum sicut ad se deus dicitur. et magnus et bonus. ⁊ iustus. ⁊ huiusmodi. Et quẽ admodum hoc illi est esse / quod deum esse. quod magnum. quod bonum esse ita hoc est illi esse quod personaz esse. Ecce expresse habes q̃ persona secundum substantiam dicitur. vt cum dicitur pater ẽ persona / hic sit sensus. Pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur filius est persona. spũssanctus est persona. i. essentia diuina.

Nõ pater nõ eo est pẽ quo est.

Cur pater ⁊ filius ⁊ spũssanct' nõ dicant vna persona vt vna substantia ⁊ vnus deus.

Ideo oritur hec

questio difficilis quidem. sed non inutilis. qua queritur cur non dicantur hij tres vna persona sicut vna essentia / et vnus deus. Quã questionem aug. diligenter tractat atq̃ congrue explicat in septimo libro de trinitate ita dicens / cur non hec tria simul vnam personam dicimus sicut vnam essentiam et vnum deum. sed dicimus tres psonas cũ tres deos. aut tres essentias non dicamus. Aug.

Solutio.

Quia volumus

vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significationi qua intelligitur trinitas ne omnino taceremus interrogãti quid tres / cum tres esse fateremur. Cum ergo querit quid tres. vt ait augustinus in quinto libro de trinitate. Magna prorsus inopia humanum laborat eloquium dictuz. est tamen tres persone non vt illud diceret. sed ne taceretur omnino. non em̃ rei ineffabilis eminentia / hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter persone videlicet vt hoc vno nomine querentibus de tribus responderemus. Aug.

Qua necessitate dictuz sit tres personas a latinis. et a grecis tres ypostases vel substãtie.

Qua necessita

te non solum latinus sermo. sed etiam grecus eadem pene super hac re labo/rans nominum penuria coartatur. Ũ augustinus quid a grecis vel latinis ne cessitate de ineffabili trinitate dictũ sit aperiens. in septimo libro de trinitate ait. Loquendi causa de ineffabilibus vt fari aliquo modo possemus/ dictum est a grecis. Una essentia tres substantie. i. vna vsia. tres ypostases. Aliter eñ greci accipiunt substantiam q̃ latini. A latinis aũt dictum est vna essen/tia. vel substantia tres persone. qz non aliter in sermone nostro. i. latino essentie quã substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltez in enigmate placuit ita dici. Ut cuz quereret quid tria sint aliquid diceret que tria esse fides vera pnunciat. cum et patrez non dicit esse filium. et spiritumsanctum. s. donũ dei nec patrem dicit esse nec filium. Cũ ergo queritur quid ttia vel quid tres. cõferimus nos ad inueniendum aliquod nomen quo cõplectamur hec tria. neqz occurrit animo qz super eminẽtia diuinitatis vsitati eloquij facilitatẽ excedit

¶Qd deus verius cogitat q̃z dicatur. verius est q̃z cogitatur

Verius enim co

gitatur deus q̃z dicitur. ⁊ verius est q̃z cogitatur. Pater ergo ⁊ filius et spũs sanctus/ quomodo tres sunt. quid tres sint queramus. quid commune habeat Non eñ possunt dici tres patres. quia tantum pater ibi pater est. nec tres filij cum nec pater ibi sit filius. nec spiritus sanctus. nec tres spiritussancti. qz spũs sanctus ppria significatione qua et donum dei dicit. nec pater est nec filius. Quid ergo tres? Si tres persone esse dicuntur cõmune est eis id quod persona est Certe eñ quia pater est persona et filius est persona. et spiritussanctus est persona. ideo tres persone dicũtur Propterea ergo dicimus tres personas. quia commune est eis id qd persona est Ex predictis aperte intelligi potest/ qua necessitate dictum sit a latinis tres persone/ cum persona secundũ substantiam dicatur. Unde tribus cõmune est id quod psona est.

¶Quare non dicimus tres deos esse pzem ⁊ filium ⁊ spũmsanctum/ vt dicim' tres personas cũ id quod deus est sit eis commune. qz pater est deus/ ⁊ filius ẽ deus. ⁊ spũssanct' ẽ deus.

Sed querit hic.

cum dicamus patrem et filium et spiritumsanctũ esse tres personas. quia cõmune est eis. quod psona est. i. quia pater est persona. et filius est persona. et spũssanctus est persona. cur non dicamus similiter tres deos. cũ et pater sit deus. et filius sit deus. et spiritussanct' sit deus. quia scz illud scriptura cõtradicit. hoc autem et si non dicit. non tamen contradicit. Unde augustinus hãc mouens questionez atqz diffiniens in libro septimo d trinitate ita ait. Si ido dicimus patrem et filium et spiritum/ sanctum esse tres psonas. quia cõmune est eis id quod psona est. cur non etiaz tres deos dicimus. Certe vt predictuz est. quia pater est persona. et filius p/sona. et spiritussãctus psona. ideo tres persone dicunt. Quia ergo pater ẽ deus. et filius deus. et spiritussanctus deus. cur non dicant tres dij. Ecce ppo/suit hanc questionem. Attende quid respondeat subdens. An ideo non dicuntur tres dij. qz scriptura nõ dicit tres deos? Sed nec tres personas alicubi scripture textus cõmemorat. An non ideo licuit loquendi et disputandi ne/cessitate tres personas dicere. nõ quia scriptura dicit/ sed quia scriptura non contradicit. Si autem diceremus tres deos. contradiceret scriptura dicens. Audi israhel. Deus tuus/ deus vnus ẽ. Ecce absolutio questionis. quare potius dicamus tres psonas/ q̃z tres dos

quia illud scz non ꝓtradicit scriptura.

Alia questio cur non dicamus tres essentias vt tres personas cũ scriptura hic nõ cõtradicat

Verũ et hic alia

Aug.

emergit questio. quam aug. consequẽter adnectit dicens. Cur inquit ⁊ tres essentias non licet dicere. / quod similiter scriptura sicut nõ dicit / ita non cõtradicit. Ac si dicis q̃ ꝓpter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentie / sz vna essentia. quero cur non ꝓpter eandem vnitatem trinitatis dicantur vna psona et non tres persone. Vt em̃ est illis cõmune nomen essentie. ita vt singulus quisq̃ dicatur essentia. sic illis cõmune est persone vocabulz. Quid igitur restat? vt fateamur loquendi necessitate a grecis et latinis parta hec vocabula aduersus insidias vl errores hereticorum. Cunq̃ conaretur humana ĩopia loquendo ꝓferre ad hominum sensus quod in secretario mẽtis de deo tenet siue per piam fidem. siue per qualemcunq̃ intelligentiam timuit dicere tres essentias. ne intelligeretur in illa sũma equalitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere non esse tria q̃dam. Quia quod dixit sabellius in heresim lapsus est Quesiuit ergo q̃d tria diceret. et dixit. tres psonas. siue tres substantias secundũ grecos.

Sicut nos dicimus tres personas. ita greci tres substantias quas dicũt ypostases aliter accipientes substantiã q̃z nos.

Quod enim de

personis secundum nostraz. hoc de substancijs secundum ꝓsuetudinem gtecorum oportet intelligi. Sic em̃ illi dicũt tres substantias vnam essentiam id est tres ypostases vnam vsiam. Quemadmodum nos dicimus tres psonas vnaz essentiam vel substantiam. Quamq̃ũ et illi si vellent sicut dicunt tres substantias. tres ypostases possẽt dicere / tres personas. tria prosopa. Illud aũt maluerunt dicere quia fortasse secundũ lingue sue ꝓsuetudinem aptius dicitur.

Qd in trinitate non est diuersitas / nec singularitas vel solitudo. sed vnitas ⁊ trinitas ⁊ distinctio et idemptitas.

Jam sufficiẽter

vt puto ostensum est. qua necessitate dicamus tres personas. et quare nõ similiter tres deos vel essentias. quia scz in altero obuiat scriptura. in altero diuersitatis intelligẽtia. quia ibi nulla penitus est diuersitas. sic nec singularitas vel solitudo / sed vnitas ⁊ trinitas. Vñ augustinus in libro septimo de trinita. ait. Aug. Humana inopia querens quid diceret tria. dixit tres personas vel substantias / quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi. sed singularitatem noluit. vt non solum ibi vnitas ĩtelligatur / ex eo quo dicit vna essentia sed trinitas ex eo q̃ dicuntur tres persone. Hilarius quoq̃ in libro septimo de trinitate ait. Hilarius. Dominus dicit. Qui me videt / videt et patrem. Cũ hoc dicitur excluditur singularitas atq̃ vnici. i. solitarij intelligentia. Naz nec solitarium sermo significat. et indifferentem tamen naturam ꝓfessio docet. Visus est em̃ in filio pater per nature vnitam similitudinem. Unum sunt em̃ natus et generans. vnum sunt neq̃ vnus Non itaq̃ solitarius filius est / nec singularis nec dispar. Item in eodez. Sicut in patre et filio credere duos deos impium est. ita patrem et filium singularem deum p̃dicare sacrilegiũ est. Nichil in his nouum. nichil diuersum. nichil alienum. nichil separabile est. De hoc etiam aug. in libro questionum veteris ac noue legis ait. Aug. Unus est deus sed non singularis. Item ambrosius in Ambrosius.

libro de trinitate ait. Quod vnius est substantie separari non potest / et si nõ sit singularitatis ꝗ vnitatis. deus vnus cum dicitur nequaquam deitatis trinitatem excludit. Ei ideo non qõ singularitatis / sed qõ vnitatis est predicat. Ecce ex predictis ostenditur. qꝛ nec singularis / nec diuersus / nec vnicus / vel solitarius ꝓfitendus est deus. quia singularitas vel solitudo personarum pluralitatem excludit. et diuersitas vnitatem essentie tollit. diuersitas inducit separationem diuinitatis. Singularitas adimit distinctionem trinitatis. Ideo ambrosius in primo libro de trinitate ait. Nõ est diuersa nec singularis equalitas. Nec iuxta sabelianos patrem / filiumqꝫ confundens. Nec iuxta arrianos patrem filiumqꝫ secerens. Pater enim et filius distinctionem habent. separationem vero non habent. Item in eodem. Pater et filius diuinitate vnũ sunt. nec est ibi substantie differentia. nec vlla diuersitas. Alioquin quomodo vnum deuꝫ dicimus. diuersitas eñ plures facit Constat ergo ex predictis quia in trinitate nulla est diuersitas / si tamen aliquando in scriptura inuenit dictuꝫ tres diuerse persone et huiusmodi diuersas dicit distinctas.

Amb.

diuerse dicuntur aliqñ pso/ne. i. distincte

Quod nõ debet dici deus multiplex.

Et sicut ĩ trinitate non est diuersitas. ita nec multiplicitas. et ideo non est dicendus deus multiplex / sed trinus et simplex. Unde ambrosius in primo libro de trinitate ait. Est in patre ꝛ filio non discrepans. sed vna diuinitas. nec confusum qõ vnum est. nec multiplex esse põt quod indifferẽs est. Multiplex itaqꝫ deus nõ est.

Amb.

Quid significetur his nominibus vn? duo vel due. tres tria trin? vl' trinitas plures vel pluralitas. distinctio vel distincte cũ his vtimur de deo loquẽtes

Hic diligenter inquiri oportet / cũ in trinitate nõ sit diuersitas vel singularitas. nec multiplicitas vel solitudo. quid significet his nominibus. s. vnus vel vna. duo vl' due. tres vel tria. trinus vel trinitas. plures vel pluralitas. distincte vel distinctio. cum dicitur vnus deus due persone. vel tres persone. plures persone distincte sunt persone. vel cum dicit distinctio personarum. pluralitas personarum. trinitas personarum et huiusmodi Videmur eñ hoc dicentes numerorum quantitates et rerum multitudinem vel multiplicitatem in deo ponere Quid ergo ista ibi significent. ipso de quo loq̃mur apiente insinuare curem?

DI. XXIIII.

Magis illa dicunt ad excludẽdum ea que non sunt in deo q̃ ad ponendum aliqua.

Si diligẽter premissis autoritatum verbis intendimus vt dictorum intelligentiam capiamus. magis videtur horum verborum vsus introductus ratõne remouendi atqꝫ excludendi a simplicitate deitatis que ibi non sunt / q̃ ponendi aliqua.

Quid per vnum significetur cum dicitur vnus deus.

Cum enim dicit vnus deus. multitudo deorum excluditur. nec numeri quantitas in diuinitate ponitur tanquã diceretur deus est. nec multi sunt. vel plures dij. Unde amb. in libro de trinitate ait. Cum vnum dicimus deũ. vnitas excludit numerum deorum. Nec quantitatẽ in deo ponit qꝛ nec numerus / nec quãtitas ibi est.

Amb.

¶ Quo sensu dicitur vnus est pater / vel vnus est filius.

Bimiliter cuz dicitur vnus est pater / vel vnus est filius et huiusmodi. ratio dicti hec est / q̃ nõ sunt multi patres vel multi filij. ita et desimilibus.

¶ Ex qua intelligentia dicantur persone plures.

Item cum dicimus plures esse personas. singularitatem atq̃ solitudinem excludimus. nec diuersitatem. nec multiplicitatem ibi ponimus quasi diceretur. Sine solitudine ac singularitate psonas ꝓfitemur. Unde hylarius in quarto libro de trinitate sic ait. Dixit deus. Faciam' hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Quero nunc an solum deuz sibi locutum existimes. An hunc sermonem eius intelligas / ad alterum extitisse. Si soluz fuisse dicis / ipsius voce argueris dicentis. Faciamus et nostram Sustulit em̃ singularitatis ac solitudinis intelligentiam ꝓfessio cõsorcij. q̃a aliquod consortium esse non potest ipi solitario. neq̃ solitudo solitarij recipit faciamus. nec alieno a se diceret nostrã Attende lector his verbis et vide / q̃a nomine cõsorcij pluralitatem significauit. Professio ergo consortij est professio pluralitatis quam ꝓfessus est dicens. Faciamus et nostram. pluraliter em̃ vtrumq̃ dicitur. Sed hac ꝓfessione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinem posuit. sed solitudinem et singularitatez negauit. Sic ergo cũ dicamus plures personas vel pluralitatem personarum singularitatis / et solitudinis intelligentiã excludimus.

Hylarius.

¶ Quid per ternarium significetur cũ dicitur tres psone.

Ita etiam cum dicimus tres personas nomine ternarij / non quantitatem numeri in deo ponimus. vel aliquam diuersitatem. sed ĩtelligentiam non ad alium nisi ad pãez et filium / et spiritumsanctum dirigendam significamus. vt sit huius dicti intelligentia tres persone sunt. vel tres sunt. pater et filius et spiritussanctus. id est nec tm̃ pater nec tantum filius. Nec tantum pater et filius in deitate sunt. sed etiam spiritussanctus / et non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hec persona / vel illa / vel hec z illa / sed hec et illa. et illa z nõ alia. Et hoc fore ita intelligendum. augustinus satis ostendit / vbi dicit / q̃ illo nomine nõ diuersitatem intelligi voluit. sed singularitatem noluit.

Aug.

¶ Quid per duõ cuz dicitur due persone vel pater z filius duo sunt.

Bimiliter cuz dicitur duo sunt pater et filius. non dualitatis quantitatem ibi ponimus. ꝗ hoc significamus / q̃ non est pater tantum. nec tantum filius. sed et filius pater. et hic non est ille. ita et de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus pater et filius / sunt due psone. hoc significamus q̃ non tantum pater est persona. nec tãtum filius est persona. sed pater est persona et filius est psona. z hec nõ est illa

¶ Ex quo sensu dicitur in personis distinctio vel persone distincte.

Cum autem dicimus distincte sunt persone / vel distinctio est in personis. ꝓfusionem atq̃ permixtionem excludimus. et hanc nõ esse illam significamus. Cunq̃ addimus distincte sũt persone ꝓprietatibus sine

differentes / proprietatibus aliam esse hanc psonam et aliam illam suis ppri etatibus significamus. Et cum dicimus aliam et aliam / non diuersitatem vel a lienationem ibi ponimus / sed pfusionē sabellianam excludimus.

Quomō ibi accipiat discretio

Ita etiam dicū tur discrete persone vel cum dicitur di scretio in personis esse / eandem intelli gentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio / quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio vl distinctio non diuersitas vel diuisio vel separatō. Unde ambrosius in primo li bro de trinitate. Non est ipse pater qui filius / sed inter patrem et filiuz expres sa distinctio est. Ambr.

Quomō trinitas ibi accipiat

Cum vero dicit trinitas id significari videtur quod sig nificatur cum dicitur tres persone / vt sicut non potest dici pater tres est per sone. vel filius est tres persone. ita non debeat dici pater est trinitas vel filius est trinitas.

Quod videtur contrariuz pre dictis.

Hic non est pret mittendum / q cum supra dictum sit de um nec singularem / nec multiplicem es se pfitendum. idq sanctorum autorita tibus sit pfirmatum in contrariuz vide tur sentire isidorus dicens. Distinguē dum est inter trinitatem et vnitatem. Est enim vnitas simplex et singularis. trinitas vero multiplex et numerabi lis. quia est trinitas triuz vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem et trini tatem multiplicem et numerabilem. ꝗ ad hoc dicimus quia singularem acce pit / sicut et alij accipiunt vnum. multi plicem vero z numerabilem sicut alij di cunt trinum.

Quid significetur cuz dicitur pluraliter tres persone vl' due persone.

Preterea pliderandum est cū hoc nomen persona vt predi ctum est secūdum substā tiam dicatur que sit intelligencia dicti cuz pluraliter pfertur tres persone / vl' due persone. Et cum dicitur alia est p sona patris. alia est persona filij. alia ē persona spiritussancti. Si em in his lo cutionibus persone vocabuluz essentie intelligentiam facit / plures essentias p fiteri videmur / et ita plures deos. Si vero essentie significationem ibi non te net. alia est huius nominis ratio cuz di citur pater est persona. vel filius est p sona et alia cum dicitur. pater et fili us et spiritussanctus sunt tres persone et cum dicitur alia est persona patris / alia filij z huiusmodi. DI. XXV.

Quod videtur secunduz essen tiam dici. alia est persona pris alia filij siue tres persone. vt cum dicitur. pater est persona filius est persona.

Persona enim vt supra ait aug. ad se dicitur. et idem est deo esse personam quod esse. sicuti idem esse quod deum esse. Unde ma nifeste colligitur / q essentiam diuinaz predicamus dicentes. Pater est perso na. filius est persona. spiritussanctus ē persona. i. essentia et omnino vnum et idem significatur nomine persone. i. di uina essentia. cum dicitur pater est per sona. et filius est persona / quod signifi catur nomine dei cuz dicitur. pater est Aug.

deus. filius ē deus. Ita etiam idem significatur cum dicitur deus est deus. et deus est persona. Utroqꝫ em̄ nomīe essentia diuina intelligitur. quia vtrūqꝫ secundum substantiam dicitur. Cuz vero dicitur pater et filius et spiritussanctus sunt tres persone. quid nomine psone significamus. An essentiam? hoc em̄ videtur. si supra posita verba augustini diligenter scrutemur. Supra em̄ dixit q̄ ideo tres personas dicimus qz id quod persona est cōmune est tribus Et idem. quia pater est persona. et filius est persona. et spiritussanctus est psona. ideo tres persone dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen persona cum tres persone dicunt quam habet cuz dicitur pater est persona. filius est persona. spiritussanctus est persona. quia vt ostendit augustinus hoc dicitur. i. tres persone ꝓpter illud. quia id quod psona est cōmune est eis id ergo q̄ commune ē eis. i. patri et filio et spirituisancto videt significari nomine persone / cuz dicitur tres persone.

Qd̄ nomīe psone id significatur. cuz dicit pater ē psona q̄ significatur nomīe dei cū dicit pz̄ est de'.

Aliter etiaz videtur posse ostēdi q̄ secundū essentiam dicat. etiā cum pluraliter ꝓfertur.

Aliter etiam vi

detur posse ostendi. q̄ ibi nomine psone significetur essentia cum dicit tres persone. Ut em̄ supra dixit augustin? ea necessitate dicimus tres psonas vt responderemus querētibus. quid tres vel quid tria. Cum ergo querit quid tres / vel quid tria. cōuenienter respōdetur. cum dicitur tres persone. At cū queritur. quid tres vl' quid tria. Per quid de essentia queritur. Non enim īuenitur quid illi tres sint / nisi essentia. Si ergo questioni recte respondemus / oportet vt respondendo essentiam significemus. alioquin nō ostendimus q̄d tres sint. Si vero respondentes essentiam significamus per ipsam essentiaz

Aug.

persone nomine intelligimus cum dicitur tres persone.

Opinio quorundā qui putant essentiam significari nomīe psone cū dicimus tres personas.

Quibusdam vi

detur q̄ nomine persone significetur essentia. cum dicitur tres psone. Propterea qz augustin?. dicit ideo dici tres personas. quia commune est eis id qd̄ est psona. vt sit talis intelligētia pater et filius et spiritussanctus sunt tres psone. i. sunt tres id habentes commune quod est persona. i. tres sunt quorū quisqꝫ est persona. i. essentia. Dz quo modo iuxta hanc intelligentiam diceretur alia est persona patris. alia filij. Ex hoc etiam volunt intelligere scz alius ē pater. et alius est filius. id tamē cōmune habentes quod est persona. et hoc ꝓfirmant autoritate augustini q̄ in septimo libro de trinitate ait. Tres personas eiusdem essentie. vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres aūt personas ex eadem essentia non dicimus quasi aliud ibi sit quod essentia est. aliud qd̄ persona est. Hac autoritate et premissis conantur asserere in predictis locutionibus nomen psone essentiam significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse augustinus in li. de fide ad petrum dicit. s. q̄ alius est pater in persona / siue personaliter. alius psonaliter filius. alius personaliter spiritussanctus? Quomodo em̄ alius psonaliter pater. alius psonaliter filius. alius personaliter spūssanctus si in esse psonam omnino ꝓueniunt. i. si persona essentie tm̄ intelligentiam facit. Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici cōgruentius. iuxta catholicorum doctorꝫ autoritates.

Aug.

Qd̄ hoc nomen persona tripliciter in trinitate accipitur / et ē hec vtilis et catholica doctri'

na de persona et personis.

Bciendum ẽ igi tur / q̃ hoc nomen persona multiplicez intelligentiam facit / non vnam tantũ. Et vt hylarius ait in libro de trinita/te Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi. quia non sermoni res / sed rei est sermo subiectus. Discernentes ergo dicendi causas huius no/minis scz psona significationem distinguimus. dicentes q̃ hoc nomen. s. persona ꝓpꝛie secundum substantiam dicitur et essentiam significat. sicut supra ostendit aug̃. cum dicitur. Deus est p/sona. pater est persona. Quadam tamẽ necessitate vt supra dixit aug̃ / translatum est hoc nomen vt pluraliter diceretur tres persone. cuz quereret / quid tres. vel quid tria. vbi non significat essentiam. i. naturam diuinam que com/munis est tribus psonis. s. subsistẽtias vel ypostases secundum grecos. Gre/ci quippe vt supra dixit augustinus. a liter accipiunt substantiam. i. yposta/sim aliter nos. Nos eñ substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autez dicimus. sicut illi dicunt substantias. i. ypostases. Si ergo nos ita accipimus psonas. vt illi accipiunt substantias vel ypostases. at illi aliter ac/cipiunt ypostases / q̃ nos substantiam aliter ergo nos accipimus personas q̃ substantiam. Cum ergo dicimus tres psonas nõ ibi persone nomine essentiaz significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus qꝛ tres persone sunt. i. tres subsistentie. scz tres entes. pro quo greci/ dicunt tres ypostases.

Hylarius.

Aug̃.

Quid significet cũ dicitur tres persone tres subsistentie vel tres entes nõ tres essentie.

Ostendit verba aug̃. conuenire huic sententie.

Et hic sensus adiuuatur ex verbis augustini premissis si interius intelligantur. Quia eñ pa/ter est persona. i. essentia. z filius est psona / et spiritussanctus psona. Ideo dicuntur tres persone. i. tres subsistẽtie. i. tres entes non enim possunt dici tres subsistẽtie vel entes. nisi singulus eoꝝ esset persona. i. essentia. Quia ergo eis cõmune est id q̃d est persona. i. essentia. Ideo recte dicuntur tres persone. i. subsistentie vel subsistentes Ut sicut essentia que eis est communis / vere ac ꝓpꝛie est ita illi tres vere ac propꝛie subsistentie vel entes intelligantur Ideoq̃z augustinus causas dictorum discernens. dicit tres personas esse vnaz essentiam. vel eiusdem essentie. non ex eadez essentia. ne aliud intelligatur ibi esse persona. aliud essentia. Tres enim persone. i. subsistẽtie. vna sunt essentia et vnius essentie. Non autem vna sunt persona. vel vnius persone. licet persona secundum substantiaz dicatur aliqñ Nam si hoc diceretur confusio fieret in personis.

Aug̃.

Obiectioni illorum hic respõdet qua nitunt probare / personas secundum essentiam accipi quia respondemus querentibus q̃ tres / vel q̃ tria.

Ad hoc autem quod illi dicunt. cum queritur q̃d tres vel quid tria / de essentia queritur. q̃a non inuenitur quid illi tres sint nisi essẽtia per hoc volentes nos inducere / vt nomine persone essentiam intelligam? cum respondemus tres personas ita dicemus / indubitabiliter verum est. q̃a non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint nisi essentia. Unum enim sunt illi tres. i. essentia diuina. Unde veritas ait. Ego et pater vnum sumus Veruntamen cum queritur quid tres vel quid tria. non de essentia queritur. nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cũ fides catholica tres esse ꝓfiteretur sicut iohãnes in epistola canonica ait. Tres sunt qui testimonium perhibent in celo. querebatur quid illi tres essent. i.

an essent tres res. et que esset tres res et quo nomine ille tres res significarẽ tur. et ideo loquendi necessitate inuentum est ad respondendum hoc nomen psona / et dictum est tres psone. Non autem te moueat q̃ dixim' tres res. Nõ enim hoc dicentes diuersarum rerũ numerꝰ ponimus in trinitate. sed ita tres res dicimus. vt easdem esse vnam quãdam summam rem cõfiteamur. Aũ augustinus in primo libro de doctrina cristiana sic ait. Res quibus fruendum est nos beatos faciunt. Res ergo q̃bus fruendum est sunt pater et filius ⁊ spiritus sanctus. Eademq̃ trinitas vna quedã summa res est / communisq̃ fruentib' ea. si tamen res et non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inuenirī nomen quod tante excellentie conueniat / nisi q̃d melius dicitur trinitas hec vnus deus. Sicut ergo tres res dicuntur / ⁊ hee sunt vna res / ita tres subsistentie dicuntur / ⁊ hee sunt vna essentia. Ecce ostensum est que sit intelligẽtia huius nominis persona / cum dicimus tres personas.

Quid tres res et q̃d vna res dicitur.

Aug.

Ex quo sensu dicatur. alia est psona patris alia filij alia spiritussancti.

Nũc inspiciam'.

vtrum secundum eandem rationem et causam dicatur. alia est persona pris. alia filij. alia spiritussancti. quod vtiq̃ sane intelligi potest / vt sit sensus talis alia est subsistãtia vel ypostasis patris. alia subsistẽtia filij. alia subsistentia spiritussancti. Et alia subsistentia pater / alia filius alia spiritussanctus

Quomõ hec intelligantur / alius in persona pater. alius filij' alius spiritussanctus.

Deinde queritur

vtrum secundum eandem rationem accipiatur cum dicitur / alius est pater in persona. alius in persona filius. alius in persona spiritussanctus. siue alius psonaliter pater. alius personaliter filij' alius personaliter spiritussanctus. Ad quod dicimus q̃z et si possit eodem modo accipi / congruentius tamen ex ratõne dicti alia variatur intelligentia. vt hic psone noie ꝓprietas psone itelligatur / vt sit sensus talis. Alius est in persona vel personaliter pater. i. ꝓprietate sua. pater alius est q̃z filius / et filius ꝓprietate sua. alius q̃z pater. Pater / nali enim ꝓprietate distinguitur ypostasis patris / ab ypostasi filij. et ypostasis filij filiali ꝓprietate discernitur a patre. et spũssanctus ab vtroq̃z distinguitur processibili ꝓprietate.

Qd aliter hic accipit psona quaz sup. hic ꝓprietate accipitur.

Qd secundũ hunc modũ i predictis locutionib' põt accipi.

Hoc etiaz modo

sane potest accipi persona in premissis locutionibus cũ dicitur alia est persona patris. alia filij. i. alia ẽ ꝓprietas qua pater est. alia q̃ filius est. alia qua spiritussanctus est spũssanctus. Ita etiam noie persone quidã ꝓprietates intelligere volunt. cum dicunt tres persone / sed melius est vt subsistentias vel ypostases intelligamus cum dicimus tres personas. Ex predictis colligitur q̃ nomen persone in trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentie / et est vbi facit intelligentiam ypostasis et est vbi facit intelligentiam ꝓprietatis.

Cũmaz dictorum colligit.

Autoritatibus sanctorũ ostendit quod dixit.

Quod aũt secundum

substantiam dicatur et essentiam aliquãdo significet / supra ex dictis augustini aperte ostendimus. Qd vero ꝓ ypostasi atq̃z ꝓprietate accipiatur / ex

autoritatibus sanctorũ ostendi oportet ne ꝓiecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc hieronimus in expositione fidei catholice ad alipium et augustinum epos ita ait. Nõ est prorsus aliquis in trinitate gradus. nihilq; qd inferius superius ve dici possit / sz tota diuinitas sui pfectione equalis est. vt exceptis vocabulis que ꝓpetatez indicãt personaꝝ quidquid de vna persona dicitur / de tribus possit dignissime intelligi. atq; vt confutantes arrium vnã eandemq; trinitatẽ dicimus esse essentiam vel substantiã. ⁊ deum vnũ in trib⁹ personis fatemur. ita etiam impietatẽ sabellij declinantes / tres psonas expsas sub ꝓpetate distinguimus nõ ipsuz sibi patrẽ / ipsum sibi filiuz. ipm sibi spiritumsanctũ esse dicentes sed aliam patris / aliam filij. aliam spũssancti esse psonam. Non em̃ nomina tantummõ. sz etiam nominũ ꝓprietates. i. psonas vt greci exprimunt ypostases. i. subsistẽtias cõfitemur. Nec pater filij / vel spũssancti personã aliquãdo excludit. Nec filius vel spũssanctus patris nomen personamq; recipit. Sed pater semper pater. ⁊ filius semper filius. ⁊ spũssanct⁹ semper spũssanctus. Itaq; substantia vnũ sunt. sz personis ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit hieronimus ꝓpetates esse psonas. ⁊ psonas esse subsistentias. Unde manifestũ fit qd diximus. s. persone nomine significari. ⁊ ypostasim ⁊ ꝓprietatẽ. Johannes etiã damascenus psonas dicit esse ypostases et eas dicit entes ita inquiẽs In deitate vnam naturam ꝓfitemur et tres ypostases. secundum veritatẽ entes. i. personas.

Jero⁹

Ad alios accipit quas ꝓprietates

Jero⁹.

Jo. damas.

De ꝓprietatib⁹ personaꝝ / sed prius de hoc noĩe ypostasis.

DI. XXVI.

Nunc de ꝓprietatibus personaruz quas frequenter in hoc tractatũ commemorauimus aliquid loqui nos oportet. Sed primuz audiam⁹ quid de hoc nomine ypostasis hieronimus dicit. Ait enim sub hoc noĩe venenum latere. Sed hoc dicit secunduz q; heretici eo vtebantur vt simplices seducerent. s. pro persona ⁊ pro essentia. vt siue diceretur vna tantũ ypostasis siue tres minus peritos ad inconueniẽs deducerent / cum non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum. nec ita eis significatio determinata vt modo. Et ideo hieronimus dicit hoc nomine non vtendum fore sine distinctione vel expositione tũc. s. quando cum hereticis cõtendebatur / ita scribens de fide catholica ad damasum papã. Ab arrianorũ psule ypostaseon nouelluz nomen a me homine romano exigit. Interrogam⁹ quid tres ypostases arbitrẽtur itelligi Tres personas subsistentes aiũt. Respondemus nos ita credere. nõ sufficit eis sensus ipm nomen efflagitãt. qz nescio qd veneni in sillabis latet. clamamus si qs tres ypostases. i. tres subsistẽtes personas nõ confitetur anathema sit. Si quis autem ypostasim vsiam intelligens / non tribus personis vnã ypostasim indicit. Alienus a christo est qui sez tres ypostases dicens. sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere Sufficiat nobis dicere vnam substantiam / et tres psonas perfectas equales taceamus tres ypostases si placet non bone suspitionis est cũ in eodem verbo sensus dissentiunt. aut si rectum putatis tres ypostases cũ interpretatõibus suis debere nos dicere nõ negam⁹. Sz michi credite venenum sub melle latet Transfigurat em̃ se angelus sathane ĩ angelum lucis. His verbis non negat vtendũ esse nomine ypostasis. sed hereticos eo praue vsos ostendit / ꝓtra quos cautela opus erat in distinctione significationis. alioquin sibi cõtradiceret q̃ supra tres ypostases ꝓfitetur.

Jero⁹

De ꝓprietatib⁹ personaꝝ ⁊ de noĩbus eaꝝ relatiuis.

Aug.

Quid sit ppri um patris.

Quid sit pp/ um filij.

Quid sit pro/ priũ spũsan/ cti.

Jaz de pprieta tibus personarum videamus. que etiã notiones siue relatões in scriptura plerumq; dicuntur In illa trinitate sancta q̃ ideo a nobis repetit vt cordi nostro tenatius infigatur. ait augustinus in libro de fide ad petrum aliud est genuisse q̃ natum esse. aliudq; est pcedere q̃ genuisse vel natũ esse Unde manifestũ est q̃ alius est pater. alius filius. alius spũsanctus. Et est pp̃um solius patris non quia non est natus ipse/sz q̃ vnum filium genuit. pp̃umq; solius filij. non quia ipse nõ genuit. sed quia de patris essentia natus est. Propriũ vero spũsancti est. nõ quia nec natus est ipse nec genuit. sz quia solus de patre filioq; pcedit. Ecce breuiter assignauit tres pprietates triũ personarũ quarũ vna nõ est alia. Hoc enim significauit cum dixit. Aliud est genuisse q̃ natum esse aliudq; pcedere. i. alia pprietas siue notio est generatio. et alia natiuitas. alia processio que alijs nominibus dicunt paternitas filiatio.

Hic de nomĩb̃ relatiuis que notant ipsas relationes.

Has pprietates designant nomina personarũ scz pater/ filius/ et spũsanctus que relatiua sunt et ad se inuicem dicuntur. quia notant relationes que non sunt deo accidentales. sed in ipsis personis ab erterno sũt immutabiliter vt non modo appellationes sunt relatiue/ sed etiam que relatõnes siue notiones in rebus ipsis scilicet in personis sint.

Qd̃ non omnia que de deo dicuntur secundũ substantiam dicunt quedam enim secũdũ relationẽ dicũtur nichil tamẽ secundum accidens.

Quocirca scien dum est non omne quod dicitur de deo dicitur dici secundum substantiam. q̃a quedam dicuntur secundum relationẽ que non est accidens. quia non est mutabilis. Unde augustinus in quinto libro de trinitate docet. Nichil in deo secundum accidens dicitur/ quia nichil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam dicitur. In rebus creatis atq; mutabilibus/ quod non secundum substantiam dicitur/ restat vt secundum accidens dicatur In deo autem nichil quidem secundum accidens dicitur. quia nichil in eo mutabile est aut amissibile. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiaz dicitur. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium/ et filius ad patrem/ quod non est accidens. quia et ille semper pater/ et ille semp filius/ z ita semper. quia semper nat̃ est filius. nec cepit vnq̃ esse filius. Qd̃ si aliquando esse cepisset aut aliquando desineret esse filius/ secundũ accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater nisi ex eo quod est filius. et filius non dicit filius nisi ex eo q̃ habet patrem. Non secundum substantiã hec dicuntur sed ad inuicem ista dicuntur. neq; tamen secundum accidens. qz et q̃ dicitur pater/ z q̃ dicitur filius et eternum atq; immutabile est eis. Ecce aperte his vbis ostẽditur quedam dici de deo secundũ substantiam/ quedam secundum relationẽ nichil tamen secundũ accidens. Ostenditur etiam pprietas patris esse q̃ habet filium. et pprietas filij q̃ habet patrem. Ideoq; cum dixit eternum et incõmutabile esse quod pater dicit et qd̃ filius dicitur ita intelligi voluit. i. proprietas qua pater est pater. et pp̃tas qua filius est filius/ eterna est z incõmutabilis. quia et pater semper pater z filius semper filius. Unde et hilarius pprietas personarũ assignans in duodecimo libro de trinitate ait. Di semp patri pp̃um est q̃ semp est pater. necesse est semp filio pprium esse vt semper est filius. Ubi em̃ semper pat̃ est semp et

Aug.

Hylariꝰ pp̃etates pr̃is z filij determiat

filius. ergo qui nõ semper pater est. nõ semper genuit. Item in eodem. Nato deo manifestum est ꝓprium esse quod filius est.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti / q̃ est filius dei cum etiam hoies sint filij dei.

Hic queritur qũo dicatur esse ꝓprium nato deo q̃ est dei filius vl' genitus ex deo. cum etiam homines filij dei dicantur et sint secũdũ illud. filij excelsi omnes. Et ad moysen de populo israhel dominus ait. Filius meus primogenitus israhel / sed magna est distantia. homines enim filij dei sunt factura. non natiuitatis ꝓprietate deus aũt filius originis ꝓprietate filij ẽ ⁊ veritate natiuitatis. nõ factura vel adoptione. ⁊ illi quidez ante sunt q̃ filij dei sunt. Fiunt enim filij nõ nascunt filij dei. Unde hilarius solum deũ natũ originis ꝓprietate dei filiũ ostendẽs niter ipsum et homines filios dei euidẽtissime distinguit in. xij. libro de trinitate ita dicens. Uero patri solus qui ex eo nascitur vere filius est. ⁊ nos qui dẽ filij dei sumus / sz p facturaz. Fuimꝰ eñ aliquando filij iracundie. sz filij dei per adoptionez effecti sumus potius q̃ nascimur. ⁊ qz omne qd̃ fit anteq̃ fiat nõ fuit. Nos cũ filij non fuissemus / efficimur. Ante eñ filij non eramus / sz per gratiã facti sumus. nõ nati neq̃ generati / sed acquisiti. acquisiuit eñ nos deus sibi. ⁊ per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim deum filios. nunquã cum ꝓprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione eñ homo factus est filius dei non generatione / neq̃ ei ꝓpetas est / sz nuncupatio. ac per id nõ vere filius. quia nec ꝓprie natus dz̃ nec semper fuit filius. Unigenitus autez deus nec fuit. aliqũ non filius. nec fuit aliquid antequam filius. nec quid quã ipse nisi filius. atq̃ ita qui semper est filius nascibilitatis ꝓprietate ac veritate filius eius est solius qui genuit. et ille tantum qui genuit pater ipsius ẽ quia sicut ille filius origine. ita ille pater generatione.

Solutio.

Hylari' auctoritate cõfirãt solutionem.

Apta distinctio inter deũ filiũ et hoim filios. q̃a ille nat' filius hij facti filij.

Quod homo dicitur filius trinitatis et trinitas potest dici pater hominum.

Homo vero qui filius dei est factura / non tãtum patris sed et filij et spiritussancti filius est. i. tocius trinitatis. ⁊ trinitas ipsa pater eius dici potest. Uñ augustinus in. v. libro de trinitate dicit. Non potest dici trinitas pater nisi forte trãslatiue ad creaturam ꝓpter adoptionez filiorum Quod enim scriptũ est. audi israel dñs deus tu' deus vnus ẽ / nõ vtiq̃ excepto filio aut spũsancto / oportet intelligi quẽ vnum dñm deum nostruz recte dicimus etiam pẽm nostꝝ / per gratiã suã nos regenerantez. De hoc etiam hilarius in. vj. libro de trinitate ait Omnibus per fidẽ deus est pater / quibus est pater per eam fidẽ hiesum xp̃m dei filium confitemur. Ecce estensum est quare ꝓpriũ dicatur esse dei nati / q̃ filius est qz scz ipse solus natus ꝓprie dicit. Unde hilarius in libro. iij. de trini. ait Dominus dicens clarifica filium tuum non solo nomine contestatus est se esse filiũ / sed et ꝓprietate / nos filij dei sumus. sz non talis hic filius hic enim verus et ꝓprius est filius origine / non adoptione. veritate / non nuncupatione natiuitate / non creatione.

Augũ.

Hylarius.

Hylarius.

Qd̃ spiritussanctus proprie dicitur donuz dei. quia proprietate est donum. vt filij' natiuitate ⁊ in vtroq̃ modo dz̃ relatiue. ⁊ secundũ eandẽ relatõnez

Ita etiaz de spũsancto dicendũ est qui ꝓprie dz̃ donum dei. cum tamen ⁊ alia plura sunt dona

dei. Sed spūssanctus ita ꝓprietate im
mutabili ⁊ eterna donū est / sic filius ꝓ
prietate filius. Eo enim dicit donum quo
spūssanctus ⁊ vtroq; vtiq; nomine / rela
tiue dicit. Eademq; relatione dicitur
spūssanctus / ⁊ donum. licet ipa relatio
nō ita appareat in hoc nomine spūssan/
ctus / sicut in hoc nomine donuz. Unde
Aug. augustinus in quinto libro de trinitate
ait. Spūssanctus q̄ non est trinitas / sz
in trinitate intelligitur / in eo q; ꝓpe di
cit spūssanctus relatiue dicitur / cum ⁊
ad patrem / et ad filium refertur. quia
spūssanctus ⁊ patris ⁊ filij ⁊ spiritussan
ctus est. Sed ipsa relatio non apparet ī
hoc nomine. Apparet autem cum dicit
Quid sit spiri donum dei. donum est enim patris ⁊ fi
tussanctus. lij. quia ⁊ a patre procedit et a filio. er
go spiritussanctus ineffabilis quedam
patris filijq; comunio est. Et ideo fo
tasse sic appellatur. vt iaz dixímus. nec
iterare piget. qz patri et filio potest ea/
dem appellatio ꝓuenire. Nam hoc ipe
ꝓprie dicitur / qd illi cōmuniter Quia
etiā pater spūs / et filius spūs / ⁊ pater
sanctus et filius sanctus. Ut ergo ex no
mine qd vtriq; ꝓuenit vtriusq; commu
nio significetur / vocatur donum ambo
rum spūssanctus Ecce habes quare spi
ritussanctus ꝓprie dicat donum / et q;
relatiue dicit. siue donum. siue spūssan
ctus Et q; nomē sibi ꝓpriū tenet / qd cō
muniter patri et filio ꝓuenit / sed diui/
sim. Et est sciendum qz cuz pater vel fi
lius dicit spūs siue sanctus / neutruz re
latiue dicitur. sed ꝑm substantiam.

An pater vel filiꝰ vel trinitas ipsa possit dici spūssanctus.

Hic queri potest
vtrū pater vel filius / vel etiam ipa tri/
nitas possit dici spūssanctus. sicut dis/
iunctim dī et spūs et sanctus. De hoc
Aug. augustinus in quinto libro de trinitate
sic ait Trinitas nullo modo potest dici
filius / spūs vero sanctus. potest quidē
vniuersaliter dici secundū id quod scri
ptum est. quoniam deus spūs est. Ita/
q; pater et filius et spūssanctus. quoni
am vnus est deus / ⁊ vtiq; deus sanctus
est. ⁊ deus spūs est. potest appellari tri
nitas et spūssanctus. Sed tū tunc spiri
tussanctus relatiue non dicetur / sed se
cundum essentiam. quia ꝓprie spūssan
ctus qui non est trinitas. sz in trinitate
dicitur relatiue.

Quidam putant spiritumsan/ctum non dici relatiue ad pīem et filium. quia non vicissim re spondent sibi respōdent voca/bula sed falso.

Quidā tamē pu
tant spūmsanctum vel donum non dici
relatiue ad patrem / vel ad filium. Di
enim inquiunt hec relatiue ad se dicun
tur suis inuicē sibi respondent vocabul
vt sicut dicitur pater filij pater. et filiꝰ
patris filius. ita dicat pī spūssancti vl
doni pater / ⁊ spūs. vel donū patris spi
ritus uel donū. sed non ita est in omni/
bus relatiuis Non enim omnia que re
latiue dicunt suis ad se inuicem respō/
dent vocabulis. Unde augustinꝰ horū Aug.
elidens opinionē in quinto libro de tri
nitate. Non moueat inquit. quoniam
dixímus spūmsanctū non ipsam trinita
tem sed eum qui est in trinitate vel re/
latiue dici. licet non ei respōdeat vicis
sim Vocabulū eius ad quem refertur.
Dicimus enim spūmsanctuz patris / sed
non vicissim dicimꝰ pīem spūssancti ne
filiꝰ eius intelligat spūssanctus. Item
dicimus spūmsanctū filij / sed nō dicimꝰ
filium spūssancti. ne pater eius intelli/
gatur spiritussanctus. In multis enim
relatiuis hoc contingit. vt nō inueniat
vocabulum quo sibi vicissim respondeā/
ant. Cum enim dicimus donum patris
et filij. non quidez possumus dicere pa
trem doni aut filium doni. Sed vt hec
vicissim respondeant / dicimus donum
donatoris et donatorez doni. quia hic
potuit inueniri vsitatum vocabulum.

illic non potnit. Bonum ergo donatoris et donatoz doni. cū dicimus relatiue/ vtrumqz ad inuicem dicimus. donatoz tū nō fuit de' nisi ex tempore cū spiritussanctus fit donum etiā ab eterno.

¶An easdem proprietates assignent augustinus et hilarius. ⁊ an iste sint que dicūtur paternitas/ et filiatio/ et processio.

¶OI. XXVII.

¶Hylarius.

Hic queri potest vtruz ꝓprietates quas hilarius sup assignauit. s. q pater semper est pater et filius semp est filius/ sint ille eedem ꝓprietates quas augustinus superius distinxit dicēs. Proprīū esse patris q genuit filium. et ꝓprium filij q genitus ē a patre. et spiritussancti q ab vtroqz ꝓcedit. ac deinde vtrum et iste sint ille que dicūtur paternitas filiatio ꝓcessio

¶Quod non videtur eedem proprietates quas proponit. hilarius et augustinus.

Videtur quod non sint eedem ꝓprietates quas ponit hilarius. et ille quas ponit augustinus Si enim eedem sunt. idem est ergo patri esse patrem et genuisse filiuz/ quod vtiqz quidam concedunt. si aūt hoc est cui ergo cōuenit vt sit pater ei cōuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est genuit filium. Si vero nō genuit pater non est. Sed quis audeat dicere. aut q ipsa genuit filiū/ aut q ipa pater non sit. Si autem ipsa pater est/ nec filium genuit. Non est ergo idē dicere aliquid esse patrem/ et gignere filium. Et ita non videtur vna eademqz essa proprietas

¶Hylarius. ¶Aug.

¶Responsio vbi ostendit easdez esse proprietates.

Ad quod sine p iudicio aliozum dicimus q easdem proprietates notauit vterqz licet diuersis vbis. Quod enim hilarius ait ita intelligi debet. Proprīū patris est q semp pater est. id est proprietas patris est q semper pater est. semper vero pater ē. quia semper genuit filium. Ita et proprium filij est/ q semper filius est. id est proprietas filij est qua semper filius est Filius vero semper est. quia semp genitus est. ergo proprietas qua pater/ pater est. quia semper genuit. Et hec eadem dicitur paternitas vel generatio ⁊ ꝓprietas qua filius semper est filius. Et quia semper genitus est a patre. et hec eadem dicitur filiatio vel genitura vel natiuitas vel origo vel nascibilitas Sic et ꝓprietas qua spūssanctus ē spiritussunctus vel donum est. quia procedit ab vtroqz. et hec eadem dicitur ꝓcessio. In premissis ergo locutionibus eedem significate sunt ꝓprietates. ita et de alijs.

¶Quūo sint ī relligenda pdicta verba hilarij.

¶Quod nō est omnino idem dicere aliquid esse patrem/ et genuisse vel habere filium ita et de alijs.

Hec tamē videtur nobis omnino esse idez dicere aliqd esse filium/ esse patrem. et genuisse filium. vel aliquid esse filiū/ et habere patrem. vel esse spiritumsanctum et procedere ab vtroqz. alioquin pater nō esset nomen ypostasis. i. persone/ sed ꝓprietatis tantum. Similiter filius et spiritussanctus. et ita non per tria nomina significarentur tres persone. Idoqz dicimus quia patris nomen non tātum relationem notat. sed etiam ypostasim. i. subsistentiam significat. ita et filius et spiritussanctus

¶Hec nomina. pater et filius et spiritussanctus non tantum relatōes sed etiam ypostases significant.

¶Relationū vero vocabula sūt/ paternitas/ filiatio/ processio/ nec/ personas significant.

Relationũ vero vocabula. ſ. paternitas/ filiatio/ proceſſio vel gignere vel gigni ꝓcedere ipſas tm̃ relationes. nõ ypoſtaſes ſignificant ſiue habere filiuz/ et habere patrem/ vt verbi gracia cũ dicimus deus eſt pater nomine patris/ et relationẽ notamus. et diuinam ypoſtaſim ſignificamus/ vt ſit intelligẽcia talis. deus vel diuina eſſentia ẽ pater. i. ille qui genuit. ſ. ypoſtaſis q̃ habet filiũ. Similiter de' eſt filius. i. ypoſtaſis genita vel habens patrem. Ita etiã deus eſt ſpũſſanctus id ẽ ypoſtaſis ꝓcedẽs ab vtroq̃ ſiue ille qui ꝓcedit. Cũ vero nomina relationũ ponimus in predicatis/ notiones ipſas tãtum ſignificamus. non ypoſtaſes vt cũ dicitur deus ganuit. i. habet filiuz. et deus genitus eſt. i. habet patrem. Et tũc oportet intelligi in ſubiectis ypoſtaſes tm̃ non eſſentiã que illis proprietatibus determinantur.

¶ Quid ĩtelligatur cum dicit' ſcz deus ẽ pater et deus eſt filius et deus eſt ſpũſſãctus

¶ Quid intelligatur cum dr deus genuit z de' genitus ẽ

¶ Quod proprietates determinãt ypoſtaſes non ſubſtãtiã idem naturam.

Ille enim proprietates ſingule ſingulis ꝓprie conueniunt perſouis z p eas pſone determinãtur/ et a ſe inuicem differũt. ſed a ſe nõ ſecedũt. Unde iobãnes damaſcen' ait Nõ differũt ab inuicem ypoſtaſes ſecũdum ſubſtãciam. ſed ſecundum caracteriſtica ydiomata. i. determinatiuas ꝓprietates. Caracteriſtica vero. i. determinatiua ſunt ypoſtaſeon et nõ nature etenim ypoſtaſes determinãt. Item eſſe quidẽ intemporaliter et eternaliter dicimus diuinã verbi ypoſtaſim ſimplicem omnia habentem que habet pater vt eius homouſiõ. id eſt cõſubſtantialẽ natiuitatis modo et habitudine a paternali ypoſtaſi differentẽ. nũquaz vero a paternali ypoſtaſi ſecedẽtẽ. Idem apertius exprimẽs pſonales proprietates in eodẽ ait. differẽtiam ypoſtaſeõ. id eſt pſonarũ in tribus ꝓprietatibus. id eſt paternali et filiali et ꝓceſſibili re cognoſcimus. Inſeceſſibiles aũt ipas ypoſtaſes et indiſtabiles inuicez/ et vnitas quidẽ inconfuſibiliter. Tres enim ſunt et ſi vnite/ diuiſas aũt indiſtãter. Eteni ſingula pfecta eſt ypoſtaſis et ꝓpriam ꝓprietatem. ſ. exiſtẽtie modum ꝓprium poſſidet/ ſed vnite ſunt ſubſtãtia/ et non diſtant neq̃ ſecadũt a paternali ypoſtaſi. Ecce hic habes diſtictas tres illas ꝓprietates q̃ ſupra diuerſis ſignificate ſunt modis vel nominibus.

¶ Jo. damaſce

¶ Hic diſtiguũtur proprietates aperte.

¶ Quod ſunt alia nomĩa pſonarum eaſdem proprietates notãtia. ſ. genitus/ genitor verbũ ymago.

Hic nõ ẽ preter mittendũ q̃ ſicut pater et filius et ſpirituſſanct' nomĩa pſonaz ſunt et ꝓprietates pſonales deſignãt. ita etiã ſunt et alia nomĩa pſonaz. id eſt q̃ ipas perſonas ſignificãt et eaz ꝓprietates ꝛnotãt. et eaſdẽ quaſ et nomĩa ꝑdicta Uñ et relatiue dicũtur ſcz genitor genitus/ verbum/ imago. Unde Auguſtinus in quinto libro de trinitate ait. Uidẽduz eſt inquit hoc ſignificari cũ dr genitus/ qd̃ ſignificatur cum dicit' filius. Ideo enim filius quia genitus. et quia filius vtiq̃ genitus. Sicut autẽ filius ad patrem ſic genitus ad genitorẽ referr'. et ſicut pater ad filiũ. ita genitor ad genitum. Idem in ſexto libro de trinitate Uerbũ quidẽ ſolus filius accipit' non ſimul pater et filius tãq̃ ãbo ſint vnum verbum.

¶ Aug.

¶ De nomĩe verbi et imaginis.

Sic enim verbũ dicitur quomodo imago. non autem pater et filius ſimul ãbo imago ſed filius ſolus eſt imago patris/ quemadmoduz

et filij. Idem in. vij. libro de trinitate Verbum secundum q sapientia est et essentia. hoc ē q pater secundū q verbum / non hoc est qd pater. quia verbū non est pater. et verbum relative dicit sicut filius. Item in eodem.

¶Quod non eo verbum dicitur quo sapientia.

Sicut filij ad patrem

refertur ita et verbum ad eum cuius est verbum refertur. cū dicitur verbum. Et ꝓpterea non eo verbum quo sapientia dī. quia verbum non ad se dicitur / sz tantum relative dicitur ad eū cuius est verbum. sicut filius ad pr̄em. eo quippe filius quo verbum. ⁊ ideo eo verbum quo filius. Sapiētia vero quo essentia. Et ideo q̄a pater et filius vna essentia et vna sapientia. Item in eodē Non est pater ipse verbum / sicut nec filius nec imago. Quid autez absurdius q̄z imaginez ad se dici. Idem in quinto dicit relative filius / relative etiam dicitur vbum ⁊ imago. ⁊ in omnibus his vocabulis ad patrem refertur. Nichil autem hoz pater dicitur.

¶Quo eo dicit vbum quo filius.

¶Breuiter summā colligit intelligentie predictoz.

Aperte ostensuz

est q sicut filius vel genitus relative dicitur ad patrem. ita verbum et imago Et q eo dicitur verbuz siue imago quo filius. i. eadem ꝓprietate siue notione dicitur verbum et imago qua filius / sz non eo quo verbū dicitur sapientia vel essentia. quia non notione qua dicitur verbum / dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam. sed non secundum relationem.

¶Generalis regula eozum que ad se et eozum que relative dicuntur. quidquid enim ad se simul ambo dicuntur. sed non ita in predictis relatiuis.

Et hic est aduer

tenda quedā generalis regula eoz que ad se et eozū que relative dicunt de patre et filio. Quidq̄d em̄ ad se dicuntur vt ait augustinus in sexto libro de trinitate. Non dī alter sine altero. i. q̄d quid dicunt quod substantiā eoz ostendat. et ambo simul dicuntur. ergo nec pater est deus sine filio. nec filius sine patre. sz ambo simul deus. sed non ambo simul pater. non ambo simul filius / vel verbum vel imago. ¶Aug.

¶An scōm substantiam dicatur de deo ⁊ huiusmodi.

Hic queritur cū

dicitur deus de deo / lumen de lumine et huiusmodi vtrum dicantur secundū substantiam. Nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secūdum substantiam dicuntur simul ambo scz pater et filius / possunt dici deus de deo. lumen de lumine secunduz predictam regulam.

¶Responsio vbi nomina substātie dicuntur aliquādo poni ꝓ personis.

Ad quod dicim

quia licet deus secundum substantiam dicatur et lumen et sapientia et huiusmodi et nunquam relative accipiantur aliquando tamen pro relatiuis. i. pro personis / sz non relative accipiunt. vt cum dicitur deus genuit deum. alterū pro patre / alterum pro filio. ponimus Similiter cum dicitur deus de deo / lumen de lumine In alijs quoqz locutōnibus sepe reperiuntur nomina essentie ad significatōnez personaz deducta. vt cuz dicitur deus natus. deus mortuus

deus passus / vbi filius tantum significatur. Ita et de solo filio intelligitur cum dicitur deus de deo et huiusmodi. Unde augustinus querens quo huiusmodi dicant in septimo libro de trinitate ait. Quomodo deus de deo / lumen de lumine dicit. Non enim simul ambo deus de deo. sed solus filius de deo scilicet patre. Nec ambo simul lumen de lumine. sed solus filius de lumine pre

Aug.

Qd tantum secundum nomen substatie dr illud de illo / nō secundū noia personarr.

Et est sciendum

q secundum nomina substantie tantum dicit illud de illo. licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundū vero eadem nomina personarr / nunqm dicitur illud de illo / sicut verbū de verbo / vel filius de filio. quia huiusmodi nomina diuersis personis pruenire non possunt. Quod aug. licet obscure i eodem libro ita dicit. hoc solum de eis dici non potest. illud de illo qd simul ambo non sunt. i. illo solo noie non possumus vti ad ostendendum vnum de vno quod simul ambobus non pruenit / sicut verbum de verbo. Dici non potest / qa non simul ambo verbum. nec imago de imagine. nec filius de filio. quia non simul ambo filius vl imago. Et sicut nomina substantie aliquando intelligentiam psonarum distincte faciunt. ita etiam interdum tocius trinitatis simul. Unde augustinus in eodem libro ait. In patris nomine ipse pater per se pnunciat. In dei vero nomine et ipe pater et filius et spiritussanctus. vt cum dicitur. Nemo bonus nisi solus deus. quia trinitas est vnus deus.

Aug.

Aug.

Aug.

Qd non tantū tres predicte pprietates sunt in psonis sz etiā alie que alijs significantur nominibus vt ingenitus.

DI. XXVIII

Preterea

siderari oportet. q nō tantum tres predicte pprietates siue notiones in personis sunt. verr etiam alie que alijs nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus relatiue dicitur de prietīn / et aliam designat notionem qm pater vel genitor. Non est enim idem esse patrem / et esse ingenitum. i. non ea notione pater dicitur qua ingenitus Pater enim vt predictum est dicitur secundū pprietatem generationis. Ingenitus autem secundum pprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater a filio auctoritate generationis. differt etiam proprietate innascibilitatis. i. quia ingenitus. Unde aug. distinguens inter proprietate qua pater dicitur / et illaz qua dicit ingenitus in quinto libro de trinitate sic ait. Non est hoc dicere ingenitum quod est patre dicere. quia et si filium non genuisset / nichil phiberet dicere eum ingenitum. z si gignat quisqz filium / non ex eo ipse est ingenitus. qz geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater / quia ingenitus Ideoqz cum de deo patre vtrūqz dicatur alia notio est qua intelligitur genitor. alia qua ingenitus. genitor enim dicitur ad genitum. i. filium. Cum vero ingenitus dicit / non quid sit / sed quid non sit ostenditur. hoc exemplis planū faciendum est.

Aug.

De ingenito plana assignatio scz qd relatine dicitur z alia ē notio q dicit ingenitus Alia qua pater.

Exemplis vtitur ad hoc ostendendum.

Quod dicitur ī

genitus. hic ostenditur q non sit filius sed genitus et ingenitus commode dicuntur / filius autem latine dicit. Sed vt dicatur infilius non admittit loquendi psuetudo nichil tamen intellectui demitur. si dicatur non filius. quē admodum etiam si dicatur non genitus. pro eo quod dicitur ingenitus / nichil aliud

dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat vel non sinat dici vsus sermonis nostri. Sed quid rez ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tm̃ dicamus ingenitum/ sed etiam non genitum. quod tm̃ valet. Nunqd ergo aliud dicimus q̃z non filium. Negatiua porro particula non id efficit vt q̃ sine illa relatiue dicit̃. eadem prepo sita substantialiter dicatur. sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur sicut in alijs p̃dicamentis. cum dicimus homo est. substantiã designamus. Qui ergo dicit non homo est/ non aliud genus predicamenti enunciat/ sed tantuz illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio homo est. Sic secundum substantiam nego cum dico non homo est. At si tantum valet quod dicit̃ genitus. quantum valet quod dicit̃ filius. Tantundem ergo valet q̃ dicitur non genitus. quantum valet q̃ dicit̃ non filius. Relatiue autem negamus dicendo non filius. Relatiue autem negam̃ dicendo. non genitus. Ingenitus porro quid est nisi non genitus. Non ergo receditur a relatiuo predicamento cuz ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur/ sed q̃ ex genitore sit Ita cum dicitur ingenitus/ non ad se dicitur. sed q̃ ex genitore non sit ostenditur. Utrunqz tamen relatiue dicitur. Quod autem relatiue pnunciatur/ nõ indicat substantiaz. Quamuis ergo diuersum sit genitus et ingenitus/ tamen non indicat diuersam substantiam. q̃a sicut filius ad patrem. et non filius ad non patrem refertur. ita genitus ad genitorem. et non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit q̃ ingenitus relatiue dicit̃ et de solo patre accipitur. aliaqz notio est qua dicitur ingenitus. alia qua pat̃ Atqz tantum valet cum dicitur ingenitus/ quantũ non genitus. vel nõ filius

Nõ tm̃ valet nõ genit' quãtuz ingenitus et tm̃dem nõ filius.

An sicut solus pater dicitur ingenitus. dici debeat non genitus vel non filius.

Ideo solet queri vtrum sicut solus pater dicitur ingenitus. ita ipse solus debeat dici non genitus/ vel non filius. vt nec etiã spiritussanctus possit dici non filius vel non genitus.

Opinio quorundam.

Quibusdam videtur q̃ pater solus debeat dici nõ genitus/ vel non filius. spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus. ita inquiunt nõ est dicendus non genitus vel non filius. debet quidem dici et credi spiritussanctus non esse genitus. vel nõ esse filius. sed non debet dici esse nõ genitus/ vel non filius.

Aliorum opinio.

Alijs autez videtur/ q̃ cum spiritussanctus nõ possit dici ingenitus/ potest tamen dici nõ genitus vel non filius. Nõ autem augustin' supra ait. tantuz valere cum dicitur ingenitus/ quantum cum dicitur non genitus/ vel non filius/ ethimologiam nominis ostendendo eũ hoc dixisse dicunt non ratione p̃dicationis.

Aug.

Que sit pprietas secũduz quã dicitur pater ingenitus.

Bi autez vis scire que sit pprietas/ secundum quam dicitur pater ingenitus. audi hilarium ipsam vocantam innascibilitatem. in. iiij libro de trinitate ita aientem. Est vn' ab vno scz ab ingenito genitus pprietate videlicet in vnoquoqz et originis et inascibilitatis Significata ergo in scripturis psonarum intelligentia z distinctio innascibilitatis natiuitatisqz sensu solitari' deus nõ ẽ opinãdus. Discretõ

Hylarius.

ergo vel distinctio personarum in scrip turis posita est in nullo autem nature distinctio.

Arriani nitebantur probare alalterius substantie patrem. alterius filium quia ille igeni tus ille genit. quibus respon dens ambrosius dixit se hoc no men in scripturis non legisse diuinis.

Illud etiaz tace ri non oportet / q arriani ex eo proba re nitebantur / alterius substantie esse patrem. alterius filium. qz ille ingeni tus et iste genitus dicitur cum diuer sum sit esse ingenitum. et esse genitum. Unde ambrosius eorũ questioni respõ dens dicit se in diuinis scripturis hoc nomen scz ingenitus non legisse. ita in quiens in quarto libro de spiritusancto Cum dudum audierint quidam dicen tibus nobis filium dei qui generatus ẽ patri qui genuit / inequalem esse nõ posse. quãuis ille generatus sit. iste ge nuit. quia generatio est nature. ad uersus quidem illam questionem vocẽ sibi arbitrant acclusaz. sed in tergiuer satione dammabili in eodem loco vesti gium vertunt vt putent mutationez fie ri questionis / mutatione sermonis di cẽtes. qũo possunt esse ingenitus ⁊ ge nitus vnius nature atqz substantie? er go vt respondeant michi ꝓposite que stioni primo omnium in diuinis scriptu ris / ingenitus nusqz inuenio / non legi non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi. vt nos dicãt ea vsurpare que non sunt scripta. cum ea que sunt scripta. dicamus ⁊ ipsi obij ciant quod scriptum non sit. Nonne ip si sibi aduersantur. et autoritatem ca lumnei sue derogãt. Attẽde lector qm̃ hoc nomine ingenitus nolebat vti am brosius propter hereticos. Ita et nos subticere. quedam oportet / ꝓpter ca lumniantiuz insidias que catholicis ac

Amb.

pijs lectorib? secure credi possunt Nũt etenim quedam que non tante sunt re ligionis et autoritatis vt eis nos opor teat semper confitendo ac recipiendo ĩ seruire. verum silentio ꝑteriri queunt. Alioquin nec illius tñ sunt peruersita tis quin cuz oportunum fuerit eis vti liberum habeamus.

An diuersum sit esse patrem ⁊ esse filium.

Preterea queri solet cum supra dictum sit / quia aliud est dicere ingenitum. aliud patrez. Et q diuersum sit genitus et ingenitus. vtrũ similiter diuersum sit esse patrem et esse filium. an idem.

Responsio vbi dicit esse diuer suz esse patrẽ / ⁊ esse filiũ / sz nõ patrem esse ⁊ filiũ esse.

Ad quod dicim? quia ex eodem sensu quo dicitur diuer sum genitus et ingenitus. et quo dicit non esse idem dicere genitum et ingeni tum. Potest dici non esse idem / sz di uersum esse patrem et esse filiuz / vel es se spiritumsanctum. qz non ea notione pater est pater qua filius est filius. vel qua spiritussanctus est spiritussanctus. Iedeoqz ex hoc sensu ꝓcedimus / q a liud est esse patrem / et aliud est esse fi lium. quia alia notio est qua pater est. alia qua filius est filius. Sed si trans ponas vt dicas aliud est patrem esse. a liud filium esse / variatur intelligentia et ideo non cõceditur. Est enim sensus talis ac si dicatur. aliud est quo pater ẽ non quidem pater / sed est aliud quo fi lius est. non quidem filius. sed est qõ penitus falsum est. Eo em̃ pater ẽ quo pater deus est. i. per essentiam vel na turam. Ac filius eo deus est quo pater est de?. Eo ergo filius est quo pater est Et ita idem est patrem esse / et filiũ esse

sed non est idem esse patrem et esse filium. Unde augustinus in quinto libro de trinitate ait. Quãuis diuersum sit esse patrem et esse filiũ / non est tamen diuersa substantia. quia non hoc secundum substantiam dicitur / sed secundũ relatiuum quod tamen relatiuum non est accidens / quia non est mutabile. Ecce diuersum esse. d. esse patrem et esse filiũ / qd iuxta rationem predictam accipi oportet. quia scilicet alia nocio est qua est pater. alia qua est filius. Non enim secundũ essentiam pater dicit pater. vel filius filius. sed secundum relacionem.

Augustinus.

Quomodo dicatur sapiẽtia genita vel nata / an secundũ relacionem an secũdum substantiã.

Sciendum quoq; est / q; sicut solus filius dicitur verbũ vel imago. ita eciam ipe solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideo queritur vtrum hoc relatiue dicatur. et si relatiue dicitur. an secũdum eandez relationem qua dicitur verbum et imago De hoc. Augustinus in septimo libro de trinitate ita ait. Id dici accipiam' cũ dicit verbuz. ac si dicat nata sapiencia vt sit filius et imago Et hec duo cũ dicuntur. i. nata sapientia in vno eorũ eo q; est nata et verbum ⁊ imago et filius intelligatur / Et in his omnibus nominibus nõ ostendatur essẽtia / quia relatiue dicuntur. At in altero quod ẽ sapientia etiam essentia demõstret quoniam et ad se dicitur. seipa enim sapiẽs est. Et hoc ẽ eius esse quod sapere Unde pater et filius simul vna sapientia / quia vna essentia.

Aug.

Qualiter intelligenda sint premissa verba.

Caue lector quaeliter hoc intelligas quod hic dicit augustinus. Uidet enim dicere / q; cũ dicit nata sapientia ibi sapiẽtia essentiã significet / et nata relationẽ notet. Quod si ita est cogimur dicere essentiam diuinam esse natam quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus q; in altero. id est in eo q; nata est eadem notio intelligatur / que notatur cuz dicit verbum et imago. In altero vero. s. sapientia demonstrat essentia. id est demõstratur q; filius sit essentia. quia sapiencia secũdum essentiam dicit. Et ideo cum dicitur nata sapientia intelligat q; ipe qui natus est essentia est. ibi tm̃ sapientia non pro essentia / sed p ypostasi facit / vt sicut quando dicit verbuz vel filius / intelligitur ypostasis cum sua p prietate. Ita cũ dicitur nata sapientia idem intelligitur. i. genita ypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligẽdum cuz dicit verbũ. Et cũ dicit nata sapientia. id est eadez relatio eademq; ypostasis cui inest illa p prietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus scz q; cũ dicitur pater vel filiꝰ vel spiritussanctus. non tm̃ ille p prietates significãtur. vt cum dicitur paternitas filiatio / sed etiã ypostases cum suis p prietatibus.

Quomodo dicatur sapiencia genita vel nata an secunduz relationẽ an secundum substantiam.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam

Illud etiaz scirí oportet quia cum supra dictum sit imaginem relatiue dici de filio sicut verbũ vel filius interdum tamẽ reperit secuudum substãtiam dici. Unde Augustin' in libro de fide ad petrũ dicit. q; vna ẽ sancte trinitatis essentialiter diuinitas et imago / ad quam factus est homo Hilarius etiam in quinto libro de trinitate sic ait. Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat / naturaz non differt. Una est enim ad quam homo creatus est species. Ex his verbis ostenditur q; imago aliquando essencie intelligentiam facit. et tunc ad se dicit

Aug.

Hylarius.

et non relatiue.

De principio quod relatiue dicitur et multipliciter notat relationem.

DI+ XXIX+

Aug. Quo pat' pn/cipium toius diuinitatis dicitur.

Qbt prete rea aliud nomen multiplicem notãs relationẽ scz principiuz. Dicitur enim principium semper ad aliquid / et dz pater principiũ et filius principium et spiritussanctus principium / sed differenter. Nam pater dicitur principiũ ad filium et ad spiritumsanctũ. Unde Augustinus in quarto libro de trinitate ait. Pater est principium tocius diuinitatis / vel si melius dicit deitatis / quia ipe est a nullo. Non enim habet ꝺ quo sit / vel de quo ꝓcedat sed ab eo et filius est genitus / et spiritussanctus ꝓcedit. Non ergo dicitur principiuz tocius deitatis quod vel sui vel diuine essentie principium sit / sed quia principium est filij et spũssancti / in quibus singulis tota diuinitas est filius ad. s. s

Quomodo filius et ad quid dicatur principiũ et spiritussanctus et etiam trinitas.

Spiritus vero sanctus non dicitur principium nisi ad creaturas ad quas pater etiã dicit pn cipium et filius / et trinitas ipa simul. et singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio. Filius principiũ de principio. spiritussanctus principiũ de vtroqz id est de patre et filio.

Quod ab eterno pater est principium et filius. sed spũssanctus nõ / imo cepit esse principium.

Et pater ab eterno principium est filij / et pater et filius principium spiritussancti. quia filius ẽ a patre. et spiritussanctus ab vtroque. Spiritus vero sanctus non ab eterno principium est / sed esse cepit. quia non dicitur principiũ nisi ad creaturas. Cũ ergo creature esse ceperunt / et spiritus sanctus esse cepit principium earũ. ita etiam pater et filius esse cepit. Cũ spiritusancto vnum principium creaturaꝝ quia creature esse ceperũt a patre et filio et spiritusancto. et dicuntur hij tres non tria / sed vnum principium omniuz creaturaꝝ. quia vno eodẽqz modo pn/cipium rerũ sunt. Non enim aliter sũt res a patre / et aliter a filio. sed penit' eodẽ modo. Ideo apostolus intelligẽs hanc trinitatẽ esse vnum principiuz rerum ait. ex ipso / per ipm et in ipso sũt omnia.

Quomodo hij tres sunt creature principium.

Quomodo accipiendũ sit omnia esse ex deo.

Cum vero audiuimus omnia esse a deo vt ait augustinus de natura boni. omnes vtiqz naturas intelligere debemus et omnia q̃ naturalia sunt. Non enim ex ipo sũt peccata que naturam non seruant sed vicient / que ex voluntate peccantium nascuntur.

Aug.

Quod pater ab eterno est principiũ filij ⁊. pater et filius spiritussancti.

Omnium ergo q̃ naturaliter sunt vnum principium est pater cum filio et spiritusancto. et hoc esse cepit. ab eterno aũt pater principium est filij generatione. et pater ⁊ filius vnum principiũ spiritussancti Unde Augustinus in quinto libro de trinitate ita ait. Dicitur relatiue pater / idez qz relatiue dicitur principiũ. Sed pater ad filium dicitur principium vero

Aug.

ad omnia / que ab ipso sunt. et princi/ pium dicitur filius. Cum em̃ diceretur ei tu quis es? responderet principium qui et loquor vobis. Sed nunquit pa/ tris principium? immo creatorẽ. se vo luit ostendere cum se dixit esse princi/ pium / sicut et pater principium ẽ crea/ ture quia ab ipso sunt omnia.

Hic adiungit de spũsancto q̃ ipse principiũ sit.

Cum vero dici

mus et patrem principium / et filiũ p̃n/ cipium non duo principia creature di/ cimus quia pater ⁊ filius simul ad crea turam vnum principium est. sicut vnus creator. Si autem quidquid in se ma/ net et gignit vel operatur aliquid prin cipium est eius rei quam gignit vel eiꝰ quã operatur non possumus negare eti am spiritumsanctũ recte dici principiũ quia non eum separamus ab appellatio/ ne creatoris. quia scriptuz est de illo q̃ operetur / et vtiq̃ in se manens opera/ tur Non em̃ in aliquid eorum que ope ratur / ipse mutatur et vertitur. Unuz ergo principium ad creaturam cum pa tre ⁊ filio ẽ spiritussanctus non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit au gustinus patrẽ et filium et spiritumsan ctum esse vnum principium rerum crea tarum. i. vno eodemq̃ modo esse princi pium. et illum modum satis aperuit qz scz operantur omnia. et quia similiter operantur hij tres. ideo vnum principi um esse dicuntur.

Hic ostẽdit q̃uo pater sit prin cipium filij / ⁊ ipse ⁊ filiꝰ prin/ cipium spũssancti.

Deinde in eodẽ

libro continue ostendit quomodo pater dicatur principium ad filium / et ad spi ritumsanctum ipse ⁊ filius dicens. ideo esse patrem principiũ filij / quia genuit eum. et patrem et filium esse principiũ spiritussancti. quia spiritussanctus pro cedit vel datur ab vtroq̃. Ait enim ita Si gignens ad id quod gignit princi/ pium est pater ad filium principium est quia genuit eum. Utrum autem et ad spiritumsanctum principiũ sit pater qz dictum est de patre ꝓcedit / non parua questio est. Quod si ita est non iam prin cipium ei tantum erit rei quam gignit vel facit. sed et ei quam dat / ⁊ que pro cedit ab ipso. Si ergo quod datur vel qd̃ procedit principiũ habet a quo da tur vel ꝓcedit. Fatendum est patrem vel filium vnum principium esse spiri/ tussancti. non duo principia. sed sicut pater et filius ad creaturã relatiue vnꝰ creator et vnus dominus dicitur. sic re latiue ad spũmsanctum vnum principi um. Ad creaturam vero pater et filius et spiritussanctus vnum p̃ncipium sicut vnus creator et vnus dominꝰ. Ecce ha bes q̃ pater principium filij dicitur / qz genuit euz. Qua ergo notione est pater ea principium filij dicitur. i. generatio ne secunduz quam etiam dicitur auctor filij. Unde hilarius in quarto libro de trinitate ita ait. Ipso quo pater dicit eius quem genuit auctor ostenditur. id nomen habens. quod neq̃ ex alio pro/ fectum intelligatur. et ex quo is qui ge nitus est substitisse doceatur. Nouit ec clesia vnum innascibilem deum. Nouit vnigenitum dei filium. ꝓfitetur patrez ab origine liberuz. confitetur et filij ori ginem ab inicio non ipsum ab initio / sz ab initiabili nõ per se ipsum / sed ab eo qui a nemine est natum ab eterno / nati uitatem scz ex paterna eternitate sumẽ tem. Edita est hic fidei ꝓfessio. sz pro fessionis ratio nondum exposita est. et ideo querenda est scz quomodo intelli/ gendum sit q̃ ait filij originem esse ab initio / et non ipsum esse ab initio. sed ab initiabili. hoc vtiq̃ subdẽs determi nauit quomodo acceperit. initium inq̃ ens originem filij esse ab initio. Ac si di ceret. Non ita intelligas originem filij esse ab initõ quasi ipse filius habeat ini

Ex hijs colli/ gitur quod pat eo est p̃ncipiũ filij quo p̃ris generatõne et eodez etiam auctor filij.

Hylarius.

Nõ q̃ dicit fi liuz nõ esse ab inicio ꝗ ab in iciabili.

tium / sed quia ipse est ab initiabili. i. a patre a quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio / nõ est tamen ꝓcedendum q̃ filius habeat p̃ncipium. cumq̃ filius sit principium de principio. et pater principium non de principio. Non est principium de principio. principium sine principio. sicut filius non est pater / neq̃ tñ duo principia / sed vnũ / sic̃ pater et filius nõ duo creatores. sed vnus creator.

Cum pater ⁊ filius sint vnum principiũ spũssancti / queritur an eadem notione.

Vnum autem

principiuz sunt / pater et filius / non tãtum creaturarum vt dictum est supra / sed etiam spiritussancti. Ideo queri solet vtrum eadem notione pater sit principium spiritussancti et filius. an sit alia notio qua pater dicatur principiuz spiritussancti / et alia qua filius.

Responsio.

Ad quod dicim̃

cum pater dicatur principium spiritussancti et filius. qz spiritussanctus procedit vel datur ab vtroq̃. nec aliter procedit vel datur a patre q̃ a filio. Sane intelligi potest patrem et filium eadem relatione vel notione principiũ dici spiritussancti.

Queritur que sit notio qua pater et filius dicitur principiuz spiritussancti

Si vero querit̃

que sit illa notio quam ibi notat principium / nomen eius non habemus. sed non est ipsa paternitas vel filiatio / immo notio quedam que patris est et filij quia ab eterno pater et filius vnum p̃ncipium est spiritussancti. Donator aũt vt predictum est dicitur pater vl filius ex tempore / sicut spiritussanctus datũ vel donatum.

De his que tẽporaliter de deo dicuntur. et relatiue secundũ accidens quod nõ deo sed creaturis accidit.

Sunt enim

quedam que ex tempore de deo dicuntur / eiq̃ tẽporaliter ꝓueniunt sine sui mutatione. et relatiue dicuntur secundum accidẽs nõ quod accidit deo. sed quod accidit creaturis. vt creator dominus. refugium datum vel donatum et huiusmodi De his augustinus in quinto libro de trinitate ait. Creator relatiue dicitur ad creaturam sicut dominus ad seruũ. Item non moueat q̃ spũssanctus cũ sit coeternus patri et filio. dicitur tamen aliquid ex tempore / veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiterne spiritus est donum. temporaliter autem donatum. Et si dominus nõ dicitur nisi cum habere incipit seruũ. etiam ista appellatio relatiua ex tempore est deo. Non enim sempiterna creatura ẽ cuius ille dominus est. ergo dominum esse non sempiternũ habet. ne cogamur etiam creaturam sempiternaz dicere. Quia ille sempiterne non dominaret. nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autez non potest esse seruus qui non habet dominum sic nec dominus q̃ non habet seruum.

CI. CXXX.

Aug.

Oppositio q̃ non ex tpe sit dominus quia est dñs tporis / qõ non est ex tempore.

Sed hic aliquis

dicet / q̃ non ex tempore competit deo hec appellatio qua dicitur dominus. quia non est tantum dominus rerum q̃

ex tempore ceperunt. sed etiam illius rei que non cepit ex tempore. i. ipsius temporis quod non cepit in tempore. quia non erat ante tempus q̃ inciperet Et ideo non cepit esse dñs ex tempe.

Responsio.

Ad quod dici potest. quia licet non ceperit ex tempore esse dominus temporis. cepit tamen esse dominus temporis. quia non semper fuit tempus / et ipsius hominis ex tẽpore cepit esse dominus. De hoc aug. in eodem libro continue ita ait. Quis quis extiterit qui eternum deum solus dicat. tempora vero nõ esse eterna. pp ter varietatem ⁊ mutabilitatem. sed tamen tempora non in tempore esse cepisse. quia non erat tempus antequam tẽpora inciperent. et ideo non in tempore acciderit deo vt dominus esset. q̃a ipsorum temporꝫ dominus erat / que vti q̃ nõ in tempore esse ceperunt. quid respondebit de homine qui in tempore factus est. cui vtiq̃ dominus nõ erat añ quam esset? Certe vt dominus hominis esset ex tempore accidit deo. et vt omnis amoueatur cõtrauersia certe vt tuus dominus esset vel meus qui modo esse cepimus (ex tempore habuit)

Aug.

Qũo intelligendum sit nichil dici de deo secundũ accidens ⁊ que sunt accidẽtia relatiua.

Quomodo ergo obtinebimus nichil secundum accidẽs dici deum. nisi quia ipsius nature nihil accidit quo mutetur vt ea sint accidentia relatiua que cõmutatione aliqua rerum de quibus dicuntur accidunt sicut amicus relatiue dicitur Non enim amicus esse incipit nisi cum amare ceperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis vt amicus dicatur Nũmus vero cum dicitur precium relatiue dicitur. nec tamẽ mutatus est cum esse ceperit precium. nec cũ dicitur / pignus et huiusmodi.

Añ temp̃ cepit deus cepit esse dñs. nec ante tempus fuit dñs. sz cũ tpe. nõ ex tẽpore vel in tẽpore. qz non ante fuit quã ipe dñs sed simul.

Per similitudinẽ ostendit q̃ potest deus dici quod ante non dicebatur sine sui mutatiõe vt nũmus dicitur precium.

Si ergo nũmus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue vt neq̃ cũ incipit dici. neq̃ cũ desinit aliquid in eiꝰ natura vel forma qua nũmus est mutationis fiat. quanto facilius de illa incommutabili dei substantia debemus accipere / q̃ ita dicat relatiue aliquid ad creaturam. vt quãuis temporaliter incipiat dici. non tamẽ ipsi substantie dei accidisse aliquid intelligatur sed illi creature ad quã dr

Quod deus dicitur refugium relatiue et ex tempore sine sui mutatione.

Qualiter etiam refugium nostrum dicitur. Refugium eñ nostꝫ dicitur deus relatiue. ad nos enim refertur. et tunc refugium nostrũ fit cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura / qd̃ antequam refugeremus ad eum non erat. In nobis ergo fit aliqua mutatio q̃ ad eum refugiendo efficimur meliores In illo autem nulla. Sic et pater noster esse incipit / cum per eius gratiam regeneramur. qui dedit nobis potestatem filios dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius cum filiij eius efficimur. Similiter et ille pater noster esse cepit. sed nulla sue cõmutatione substantie. Qd̃ ergo temporaliter dici incipit deus. quod antea non dicebatur / manifestum est relatiue dici. non tamẽ secundum accidens dei q̃ aliquid ei acciderit / sed plane secundum accidens eius. ad quod dici aliquid deus incipit relatiue.

Qd̃ pater dicit relatiue.

Summatim predictor intelligentiam perstringit

Ex his apte ostē ditur q̃ quedam de deo temporaliter dicūtur relative ad creaturas sine mutatione deitatis / sed non sine mutatione creature. et ita accidens est in creatura non in creatore. et appellatio qua creatura dicitur relative ad creatorem relativa est. et relationem notat que ē in ipsa creatura. Appellatio vero illa q̃ creator relative dicit ad creaturas. relative quidem est. sed nullā notat relationem que sit in creatore.

Hic solvitur questio qua querebatur vtrus spiritussanctus dicatur datū relative ad se cus ipse det se.

Hic potest solui questio superius ꝓposita vbi querebatur cum spiritussanctus datum dicatur vel donatum. Qd autem datus referr̃ ad eus qui dat et ad illum cui datur ⁊ spiritussanctus det seipsum / vtrum ad seipsum relative dicatur cum dicitur dari vel donari.

Solutio.

Cui questioni respondentes dicimus. spiritumsanctum dici datum vel donatum relative et ad dantem et ad illum cui datur. Pans autem siue donator est pater cum filio et spiritusancto. Nec tamen dicimus spiritumsanctum referri ad se. Sed appellatio dati vel donati refertur ad dantē et ad recipientem. quia non potest aliquid dici datum nisi ab aliquo ⁊ alicui detur. Cum autem spiritussanctus dari a se vel datus a se dicitur / relative q̃dem dicitur ad illum cui datur. et ē appellatio relativa. et ī illa cui datur mutatio fit non in dante.

Quomodo dicatur filius equalis patri an secundum substantiam an secundum relationem ita et similis.

Preterea cōsiderari oportet cū tres persone coequales sibi sint vtrum relative hoc dicatur an secundum substantiam. et si relative vtrum secundum relationem. an secundum essentiam ꝓsideranda sit equalitas. deinde quid sit ipsa equalitas. Ad qd dicimus quia sicut simile nichil sibi est. similitudo em̄ vt ait hilarius sibi ipsi non est. ita et equale aliquid sibi non dicitur. ac per hoc sicut simile. ita et equale relative dicitur. Dicitur ergo relative filius equalis patri. ⁊ vtriq̃ spiritussanctus est tamen equalis patri filius et vtriq̃ spiritussanctus propter summam simplicitatem essentie / et vnitatem Equalis est ergo filius patri secundum substantiam non secundū relationem. Unde augustinus in quinto libro de trinitate ait. Querimus secundum quid equalis sit patri filius. nō secundum hoc q̃ ad patrem dicitur filius equalis est patri. Restat ergo vt secundum id equalis sit / q̃ ad se dicit. Quidquid autem ad se dicitur. secundum substantiam dicitur. Restat ergo vt secundum substantiam sit equalis. Eadem ergo est vtriusq̃ substātia Itē in sexto libro. Satis est videre nullo modo filium equalem esse patri. si in aliquo scz quod pertineat ad significandam eius substantiam inequalis inuenitur. In omnibus ergo equalis est patri filius / et est eiusdem substantie. Eq̃lis est etiam spiritussanctus. et in omnibus equalis ꝓpter summam simplicitatem illius substantie. Ex his perspicum sit. q̃ secundum substantiā filius est equalis patri. et vtriq̃ spūssanctus. et appellatio tm̄ relativa est.

DI. XXXI.

Hylarius.

Aug.

Quid sit equalitas.

Equalitas ergo patris et filij non est relatio vel notio/ sed nature vnitas et idemptitas.

Hic quomodo dicitur similis et quid similitudo.

Hoc idem etiam dicimus de simili et similitudine. Cuz enim dicitur filius similis patri. relatiue quidē dicitur. Sed similis est patri ppter vnitatem essentie. Est ergo appellatio tantum relatiua. Similitudo vero est indifferens essentia.

Quibusdaz videtur q nomīe equalitatis vel similitudinis nō ponit aliquid sz remouet.

Quibusdam tamen videtur noie equalitatis vel similitudinis non aliquid poni/ sed remoueri vt ea ratione dicat filius equalis pri qz nec maior est eo nec minor z hoc ppter vnitatem essentie. Ita et similis dz quia nec diuersus. nec alienus. nec in aliquo dissimilis. Et hoc ppter essentie simplicitatez. Non ergo scōm q filius est genitus a patre equalis vel ineqlis est patri. nec similis vel dissimilis/ sed equalis et similis scōm substantiam.

De sentētia sancti hilarij q in trinitate psonaz ppria oñdit

Non est hic pretereundū q vir illustris hilarius ppietates personaruz assignans dicit in patre esse eternitatem/ speciē in imagine vsum in munere que tante difficultatis sunt verba. vt in eoruz intelligentia atq explanatione vehementer laboraue/ rit aug. vt ipse oñdit in. vj. li. de trinita dicens. Quidaz cum vellet breuissime singulaz in trinitate personaz insinuare ppria. Eternitas est inqt in patre. species in imagine. vsus i munere

Ex quo sensu intelligenda sint verba hilarij hic docet augustin' z prius quare patri eternitas tribuatur.

Et quia non mediocris autoritatis in tractatione scripturarum et assertione fidei vir extitit. Hilarius em̄ in libris suis posuit horū verborum. i. patris et imaginis et muneris eternitatis speciei et vsus abditā scrutatus intelligentiam quantum valeo non eum secutum arbitroz in eternitatis vocabulo nisi q pater non habet patrem de quo sit. filius autem de patre est vt sit/ atq vt illi coeternus sit. Imago em̄ si perfecte implet illud cui' imago est ipsa coequatur ei. non illud imagini sue. in qua imagine speciez nominauit. Credo ppter pulcritudinem vbi tanta est congruentia et p̄ma equalitas et p̄ma similitudo nulla in re dissidens. et nullo modo inequalis. z nulla ex parte dissimilis/ sz ad idemptitatez respondentes ei. cuius imago est vbi ē prima et summa vita. cui non est aliud viuere et aliud esse. sz idem et p̄mus ac summus intellectus cui non est aliud viuere et aliud intelligere. sz idem hoc est vnum tanqnam vbum perfectum. cui ñ desit aliquid et ars quedam omnipotētis et sapientis dei. plena omniū rationum viuentium et incōmutabilium et omnes vnum in ea. sicut ipsa vnum de vno/ cum quo vnū. ibi nouit omnia deus que fecit per ipsam.

Hilari' in libro de synodis Imago eius ad quā imaginat species ē indifferēs est Neqz em̄ ipse sibi quisquaz imago est. sed erit cui' imago ē. necesse ē vt imago demōstret. imago ergo ē. rei ad rē coequādaz z imaginata z idiscreta similitudo Est ergo pat est etiā filius. qz imago p̄ris est filius. Et qz imago est. vt rei imago sit speciem necesse ē et naturā z essentiam p̄m qd imago ē. i se habeat auctoris.

Hic de spūsancto quare vsus dicatur.

Est autē ineffabilis quidā cōplexus p̄ris et imaginis q

non est sine perfruitione. sine caritate si ne gaudio. Illa ergo dilectio delectatō felicitas vel beatitudo. si tamen aliqua humana voce digne dicit vsus ab illo appellata est breuiter. ⁊ est in trinitate spūssanctus. non genitus sed genitoris genitiq̄ suauitas igeniti largitate atq̄ vbertate perfundens oēs creaturas ꝓ captu earum. itaq̄ illa tria et a se inuicem determinari videntur et in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex pte vel p speculuz ⁊ in enigmate. gaudeat cognoscens deū et gratias agat. Qui vero nō videt / tendat p pietatem ad videndū. non per cecitatez ad calumniandū qm̄ vnus est deus / sz tamē trinitas Ecce habes qualiter vba hilarij p̄missa ac cipienda sūt. licet tante sint ꝓfunditatis vt etiam adhibita expositōe vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus. cuz et ipsa eoz explanatio quam hic aug'. edidit / plurimum in se habeat difficultatis et ambiguitatis.

Qd nō modo illa vba hilarij sz explanatio augustini sup hijs obscurissima est.

Qd secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi ꝓprietates personarū tres.

Non enim secundum

premissam expositionē distinguūtur hic tres ille ꝓprietates superius assignate. ꝗ ipse ypostases distincte ab inuicem monstrātur Eternitatis tm̄ nomine eadem videtur designata ꝓprietas / quam notat hoc nomen ingenitus. Sz videamus quid sit q̄ ait. Imago si perfecte implet cuius imago est ipsa coeq̄tur ei / non illud imagini sue. Videtur enim dicere q̄ filius qui est imago patris patri coequatur non pater filio cū et filius dicatur equalis patri in scriptura / et pater filio. sed filius hoc habet a patre vt sit ei equalis. pater autē nō habet a filio. et tamen filius plane ac p fecte equalis est patri. i. imago ei cuius est imago.

Qd noie eternitatis ibi significatur illa notio quā notat ingenitus.

Ex quo sensu dixerit illud imago sit pfecte implet.

Quare dicat hilarius ꝓprias personaz assignasse in verbis predictis cum ibi non sint expresse ꝓprietates.

Propria ergo p

sonaz in predictis verbis assignasse dicitur hilarius. qz relatiua nomina ꝓsonarū posuit. s. patris imaginis et muneris q̄ relatiue dicunt de personis et ꝓprietates notant q̄bus distinguunt ꝓsone. Ita em̄ dicitur spūssanctus munus relatiue sicut donū. Verūtamen ipsas ꝓpetates alys tribus noibus nō significauit / iuxta predictā augustini expositionē / nisi solo noie eternitatis quo nō ipam paternitatē sed eaz voluit intelligi notionē qua dicitur ingenitus. Hylarius.

Qd earundem personaruz distinctionem notat augustinus alijs verbis sine expressiōe trium ꝓprietatum.

Illud etiam sci

ri oportet q̄ earundem trium personarum distinctionem augustinus ostendē volens. sine expressione illarum trium ꝓprietatum superius cōmemoratarum in p̄mo libro de doctrina xp̄iana sic ait In patre est vnitas. in filio equalitas. in spūsancto vnitatis equalitatisq̄ concordia. Et tria hec vnum oia ꝓpter patrem equalia oia ꝓpter filiū. connexa oia ꝓpter spūmsanctuz. Itaq̄ pater et filius ⁊ spūssanctus. et singulus quisq̄ horū deus est et simul oēs vn' deus. et singulus quisq̄ horum plena substātia est. et simul omnes vna suba. pater nec est filius. nec spūssanctus est filius nec pater est nec spūssanctus. Spūssanctus nec pater est / nec filius. Sed pater tātum pater. et filius tantum filius. ⁊ spiritussanctus tm̄ spiritussanctus. Eadez tribus eternitas. eadem incommutabilitas. eadem maiestas / eadem potestas In his verbis aperte insinuatur personarum trium distinctio. Aug.

Quare patri attribuatur vnitas ⁊ filio equalitas.

Sed plurimos

mouet q patri attribuit vnitatem. filio equalitatez. Cum em vnitas dicat scōm substantiaz non tm in patre est / ꝫ etiam in filio et in spūsancto. et equalitas vna est patris / et filij / ⁊ spūssancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas. ⁊ filio equalitas. Forte eadem rōne attribuitur patri vnitas scōm augustinum qua supra eidem eternitas scōz hilariū quia videlicet pater ita est / vt ab alio non sit. Et quia filium genuit. vnum se cum deum. et spiritussanctus ab eo p̄cedit vnus cum eo deus. Unitas ergo in patre esse dicitur. quia nec est aliq̄d aliud a quo sit. nō enim ab alio est. nec ab eo aliquis vel aliquid est ab eterno quod vnum cum eo non sit. filius enim et spiritussanctus vnum sunt cum patre Unde veritas ait. Ego et pater vnum sumus.

Aug.
Hylarius.

Hilarius in libro de sinodis.

Si quis innasci

bilem et sine initio dicat filiū quasi duo sine principio. et duo innascibilia. et duo inata dicēs. duos faciat deos anathema sit. Caput em quod est principium omniū filius. Caput aūt quod est principium cristi deus Sic em ad vnū initialem omniū initium. per filiuz vniuersa referimus. filium innascibilez cōfiteri impūssimum est. Jam enim ñ erit vnus deus qz deum vnum predicari natura vnius innascibilis dei exigit. Cuz ergo deus vnus sit. duo innascibiles esse non possunt. cū idcirco deus vnus sit cum et pater deus sit. ⁊ filius dei deus sit. qz innascibilitas sola penes vnū sit. filius aūt idcirco deus qz ex innascibili essentia nat⁹ existat. Caput em oim vt filius est. sz caput filij deus est. ⁊ ad vnum deum omnia hoc gradu / ⁊ hac cōfessione referuntur cum ab eo sumant vniuersa principiū. cum ipse principiū sit. Idem in eodem. Omnibus creaturis substantiam voluntas dei attulit. sz naturam dedit filio ex innascibili ac nō nata substantia pfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia de⁹ esse voluit. filius autem natus ex deo subsistit talis qualis deus est. Nec dissimilem sui edidit natura naturaz. sed ex substantia dei genitus nature scōm originem attulit / non secundū creaturas voluntatis essentiā.

Hylarius.

Quare pater et filius dicātur esse vnum vel vnus deus sed ñ vnus. quia res eiusdem nature recte possunt dici vnuz simpliciter esse et cum adiectione Res vero diuerse nature non possunt dici vnuz nisi dicatur quid vnum.

Hic dici oportet q

pater et filius et spūssanctus recte dicūtur esse vnū et vnus deus. sed non vn⁹ Res enim due vel plures recte possunt dici vnum esse / si sint vnius essentie et earum vna sit natura. Unus autez vel vna nō potest dici de diuersis rebus nisi addatur quid vnus vel vna. quo addito recte potest dici de rebus ⁊ vnius et diuerse substantie. Unde augustin⁹ in sexto libro de trini. sic ait. Nescio vtꝫ inueniatur in scripturis dictum. vnum sūt quorum est diuersa natura. Si aūt et aliqua plura sint eiusdem nature et diuersa sentiant. nō sunt vnum inquantū diuersa sentiunt. Cuz ergo sic dicit vnū vt non addat quid vnum. et plura vnū dicuntur eadē natura atq̄ essentia nō dissidens neq̄ dissentiēs significat Unde paulus et apollo q̄ et ambo homines erant ⁊ idem sentiebant vnū esse dicuntur cum dicit. Et qui plantat et qui rigat vnum sunt. Cum vero addit quid vnuz potest significari aliquid ex pluribus vnuz factum quāuis diuersis

Aug.

Hylarius i libro de sinodis

Minus forte expresse videtur de indifferenti similitudi-

ne pris et filij fides locuta esse. cū de patre et filio et spūsancto ita seserit significatā in noib' ppriaz vniuscuiuscq nomiatoz subam et ordinē et gliā vt sunt quiō p sbam tria. p psonāiā vero vnum. Uolēs ḡ pgregata sanctoz synodus ipietatē eā pimere q̄ vnitatē patris et filij et spūssancti. nomīnū numero illuderet. vt non sbsistente causa vniuscuiuscq nois. triplex nūcupatio obtineret sb falsitate noim vnionē. et pr̄ sol' atq vn' idē z ipe hr̄et z spiritussancti nomē et filij Id circo tres substātias esse dixerit. sbsistēcium psonas. ꝗ p subam edocētes nisi substātiā pris et filij. diuersitate dissimilis essentie sepātes Nō aūt dictū est. vt sunt q̄ō p subam tria natura / sicut anima et corpus / non possunt vtiq dici vnum. Quid em̄ tam diuersum nisi addatur vel sub intelligatur quid vnum. i. vnus homo. Unde apostolus q̄d adheret inq̄d domino spiritus vnus est. Non dixit vnus est vel vnum sunt. sed addit spiritus. Diuersi sunt em̄ natura spiritus hominis et spiritus dei. sz inherēdo fit spiritus hominis. vnus spiritus cum deo. quia pticeps fit veritatis et beatitudinis illius Si ergo de his que diuerse substantie sunt recte dicitur q̄ sunt vnus spiritus. quanto magis qui vnius substantie sūt recte dicuntur vnus deus esse. Pater ergo z filius vnum sunt vtiq scōm vnitatē essentie. et vnus deus. ¶ In quo et arriana heresis damnatur que patrē et filium et spiritumsanctū vt ait aug̃. in libro de heresibus nō vult esse vnius eiusdemq subē atq nature. vel vt expressius dicatur essentie / que grece dicitur vsia. sz filium esse creaturaz / nec non sabelliana. que vt ait aug̃. in eodem libro dicebat. xp̄m eundem ipsum et patrem z spūmsanctum esse. vt esset trinitas nō vnū sine subsistētia psonarū Utramq pestem vt ait aug̃. super iohannez elidit veritas ait. Ego et pater vnum sumus. Utrunq audi z aduerte et vnum sumus et a caribdi et a cilla liberaberis. Nō enim dixit vnum liberat te ab arrio. q̄ dixit sumus. liberat te a sabellio. Si vnum ergo non diuersum. si sumus / ergo pater et filius Sumus em̄ non diceret de vno. nec vnum de diuerso Erubescant ergo sabelliani qui dicunt ipm̄ esse patrem q̄ est filius confundentes personas qui et dicti sūt patripassiani qui dicunt patrem fuisse passum. Arriani vero dicunt aliud patrem esse aliud filiuz. non vnam subam sed duas / patrez maiorem. filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga vtrūq periculosum lat' denita et dic. Pater pater ē / et filius filius ē Alius pater alius fili? sed non aliud. immo hocip̄m / qz vnus deus. Ecce ostensum est quare vnitas i patre esse dicatur cum tres vnum sunt /

Quare dicitur esse equalitas i filio. cū sit vna equalitas triū

Nunc videam'

quare equalitas dicatur esse in filio / cū vna et summa equalitas sit trium. hoc ideo forte dictum est. quia filius genit? est a patre equalis gignenti et dono q̄ ab vtroq procedit. et ideo illa tria dicuntur esse equalia propter filium. Filius enim habet a patre vt sit ei equalis et spirituisancto. et spiritussanctus ab vtroq habet / vt sit equalis vtriq. Hoc autem sine assertionis supercilio et maiorīs intelligentie preiudicio dicimus / malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire q̄ aliquid alijs influere.

Quare in spiritusancto dicit' esse vtriusqz concordia vel cōnexio.

Quod autem in

spiritusancto dicitur eius vtriusq concordia. et per eum omnia connexa facilior est intelligētia nobis premissa ad mentez reuocantibus. Supra enim secundum autoritates sanctorum dictum est. q̄ spiritussanctus amor est quo pater diligit filium / et filius patrem. Recte ergo spiritussanctus dicitur cōnexio vel concordia patris et filij et per eum omnia cōnexa. Unde augustinus in q̄nto libro de trinitate. Comunio quedā consubstantialis patris et filij est amborum spiritussanctus. Idem in septimo libro de trinitate. Spiritussanctus est summa caritas vtrunq coniungens nosq subiungens.

Utrum pater vel filius spiritusancto diligat cum diligere idem deo sit quod esse.

p psonātiū vero vnū nō hz calūniā. quia pgnominatio spū. i. pacito psonātie pcius q̄ essentie p simlitudiez sube pdicari pueit vnitate

¶ Itē in eodez Cum deū patrem psiteri et xp̄m dei filium p̄dicam' z inter hec diuortiuz deoz sit in religiosa pfessio non possūt sm̄ nature indifferētiā et nom̄ indifferens non vnū esse in essentie generatione quoz essentie nomen nō licz esse nisi vnū ñ relgiosa vnitas nomis ex indifferētis essentiā a pstitutaz p sonam: genite ademit essentie Ut vnica ac singularis dei suba p vnionez nominis intelligat. cuz vtriusq essentie noim. i. vnus deus: obindiscrete in vtroq nature idissimilem subā predicetur.

Dl. XXXII.

Hic oritur questio ex predictis deducta. dictũ est enim supra atq; sanctorum autoritatib⁹ ostensum q spũssanctus est cõmunio patris et filij et amor quo pater et filius se invicem diligunt. Ideo queritur vtruz pater vel filius per spũmsanctũ diligat qõ vtiq; videtur oportere dici secundũ autoritates superpositas / quibus ostenditur spũmsanctum esse quo genitus a gignente diligat. genitoremq; suuz diligat. Sed ecõtra si pater vel filius dicatur diligere per spũmsanctum / videt esse per spũmsanctum. qz non est aliud deo esse et aliud diligere sz idem. quia vt ait augustinus in. xv. libro de trinitate Quidquid scõm qualitates in illa simplici natura dici videtur scõm essentiam est intelligendum. vt bonus. magnus. immortalis. sapiens. diligens. et huiusmodi. Ideoq; si pater vel filij⁹ diligit per spũmsanctum. per ipsum spiritum esse videtur. neq; tantum essentia sua diligit. sed etiam dono.

Hec questio insolubilis est humanũ superans sensum in qua autoritates sibi occurrunt.

Huic questioni cum altitudinem nimie ꝓfunditatis cõtineat id solum respõdemus / quod augustinus significare videtur. s. q pater et filius se diligant ⁊ vnitatem seruent non solum essentia sua. sed suo dono ꝓprio quod licet supra positum sit iterare tamen non piget. quia sic expedit. Ait augustinus in sexto libro de trinitate ita. Manifestum est q non aliqs duorum est quo vterq; coniungit / quo genitus a gignente diligatur. genitoremq; suum diligat. sintq; non participatione / sed essentia sua. neq; dono superioris alicuius sed suo proprio seruantes vnitatem pacis.

Aug.

Aug.

Aperte dicit q pater et filius essentia et dono suo diligunt se et pacem seruant.

Ecce hic dicit. q essentia sua et dono suo seruant vnitatem. Idem in. xv. li. de trinitate ait. In illa trinitate q̃s audeat dicere pẽz nec se nec filiũ nec spũmsanctum diligere / nisi per spiritũsanctum. Hic aperte ondit patrem non tm̃ per spũmsãctum diligere. Non aũt simpliciter dicit patrẽ non diligere per spũmsanctum

Utrum pater sit sapiens sapiẽtia quam genuit. sicut diligit amore qui ab ipso procedit.

Preterea diligẽter inuestigari oportet vtrum pater sapiens sit sapientia quam genuit que tãtum filius est / quod videtur a simili posse probari. Si enim pater diligit amore q̃ ab ipso procedit. cur non et sapientia vel intelligentia quã ipse genuit sapit vel intelligit. Hanc questionẽ vrgere videtur vt ait augustinus in sexto libro de trinitate quod scripsit apostol⁹ dicens xp̃i dei virtutem et dei sapientiam. Ubi queritur. vtrũ ita sit pat̃ sapientie et virtutis sue / vt hac sapiẽtia sapiens sit quam genuit. et hac virtute potens quaz genuit. sed absit vt ita sit quia si hoc est ibi esse quod sapere. non per illam sapientiam quaz genuit sapiens dicitur pater. alioquin nõ ipsa ab illo. sed ille ab ipsa est.

Hic determinat dicens patrez non esse sapientem sapientia quam genuit.

Si enim sapientia quam genuit causa est illi vt sapiens sit. etiam vt sit ipsa illi causa est qõ fieri non potest. nisi gignendo eum aut faciendo. sed nec genitricem nec conditricez patris vllo modo quisq; dixerit sapientiam. Quid em̃ ẽ insani? ? Ergo

Aug. in libro lxxxiiij. questionum.

Cũ sapiẽs deus dicit ⁊ sapiẽtia sapiẽs dicit sine qua eum vel fuisse

aliqñ. vel esse posse nephas est credē Nō pticipatōe sapientie sapiēs dicit Dic aia que et esse et nō esse sapiēs pōt. sz qd eaz ipe genuerit. qua sapiēs dī sapiaz. Aiad uerte lectō patrē dici sapiētem genita sapiētia. quod alij obuiat testimonijs Ue rū hoc Aug. corrigit in li. retractationū Inqens. Dixi in li. lxxxiiij. qonum q de pie eaz genuit qua sapiens dicit. sapientiā. Sed melius istam questionē ī libro postea de tri. tractam.

pater ipsa sapientia est qua sapiens est Filius vero dicitur sapientia patris. z virtus patris. non quia pater per eum sit. sapiens vel potens. sed quia filius sapientia et virtus est de patre sapientia et virtute. Ex his ergo patet q pater non est sapiens sapientia genita/sz seipso sapientia ingenita.

Utrū filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.

Post hec queri

solet a quibusdā vtrum filius sit sapiēs sapientia genita vel ingenita. Si enim non est sapiens sapientia genita. nec se ipso sapiēs est Si vero sapiētia genita sapiens est. non videt sapiens esse sapientia ingenita. et ita nō videt esse sapiens a pie. cum a patre habeat omnia.

Responsio.

Ad quod dicim

quia vna est sapientia patris et filij et spūsancti sicut vna essentia. quia sapiētia in illius nature simplicitate / est essentia. z tamen filius tantum est sapiētia genita / z pater tm est sapia ingenita. z sapia genita est de sapientia ingenita vel a sapientia ingenita. Et cum idē sit ibi esse qd sapientez esse. relinq̄tur vt sapia genita sit sapiēs ꝗ sapiētia ingenita. Non ergo filius dicit sepientia dei. tanquā ipse solus intelligēs sit vel sapiēs sibi z patri et spūsancto q̄a vt ait aug. in. xv. li. de trini. Si solus ibi filius intelligit z sibi et patri et s. s. ad illam reditur absurditatē vt pater nō sit sapiens de seipo / sz de filio Nec sapientia sapientiā genuerit / sed ea sapientia pater dicat sapiens esse quam genuit. Ubi enim non est intelligentia nec sapientia pōt esse. Ideoq̄ si pater non intelligit ipse sibi / sed filius intelligit patri. pfecto filius patrem sapientē facit. et si hoc est deo esse quod sapere

Aug.

et ea illi est essentia que sapientia. non filius a patre quod verum est / sed a filio potius pater habet essentiam quod absurdissimum atq̄ falsissimuz est. Est ergo deus pater sapiens ea que ipe est sua sapientia. z filius sapientia pīis est sapiens de sapientia que est pater / de quo est genitus filius. Ita et pater est intelligens ea que ipse est sua intelligentia. Non em esset sapiens qui non essz intelligens filius autē intelligentia patris. de intelligentia genitus est / que ē pater. de qua z intelligens est. Proin de pater est sapientia. et filius sapiētia et vterq̄ vna est sapia. z tamen solus pater est ingenita. sapia et filius solus genita sapientia. nec tū alia sapientia pater. alia sapientia filius. sed vna eademq̄. sicut pater est deus ingenitus. et filius est deus genitus. neq̄ deus genitus est deus ingenitus. nō ideo tamē alius deus ē pater / alius filius. sz vn' deus vterq̄ / non aūt vnus. alius ē em genitus alius ingenitus. sed non alius deus. ymmo vterq̄ vnū siue vnus de? Ita non est sapia genita. sapiētia ingenita. sz alia est sapia genita. alia ingenita. non est tū alia sapiētia sed vna ea demq̄ sapientia.

Pater est sapiens ea sapientia qua ipe est et de ea filius est genitus et sapiens illa ingenita hec genita vna tū sapientia.

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum.

Ex predictis cō

stat q filius nō est sapiens a se. neq̄ de se. sed de patre et a patre. Queri autē solet vtrum filius sit sapiens seipso vel per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam. et ideo distinguendum fore. ita vt cum dicis filium esse sapientem seipso vel per seipsum si sui natura / et essentia sapientem intelligas / verus sit intellectus. Si vero a seipso vel de seipso sapientem esse intelligas / falsitati subiectam habes intelligentiam.

Solutio secz quosdam.

Aliorum determinatio.

Alij vero simpli
citer ⁊ absq; determinatione cōcedunt
huiusmodi locutiones. filius est sapiēs
p se. sed nō a se vel de se. et filius ē de
us per se. et est per se. sed non a se vel
de se. Hoc confirmantes vbis hilarij q̄
filius non a se. sed per se agere in libro
nono de trinitate ait. Nature inq̄t cui
contradicis heretice hec vnitas est. vt
ita per se agat filius / ne a se agat. ⁊ ita
nō a se agat vt p se agat. Intellige fili
um agentem. ⁊ per eum patrem agen/
tē. Non a se agit / cū pater in eo manē
monstratur. Per se agit cum secōm na
tiuitatem filij agit ipse que placita sūt
Infirmus sit nō a se agendo nisi a deo
ipse agit. non sit vero in vnitate nature
si que agit. et in quibus placet nō p se
agit Sicut ergo inquiunt. filius per se
agit / sz nō a se. Ita et filius debet dici
sapiens p se sz non a se. sic et ipe per se
deus est vl' esse dicendus est vt aiunt se
non a se vel de se.

Hylarius.

An vna tantū sit sapiētia pris

Quo nituntur quidā pbare qd vna tm ē sapia patris.

Post hec a qui
busdam queri solet vtrum vna tantuz
sit sapientia patris. qd non esse nitūtur
pbare hoc modo. Filius inquiūt est sa
pientia patris genita / qua pater sapi/
ens non est. Est igitur aliqua sapientia
patris qua sapiens non est. est autem ⁊
sapientia patris ingenita / ⁊ ea pater sa
piens est. Est ergo quedam sapiētia pa
tris qua sapiens est. et ipse non est illa
sapientia pris qua pater sapiens non ē
Non est ergo vna tantum sapientia pa
tris. Item sapientia ingenita est sapiē/
tia patris. et sapientia genita est sapi/
entia patris. Non est autem sapientia
ingenita sapiētia genita. Non est igit
vna tantum patris sapientia. hec ⁊ his
similia tanquam sophistica et a verita/
te longinqua cunctisq; in theologia et
a veritate peritis patentia abūcimus.
rīso indigna aduertentes. Id tamen
adūcientes quia vna est tantum sapien
tia patris. sed non vno mō dicitur Nā
sapiētia patris dicitur illa quam genu
it. ⁊ sapia patris dicitur ea qua sapiēs
est. Diuersa ē ergo ratio dicti Illa em
dicitur patris / quia eā genuit et ea di
citur patris. quia ea sapit. vna ē tamē
sapientia patris. quia sapientia genita
est eadē sapientia / ⁊ ea qua sapiens est
siue ea qua sapiens est intelligatur per
sona patris / siue essentia patris. qz p/
sona patris que intelligitur cum dicit
sapientia ingenita et persona filij quel
significatur cum dicitur sapientia geni
ta vna eademq; sapientia est que essen/
tia diuina intelligitur communis trib
personis.

Rō nisio indigna sit hec et his similia.

Utrum in trinitate est dilectio que ē trinitas. ⁊ tamē spiritus sanctus est dilectio que non est trinitas. nec ideo due sunt di/ lectiones. ita ⁊ de sapientia.

Et sicut in trini
tate dilectio est / que est pater / filius / ⁊
spūssanctus. que est ipsa essentia deita/
tis. et tamen spūssanctus dilectio est. q̄
non est pater vel filius. nec ideo due di
lectiones sunt in trinitate. qz dilectio
que ppe spūssanctus est. ē dilectio que
trinitas est. non tm ipsa trinitas est. sic
spūssanctus est essentia que trinitas est
non tm ipse trinitas est In trinitate ita
sapientia est que est pater et filius ⁊ spi
ritussanctus. que est essentia diuina. et
tamē filius est sapientia q̄ non est pater
vel spūssanctus. Nec ideo due sapiētie
ibi sunt. qz sapientia que ppie est fili
est sapientia que est trinitas. ipsa tamē
nō est trinitas sicut filius est essentia q̄
est trinitas. ipse tamē est trinitas.

Qua rōne pater non dicitur sapiēs ea sapientia quā genuit. eadē videtur debere dici. q̄ nō sit diligens pater. vel filij dilectione qua ab vtroq; pcedit.

Preterea diligẽ ter notandum est q̃ ea ratione qua pa/ ter non dicitur sapiens esse sapientia quã genuit. videt fore dicendũ/ q̃ pat nõ diligat filiũ/ vel filius patrem ea di lectõne que ab vtroq̃ procedit scz que ppzie spiritussanctus est. Sicut em̃ idẽ est deo sapere quod esse. ita est ei idem diligere quod est esse. Ideoq̃ sicut ne/ gatur pater esse sapiens. sapientia quã genuit qui si ea diceretur sapiens/ non ipsa ab eo. sed ipse ab ea intelligeret esse. ita videtur non debere concedi q̃ pater vel filius diligat dilectione que tm̃ spiritussanctus est. quia si ea. dili/ git pater vel filius. non spiritussanctus videtur esse a patre ⁊ filio. sed pater ⁊ filius a spiritusancto. quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est atq̃ autozitate augustini sancitum/ q̃ in trinitate tria sunt vnus diligens eum qui de illo est. et vnus diligens eũ de quo est. et ipsa dilectio. et nõ est ali/ quis duorum quo genitus a gignente diligitur/ et genitorem suum diligit. Quibus verbis aperte significatur pa trem filium. et filium patrem diligere. ea scz dilectione que non est aliquis eo rum/ sed tantum spiritussanctus. Cum idẽ ergo sit ibi diligere quod esse/ quo modo dicitur pater vel filius nõ esse ea dilectione qua alter alterũ diligit. Cũ ideo pater negeꝫ sapere sapientia quã genuit. ne ea esse intelligatur.

Quod ⁊ hec questio inexplica bilis est que excellit infirmita tem hominis.

Difficilem michi fateor hanc questionem precipue cũ ex predictis oritur que similem videretur habere rationem. quod mee intelligen/ tie attendens infirmitas/ turbatur. cu piens magis ex dictis sanctorum refer re/ q̃ afferre. Optimis enim lector ẽ in quit hilarius in primo libro de trinita/ te qui dictorum intelligentiam expec/ tet ex dictis potius q̃ imponat. et re/ tulerit magis q̃ attulerit. neq̃ cogat id videri dictis contineri quod ante lectio nem presumpserit intelligendum. Cuz ergo de rebus dei sermo est concedam' deo sui cognitionẽ. dictisq̃ eius pia ve neratione famulemur Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dicto/ rum si forte dictorum aliquaz valeat re perire causam qua nota ipsa premissa questio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc questionem non absol uens. sed errorem excludens profiteor non ita esse dictum/ patrem diligere fi/ lium. vel filium patrem ea dilectione q̃ ab vtroq̃ pcedit/ qui nõ est aliquis eo rum. sed tantum spiritussanctus. tanq̃ ea dilectione pater sit vel filius Sed sic ea pater diligit filium et filius patrem vt etiam pater per se ea que ipse est di/ lectione diligat. sic et filius. non autez sic vt pater per se non diligat et filius/ sed per eam tantum. Quis hec in il/ la trinitate inquit augustinus opina/ ri vel affirmare presumat. Eam tamen questionem lectoruz diligentie plenius diiudicandam atq̃ absoluendam relin/ quimus ad hoc minus sufficientes.

Hylarius.

Aug.

Utrum pprietates personaꝝ sint ipse persone. ⁊ deus. i. di uina essentia.

DI. XXXIII.

Post supra dicta interius ꝓsiderari atq̃ subtiliter inquiri o/ portet verum pprieta/ tes personarum quibus ipse persone de terminantur sint ipse persone. ⁊ sint de us. i. diuina essentia. an ita sint in per sonis vt nõ sint persone. ac per hoc nec diuina essentia Qõ em̃ in personis sint pprietates/ nemo inficiari audet. cum aperte clamet autozitas q̃ in personis est pprietas. et in essentia vnitas. Su perius quoq̃ multis sanctorum testimo nijs astruximus personas per pprieta

tes distingui atq; determinari. ipsasq; pprietates tres. s. proprijs expressim vocabulis.

Quod pprietates sint psone.

Cum ergo pprietates ipse ab eterno fuerint quibus ipse persone determinantur et differunt quomodo essent si in eis non essent. Et quomõ in eis essent et ipse persone non essent quin ibi esset multiplicitas? Quo circo sicut proprietates esse inpersonis ita et eas personas esse ꝓfitemur. sicut supra autoritate hieronimi vt non pigeat reuocare ad mentem protestati sumus in expositione fidei ita dicentis.

Hieronimus breuiter tangit que supra posita sunt vt aliud addat.

Babellij here sim ꝺclinãtes tres personas expressas sub pprietate distinguimus. Non enim nomina tantũmodo sed etiam nominum pprietates. i. personas. vel vt greci expriimunt ypostases / hoc est subsistẽtias cõfitemur. Ecce aperte dicit personas pprietatibus distingui. et ipsas proprietates esse personas cuius hic verba perstringimus qz supra latius posuimus.

Quod proprietates sint diuina essentia.

Cunqz de simplicitate deitatis supra disseruimus autoritatibus sanctorum. scz augustini. hilarij. ysidori. necnon et boetij euidenter monstrauimus deũ hoc esse omnino qꝺ in se habet. excepto q pater habet filium nec est filius. et filius habet patrez nec est pater. et sic esse in natura trium vt qui habet hoc sit quod habet. et totum qꝺ ibi est vnum esse / vnam vitam esse quod modo non iteramus / ne fastidium lectori ingeramus.

Ex predictis concludit pprietates esse personas et vnam essentiam.

Ꝺi ergo pprietates ibi sunt singula earum id in quo est et vnum eademq; vita singule sunt. Fateamur ergo et pprietates esse in tribꝰ personis. et ipsas esse personas atq; diuinam essentiam.

Autoritate astruit q proprietas sit natura.

Quod enim proprietas etiam diuina natura sit ostẽdit hilarius dicens natiuitatem filij esse naturam vnde in septimo libro de trinitate ait. Utriusq; natura nõ differt. vnũ sunt pater et filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas vt cõplectatur in se et nomen et naturam et potestatem q̃ natiuitas non potest non esse ea natura vnde nascatur filius. Idem in sexto. Natiuitas proprietas est / veritas est. Idem in septimo dicit q nature natiuitas sit intelligenda esse in natura dei Supra eñ dixit quia pprium patris est q semper pater est. et pprium filij ẽ q semper filius est. significans / q proprietas patris est pater. et pprietas filij est filius. Hijs alijsq; pluribus autoritatibus aperte significari videtur. q pprietas filij filius sit. sic et deus. Ita et proprietas patris et proprietas spiritussancti.

Hilarius.

Quidaz negant scilicet pprietates esse personas ⁊ diuinam naturam. et quare.

Hoc autẽ aliqui negant dicentes quidem pprietates in

Hero.

personis esse. sed non esse personas ip/sas. quia ita dicunt esse in personis vl' in essentia diuina. vt non sit interius si cut ea sunt que fm substantiam dicunt de deo vt bonitas iusticia / sed extrin/secus affixa sunt atq; ita esse rationib' probare contendunt.

Obiectio eorum prima qua volunt probare proprietates nõ esse personas.

Si enim inqui unt pprietates sunt persone / non eis p sone determinãtur. Contra qd dicim' quia etiam seipsis persone differunt sic supra hieronimus loquens de patre et filio et spiritusancto dicit. Substan/tia vnum sunt sed personis ac nominib' distinguunt. Sed iterum addunt. Si pprietates ipse diuina essentia sũt. cũ essentia non differant tres persone. nec pprietatibus differunt. Quomodo eni differt pater a filio / eo q diuina essen/tia est / cum in essentia vnum sunt.

Secda obiectõ

Responsio ad premissa autoritate nitens.

Horũ doctrinis nouis et humanis cõmentis verbo hila rij respondeo. Immensum est qd exigi tur et in comprehensibile / extra significãtiam est sermonis. extra sensus intẽtionem / non enunciatur. non attingit non tenetur. verborum significantiam rei ipsius natura psumit. Sensus con/templationem inperspicabile lumẽ ob/cecat intelligentie capacitatez quod si ne nullo cõtinetur / excedit. Vbi ergo in sensu labes ẽ. in intelligentia stu por est. In sermone vero non iam infir mitatem. sed silentium confiteor. pe/riculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra prescrip/tum celeste pferre. vt vltra pfinitionez dei sermo de deo sit. forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est / sed modus cõstituendus audaciter qd quid vltra queritur non intelligitur.

Quõ improbi heretici isistãt alia addentes.

Ceterum hereti corum improbitas instinctu dyabolice fraudulentie excitata nonduz quiescit sed in tanta rerum questione addit. Si paternitas et filiatio in deo siue in diui na essentia sunt eadez ergo res sibi pat est et filius. Nam in quo paternitas ẽ / pater est. et in quo filiatio est filius est Si ergo vna eademq; res habet i se pa ternitatem et filiationem ipsa generat et generatur. qd dicentes in sabellianã heresim pertrahuntur. extendentes pa trem in filium / cum ipsum sibi filium p ponant et patrem. Si vero negauerint in vna dei essentia paternitatem esse et filiationem. quomodo ergo dicunt esse deum / Vis atq; alijs argumentorum a culeis vtunt in sue opinionis assertõez vt veritatis formam dissecent.

Obiectõ k cia

Responsio contra hanc eorum opinionem / vbi traditur q p prietates ñ penit' ita esse i dei essentia sicut in ypostasib' or.

Quorũ audacie resistentes atq; ignorantie puidentes audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas et filiatio non ita esse om/nino in diuina substantia dicũtur sicut in ipsis ypostasibus quibus ita sunt / q eas determinant vt ait iohannes damascenus. Caracteristica idiomota sunt. i. determinatiue pprietates yposta/seos et non nature / etenim ypostasim determinant et non naturam. Ideoq; licet paternitas et filiatio sint in diuia essentia cum eam non determinent. nõ ideo potest dici q diuina essentia et ge neret et generetur. Vel q eadem res

sit sibi pater et filius Ita enim proprietas determinat personam / vt hac proprietate ypostasis sit generans et illa alia ypostasis alia sit genita. et ita nõ idẽ generat ⁊ generat / sed alter alterum.

Queritur quomodo proprietates possunt esse in natura nec eam determinent.

Sed forte q̃res cum hee ꝓprietates non possunt esse in personis quin eas determinent quomõ in diuina essentia esse possint ita vt non eam determinent? Respondeo tibi et hic cum hilario. Ego nescio non requiro et consolabor me tamen archangeli nesciunt angeli non audierunt. secula non tenent. ꝓpheta non sensit. apostolus non interrogauit. filius ipse nõ edidit. Cesset ergo dolor querelarum. Nõ putet homo sua intelligentia / generationis sacramentũ posse consequi. Absolute tamen intelligendus est pater et filius et spũssanctus. Stat in hoc intelligentia fine verborum est filius a patre qui est vnigenitus ab ingenito. ꝓgenies a parente. viuus a viuo. non natura deitatis alia et alia. quia ambo vnum. hoc credendo incipe / percurre / ꝑsiste. et si non puenturum sciam. tamen gratulabor ꝓfecturum. Qui enim pie infinita ꝓsequitur. et si non contingat aliquando tamen ꝓficiet prodeundo. Ne te inseras in illud secretum et archanum inopinabilis natiuitatis. ne te immergas summam intelligentie cõprehẽdere presumens. sed intellige incõprehensibilia esse. Nis alyscꝫ multis euidenter ostenditur nobis nullatenus licere maiestatem perscrutari / uis ponere potestati modum circumscribere infinito.

Hylarius.

Autoritatibus quibus opinionem suam scꝫ ꝙ proprietas patris vel filij non sit deus muniant.

Verũtamen nõdum desistunt impatientie spiritu agitati. sed opinionem suam etiam sanctorum autoritatibus munire conantur / q̃bus ostendere volunt ꝓprietatem qua pater est pater. et ꝓprietatem qua filij est filius. non esse deum. ad hoc inducentes verba augustini. super illum locum psalmi. et non est substantia ita dicentis. Deus enim quedam substantia est. Unde etiaꝫ in fide catholica sic edificamur vt dicamus patrem et filium ⁊ spiritumsanctum vnius esse substantie. Quid est vnius substantie? Quidquid est pater qd̃ deus est hoc est filius hoc est spiritussanctus. Cum autem pater est / non illud est quod est. pater em̃ nõ ad se ꝑ ad filium dicitur. ad se autẽ deꝰ dicitur. Eo igitur ꝙ vel quo deus est / substantia est. et quia eiusdem substantie est filius ꝓculdubio et filius est deꝰ. Ad vero ꝙ pater est. quia non substantie est / sed refertur ad filium. nõ sic dicimus filiũ patrem esse. sicut dicimus filium deum esse.

Qualiter retorquẽt verba augustini ad suam prauitatem.

Ex his vbis significari dicunt ꝙ ꝓprietas patris vl̃ ꝓprietas filij non sit deus vel essentia diuina. Cum em̃ dicit eo ꝙ deus est / substãtia est. sed ꝙ pater est substantie nõ est aperte inquiunt ostendit / idem esse substantiam quo deus est. Id vero quo pater est non esse substantiam. Itez cũ ait pater non illud est quod est ostendit eum non esse patrem / eo quod substantia est. Non enim simpliciter dixit. pater non est illud quod est / sed ait. Cum pater est / non illud est quod est significans quo pater est / non esse illud quo ẽ id est essentiam. Nec illi ita exponentes sua commenta simplicibus et incautis vera videri faciunt.

Quod aliter intelligenda sunt illa q̃z dicunt.

Nos autē aliter

fore ista intelligenda dicimus. dicens em̃ eo q̃ deus est / substantia est. sed q̃ pater est / substantie non est. hoc intelligi voluit quia essentia deus est. et deitate substantia est. eo em̃ substātia est. quo deus est / et ecōuerso. cuius ea est deitas / que est substantia. et substātia que deitas. sed quod pater est non est substantie. i. non quo pater est / eo substantia est. q̃z proprietate generatōnis pater est qua substantia non est. ipsam tamen ꝓprietatem substantiā esse non negauit. Ita etiam illud intelligēdum est q̃ ait cum est pater non illud ē quod est. i. non illo pater est quod vel quo ipse est. i. essentia / sed notione.

Aliis etiam verbis augustini vtuntur vt asserāt quod dicūt scz proprietates personarum non esse dei subam.

Item illis ver

bis augustini vehementer insistunt superius positis. scz q̃ verbum scōm q̃ sapientia est et essentia. hoc est quod pater ꝓm q̃ verbum non hoc est quod pater. Di inquiunt verbum non ē hoc qd̃ pater scd̃z hoc q̃ est verbum. Id ergo quo verbum est non est illud quod pater est. Proprietas ergo qu verbum est non est id quod pater est. Non ē igitur diuina essentia. Id quod dicimus quia licet ꝓm q̃ verbum non sit hoc qd̃ pater ē. ea tamē ꝓprietas qua verbuz est / est id quod pater. i. diuina essentia sed non est ypostasis patris.

Rñsio.

Opinio quorundam non idez esse personam et essentiam vel naturam dicentium et eandez essentiam non posse esse pr̃em z filium z spiritum sanctum.

Redictis

adiiciendum est q̃ quidam peruersi sensus homines in tantam ꝓsilierunt insaniam vt dicerent non idem esse naturam dei et personam siue ypostasim dicentes eandem essentiam non posse esse patrem et filium sine personarum confusione. Si em̃ inquiunt ea essentia que pater est filius est / idem si bi pater est z filius. Si hanc rem dicis esse patrem. aliam quere quam dicas esse filium. Si vero aliam non quesieris sed eandem dixeris idem genuit et genitus est. Propter hec et huiusmodi inter naturam et personam diuidūt ita vt non recipiant vnam deitatis naturam et simplicem esse tres personas. Idq̃z testimonio hilarij defendere nitūtur qui in septimo libro de trinitate q̃rens vtrum apostolus spiritum dei nominans. et spiritum cristi idem significauerit vtroq̃z verbo inquit ita. Gentium predicator volens nature vnitatem in patre / et filio docere ait. Spiritus dei in vobis est. Si quis autem spūm cristi non habet. hic non est eius Si autem spiritus eius qui suscitauit hiesuz zc̄. Spirituales omnes sumus si in nobis est dei spiritus. sz z hic spiritus dei est et spūs cristi. et cum cristi spiritus ī nobis est / eius spiritus in nobis est qui suscitauit xp̄m. et cum eius qui suscitauit xp̄m in nobis est spiritus. et spirit̄ in nobis est christi. Nec tamen non dei est spiritus qui in nobis est. discerne ergo O heretice spiritum xp̄i a spiritu di et excitati a mortuis spiritum cristi a spiritu dei cristum a mortuis excitātis cum qui habitat in nobis spiritus cristi spiritus dei sit. et spiritus cristi a mortuis excitati spiritus dei tantuz sit cristum a mortuis excitantis.

DI. XXX. IIII.

Autoritatem que ꝓ eis facere videt ponit.

Questio hilarij vtrum in spiritu dei natura vel res nature significata sit quod non est. i. natura quod res nature.

Et quero nunc ī spiritu dei. vtrum naturam an rem nature significatam existimes. Nō est eī idem natura quod res nature. sicut non idem est homo/et quod hominis ē. nec idem est ignis et quod ipsius ignis est. et secundum hoc non est idem deus et quod dei est.

Hic ostenditur quem sensum trahunt ex illis verbis.

Huius dicti occasione prefati heretici dogmatizarūt non idem esse personam ⁊ naturam dei asserentes naturam dei non esse tres personas. In his intelligentes premissis verbis hilarij per rem nature personaz et nomine nature diuinaz naturam. Et ideo dicunt hilarium interrogasse hereticum vtrum per spiritum dei putaret significatam esse naturam an rem nature vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam et rem nature id est personam.

Hic docetur quomodo eis obuiat ipsius scripture circumstantia et hic docetur qualiter predicta intelligi debeant. et q̄ spiritussanctus est res vnius nature patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti est ipsa natura.

Hoc quidam dicunt nō intelligētes pia diligētia scripture circumstantiam qua considerata pcipi potest quomodo premissa dixerit hilarius. Subsequenter eī in eadem serie ostendit in spiritu dei aliquando significari pīem vt cum dī spiritus domini super me. aliquando significari filium vt cum dicit. In spiritu dei eiecio demonia nature sue potestate se demones eicere demonstrans aliqñ spiritumsanctum vt ibi. Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse. cum apostoli spiritusancto misso. omnibus linguis locuti sunt. deinde quare hanc distinctionez fecerit. et q̄ in superioribus per verba apostoli idem spiritussanctus significatus sit. et q̄ ipse sit res vnius nature patris ⁊ filij aperte ostendit inquiens ita Hec idcirco sunt demonstrata. vt quacūq̄ parte heretica falsitas se cōtulisset/finibus veritatis concluderet Habitat eī in nobis cristus quo habitante habitat deus. et cum habitat ī nobis spiritus cristi/non aliud habitat q̄z spiritus dei. quod si p spiritumsanctuz cristus in nobis itelligitur esse. hunc tamen ita spiritum dei vt spiritum cristi esse noscendum est. et cum per naturaz dei natura ipsa habitat in nobis/indiferens natura filij creditur esse a patre cuz spiritussanct' qui est spiritus cristi et spiritus dei res nature demōstretur vnius. Quero nunc ergo quomodo nō ex natura vnum sunt/a patre procedit spiritus veritatis a filio mittitur et a filio accipit/sed omnia que habet pater filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit dei spiritus est. et idem spiritus cristi est. Res nature filij est/sed et eadem res ⁊ nature patris est/et dei excitantis cristum a mortuis spiritus est. et idem spiritus cristi est a mortuis excitati In aliquo differt cristi et dei natura. ne eadē sit si prestari potest vt spiritus qui dei est non sit ⁊ cristi. Est ergo in nobis spiritus dei/et est in nobis spiritus cristi et cum spiritus cristi inest/inest spirit' dei. Ita cum quod dei est et cristi est. et quod cristi est dei est. nō potest quid aliud diuersum cristus esse q̄z deus est. deus ergo cristus est vnus cum deo spiritus. Ego illum ego ⁊ pater vnum sum' In quo docet veritas vnitatem esse nature/non solitudinem vnionis. Ecce si hec verba diligenter attendas inuenis spiritumsanctum rem nature dici pīis et filij. et eundem dici. esse naturā dei vbi dicitur per naturam dei natura ipa habitat in nobis/si per spiritumsanctū

Verba hilarij ponit quibus pmissorū intelligētia aperitur.

cristus est in nobis.

Discutit predicta verba/ et nō ita esse distinguendum in trinitate sicut in creaturis.

Itaqz ī trinita te non ita distinguendum est inter naturam et rem nature/ sicut in rebus creatis. quia vt ait hilarius comparatō terrenorum ad deuz nulla est. et si qua cōparationum exempla interdum afferūtur nemo ea estimet absolute in se ratōnis perfectionem continere. Non enim humano sensu de deo loquendū est.

Hylarius.

Quod propter res creatas illud dixerit non idem est natura et res nature.

Ad naturam ergo rerum creaturarum respiciens inqt Non idem est natura quod res nature subūciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem. addit et scōm hoc non idem est deus ⁊ qd dei est. ac si diceret. Si ad instar creaturarum de creatore sentis cogeris fateri. quia non idē est deus et quod dei est quod dicere impium est/ cum spūs dei deus sit. et dei filius sit deus.

Qd non aliud est deus et que sua sunt/ ita vt insunt. alia em̄ sunt que in sunt alia que non insunt.

Non ergo secundum corporales modos vt in eadē subdit serie accipiēda sunt hec que de ꝯo dicuntur. vbi euacuās opinionem eorū qui ita putant aliud deum esse/ et aliꝯ quod dei est. aliudqz naturam ꝯi. ⁊ rē nature vt est in creaturis aperte docet non aliud esse deum/ ⁊ que sua sunt ita vt insint illi sic dicens. Nomo aut aliq̄d ei simile cum alicubi erit alibi nō erit. quia id quod est illic ꝓtinetur. vbi fuerit in forma/ vt non vbiqz sit/ qui insistens alicubi sit. deus autem immense virtutis viuens potestas que nusquam non assit nec desit vsquā. se omnez per sua edocet. et sua nō aliud q̄z se esse significat vt vbi sua insint ipse esse ꝑ sua ī telligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit. Non etiam vbiqz esse credatur. cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt q̄z quod ē ipse que sua sunt. Et hec ꝓpter nature intelligentiam dicta sunt. Nis verbis aperte significatur. si tam̄ intelligis heretice. quia diuina natura non aliud ē ab his que sua sunt. ita vt insint/ et per illa in omnibus est suis q̄ non insunt. Sua em̄ sunt etiam que nō insunt. i. omnes creature. ⁊ sua sunt q̄ insunt. vt tres persone que sunt eiusdē nature et eadem natura. sicut supra augustini testimonio firmauimus dicētis tres psonas esse eiusdem essentie vel eādem essentiam/ sed non ex eadem essētia/ ne aliud intelligatur essentia/ aliꝯ persona. Non tamē diffitemur aliquā distinctionem habendam fore scōm intelligentie rationem cum dicitur ypostasis. et cum dicitur essentia. quia ibi significatur qd̄ est commune trib⁹. hic vero non. Est tñ ypostasis essentia et econuerso. Fateamur ergo vnum atqz idem esse tres personas scōm essentiaz differentes aūt ꝓprietatib⁹. Vñ aug⁹. super locum pretaxatum psalmi ait. Queris quid sit pater. respōdetur de⁹ Queris quid sit filius. respondet de⁹. Queris quid sit pater et filius. respondetur deus. de singulis interrogat⁹ deum responde. de vtroqz interrogatus non deos/ sed deum responde. Nō sic in hominibus. Tante em̄ ibi est substātie vnitas vt equalitatē admittat/ pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit cum dicis filium esse qd̄ pater est ꝓfecto filius pater est. Respō de scōm substantiam tibi dixi/ hoc esse

Qd̄ aliqua ē in rōne intelligentie distinctio. cuz dicit ypostasis. et cū dicit essentia.

Aug⁹. super psalmū.

filium quod pater est / non secundum id quod ad aliud dicitur. ad se enim dicitur deus ad patrem filius dicitur. Rursumque pater ad se dicitur deus. ad filium dicitur pater. Nō pater ad filium dicitur non est filius. q dicitur filius ad patrem non est pater. Nō dicitur pater ad se. filius ad se. hoc est pater et filius. i. deus

Utrum ita possit dici deus trium personarum vel tres persone vnius dei. vt dicitur vna essentia trium personarum. ⁊ tres persone vnius essentie.

Hic consideran

dum est cum deus sit diuina essentia. et ita dicatur vnus deus esse tres persone sicut vna essentia dicitur tres persone vtrum ita valeat sane dici vnus deus trium personarum. vel tres persone vnius dei. sicut dicitur vna essentia trium personarum / et tres persone vnius essentie. In his locutionibus scripture vsus nobis emulandus videtur. vbi frequenter reperitur ita dictum. vna est essentia trium. et tres sunt persone vnius essentie nusquam autem occurrit legisse vnum deum trium personarum vel tres personas vnius dei. Nō ideo puto sanctos doctores vitasse. ne ita forte acciperetur in diuinis personis vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. dicitur enim deus abraham iacob ⁊ isaac et deus omnis creature. Quod vtique dicitur ꝓpter principium creationis vel gratie priuilegium / et creature subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in trinitate nichil sit creatum vel seruiens vel subiectum non admisit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso non dicitur de dei essentia / q ipsa sit essentia abraham isaac et iacob vel alicuius creature / ne creatoris vel creature naturam confundere iudicamur.

Usum scripture in his sequendum tradit.

Quare nō consueuerit scriptura dicere vnum deum trium personarum et econuerso. cum dicat vnam essentiam trium personarum.

Nō licet potentia. sapientia. bonitas. de deo scōm substantiam dicantur in scriptura. tamen solent hec nomina distincte ad ꝓsonas interdum referri.

Ex predictis cō

stat q sicut essentia. ita potentia sapiētia bonitas de deo dicunt fm substantiam. Que autem scōm substantiam de deo dicunt tribus personis pariter cōueniunt. Una est ergo potentia sapientia bonitas patris et filij ⁊ spūssancti. et hij tres eadem potentia. eadem sapientia. eadem bonitas. Unde aperitur in trinitate summa est pfectio. Si enim ibi deesse potentia vel sapientia vel bonitas / non esset summum bonum. sed qz ibi est perfecta potentia. infinita sapiētia. incōprehensibilis bonitas / recte dī et creditur summum bonum cunqz vnū et idem penitus sit in deo potentia / sapientia bonitas. in sacra tamen scriptura frequenter solent hec nomina distincte ad personas referri / vt patri potentia. filio sapientia. spirituisancto bonitas attribuatur. quod quare fiat non est ociosum inquirere.

Quare id fiat scilicet quod patri potentia. filio sapientia attribuatur.

Idergo sacrielo

quij prudentia facere curauit / ne dei imenſitatem similitudine creature meti retur. Dixerat enim in scriptura sacra. quia deus pater est. ⁊ q deus filius est et audiuit hoc homo. qui hominem patrem viderat / deum patrem non viderat / et cogitare cepit / ita esse in creatore vt viderat esse in creaturis a quibus hec nomina translata sunt ad creatorem. In quibus pater est prior filio. filius est posterior patre / et ex antiquitate in patre defectus. ex posteritate in filio imperfectio sensus / solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem

potentē. ne videatur prior filio. ⁊ ido minus potens. Et filium sapientez. ne videatur posterior patre. ⁊ ideo minus sapiens.

¶ Quare spirituisancto bonitas tribuatur.

Dictus est etiaz

spiritussanctus deus. et dictus est habere spiritum deus. et videbat hoc quasi nomen inflationis et tumoris. Unde humana conscientia ad deum pro rigore et crudelitate accedere metuit. Ido scriptura temperauit sermonem suum spūm bonuz nominans/ ne crudelis putaretur qui mitis erat. non q̄ pater solus sit potens/ vel magis potens. et filius solus sapiens. vel magis sapiens. et spiritussanctus solus bonus vel magis bonus. Una est ergo potentia/ sapientia/ bonitas/ trium sicut vna essentia. Ideoq̄z sicut dicitur filius homousios. i. consubstancialis patri. ita et coomnipotens.

¶ De hoc nomine homousion vbi autoritate receptum est. et quid significet.

Hic nō est preter

mittendum quod augustin' in libro secundo ꝓtra maximinuz dicit de hoc nomine homousion quo latini tractatores frequenter vtuntur. Pater inquit et filius vnius sunt eiusdemq̄z substantie. Hoc est illud homousion quod in concilio niceno aduersus hereticos arrianos a catholicis patribus veritatis autoritate firmatum est. Quod postea in concilio ariminensi ꝓpter nouitatem verbi minus q̄ potuit intellectam quam tamen fides ātiqua pepereat multis paucorum fraude deceptis heretica impietas sub heretico imperatore constantio labefactare temptauit. Sed post nō lōgum tempus libertate fidei catholice prevalente postquaz vis verbi sicut debuit intellecta ē homousion illud catholice fidei sanitate longe lateq̄z defensū est et diffusum. Quid enī est homousiō nisi vnius eiusdemq̄z substantie. Quid est inquam homousion nisi ego ⁊ pater vnum sumus. Non ergo inter prophanas vocū nouitates hoc vitandum est.

¶ De nominibus que translatiue ⁊ per similitudinem de deo dicuntur.

Preterea dicen

dum est q̄ in assignatione distinctionis nominum inter alia que supra diligenē executi sumus. quedam diximus translatiue et per similitudinem de deo dici vt speculum/ splēdor. caracter. figura et huiusmodi de quibus pio lectori breuiter trado q̄d sentio. vt scz ratione similitudinis ꝓsiderata ex causis dicēdi dictorum intelligentiam assumat sz catholicam.

¶ Nichil dignum de excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit ad alia transiturus

De sacramento

vnitatis atq̄z trinitatis summe et ineffabilis multa iam diximus. Nichil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse ꝓfitemur/ sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam nec potuisse nos ad illam profitemur.

¶ De quibusdam que secunduz substantiam de deo dicuntur que specialem efflagitant tractatum scz de scientia ⁊ presciētia ⁊ preuidentia ⁊ dispositione predestinatione voluntate et potentia.

Dl. XXXV

Quinq; supra disseruimus ac plura dixerim⁹ de his cõmuniter que scĕz substantiã de deo dicunt. eorum tamen q̃dam specialĕ efflagitant tractatuz de q̃bus ammodo tractandũ est. scz de sciẽtia / prescientia / ꝓuidentia / dispositõe ꝓdestinatione / voluntate / ⁊ potentia. Sciendũ ergo ẽ q̃ sapientia vl' scientia dei cum sit vna et simplex. tamẽ ꝓpter varios status rerum et diuersos effect⁹ plura ac diuersa sortit' nomma. Dicit' enim non tm̃ scientia sed etiam prescientia vel prouidentia dispositio predestinatio et ꝓuidentia et est prescientia siue ꝓuidentia de futuris tm̃. sed de omnibus de bonis. scz et de malis. dispositio vero de faciendis. predestinatio de oibus saluãdis et de omnibus bonis q̃bus et hic liberant et in futuro coronabuntur. Predestinauit deus ab eterno homines ad bona eligendo. et predestinauit eis bona preparando. Q̃ homies predestinauit apostolus ostendit dicẽs Predestinauit quos presciuit fieri conformes imaginis filij sui. Et alibi. Elegit nos ante mundi ꝓstitutionez vt essemus sancti et immaculati. Q̃ autem bona eis preparuerit ꝓpheta isaias ostendit dicens. oculus non vidit deus abs te que preparasti diligentibus vel expectantib⁹ te. Ergo ab eterno predestinauit quosdã futuros bonos et beatos. i. elegit vt essent boni et beati. et bõa eis ꝓdestinauit. i. preparauit. Prouidentia aũt est gubernandorũ. que vtiq; eodem modo videtur accipi quo dispositio. Interdum tamen ꝓuidentia accipit' pro prescientia. Sapientia vero vel scientia q̃ de omnibus est. scz bonis et malis. et de pãtibus preteritis et futuris. et non tantũ de temporalib⁹ sed etiam de eternis. Non em̃ ita scit deus ista tpalia vt seipsũ nesciat sed ipse solus seipsum perfecte nouit. cuius scientie comparatione omnis creature scientia imperfecta est.

Qõ sapia dei cuz sit vna tm̃ ꝓpter varios status rerum plura sortit' vocabula.

De q̃bus sit p̃ scientia vel p̃ uidentia.

De q̃bus dispositio.

De q̃bus eprdestinatõ.

Qõ et hoies ꝓdestinantur ad bona. ⁊ bona hoibus.

De q̃bus prouidentia.

De sapientia vel scientia ⁊ de quibus.

Utrum scientia vel prescientia vel dispositio vel predestinatio potuerit esse i deo si nulla fuissent futura.

Hic considerari oportet vtrum scientia vel prescientia vel dispositio vel predestinatio potuerit esse in deo si nulla fuissent futura. Cũ enim prescientia sit futuroꝝ / et dispositio faciendoꝝ. et predestinatio saluandoꝝ si nulla essent futura. si nichil esset facturus deus. vel aliquos saluaturos. non videt' potuisse in deo esse prescientia vel dispositio / vel ꝓdestinatio. Potuit autem deus nulla p̃scire futura. potuit non creare aliquid vel nõ saluare aliquos. Potuit ergo in deo non esse prescientia vel dispositio vel predestinatio. Ad hoc autem ita a quibusdam opponitur. Si inquiũt potuit prescientia dei non esse in deo ab eterno ⁊ potuit non esse. Si vero potuit nõ esse cum prescientia dei sit eius scientia. et scientia sit eius essentia. potuit ergo nõ esse ab eterno id quod ẽ diuina essentia ita et de dispositõe / ⁊ predestinatiõe q̃ est diuina essentia obiciũt. Addunt q̃z et alia ita loquẽtes. Si potuit de⁹ non p̃scire aliqua. cũ idem sit deo prescire qõ scire / ⁊ scire qõ esse. potuit ergo nõ esse. Itẽ cum idez sit deũ presciũ esse / et deũ esse. si potuit non esse p̃scius. potuit non esse de⁹. Potuit aũt non esse p̃scius si potuit nulla p̃scire. at potuit nulla p̃scire. qz potuit nulla facere.

Opinio.

Responsio q̃ prescientia ⁊ dispositio et predestinatio quasi relatiue dicũtur ad futuras res vel faciendas.

Ad hoc iuxta modulũ nostre intelligentie ita dicimus. prescientia et dispositio vel predestinatio ad aliquid dici vident'. Sicut em̃ creator ad creaturam relatiue dicitur.

ita prescientia vel prescius ad futura referri videtur. et dispositio ad facienda ac predestinatio ad saluāda. Verū tamen creator ita relatiue dicitur vt essentiam non significet. Prescientia vero vel prescius / et in respectu futurorū dicit et essentiā designat. Ita etiā dispositio et predestinatio. Ideoq; cū dicitur. si nulla essent futura. non esset in deo prescientia / vel non esset deus prescius. quia varia est ibi causa dicendi. Distingui oportet rationem dicti. Cū ergo dicis si nulla essent futura nō esset in deo prescientia / vel non esset p̄scius. si indicendo hanc causam attendis. scz quia nulla essent subiecta eius prescientie vnde ipsa possit dici prescientia vel ipse prescius / q̄ vtrumq; dicitur. ppter futura verus est intellellect' Sin autem ea ratione id dicis. q̄ nō sit in eo scientia qua prescit futura. vel q̄ ipse non sit deus qui est. futuroꝝ prescius / falsa est intelligentia. Similiter et ille locutiones determinande sunt Potuit non esse prescientia dei. vel potuit nō esse prescius. et potuit deus nō prescire aliquā. i. potuit esse q̄ nulla futura subiecta essent eius scientie. & ita nō posset dici prescius vel prescire. vel scientia eius prescientia. non tñ eo minus ipse esset / vel eius scientia. ꝑ non possz dici prescius vel prescire vel prescietia si eius scientie futura mala forent subiecta. Similiter de dispositione et predestinatione vel ꝓuidentia. Hec enim vt dictum est ad temporalia referuntur. et de temporibus tantum sunt.

Q̄ scientia dei non tantum est de temporalibus sed etiam de eternis.

Bciētia vero vt sapientia nō tantum de temporalibus sed etiam de eternis. Ideoq; & si nulla fuissent futura. essent tñ in deo scientia eadem que modo est. nec minor esset q̄z modo. nec maior est q̄z esset. Sciuit ergo deus ab eterno eternuz / & omne qd futurum erat et sciuit immutabiliter. Scit quoq; non minus preterita & futura q̄z presentia. et sua eterna sapientia et immutabili. Scit ipse omnia que sciuntur. omnis enim ratō superne et terrene sapientie vt ait ambrosius in eo est. quia oēm sapientiam & scientiaz capit sua immensa scientia.

Quare oia dicantur esse in deo & quod factū est vita esse i eo.

Propterea omnia dicunt esse in deo et fuisse ab eterno. Unde augusti. super genesim Hec visibilia inquit antequā fierent nō erāt quomodo ergo nota deo erant / que nō erant Et rursus quomō ea faceret que sibi nota non erāt. non enim quicquam fecit ignorās. Nota ergo fecit nō facta cognouit. Proinde antequam fierent et erant et non erant. erant in dei scientia. non erant in sua natura. Ipsi autē deo non audeo dicere alio modo innotuisse cuz ea fecisset quā illo quo ea nouerat vt faceret. Apud quē non est trās mutatio. nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes q̄ hec visibilia antequā fierent in dei scientia erant. Ex hoc g̃ sensu omnia dicunt esse in deo. & omne qd factum est dicitur vita esse in ipso. non ideo q̄ creatura sit creator. vel q̄ ista temporalia essentialiter sint in deo. sed quia in eius sciētia semper sunt que vita est. Aug⁹. super genesim.

Q̄ eadem ratione dicuntur omnia ei presentia.

Inde est etiā q̄ omnia dicuntur ei p̄ntia esse non solum ea que sunt. ꝑ etiam ea que preterierūt et ea que futura sunt / secunduz illud. q̄ vocat ea que non sunt tanquam ea que sunt. quia vt ait ambrosius in libro de trinitate. Ita cognoscit ea q̄ non sunt

vt ea q̃ue sunt. et hac ratione omnia dicunt esse in eo vel apud eum siue ei presentia. Unde aug'. super illum locum psalmi. et pulcritudo agri mecum est. Ideo inquit mecum est. quia apud deum nichil preterit / nichil futurum est. Cum illo sunt omnia futura. et ei non detrahuntur iam preterita. Cum illo sunt omnia / cognitione quadam ineffabili sapientie dei. Ecce hic aperit augustinus ex qua intelligentia accipienda sunt huiõi verba. omnia sunt deo p̃sentia. in deo sunt omnia. vel cum deo. vel apud deum. vel in eo vita. q̃ ineffabilis omnium cognitio in eo est.

Utrum concedendum sit omnia esse in dei essentia. vel i eo per essentiam vt oia dicunt esse in dei cognitione vel pñtia.

Solet hic q̃ri cum omnia dicantur esse i dei cognitione seu pñtia vel in deo p cognitionem et eius cognitio vel pñtia sit diuina essentia. vtrum concedendum sit omnia esse in diuina essentia. vel in do per essentiã.

Responsio.

Ad quod dicim' quia dei cognitio eius vtq; essentia est et eius presentia / in qua sunt omnia ipsius cognitio est. nec tamen omnia que sunt in eius presentia vel cognitione / in eius essentia esse dici debent. Si em̃ hoc diceret intelligeret esse eiusdẽ cũ eo essentie. In deo enim dicitur esse p essentiam quod ẽ diuina essentia quod est deus. Habet ergo deus apud se in presentia sua que non habet in sui natura. Unde augustinus de verbis apostoli ita ait. Elegit nos ante mundi cõstitutionem. quis sufficit hoc explicare? Eligunt qui non sunt. nec errat q̃ elegit. nec vane elegit. Elegit tamen et habet electos quos creaturus est eligendos. quos habuit apud semetipsum nõ in natura sua / ꝓ in presentia sua nõdum erãt q̃bus promittebat. sed ꝛ ipsi pmissi sunt quibus pmittebatur. Ecce hic aperte dicit deum apud semetipsum habere electos ante mundũ non in natura sua / sed in pñtia sua. cum tamẽ eius pñtia non aliud sit q̃ eius natura q̃a ipsius pñtia est eius noticia. Pot tñ ad electos referri cum ait in natura sua. i. illoꝝ. Illos quippe habuit ab eterno apud se non in natura sua. i. illorum quia nondum erant / sed in sua presentia. quia eos ita nouit / ac si essent.

Utrum mala debeant dici esse in deo vt sunt omnia bona / cum vtraq; sint in eius cognitione et presentia omnia enim cognoscit.

Post p̃dicta quaeritur cum omnia dicant esse in deo. nõ per essentiam nature. sed per cognitionem scientie / et deus sciat bona et mala. vtrũ concedendũ sit simpliciter mala esse in deo. siue esse in deo p cognitionem. Scit em̃ deus ꝛ sciuit semper oia tam bona. q̃ mala. etiam antequã fierent / et presciuit ab eterno ea futura. Ideoq; cum omnia bona diximus esse in deo / ppter pñtiam cognitionis. eadem rõne videtur dicendum oia mala esse in eo. cũ ea semper nouerit. et per cognitionẽ ei pñtia fuerint. Precognouit em̃ deus ab eterno quosdã futuros malos vt eorum maliciã vt ait augustinus p̃sciuit / ꝓ non preparauit. Cum ergo peccata omniuꝝ sciat. nunquit intelligendũ est ea includi in illa generalitate locutionis. qua dixit apostolus oia esse in deo. Ex ipso inquit / et per ipm et in ipo sunt oia. Sed quis nisi insan' dixerit mala esse in deo.

Que intelligant esse in deo.

Illa enim esse in deo intelligunt que ex ipso et p ipsum sũt. ea vero per ipm sunt / ⁊ ex ipso q̃z auctor est / ꝗ non auctor nisi bonorꝫ. Nõ ergo ex ipso vel per ipsuz sũt nisi bõa. ita ergo non in ipso sunt nisi bona. Nõ ergo mala in deo sunt / qz licet ea noscat / non tñ ita omnino noscit vt bona. mala quasi de longe cognoscit. vt ait ꝓpheta. alta a longe cognoscit. i. superbiam. et alibi ad deum loquens de malis ait. De abscondito tuis ad impletuz est venter eorꝫ. quod exponens augustinus. Abscõdita inquit peccata sũt que a lumine tue veritatis abscondunt. Sed qũo peccata a lumine veritatis diuine abscondunt cum a deo sciantur. Si enim non sciret qũo de illis iudicaret. ⁊ p illis malos damnaret Alibi ꝓpheta dicit. quia neqz ab oriente neqz ab occidente deest. quod exponens cassiodorus inquit. neqz a bonis neqz a malis deest deus. sed omnibus prelẽs et cognitor est. Cognoscit ergo deus ⁊ bona et mala per scientiam. sed bona cõgnoscit etiam per approbationez per beneplacitum. mala vero non. Unde cassiodorus super psalmuz dicit. Peccata abscondita deo sunt. quia non noui t. i. non approbat. et ex eo sensu augustinus dixit ea abscondita a lumine dei qui etiam in libro ad heliudiuz insinuat cognitionez dei / varijs modis accipiendam inquiens. Si ad scientiã referas. non ignorat deus aliquos vel aliqua. qui tamen in iudicio quibusdã dicet. Non noui vos. sed eorũ improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non ꝓgnoscere dicitur deus que non approbat / que non ei placent. Apparet itaqz verũ esse quod diximus. scz quia quo dãmodo cognoscit deus bona quo non cognoscit mala pariter, quidẽ vtraqz eodemqz modo noscit / quantum ad notitiam / sed bona etiã approbatione et beneplacito cognoscit.

Nõ non omnia ita cognoscit de' mala vt bona. quia mala tñ p scientiaz bõa vero p approbationẽ et beneplacitum /

Cassiodorus

Hic aperit quare bona tantũ dicant esse in deo ⁊ non mala.

Et inde ẽ q̃ bõa tñ dicuntur esse in deo non mala / ⁊ illa prope / hec longe. quia licet in deo aliqua dicantur esse ꝓpter cognitionis pñtiam. et deus bona et mala cognoscat mala tamen non cognoscit nisi per noticiam. bona vero non solũ per scientiam ꝗ etiam per approbationem et beneplacitum. et ob talem cognitionẽ aliqua dicunt esse in deo. scz quia ita ea scit vt etiam approbet et placeant id est ita scit vt eorũ sit auctor.

Q̃ idez est omnia esse ex deo et per ipsum ⁊ in ipso.

Proinde si diligenter inspiciamus idẽ videtur esse omnia esse ex deo. et per ipsum et in ipso. Ubi ambrosius in. ij. li. de spiritusanc/to. hec tria ex ipso. et per ipm. et in ipo sunt oia vnum esse supra diximus. Cũ dicit per ipm esse omnia. negauit in ipso esse omnia Eandem vim habent omnia hec scz cum ipso. et in ipso. et p ipm et vnum in his atqz consimile non contrarium intelligitur. Ecce habes qz ex eadem intelligentia scriptura dicit oia esse in ipo / et per ipm. ⁊ ex ipso vel cũ ipso. Cũ ergo ex eadem ratione oia dicant esse ex deo. vel per ipm / nõ solum quia scit / sed etiam quia eorũ auctor est. ꝓsequitur vt eadem ratione ita esse in deo dicant. scz quia scit et eorũ auctor est dicit. quia in illo viuim⁹ et mouemur et sumus. qa eo auctore sumus mouemur et viuimus. Cũ ergo non sit auctor nisi bonorꝫ merito sola bona i eo esse dicuntur sicut ex ipso vel per ipsuz Cum ergo in eius cognitione vel pñtia sint omnia. scz bona et mala. in eo tamẽ non dicuntur esse nisi bona quorum auctor est. Unde augustin⁹ in libro de natura boni. Cum audimus inquit ex eo et per ipm et in ipo esse omnia. Omnes

Ambrosius.

Aug.

ſtacq naturas intelligere debemus. et omnia que naturaliter ſunt. neqz enim ex ipſo ſunt peccata que naturam non ſeruant ſed viciant que ex volũtate peccantiũ naſcuntur omnia. hic aperte dicitur. q in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

Q omnia ex patre ⁊ per patrẽ et in patre ſunt. ita de filio et de ſpirituſancto eſt dicendum licet propter perſonas fiat diſtinctio.

Preterea ſciendũ eſt q licet ibi indicet diſtinctio perſonarum cũ dicitur ex ipſo. et per ipſum et in ipſo omnia. tamen ex patre et per patrem et in patre ſunt. ſimiliter de filio et ſpũſancto accipiendum eſt Unde auguſtinus in libro de trinitate. Non confuſe inquit accipiendum eſt qd ait apoſtolus. ex ipſo et per ipſum et in ipſo. Ex ipſo dicens ppter pzem. per ipſum ppter filiũ. in ipſo ppter ſpũmſanctũ. Diligilanter autẽ attende. neqz patrem volens intelligi dixit ex ipſo. ſic intelligas oia eſſe ex patre vt neges oia eſſe ex filio. vel ex ſpũſancto. cuz ex patre et per pzez et in patre omnia eſſe ſane dici poſſit. ſimiliter et de filio et de ſpirituſancto dicendum eſt.

Aug.

Q non oia que ex deo ſunt etiã de ipſo ſunt / ſz ecõuerſo.

Illud etiam hic annectendum eſt q non omnia que dicũtur eſſe ex deo etiã de ipſo eſſe dici debeant. qz vt ait aug'. in libro de natura boni. Non hoc ſignificat penitus ex ipſo qd de ipſo. Quod eñ de ipſo ẽ poteſt dici ex ipſo. ſz non omne qd ex ipſo eſt põt dici eſſe de ipſo. quia non eſt de ſua ſubſtantia. ex ipſo eñ ſunt celuz et terra / qz ipſe fecit ea. Non autez de ipſo. quia non de ſubſtantia ſua. ſicut aliquis homo generat filiuz ⁊ facit domũ ex ipſo eſt filius. ex ipſo eſt et domus. ſed filius de ipſo. domus vero de terra ⁊ ligno non de ipſo.

Aug.

Que dicta ſunt ſummatim colligit.

In premiſſis aptum eſt q in dei cognitione ſiue pntia ſunt omnia. ſez bona ⁊ mala. ſed nõ omnimodo ſunt ibi mala quo bona. ⁊ q in deo bona tanta ſunt ſic ex ipſo ⁊ per ipſum. non mala. et ex quo ſenſu hec accipienda ſint aſſignatum eſt. et q de ipſo non dicitur eſſe ppzie quod aliud eſt ab ipſo. ex ipſo autem eſſe dicuntur omnia que eo auctore ſunt.

Quibus modis dicatur deus eſſe in rebus.

Et quoniã demonſtratuz eſt ex parte qũo omnia dicantur eſſe in deo. addendũ videt hic quibus modis dicat deus eſſe in rebus ſi tñ id humana mens. vel ex pte digne valeat cogitare vel lingua ſufficit eloqui. Sciendũ ergo eſt q deus ĩ commutabiliter ſemper in ſe exñs. preſentialiter / potentialiter / eſſentialiter eſt in omni natura ſiue eſſentia ſine ſui diffinitione / ⁊ in omni loco ſine circumſcriptione ⁊ in omni tpe ſine mutabilitate. Et pterea in ſanctis ſpiritibus et aĩabus eſt excellentius. ſ. per gr̃am inhabitans et ĩ hoĩe xpo excellentiſſime in q̃ plenitudo diuinitatiſ corpozaliter habitat vt ait apoſtolus. in eo eñ dẽ habitauit non per gratiaz adoptionis ſed per gratiam vnionis.

OI. XXX. VII.

Quod deus ĩ omni eſt eſſentia. potentia ẽ in ſanctis p gratiã et ĩ homine xpo per vnionẽ pſone

Autozitatib' ita eſſe cõfirmat

Ne autem iſta quia capacitatez humane intelligentie excedunt falſitatis arguere aliqui

Gregorius.

presumant sanctor autoritatibus mu/
niēda michi vident. beatus gregorius
sup canticis canticor inquit. Licet de
us communi modo omnibus rebus in/
sit/ pntia/ potentia/ substantia tamē sa
miliari modo per gratiam dicit esse in
illis qui mirificentiam operum dei acu
tius et fidelius cōsiderant. De hoc em
eodem augustinus ad dardanum in li/
bro de pntia dei ait. Cum deus sit na/
tura incorporea et incōmutabiliter vi
ua eterna stabilitate in seipo manēs to
tus adest rebus omnib' et singulis tot'
sed in quibus habitat habent eum pro
sue capacitatis diuersitate alij ampli'
alij minus. quos ipse sibi dilectissimum
templuz gratia sue bonitatis edificat.

Hylarius.

Hilarius quoqz in octauo libro de trini
tate apertissime docet deum vbiqz esse
Deus inquit immense vtutis viuēs po
testas que nusqz non assit/ non desit vs
qz. sed omne per sua edocet. vt ibi sua
sint ipsi esse intelligat. non autē corpo/
rali modo cū alicubi sit. non etiam vbi
qz esse credat. cum et in oibus esse non

Amb.

desinat. Ambro. in libro primo de spū
sancto. spūmsanctuz pbat non esse crea
turam. quia vbiqz est qd est ppium di
uinitatis ita dicens. Cum omnis crea/
tura certis nature sue sit circūscripta
limitibus qūo quis audeat creaturam
appellare spūmsanctum qui non habeat
circumscriptam determinatamqz virtu
tem. qui et in omnibus et vbiqz semper
est/ quod vtiqz diuinitatis et domina/
tionis est ppium. Idez in eodem. Pni
est omnia complere qui dicit. Celuz et
terram ego compleo. Si ergo domin'
est qui celum complet et terram. quis
ergo post spūmsanctum iudicare domi/
nationis z diuine potestatis exortez q
repleuit orbē. Et quod plus est reple/
uit et ihesum tocius mundi redempto/
rem. Ex his alijsqz pluribus autorita/
tibus aperte monstrat q deus vbiqz et
in omni creatura essentialiter/ pntiali/
ter potentialiter est.

Q in sanctis non modo est sed etiam habitat qui non vbicūqz est habitat.

In sanctis vero etiam habitat in quibus est per gratiā non em vbicūqz est ibi habitat. vbi ve/
ro habitat ibi ē In solis bonis habitat q̄ sunt templuz eius z sedes eius. Unde per isaiaz dns ait. Celuz michi sedes ē terra autē scabellum pedum meor. qz in electis qui sunt celuz habitat deus z regnat. qui eius voluntati deuoti obtē perant. Malos vero qui sunt terra iu dicij districtione calcat. Unde et in li/
bro sapientie dicit. Thronus sapiētie aīa iusti. qz in iustis specialius est qz in alijs reb' in quibus tñ omnibus totus est. quemadmodum anima vt ait augu stinus in epistola ad hieronimuz de ori gine anime per omnes particulas cor/
poris tota adest simul. nec minor in mi/
noribus. nec maior in maioribus. sed tamē in alijs intēsius. in alijs remissius operatur cum in singulis particulis cor poris essentialiter tota sit. ita et deus cū sit in oibus essentialiter ac totus. in illis tamen plenius esse dicitur quos in habitat. i. in q̄bus ita est vt faciat eos templū suum. z hij tales cū eo sunt iaz ex parte. sed in beatitudine perfecte. Mali vero et si ibi sunt vbi ipse est qui nusquā deest. non tñ sunt cū eo. Unde augustin' super iohannē. Nō satis fuit dicere vbi ego sum et illi sint. sed addi/
dit mecū quia z miseri possunt esse vbi et ille est q̄ nusquaz deest/ sed beati cū illo. qz non sunt beati nisi ex eo cuz illo sunt qui fruunt eo/ et vident illuz sicut est. Mali vero non cū illo ita vt i luce nō sint cum luce. nec boni ita nunc sunt cū eo. vt videant per speciem. et si sūt aliquo modo cum eo per fidem.

Si vis intelligere quomodo habitet require predicta de spi ritusancto.

Quomõ autem

deus habitet in bonis ex illis aliquatenus intelligere valebis que supra dicta sunt. cum de spũssancti processione temporali ageretur. vbi licet ex parte exponitur. ex parte em̃ cognoscimus et ex parte ꝓphetamus. quomodo spiritussanctus habitet in nobis qui non sine patre et filio inhabitat.

¶ Vbi erat vel habitabat de⁹ antequam esset creatura.

Vbi autẽ querís.

vbi habitabat deus antequaz sancti essent dicimus/ qz in se habitabat. Unde aug⁹. in libro contra maximinum. In templo inquit suo habitat deus. scz in sanctis qui sunt templum dei/ modo secundũ fidem ambulantes z templũ dei erunt aliquãdo scõm speciem qualiter etiam nunc templũ dei sunt angeli. Dz dicit aliquis antequã faceret deus celum z terrã. antequam faceret sanctos vbi habitabat. In se habitat de⁹. apd te habitat. z apud se est. Nõ ergo sancti sic sunt domus dei/ vt ea subtracta cadat deus. Immo sic habitat deus in sanctis. vt si ipse discesserit cadant.

¶ Multa hic breuiter docet que confirmant predicta

Sciendũ est etiam

quod ait augustinus i libro ad dardanum/ dici nisi stultissime nequit spiritum sanctuz non habere locum in nro corpe quod totum nostra aia impleuerit. Stultius etiam dz angustijs alicubi impediri trinitatem vt pater et filiꝰ et spũssanctus. alicubi simul esse nõ possint. Verum illud est multum mirabilius q cũ deus vbiqz sit totus. nõ tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari nisi inseparabilitatẽ trinitatis penitus ignorat. Qz in aliquo possit habitare pater aut filius. in quo nõ habitet spũssanctus. Aut in aliquo spũssanctus in quo nõ habitet pater z filius Fatendum est ergo vbiqz esse deum per diuinitatis pũtiam/ sed nõ vbiqz per inhabitationis gratiã Propter hanc em̃ habitationẽ gratie non dicimus pater noster qui es vbiqz cum et hoc veruz sit sed qui es in celis. i. in sanctis in q̃bus est quodam excellentiori modo.

¶ Qz deus habitator est quorundam nondũ cognoscentiũ deũ z quorundã non cognoscẽtiũ

Illud quoqz mirabile est.

qz vt ait augustinus in eodẽ Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscẽtium deum. et non quorundam cognoscentium deum. Illi em̃ ad templũ dei nõ pertinent qui cognoscentes deum/ non sicut deum glorificant ad templuz dei pertinent paruuli sanctificati sacramento xpi/ et remunerati spũsancto qui nondũ valent cognoscere deũ. ergo quem potuerũt illi nosse. nec habere/ isti potuerũt habere antequam nosse. Beatissimi autez sunt illi q̃bus est deum habere qd̃ nosse. hic aliquatenus aperit aug⁹. qũo deus habitet in aliquo. i. habeatur cum videlicet ita est in aliquo vt ab eo cognoscat et diligatur.

¶ Quomodo deus totus vbiqz totus sit per essentiam nõ pot intelligi ab humano sensu.

Ex predictis patet

q deus vbiqz totus est per essentiaz et in sanctis habitat per gratiam Unqz superius licet tenuiter ostensum sit. qua ratione dicat habitare in quibusdã efflagitaret ordinis ratio. id etiã assignari quomõ vbiqz per essentiaz et totus sit nisi huius considerationis sublimitas atqz immẽsitas humane mentis

Crisō.

sensum omnino excederet. Ut enim ait crisostomus sup epistolam ad hebreos Sicut multa de deo intelligimus que loqui penitus non valemus. ita multa loquimur/q̃ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia/ q̃ vbiq̃ deus est scimus et dicimus. qūo autem vbi sit in/ tellectu non capimus. Item q̃ est incorporea quedam virtus que omnium est causa bonorꝫ scimus. quomodo autem vel que ista sit penitus ignoramus.

Quorundam opinio qui presumunt ostēdere quomodo deus vbiq̃z sit per essentiā potentiam presentiam.

Quidam tamen immensa ingenio suo metiri presumentes. hoc ita fore intelligendum tradiderunt q̃ deus vbiq̃ per essentiaꝫ esse dicit nō q̃ dei essentia ꝓprie sit ī omni loco ꝛ oī creatura. sz qꝛ oīs natura atq̃ omne q̃ naturaliter est in quocunq̃ loco sic per eum habet esse et omnis locꝰ in quo illud est. Idem etiam dicūt idēo deum vbiq̃z dici esse per presentiam vl̃ per potentiam. quia cuncta loca sunt ei presentia et que in eis sunt. nec in eis aliquid operari cessat. Nam et ipsa loca et quidquid in eis est nisi ipse conservet manere non possunt. In eis ergo p substantiam deus esse dicitur vt aiūt. quia per virtutem ꝓprie substantie sue facit. vt etiam loca sint ꝛ omnia que in eis sunt. Sed licet hec vera sint que asserunt in explanandis intelligentūs p̄ dictorum. In illis tamen verbis q̃bus dicitur deus vbiq̃z esse per essentiam plus ꝓtineri credenduz est qꝫ homo viuens capere non valet.

Qꝫ deus cum sit in omnibus rebus non tamen in sordibus rerum inquinatur.

Bolet etiam abeisdez queri quomodo deus substantialiter insit omnibus rebus corporalium sordium inquinationibus non cōtingatur/ quod tam friuolū est vt nec responsione sit dignū. cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiaz leprosi vl̃ quantūcunq̃ polluti inquinari nō possit

Per simile et minus ostēdit.

Bol quoq̃z radios suos sine sui pollutione effundit sup loca. et corpora non solum munda/ sed etiam immunda ac sordibus fetentia/ quorum ꝓtactu homines et alie quedaz res inficiuntur. Solis vero radij impolluti et incontaminati/ ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina. omnino simplex et incōmutabilis omnia replet loca. et omnibꝰ creaturis essentialiter inest. nec tamē cuiusquā rei sordibus contaminetur vel cōtingatur. Unde augustinus in libro de natura boni. Cum in deo inquit sint omnia que ꝓdidit/non tamen inquinat eum que peccant de cuius etiam sapiētia que attingit a fine vsq̃z ad finez fortiter dicitur attingit omnia ꝓpter suaz munditiam et nichil inquinatum in eaz incurrit. Aug.

Per in conueniēs ostendit deum vbiq̃z esse.

Postremo respōdeant quid potius de deo responden/ dum existiment. vel q̃ nusquaz per essentiaz sit vel vbiq̃z. vel q̃ alicubi ita q̃ non vbiq̃z. Sed quis audeat dicere/ q̃ nusquam diuina essentia sit vel q̃ alicubi et non vbiq̃z sit. Si em̄ ita est alicubi q̃ non vbiq̃z/ ergo localis est. Est ergo vbiq̃z tota que continet totum et penetrat totum que nec ꝓ sui simplicitate diuidi. nec ꝓ sui puritate maculari. nec ꝓ sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Unde augustinus de Aug.

vbiq; est cui non locis sed actionibus ꝓ pinquamus.

Qd deus vbiq; sit et in omni tempore. non tamen localis ē non circumscriptibilis. nec loco nec tempore mouetur.

Cumq; diuina natura veraciter et essentialiter sit in omni loco et in omni tempore. non tamen mouetur per loca vel ꝑ tēpora nec temporalis nec localis est. Localis non est quia penitus non circumscribitur loco. quia nec ita est in vno loco ꝙ non sit in alio neq; dimensionem habet. sicut corpus cui secundum locum assignatur principium medium et finis. et ante et retro. dextra et sinistra sursum et deorsum quod sui interpositione facit distātiam circumstantium.

Quibus modis aliquid dicat locale vel circumscriptibile.

Duobus namq; hīs modis dicitur in scriptura aliquid locale / siue circumscriptibile ⁊ econuerso. scz ꝙ vel quia dimensionem capiens longitudinis altitudinis et latitudinis distantiam facit in loco. vt corpus. vel quia loco diffinitur ac determinat. qm̄ cum sit alicubi non vbiq; inuenitur. qd̄ non solum corpori / sed eciam omni creato spiritui congruit. omne ergo corp̄ omnimodo locale ē. Spiritus vero creatus quodammodo est localis. et quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur quia diffinitione loci terminatur. qm̄ cum alicubi presens sit totus alibi non inuenitur. Non autē ita localis ē vt dimensionē capiens / distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino in localis ⁊ incircūscriptibilis est q̄ nec locis mouet aliquo modo. scz vel determinatione finita vel dimensione suscepta. nec temporibus. s. affectu et cognitione. Hīs enim duobus modis. scz loco vel tempore fit mutatō creature que longe est a creatore. Unde augustinus sup genesim. Deus inquit omnipotens incommutabili eternitate voluntate veritate sēper idem mouet. per tempus creaturam spūalem. mouet etiam per tempus et locum / creaturaz corporalem vt eo motu naturas quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit / non debemus opinari eius substantiam qua deus est temporibus locisq; mutabilem. siue per tempora et loca mobilem / cum sit ipse et interior omni re. quia in ipso sunt omnia / ⁊ exterior omni re. quia ipse est super omnia. et antiquior omnibus. quia ipse idem est ante omnia. et nouior omnib̄ quia ipse idem est post omnia. scz post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur ꝙ nec locis nec temporibus mutatur vel mouetur deus. Spūalis autem creatura per tempus mouet. corporalis vero etiam per tempus et locum.

De spū creato. q̄ scdz alter modū nec localis nec circūscriptibilis est sm̄ alterū vero est Locus vero omnino locale et circumscriptibile de' vero oio in loca lis et incircūscriptibilis.

Aug.

Qd deus est interior antiquior et nouior omnibus.

Quid sit mutari scōm temp̄.

Mutari autem per tempus est variari secundum qualitates interiores vel exteriores que sūt in ipsa re que mutatur vt quando suscipit vicissitudinem gaudij dolorīs scientie obliuionis. vel varicationem forme siue alicuius qualitatis exteriorīs. Hec enim mutatio que fit secundum tempus variatio est qualitatuz que fit in corporali vel spirituali creatura. et ideo vocatur tempus.

Opinio quorundaz qui dicūt spiritus creatos nō moueri loco nec esse locales.

De mutatōe vero loci magna inter conquirētes discepatio versatur. Sunt enim qui dicunt nulluz spūm aliquo modo posse mutari

loco. ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes. quoniam secundum dimensionem tantum ⁊ circũscriptionem locuz constare asserunt. atqz id solum esse locale / vel in loco esse dicunt quod dimensionẽ recipit et distantiam ĩ loco facit. Et hoc dicunt augustinum sensisse mutationem temporis tantuz spirituali creature tribuens. loci vero et temporis corporee.

Augustini v̄ba p̄dicta pro se facẽ dicũt.

Hic respondetur eis.

Sed vt supra diximus dupliciter dicitur res esse localis vel circumscriptibilis. scz vel quia dimensionem recipit et distantiam facit. vel quia loci termino diffinitur quorum vtrũqz cõuenit corporee creature alterum vero tantum spirituali. Nam vt supra diximus corporalis creatura ita est localis vel circumscriptibilis / q̃ terminatur diffinitione loci / et q̃ dimẽsionem recipiens distantiaz facit. Spiritualis vero tãtum diffinitione loci cõcluditur. cum ita sit alicubi q̃ non alibi ⁊ nec dimensionẽ recipit. nec distãtiaz in loco facit. qz si multi essent spũs hic non coangustarent locum. quo minus de corporibus continent. Ideoqz augustinus attribuit mutationem loci corpori / non spiritui. qz licet spiritus trãseat de loco ad locum. nõ tamen ita vt dimensionibus circumscriptus interpositione sui faciat distantiam circumstãtium sicut corpus.

Conclusio ex predictis q̃ spiritus creati sunt locales ⁊ circũscriptibiles quodãmodo Spiritus vero dei omnino incircumscriptibilis.

Sunt ergo spiritus creati in loco et transeunt de loco ad locum. et quodãmodo locales ⁊ circumscriptibiles sed non omni eodẽ modo quo creature corporee. Spũs autez increatus qui deus est in loco quidez ẽ ⁊ in omni loco / sed omnino inlocalis ⁊ incircumscriptibilis Unde beda super lucam ait. Cum ad nos angeli veniunt sic exterius implent ministerium. vt tamen ante deum interius per cõtemplationem assistant. quia et si angelus est spiritus circumscriptus. sũmus tamen spiritus qui deus est incircumscriptus est intra quem currit angelus quocũqz mittatur. Ecce hic dicitur. quia spũs angelicus circumscriptus est. Spirit? autem qui deus est incircumscriptus. Alibi etiam ambro. distantiam ostendens inter spiritum increatum et spiritum creatũ dicit. seraphim de loco ad locum transire inquiens ita in libro de trinitate. dixit isaias quia missus ẽ ad me vnus de seraphim Et spiritus qui / dez sanctus dicitur missus. ⁊ seraphim ad vnum. spiritus vero ad omnes. Seraphim mittitur in misterio spiritus operatur misterium. Seraphim de loco ad locum transit. Non enim complet omnia. sed ipse repletur a spiritu Hic aperte ostenditur q̃ ãgeli quodammodo locales sunt.

Beda.

Ambrosius.

Cum repetitione superiorũ cõfirmat autoritatibus deuz esse vbiqz sine locali motu.

Fateamur ita q̃ diuinam naturam pro immensitate sui nusquam de esse eamqz solam omnino inlocalem et omnino incircumscriptibilem. nullo modo concludi loco. sed a fine vsqz ad finem attingere. non tamẽ spacõsa magnitudine nec locali motu / sed immensitate atqz immobilitate sue essentie. Unde augustinus ad dardanum ait. Non quasi speciosa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi / sicut humus aut lux ista diffundi tur. sed potius sicut in duobus sapientibus quorum alter altero corpore grãdior est sed sapientior nõ est vna sapia

Aug.

est. nec est in maiore maior. nec in minore minor. nec minor in vno q̃ in duobus. ita deus sine labore regens et cõtinens munduz in celo totus est. in terra totus et in vtroq̃ totus. et nullo cõtentus loco. sed in seipso vbiq̃ totus. Idem quoq̃ super ps ait. Ad verbuz dei pertinet non esse in parte/sed vbiq̃ esse per seipsuz. hec em̃ est sapiẽtia dei que attingit a fine vsq̃ ad finem fortiter. nõ tamen motu locali sed immobilitate sui. velut si moles aliqua saxea impleat aliquem locum dicitur qõ attingit a fine illius loci vsq̃ ad finem. cũ tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud. ⁊ sapientia illa solida est et vbiq̃. Ex predictis innotescit/q̃ deus est ita vbiq̃ per essentiam q̃ nec spaciosa magnitudine diffundit nec vno deserto loco alium occupat. quia localez motum nõ habet. Ideoq̃ augustinus volens p̃cidere a dei puritate omnem localem motuz et localem circumscriptionem. potius dicit omnia esse in illo q̃ ipsum esse alicubi. nec tamen ipsum esse locum qui non est in loco in libro. lxxxiiij. questionum ita inquiens. deus non alicubi est/qõ alicubi est ꝓtinetur loco. quod continet loco corpus est. Deus autem non est corpus. non ergo alicubi est. et tamẽ quia est/et in loco non est. in illo sunt potius omnia q̃m ille alicubi. nec tamen ita in illo vt ipse sit locus. locus em̃ in spacio est quod longitudine et latitudine et altitudine corꝑis occupat. nec deus tale aliquid est et omnia. ergo in ipso sũt et locus non est/nec in loco est. locus tamen dei sed impropꝛie dicit templũ dei non q̃ eo cõtineatur. Id autem nichil melius q̃ anima munda intelligit. Ecce hic dicit deum non esse in loco. sed intelligendum est eum non esse in loco localiter scz quia nec circumscriptionẽ nec localem motum habet.

¶ Oppositio qua videtur ꝓbari q̃ deus mutetur loco.

Ad hoc autem solet opponi sic. Quotidie fiunt creature que ante non erant ⁊ in eis deus est. cũ ante non esset in eis. est ergo vbi ante ñ erat ideoq̃ mutabilis esse videtur. Ez licet quotidie incipiat esse in creaturis in quibus ante non erat. quia ille non erant. hoc tamen fit sine sui mutatione qualiter in mundo cepit esse quem fecit tamen sine mutabilitate et similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione. nec tamen ipse deserit locum. sed locus desinit esse.

¶ Epilogus vbi exponitur quare in predictam venerit disputationem.

Jam sufficiẽter demonstratum esse videtur quomodo omnia dicantur esse in deo. et deus in omnibus/quam disceptationem quasi incidenter suscepimus quia id videbat postulare res circa quam noster versabatur sermo. disserebamus em̃ de sciẽtia siue sapientia dei. et cum doceremꝰ deum scire omnia quesitum est vtrum ꝓpter cognitionem quam de omnibus habet dicerentur omnia esse in deo an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo questionis occasio in premissã nos deduxit disputationem.

¶ Hic redit ad propositum repetens superiꝰ dicta vt addat alia

Nunc ergo ad propositum reuertentes cepto insistamꝰ. Supra dictuz est q̃ prescie tia dei futurorum tantũ est. sed omniũ tam bonorum q̃ malorum Scientia vero vel sapientia non modo de futuris/sed etiam de p̃sentibus et futuris. nec tantum de temporalibus/sed de eternis. quia seipsum nouit deus. ¶ Di. XXXVIII.

¶ Questio an scientia vel presciē tia sit causa rerum vel res sunt causa prescientie.

Hic oritur questio

non dissimulanda. vtrum scz scientia vl' prescientia sit causa rerum. an res sunt causa scientie vel prescientie dei. Uidetur enim prescientia dei causa esse eorum que ei subsunt ac necessitatem euenendi eis facere. quia nec aliqua futura fuissent nisi deus ea prescisset / nec possūt non euenire / cum deus ea prescierit. Si autem impossibile est ea non euenire. quia prescita sunt Uidetur ergo ipsa prescientia qua prescita sunt eis esse causa euenendi. Impossibile est ergo ea nō euenire cum prescita sint. quia si non euenirent cum prescita sint falleretur dei prescientia. At dei prescientia falli nō potest. Impossibile est ergo ea non euenire cū prescita sunt. Sic ergo prescientia causa eorum esse videt qua prescita sunt. Hoc idem et de scientia dicitur. scz q̄ quia deus aliqua nouit ideo sunt. cui sententie augustinus attestari videt in quindecimo libro de trinitate sic dicens. Non ista ex aliquo tēpore cognouit deus. sed futura omnia temporalia atq̄ in eis etiā quid et quando ab illo petituri fueramus et quos et de quibus rebus vel exauditurus vel non exauditurus esset. sine initio ante prescivit. Uniuersas autem creaturas et spirituales et corporales. non quia sunt ideo nouit. sed ideo sunt quia nouit. Non enim nesciuit que fuerat creaturus. quia ergo sciuit / creauit. nō qz creauit / sciuit. nec aliter sciuit creata q̄z creanda Non enim eius sapie aliq̄d accessit ex eis. sz illis existentibus sic oportebat illa et qm̄ oportebat mansit vt erat Unde i ecclesiastico. Antequā crearētur omnia / nota sunt illi / sic et post consummata sunt. Ecce his verbis videtur augustinus innuere scientiam vel prescientiam dei causam esse eorum que fiunt cū dicit ideo ea esse quia deus nouit Idē quoq̄ in sexto libro dicere videtur Cū inquit decedant et succedant tempora non decedit aliquid vel succedit vt scientie dei in qua nouit omnia que fecit per ipsam non enim hec que creata sunt ideo sciunt a deo qz facta sunt. potius ideo facta sunt quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur dei scientiam causam eorum esse que fiunt dicens. non ideo deum ea nouisse. quia facta sunt. sz ideo facta sunt quia nouit ea deus. Ideoq̄ videtur dei scientia vel pscientia causa esse eorum q̄ nouit.

¶ Quare scientia vel pscientia videt causa rerum.

¶ Aug' auctoritates pponit que videntur hoc asserere.

¶ Inconuenientia ostendit que sequerentur si diceretur scientia vel prescientia causa omnium rerum que ei subsunt.

Quod si ita est.

est ergo causa omnium malorum. cū omnia mala sciantur et presciantur a deo quod longe est a veritate. Si enim dei scientia vel prescientia causa esset malorum. esset vtiq̄ deus auctor malorum / qd penitus falsum ē. non ergo scientia vel prescientia dei causa est omuinm que ei subsunt.

¶ Qz res future nō sunt causa scientie vel prescientie dei.

Neqz etiam res

future causa sunt dei prescientie. licet enim non essent future nisi prescirentur a deo. non tamen ideo presciuntur / quia future sunt. Si enim hoc esset tunc eius quod eternum est aliquid existeret causa ab eo alienum. ab eo diuersum. et ex creaturis penderet prescientia creatoris. et creatū causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad romanos ait. Non ppterea aliquid erit. qd id scit deus futurum. sed quia futurum est ideo scitur a deo antequā fiat. Hoc videtur premissis verbis augustini obuiare. Sic enim significari videtur / q

¶ Hoc predicti videt contrarium.

res future causa sint prescientie. Ibi vero q̃ prescientia causa sit rerum futurarum.

¶Quid ex predictis tenendum sit cum determinatione autoritatum.

Hãc ergo que vi

detur repugnantiam de medio tollere cupientes/dicimus res futuras nullatenus causam esse prescientie vel scientie dei. nec ideo presciri vel sciri. quia future vl' facte sunt. ita exponentes qd̃ ait origenes. quia futurũ est ideo scit̃ a deo antequam fiat. i. quod futurum ẽ scitur a deo/antequam fiat. neq̃ scire tur nisi futurum esse vt non notetur ibi causa. nisi sine qua non fieret. Ita etiã dicimus scientiam vel prescientiam dei non esse causam eorũ que fiunt. nisi talem sine qua non fiunt. si tamen scientiam ad noticiam tantum referamus. Si vero nomine scientie includitur etiam beneplacitum atq̃ dispositio. tunc recte potest dici causa eorum que deus facit. Dis em̃ duobus modis vt superius pretaxatum est accipitur cognitõ vel scientia dei. scz ꝑ noticia sola. vel pro noticia simul et bñplacito. hoc modo forte accepit aug'. dicens Ideo sũt quia nouit. i. quia scienti placuit. ⁊ q̃a sciens disposuit Et hic sensus ex eo adiuuatur. quia de bonis ibi tantum agit augustinus scz de creaturis. de his que deus facit. que omnia nouit. non soluz scientia/sed etiaz beneplacito ac dispositione. Hic ergo ibi accipitur dei cognitio. vt non modo noticiã sed etiã beneplacitum dei significet. Mala vero scit deus/et prescit antequam fiant/sz sola noticia nõ beneplacito. prescit em̃ deus et predicit/etiam que non est ipe facturus sicut presciuit et predixit infidelitatem iudeorum sed non fecit. Nec ideo quia presciuit ad peccatum infidelitatis eos coegit. nec prescisset vel ꝑdixisset eorum mala/nisi essent ea habituri. Unde augustinus super iohannem. Deus inquit futurorum prescius per ꝓphetam predixit infidelitatez iudeorum sed nõ fecit. neq̃ prescisset mala eorum nisi ea haberent. Non enim ideo quenq̃ ad peccandum cogit. quia futura hominum peccata prenouit. illorum em̃ presciuit peccata nõ sua. Ido q̃ si ea que ille presciuit ipsorũ non sũt non vera ille presciuit. Sed quia illi' prescientia falli non potest sine dubio non alius sed ipsi peccant quos deus peccatores esse presciuit. ⁊ ideo si ñ malum/sed bonum facere voluissent/non maluz faduri ꝑuiderentur ab eo qui nouit quid sit quisq̃ facturus. Ex his verbis aperte ostenditur/si diligenter attendamus prescientiam dei non esse causam malorum que prescit quia non ea prescit tanq̃ fatur'. nec tanq̃ sua sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri Presciuit ergo illa sola noticia non beneplacito autoritatis. Unde datur intelligi/q̃ deus econuerso prescit bona tanqnã sua/tanquã ea que facturus ẽ vt illa prescieda simul fuerint ipsius noticia et autoritatis beneplacitum.

Aug.

¶Contra hoc q̃ dictum est prescientiam dei non posse falli opinio.

Ad hoc autem

quod supra dictum est scz prescientiam dei falli non posse. solet a quibusdam ita opponi. deus presciuit hunc lectuz vel aliquid huiusmodi/sed potest esse vt iste non legat. ergo potest aliter esse q̃z deus presciuit. ergo potest falli dei prescientia quod omnino falsum est. potest equidem non fieri aliquid/et illud tamen prescitum est fieri. Non ideo tamen potest falli dei prescientia. quia si illud non fieret. nec a deo prescitum esset fieri. Sed adhuc vrient questionem dicentes. Aut aliter potest fieri q̃z de' presciuit/aut non aliter. Si non aliter ergo necessario cũcta eueniunt. Si vo

aliter. potest ergo dei prescientia falli vl mutari. Sed potest aliter fieri. quia potest aliter fieri q̃ fiat. Ita autem fit vt prescitum est. aliter ergo fieri q̃ prescitum est.

Responsio.

Ad quod dicim̃

illam locutionem multiplicem facere intelligentiam. s. aliter potest fieri q̃ deus prescivit. et huiusmodi. vt potest nõ esse quod deus prescivit. et impossibile est non esse quod deus prescivit. et impossibile est non esse prescita omnia que fiunt et huiusmodi. possunt em̃ hec coniunctim intelligi vt conditio sit implicita et disiunctim. Si enim ita intelligas nõ potest aliter fieri q̃ deus prescivit. i. non potest vtrumq; simul esse. scz q deus ita prescivit fieri / et aliter fiat / verum intelligis. Si autem p disiunctionem intelligas / vt dicas hoc aliter non posse euenire q̃ euenit. quomodo futurum deus prescivit falsum ē hoc em̃ aliter potest euenire q̃ euenit. et tamen deus hoc modo futurum prescivit. Similiter et alia determinatio. scz impossibile est illud non euenire qd deus prescivit. vel cum deus prescierit si coniũctim intelligas verũ dicis. si disiunctim falsum. Ita etiam et illud Impossibile est nõ esse prescitum omne qd fit. i. non potest esse vtrumq; simul. scz vt fiat et non sit prescitum. hic sensus verus est. Si vero dicis deum non potuisse non prescire omne quod fit falsũ est. potuit enim facere vt non fieret et ita non esse prescitum.

Vtrum scientia dei possit augeri vel minui. vel aliquo modo mutari. vtrumq; enim videtur posse probari.

Q. XXXIX

Preterea q̃ri solet vtrꝫ sciẽtia dei possit augeri vel minui vtrumq; enim videt posse probari. Q; diuina scientia possit augeri vel mutari hoc modo ꝓbatur. q̃a potest deus scire quod nunq̃ scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie et tamen potest esse vt legat hodie potest enim hodie legere. Nichil autem potest fieri quod non possit a deo sciri. potest ergo deus scire hunc lecturũ hodie. potest ergo aliquid scire quod non scit. ergo potest eius scientia augeri vl mutari. Eademq; videtur posse minui Est enim aliquis hodie lecturus quem deus scit lecturum. at potest esse vt nõ legat ergo potest deus nõ scire hunc lecturum. potest ergo non scire aliquid quod scit ergo potest minui eius scientia vel mutari.

Responsio cũ determinatõne

Ad quod dicem̃

quia dei scientia omnino incommutabilis est nec augeri põt vel minui. Nã vt ait augustinus in. xv. li. de trinita. Scientia dei est ipsa sapientia. et sapientia est ipsa essentia siue substãtia dei quia nullius nature simplicitate mirabili non est aliud sapere aliud esse. sed quod est sapere hoc est et esse. Ideoq; nouit omnia verbum que nouit pater ꝑ ei nosse de patre est sicut esse. nosse em̃ et esse ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse non est a filio. ita nec nosse. Proinde tanquam seipsuz dicens. pater genuit verbum sibi coequale per omnia. Non em̃ seipsum integre perfecteq; dixisset. si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo q̃ in seipso. hoc est ergo omnino verbum qd pater. non tamẽ est pater. qz iste filius ille pater Sciũt ergo inuicem pater et filius. sed ille gignendo ille nascẽdo. Et omnia q̃ sunt in eorum scientia / in eorum sapientia / in eorum essentia vnusquisq; eorum simul videt. non particulatim aut singulatim velut alternante conspectu hinc illinc et inde huc et rursum inde vl inde

Aug.

in aliud atq; aliud vt aliqua videre nõ
possit nisi non videns alia / sed omnia si
mul videt. quorum nullum est quod nõ
semp videat et sciat. Eius itaq; sciẽtia
inamissibilis et inuariabilis est. Nostra
vero sciencia et amissibilis et receptibi
lis est. quia nõ hoc est nobis esse quod
scire. Propter hoc sicut nostra scientia
illi scientie dei dissimilis est. sic et no/
strũ verbum quod nascitur de scientia
nostra dissimile est illi verbo quod natũ
est de patre scientia. Ex hac autoritate
clare ostendit scientiam dei omnino in
uariabilem esse sicut ipsa essencia dei
omnino inuariabilis est. et q̃ pater et
filius cũ spũsancto simul omnia sciunt ⁊
vident. Sicut ergo non potest augeri
vel minui diuina essentia. ita nec diui/
na scientia. et tamen conceditur posse
scire quod nõ scit. et posse non scire qd̃
scit. quia possz aliquid esse subiectum
eius scientie quod nõ est et posset non
esse subiectum aliquid quod est sine p/
mutatione ipsius scientie.

Oppositio an deus possit nouiter vel ex tempore scire vl̃ prescire aliquid.

Hic opponitur a quibusdã ita. Si deus potest aliquid scire vel prescire. quod nunquã sciuit. nec presciuit. Potest ergo ex tempore aliquid scire vel prescire. Ad quod dicimus potest quidem deus scire vel pscire. omne quod potest facere / et potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire vel pscire quod nunq̃z fiet nec est nec fuit. nec illud scit nec nesciuit. neqz prescit vel presciuit. quia scientia eius non est nisi de his que sunt vel fuerunt vel erunt et prescientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel prescire qd̃ nunq̃z est vel erit non põt aliq̃d scire vel prescire ex tempore. põt vtiqz scire vel prescire. quod nunquã est nec erit. nec illud scitum vel prescituz ẽ ab eterno. non tamen potest incipere scire vel prescire illud. sed ita potest modo scire vel prescire. sicut potest scisse vel prescisse ab eterno. Si em̃ dicas eũ modo posse scire vel prescire. quod ab eterno non sciuit vel presciuit. i. ita q̃ ab eterno non sciuerit vel presciuerit q̃ si vtrumqz simul esse posset falsum est. Si vero dicas eum posse modo scire vl̃ prescire quod ab eterno non sciuit vel presciuit. i. habere potentiam sciendi ⁊ presciendi ab eterno et modo aliquid nec illud tamen prescitum est vel futurum verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel prescire aliquid sicut non potest nouiter vel ex tẽpore velle aliquid et tamen potest velle quod nunq̃z voluit.

Responsio.

Vtrum deus possit scire plura q̃z scit.

Itẽ a quibusdã dicitur deus posse plura scire q̃z sciat. quia potest scire omnia que scit. et põt aliqua facere que nunquam erunt. ⁊ illa potest scire. non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essẽt que modo sunt. et alia quedam faceret que non sunt / nec erunt et illa oia sciret. pfecto plura sciret q̃z modo sciat. nec tamen eius scientia augeri potest. quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientie. Constat ergo dei scientiam omnino esse immutabilem. nec augeri posse vel minui / sed ei subiecta.

Quid videatur aduersum illi sententie qua supra dictum est deum semper ⁊ simul scire oia

Ei vero qd̃ prediction est. scz q̃ deus omnia semper videt. et simul videtur obuiare / quod ait hieronim⁹ in expositione abacuhc. Absurdum est inquit ad hoc deducere dei maiestatem / vt sciat per momenta singula quot culices nascantur / quo tue

Vero

moriatur. quotta pulicum et muscarū sit multitudo. quotue pisces natent in aquis. ⁊ similia. Non simus tam fatui adulatores dei. vt dum ꝓuidentiaz eiꝰ etiam ad ima retrudimus / in nosipsos iniuriosi simus. eandem irrationabiliū et rationabilium ꝓuidentiam esse dicē tes. Hic videtur dicere hieronimus ꝙ deus illorum minimorum scientiaz siue ꝓuidentiam non habeat. quod si hoc ē tunc nō omnia simul scit ⁊ semper. Ex tali itaqz sensu illud dictum esse noueri mus vt deum illa alternatim vel parti culatim scire neget neqz per diuersa tē porum momenta sic illa cognouit. sicut per varia momenta illorum quedaz de ficiunt. quedam incipiunt. Neqz illis alijsqz irrationalibus ita ꝓuidet quem admodum rationabilibus. Nunqt eim vt ait apostolus cura est deo de bobus et sicut non est cura deo de bobus. ita nec de alijs irrationabilibus. dicit tam scriptura / quia ipsi est cura de omnib? Prouidentiam ergo et curam vniuer / saliter de cunctis q̄ ꝓdidit. habet vt ha beat vnumquodqz quod sibi debetur ⁊ ꝓuenit. sed specialem prouidentiā atqz curam habet de rationabilibus de qui bus precepta tradidit. eisqz recte viuē di legem prescripsit / ac premia ꝓmisit. hanc prouidentiam et curam de irratō nabilibus non habet. Ideo dicit apo / stolus quia non est cura deo de bobus. ꝓuidet tamen omnibus et curat. i. gu bernat omnia / qui omnibus solem su / um facit oriri / et pluuiam dat. Scit itaqz deus quanta sit multitudo pulicū culicum / et muscarum / et piscium / et quot nascantur / quotue moriantur. sz non scit hoc per momenta singula. im / mo simul et semp oia. Neqz ita scit vt eandē habeat ꝓuidētiā irrationabiliū et rōnabilium. i. vt eodem penitus mō ꝓuideat irrōnabilibus et rationabili / bus. Rationabilibus eim et precepta dedit. ⁊ angelos ad custodiā delegauit

Quo ꝓmissa verba Iero / nimi sint intel ligenda.

Breuis summa predictoꝝ cuz additione quorundam.

Simul ita qz et immutabiliter scit deus omnia que fuerūt et sunt et erunt. tam bo na q̄z mala. prescit quoqz omnia futu / ra tam bona q̄z mala. Predestinatio vero de bonis salutaribus est / et de ho minibus saluandis vt ait augustinus in libro de predestinatione sanctorum. OI. XL.

Quid sit predestinatio. ⁊ in quo differat a prescientia.

Predestinatio ē gratie preparatio / cue sine prescientia esse non potest. potest autem sine pre / destinatione esse prescientia. Prede / stinatione quippe deus ea prescivit que fuerat ipse facturus. sed prescivit deus etiam que non est ipse facturus. i. om / nia mala. Predestinauit eos quos ele / git reliquos vero reprobauit. i. ad mor tem eternam prescivit peccaturos.

An aliquis predestinatorum possit damnari vel reproborū saluari.

Predestinatorum nul / lus videtur posse damnari. nec repro / borum aliquis posse saluari Unde au gustinus in libro de correctione et gra / tia. In apocalipsi inquit dicitur. Te / ne quod habes ne alius accipiat coro / nam tuam. Si alius non est acceptur? nisi iste perdiderit certus est electorum numerus. i. non potest augeri vel mi / nui. Ad hoc autem obijciunt quidam nitentes ꝓbare numerum electorū pos se augeri et minui. sicposset deus non apponere gratiam quibus apponit. et posset subtrahē quibus non subtrahit quod si fieret vtiqz damnarētur. Pos sent ergo damnari isti qui tamen salua buntur. Posset itaqz minui electorum numerus. Ita etiam posset augeri. q̄a

Aug.

Oppositio.

posset apponi gratia quibus non apponitur per quam saluarentur. Posset ergo saluari habita gratia. qui tñ sine ea dãnabuntur. posset itaq; augeri numerus electoꝝ. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse ꝛ verꝝ esse numerum electoꝝ non posse augeri vel minui. qꝛ non potest vtrumq; simul esse. scz vt aliquis saluetur ꝛ non sit predestinatus vel vt aliq̃s predestinatus sit ac damnetur. Intelligentia enim ꝓditionis implicite veritatem facit in dido/ꝛ impossibilitatẽ in vero. Si vero simpliciter intelligatur impossibilitas nõ admittitur. vt cũ dicitur predestinatus põt vel non potest damnari. ꝛ reprobus põt saluari. In his enim ꝛ huiusmodi locutionib̃ ex ratione dicti diiudicanda est sentẽtia dictionis. Alia nanq; fit intelligentia/si per ꝓiunctionem hec accipiant̃ dicta. atq; alia si p disiunctionẽ vt supra. cum de prescientia agebatur pretaxatum est. Si enim cum dicis predestinatus non potest dãnari intelligas ita. i. non potest esse vt predestinatus sit et damnetur/verum dicis. quia ꝓiunctim intelligis. falsum autem si disiunctim. vt si intelligas istũ non posse damnari. quem dico predestinatum. potuit enim nõ esse predestinatus. et ita damnaretur.

Quomodo adhuc instant questioni.

Verũtamen adhuc instant. et secundum coniũctionem argumentando ita ꝓcedunt. Non eñ inquiunt potest esse vt aliquis p̃destinatus sit et damnetur. Vtrumq; istoꝝ simul esse non potest. sed alterum horũ non potest non esse. scz quin iste sit predestinatus. ab eterno enim predestinatus est. ꝛ non potest modo non esse predestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrũq; esse. ꝛ impossibile sit altez non esse. videtur non posse alterũ esse scz vt damnetur. Quod si est. ergo non potest esse vt non saluetur. In huius q̃stionis solutione. mallem alios audire q̃z docere. dicimus tamen de prescientia similem posse moueri questionem. Ideoq; tam hic q̃z ibi vnaz facimus responsionem dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hec questõ scz impossibile est alterum istorum non esse scz quin iste modo sit predestinat̃ ab eterno enim iste predestinatus est. Distinguendum enim est cum ait Iste non potest modo non esse predestinat̃ vel non potest esse quin sit predestinat̃ hoc enim ꝓiunctim et disiunctim intelligi potest. Nõ enim potest esse vt ab eterno sit predestinatus et modo non sit predestinatus nec potest esse simul vt sit predestinatus et non sit predestinatus. sed tamen potuit esse ab eterno q̃ non esset predestinatus. et potuit ab eterno non esse predestinatus. et sicut ab eterno deus potuit eum non p̃destinare. ita ꝓceditur a quibusdam q̃ et modo potest deus eum non predestinasse. ab eterno ergo potest deus non predestinasse eum. ergo potest iste non fuisse predestinatus. Si vero non fuisset predestinatus. nec modo esset predestinatus ergo modo potest non esse predestinatus. Ita et de prescientia ꝛ de prescitis dicunt quod in actionib̃ vel in operationibus dei et hominum nullatenus ꝓcedunt. Ex quo enim aliquid factum est uel dictum non concedunt q̃ possit non esse vel non fuisse immo impossibile est non esse vel non fuisse quod factum est vel dictum referentes possibilitatem vel impossibilitatez ad naturam rei existentis. Cum vero de prescientia vel de predestinatione dei agitur possibilitas vel impossibilitas ad potentiam dei refertur que semper eadem fuit et est. quia predestinatio prescientia potentia vnũ in deo est

Solutõ ĩ qua vellet magis alios audire q̃ docere.

Quid sit reprobatio dei/ꝛ in quibus consideretur. ꝛ quis sit predestinationis effectus.

Hic dicit qd sit p̃destinatõnis effectus.

Hic p̃m que ꝓsideret reprobatio.

Aug.

Aug.

Fulgentius.

Aug' in li. de bono pseuerãcie.

Qd obduratio quodãmodo effectus sit reprobatõis.

Aug' qũo dicatus de' obdurare.

Cunqz predestinatio sit gratie preparatio. i. diuina electio qua elegit quos voluit ante mũdi ꝓstitutionem vt ait apostolus reprobatio econuerso intelligenda est prescientia iniquitatis quorundã et preparatio damnationis eorundem Sicut eñ predestinatõnis effectus illa gratie est qua in presenti iustificamur atqz ad recte viuendum et in bono pseuerandu adiuuamur et illa qua in futuro beatificabimur. ita reprobatio dei / qua ab eꝫ no non eligendo quosdam reprobauit secundũ duo consideratur / quorum alterum prescit et nõ preparat. i. iniquitatem. alterum prescit et preparat scz eternam penaz Unde augustinus ad ꝓsperum et hilariũ hec inquit regula inconcusse tenenda est peccatores in peccatis prescitos esse non ꝓparatos. penam aũt esse preparataz. Preparauit eñ deus vt ait aug'. in libro de bono perseuerantie in prescietia sua / quibus voluit bona sua. et quibuscunqz donat ꝓculdubio se donaturum esse prescíuit Preparauit etiam deus vt ait fulgentius malis ignem eternum / illis utiqz quos iuste preparauit ad luenda supplicia. nec tam preparauit ad facienda peccata. Preparauit enim deus qõ diuina equitas redderz. non qõ humana iniquitas admitteret Non eñ sicut ꝓparauit sanctos ad iusticiam ꝓcipiendam sic preparauit iniquos ad iusticiã amittendam. quia prauitatis preparator nunquam fuit. Sicut ergo predestinatio dei ꝓprie est prescientia ⁊ preparatio beneficiorum dei quibus certissime liberant / quicũqz liberantur. ita reꝓbatio dei est prescientia malicie in qbusdam non finiende. ⁊ preparatio pene non terminande. Et sicut p̃destinationis effect' est gratie oppositio. ita reprobatõis eterne quodãmodo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat deus vt ait aug'. ad sixtum imptiendo maliciam / ꝑ non impartiendo gratiã sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur. nec digni sunt nec merentur. potius vt non imptiatur hic digni sunt hic merent. Unde apostolus ait cuius vult miseret deus. ⁊ quem vult indurat. misericordiã appellans predestinationẽ. ⁊ precipue predestinationis effectum. i. gratie appositionem. obdurationem vero gratie priuationẽ. Nõ enim vt ait augustinus ad simplicianũ intelligendum est q̃ deus ita induret q̃ si quenquã peccare coget. sed tũ quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis sue non largit. et ob hoc eos obdurare dicitur. quia non eorum miseretur. non quia impellit vt peccẽt eorum autem non miseretur. qbus gratiam non esse prebendam equitate occultissima et ab humanis sensibus remotissima iudicat quã non aperit / sed miratur apostolus dicens. O altitudo diuitiaꝝ sapientie et scientie dei.

Utrum aliquid sit meritũ obdurationis ⁊ misericordie.

DI. XLI.

Sed autem querimus merituz obdurationis et misericordie. obdurationis meritũ inueniemus. misericordie autẽ merituz non inuenimus. qz nullum est misericordie meritũ. ne gratia vacuetur si non gratis donetur sed meritis redditur. Miseret itaqz scz gratiaz q̃ gratis datur. obdurat aũt secunduz iudicium quod meritis redditur. Unde datur intelligi vt sicut reprobatio dei est nolle misereri. ita obduratio dei sit non misereri vt non ab illo irrogetur aliquid quo fit homo deterior. sed tantum q̃ sit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiam quid obdurationem intellexerit apostolus. et quia misericordia nullum aduocat meritum. obduratio vero non est sine merito. et misericordie verbo quod hic accipitur predestinatio. et precipue predestinationis effectus.

Hic sũmatim colligit p̃dicta vt addat sequentia.

obdurationis vero non ipsa dei eter/
na reprobatio. quia eius nullum ē me
ritum/sed gratie ꝑuatio siue subtractō
que quodāmodo est reprobationis effe
ctus. Accipitur tamen aliquando re/
probatio ꝑ obduratione. sicut et pre/
destinatō suo pro effectu qui est grā ap
posita. Gratia enim que apponitur ef/
fectus est predestinationis. Cum ergo
gratie que apponitur homini ad iustifi
cationem/nulla sint merita. multo mi/
nus et ipsius ꝓdestinationis qua ab et
no elegit deus quos voluit aliqua ꝓnt
existere merita. Ita nec reprobatōnis
qua ab eterno quosdam presciuit futu
ros malos et damnandos. sicut elegit
iacob et reprobauit esau quod non fuit
pro meritis eorum que tunc haberent.
quia nulla habebant. quoniam nec ipsi
existebant. nec propter futura merita
que preuideret vel illum elegit vel illū
reprobauit.

Exemplū po/nit de iacob ⁊ esau dicēs qd nec illuz ele/git nec illū re ꝓbauit deus ꝑ meritis

Opinio quorundam in qua fuit aliquando augustinus/sz postea retractauit.

Opinati sunt ta

men quidam deum ideo elegisse iacob
quia talem futurum presciuit qui in eū
crederet/et ei seruiret. quod aliquan
do augustinus se sensisse dicit in libro
retractationum. vbi aperte ostendit q
si ꝓpter futura merita electus essz. iam
non ex gratia esset electio. Non ergo
ideo electus ē a deo. quia talis futur⁹
erat. sz ex electione talis est factus ita
dicēs disputans quid elegerit deus in
nondū nato cui dixit seruiturū esse ma
iorem. ⁊ quid in eodē maiore similiter
nondū nato reprobauerit ad hoc per/
duxi ratiocinationē vt dicerem. Non
ergo elegit deus opera cuiusquā in pre
scientia que ipse daturus ē. sed fidem
elegit in prescientia. et quem sibi credi
turz esse presciuit. ipsum elegit cui spi
ritū sanctū daret vt bona operando/
etiā eternam vitam ꝓsequeretur.

Aug⁹ in libro retractationū

Explanat sententiam predic/torum verborum.

Ecce hic aperte

dicit. non ꝓpter opera eum elegisse. ꝗ
propter fidem qua eum preuidit credi
turum. sed quia et in fide meritum est si
cuti et in operibus/hec retractauit di/
cens. Nondum diligentius quesiueraz
nec adhuc inueneram qualis sit electio
gratie de qua dicit apostolus. Reli/
quie per electionem gratie salue fient.
que vtiqz non ex gratia sed ex meritis
ꝓcedit. vt iam quod datur/non secū/
dum gratiam. sed scōm debitum sibi
reddatur potius meritis q̄z donetur.
Pinde quod continuo subiunxi. Dicit
em̄ idem apostolus. Idem deus q̄ ope
ratur omnia in omnib⁹. Nusq̄z autē di
ctum est. Deus credit oia in omnibus
ac de inde subiunxi. Quod ergo credi
mus nostrum est. quod vero bonū ope/
ramur illius est qui credētibus dat spi/
ritumsanctum. ꝓfecto non dicerem si iā
scirem. etiam ipsam fidez inter dei mu
nera reperiri que dantur in eodem spi
ritu. Utrūqz ergo nr̄m est propter ar/
bitrium voluntatis. et vtrūqz datum ē
per spūm fidei et caritatis. Et q̄ paulo
post dixi. Nostrum em̄ est eum crede/
re et velle. Illius autem dare creden/
tibus ⁊ volentib⁹ facultatē bene operā
di per spūmsanctum per quem caritas
dei diffunditur in cordibus nostris. ve/
rum est quidem. ꝗ eadem regula vtrū/
qz ipsius est. quia ipse preparat volun/
tatem. et vtrūqz nostrum/quia non fit
nisi volētibus nobis. ergo et meritum
fidei de misericordia dei venit. Nō er
go ꝓpter fidem vel aliqua merita ele/
git deus aliquos ab eterno. vel appo/
suit gratiam iustificationis in tpe/sed
gratuita bonitate sua elegit vt boni es/
sent. Unde aug. in libro de predestina
tione sanctorū. Non quia futuros nos
tales esse presciuit ideo elegit. sed vt
essemus tales ꝑ ipsaz electōez grē sue.
q̄ gratificauit nos in dilecto filio suo.

Retractatio.

Aug.

Hiis videtur contrariuz quod alibi ait augustinus.

Aug.

His tamẽ aduersari videtur quod dicit augustinus sup malachiam ,pphetam vbi scriptum est. iacob dilexi. esau aũt odio habui. Cui vult inquit misereꝰ deus. Et q̃z vult indurat. sed hec voluntas dei iniusta esse non potest. Venit enim de occultissimis meritis. quia et ipsi peccatores cũ ,ppter generale peccatum vnam massam fecerunt. tamen nonnulla inter eos diuersitas. Precedit ergo aliquid in peccatoribus/ quo quamuis nondum sint iustificati. digni efficiatur iustificacione. Et item precedit in alijs peccatoribus quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur augustinus dicere. q̃ et ipsa dei voluntas qua alios eligit. alios reprobat ex meritis proueniat. sed occultissimis. i. q̃ ,p meritis alios voluerit eligere. alios reprobare. et q̃ ,p meritis alijs apponitur gratia iustificationis alijs non. vnde obtundunt. Quid intelligere voluerit ignoratur nisi forte hoc dicat intellexisse qd̃ supra diximus eum retractasse. Nam ibidem etiam quedam alia continue subdit. q̃ in libro retractationis aperte retractat q̃ vtrumq̃z legenti patebit. Vnde verisimile est in premissis etiam hoc retractasse. Quidam tamẽ ex eo sensu accipiunt fore dictum. non quia aliquis predestinetur pro meritis vel iustificationis gratiam mereatur. sed quia aliqui non adeo mali sunt vt mereantur sibi gratiam non imptiri. Nullus enim dei gratiam mereri potest per quã iustificatur. potest tamen mereri vt nõ apponatur vt penitus abijciatur. et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt vt hoc mereantur vt hoc digni sint alij vero ita viuunt vt et si nõ mereantur gratiam iustificationis nõ tamen merentur omnino repelli et gratiam sibi subtrahi. Ideoq̃z dixit in quibusdam precedere quo digni sint iustificatione et in alijs quo digni sint obtusione sed hoc friuolum est.

põt dici hoc retractasse.

Põt tñ ex tali sensu dictuz intelligi.

Opinio quorundam falsa de oculis dei differentiũ carnalit.

Multi vero de isto profundo querentes reddere rationem atq̃z secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iuditioꝝ dei cogitare conantes. in fabulas vanitatis abierunt dicentes. q̃z anime sursum in celo peccant. et secundum peccata sua ad corpora pro meritis dirigũtur. et dignis sibi quasi carceribus includuntur. Jerunt hi tales post cogitationes suas. et volẽtes disputare de ꝑ profundo versi sunt in profundum dicẽtes. animas in celo ante conuersatas. et ibi aliquid boni vel mali egisse. et ,p meritis ad corpora terrena detrusas esse. hoc autem respuit catholica fides propter euidentem apostoli sententiaz qua ait. cum nondum nati essent. aut aliquid boni vel mali egissent ꝛc. Melior est ergo fidelis ignorantia. q̃z temeraria scientia. elegit ergo quos voluit gratuita misericordia. non quia fideles futuri erant. sed vt fideles essent eisq̃z gratiam dedit. non quia fideles erant sed vt fierent. Ait em̃ apostolus. Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem. non ait quia fidelis eram. datur quidem et fideli. sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit. non propter futura merita qui preuideret. veritate tamen rectissima. et a nostris sensibus remota. Sed queritur vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent et fideles. ita etiaz ꝓcedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent. et infideles et obdurare vt peccent quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita ẽ causa mali sicut predestinatio causa boni. neq̃z obduratio ita facit hominẽ malum. quemadmodum misericordia facit bonum.

Aug' de verbis apli.

Aug' in libro retractationũ

Questio.

¶ An ea que semel scit deus vel prescit semper sciat. et prescit. ⁊ semp scierit ⁊ prescierit.

Pretereacõside rari oportet. vtrum ea omia que semel scit vel prescit deus semper sciat. ⁊ scierit ac prescit et prescierit. an olim scierit vel prescierit. quod modo non scit vel prescit. de prescientia p̃mo respondemus dicentes multa eum prescisse q̃ modo nõ prescit. cum em̃ eius prescientia non sit nisi de futuris. exquo illa que futura erant presentia fiunt. vel p̃tereunt. sub dei prescientia esse desinunt. sub scientia vero semp sunt. prescivit ergo deus oia ab eterno que futura erant. neqꝫ prescire desinit nisi cũ futura esse desinũt. neqꝫ cum prescire desinit aliqua q̃ ante prescibat min' ea nosci. q̃ꝫ ante cognoscebat. Non em̃ dicitur ex defectu scientie eius q̃ aliqua prescierit aliqñ/quomodo non presciat sed ex ratione verbi quod est prescientia. Prescire em̃ est ante scire q̃ꝫ fiat aliquid. Ideoqꝫ non potest dici deus p̃scire. nisi ea que futura sunt.

De prescientia p̃us rñdet dicẽs deũ nõ semp prescire q̃ olim prescivit.

¶ Hic de scientia dicẽs deũ semper scire que semel scit.

De scientia aũt aliter dicimus. Scit em̃ deus semper omnia que aliqñ scit. omnẽ enim scientiam quã aliquando habet. semper habuit habet et habebit. Ad hoc aũt opponitur ita. Olim sciuit hunc hominez nasciturum qui natus est. modo nõ scit eum nascituꝫ. Sciuit ergo aliquid q̃ modo non scit. Item sciuit mundũ esse creandũ. modo non scit eũ esse creandũ aliquid ergo sciuit q̃ modo non scit. et alia huiusmodi infinita induci p̃nt. Sz ad hoc dicimus. qz idem de natiuitate huius homis et mundi creatione. nunc etiã scit que sciebat antequã fierẽt. licet tunc et nũc hanc scientiã eius diuersis exprimi verbis oportet. Naz quod tunc futuꝫ erat nunc preteritũ ẽ. Ideoqꝫ verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis tẽporibus loquentes eandem diez modo per hoc aduerbium cras designamus. dum adhuc futura est. modo per hodie dum p̃sens est. modo per heri dum preterita est. Ita añquã crearetur mũdus sciebat deus hunc creandum. postquaz creatus est scit eum creatũ. nec est hoc scire diuersa. sed omnino idem de creatione mundi sicut antiqui patres credi derunt xp̃m nasciturum et moriturum nos autem credimus eum natũ et mortuum. nec tamen diuersa credimus nos et illi sed eadem. Tempora enim vt ait augustinus variata sunt. ⁊ ideo verba sic mutata non fides. Indubitanter ergo teneamus deum semper omnia scire que aliquando scit. ¶ Aug.

Oppositio.

Solutio.

¶ De omnipotentia dei vbi prĩ cõsideratur quare dicatur omnipotens.

Nunc de omnipotentia dei agenduz est vbi prima consideratio occurrit quomodo vere deus dicatur omnipotens. an quia omnia possit. an tantuz quia ea possit que vult. Nz enim deus omnia possit pluribus autoritatib' comprobatur. Ait enim augustinus in libro questionum veteris ac noue legis Omnia quidem potest deus sed non facit nisi quod conuenit veritati eius et iusticie. Idem in eodem. Potuit decuncta facere simul/sed ratio prohibuit. i. voluntas. Rationez nempe ibi voluntatem dei appellauit. quia dei volũtas rationabilis est et equissima. Fatẽdum est ergo deum omnia posse. ¶ DI. XLII. ¶ Aug.

¶ Quomodo dicatur deus omnia posse. cum nos multa possumus que ipse non potest.

Sed querit quo modo omnia posse dicatur / cum nos q̃dam possimus que ipse nõ potest. Nõ enim potest ambulare loqui et huiusmodi / que a natura diuinitatis sunt penitus aliena / cum hoc instrumenta nullatenus habere queat incorporea ⁊ simplex substantia. Quibus id respondendũ arbitror q̃ huiusmodi actiones ambulatio. scilicet et locutio et huiusmodi a dei potentia aliene non sunt. sed ad ipsam pertinent. Licet eũ huiusmodi actiones in se deus habere non possit. non eũ potest ambulare vel loqui ⁊ huiusmodi. eas tamen in creaturis potest operari facit eũ vt homo ambulet ⁊ loquatur et huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuine potentie detrahit aliquid quia et hoc potest facere omnipotens. Sed sunt alia quedam que deus nullatenus facere potest vt peccata Non eũ potest mentiri. non potest peccare. sed non ideo omnipotentie dei in aliquo detrahitur vel derogatur. si peccare non posse dicitur. q̃ non est hoc potentie sed infirmitatis Si enim hoc posset omnipotens non esse. Non ergo impotentie sed potentie imputandum est q̃ ista non potest. Unde augustinus in ꝯdecimo libro de trinitate. Magna inquit dei potentia est non posse mẽtiri. Sunt enim quedam que in alijs rebus potentie deputanda sunt. In alijs vero minime. et que in alijs laudabilia sunt / in alijs vero reprehensibilia sunt Non ergo ideo deus minus potens est quia peccare non potest. cum omnipotẽs nullatenus possit esse qui hoc põt. Sunt etiam ⁊ alia quedam que deus ñ potest. vnde videtur non omnia posse nõ eũ potest mori vel falli Unde augustinus in libro de simbolo. deus omnipotens non potest mori. non potest falli. non potest miser fieri. non potest vinci. hoc vtiq̃ et huiusmodi absit vt possit omnipotens. Si eũ huiusmodi passionibus atq̃ defectibus subijci posset omnipotens minime foret. Et inde mõstratur omnipotens / quia ei hec propinquare non valent. potest tamen hec et in alijs operari.

Responsio.

De alijs obicitur.

Soluit.

Aug.

Item de alijs opponit.

Aug.

Q̃ omnipotentia dei secundũ duo consideretur.

Hic ergo diligenter ꝓsiderantibus omnipotentia eius secundũ duo apparet. scz q̃ omnia facit que vult. et nichil omnino patitur. Secundum vtrumq̃ deus omnipotens verissime predicatur. quia nec aliquid est quod ei ad paciendum corruptionẽ inferre valeat. nec aliquid ad faciendum impedimentũ afferre. Manifestum ẽ it acq̃ deum omnino nichil posse pati et omnia facere posse. preterea sola quib̃ eius dignitas lederetur. eiusq̃ excellẽtie derogaretur. in quo tamen non est minus omnipotens Hoc enim posse nõ esset posse sed nõ posse. Nemo ergo deum impotentem in aliquo dicere presumat qui omnia potest que posse potẽtie est et inde vere dicitur omnipotens

Quibusdam autoritatib̃ traditur q̃ dicitur omnipotens. q̃ potest quidquid vult.

Ex quibusdam tamen autoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens. quia quidquid vult potest. Unde augustinus in encheridion. Non ob aliud veraciter vocat omnipotens nisi quoniã quidquid vult potest. nec voluntate cuiuspiam creature voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in libro de spiritu et littera. non potest deus facere iniusta. quia ipse est summa iusticia et bonitas. Omnipotens vero est. non q̃ possit omnia facere. sed quia potest efficere quidq̃d vult. ita vt nichil valeat eius voluntati resistere quin compleatur aut aliquo modo impedire eandẽ. Johannes crisostomus in omelia quedam de exposi

Aug.

Jo. Crisost.

tione simboli ait. Omnipotens dicitur deus quia posse illius non potest inuenire non posse. dicente propheta. omnia quecũq; voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens / vt totum quod vult possit. Unde apostolus. eius inquit voluntati quis resistit? Vis autoritatib⁹ videtur ostendi q̃ deus ex eo tantum dicatur omnipotens q̃ omnia potest que vult. non quia omnia possit

Determinatio premissarũ autoritatum.

Sed ad hoc pōt

dici q̃ augusti. vbi dicit omnipotens ñ dicitur q̃ omnia possit ꝛc̃. tam ample ꝛ generaliter acceptt omnia vt etiam mala includeret que deus non potest. nec vult. Non ergo negauit eum posse omnia que conuenit ei posse Similiter cũ dicit. non ob aliud veraciter dicit omnipotens, nisi qm̃ quidquid vult potest non negat eum posse etiam ea que non vult. sed aduersus illos q̃ dicebant deum multa velle que non poterat / affirmat eum posse quidquid vult. Et ex eo vero dici omnipotentem. non ob aliud quia potest quidq̃d vult Sed caue quomodo itelligas / potest quidquid vult. an quidquid vult se posse an quidquid vult facere. an quidquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari. quia potest quidquid vult se posse. ergo et petrus similiter omnipotẽs dici potest / vel quilibet sanctorum beatorum. quia potest quiquid vult se posse. et potest facere quidq̃d vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit. nec posse nisi quod potest / sed non pōt facere quidquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt. verumtamen eos saluare non valet. deus autem quidq̃d vult fieri potest facere. Si em̃ vult aliquid fieri per se. potest illud facere per se. ꝛ per se facit. sicut celum ꝛ terram per se fecit. quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam et per eã operatur. sicut per homines facit domꝰ et huiusmodi artificialia. et deus quidem ex se et per se potest. Homo autẽ vel angelus quantumcũq; beatus est / nõ ẽ potens ex se vel per se.

Quõ itelligẽdũ sit quidq̃d vult.

Oppositio.

Sed forte dices

nec dei filius potest a se. nec spiritussãctus / sed solus pater. Ille enim potest a se qui est a se. filius autem quia non ẽ a se. sed a patre. nec potest a se sed a patre. et spiritussanctus ab vtroq;.

Solutio.

Ad quod dicim⁹

quia licet filius non possit a se. nec operetur a se. potest tamen ꝛ operatur a se sicut et spiritussanctus. Unde hilarius in libro nono de trinitate. Nature inquit cui cõtradicis heretice hec vnitas est / vt ita p se agat filius. ne a se agat et ita non a se agat. vt per se agat. per se autem dicitur agẽ et potens esse q̃ naturalem habet potentiam eandem quam et pater qua potens est et operatur. sed quia illam habet a patre. non a se. ideo a patre non a se dicitur posse ꝛ agere. Homo autẽ vel angelus gratuitam habet potentiam qua potens ẽ

Hylarius.

Hic vere ostenditur quare deꝰ omnipotens dicatur.

Ideo ergo vere

ac ꝓprie deus trinitas omnipotens dicitur. quia per se. i. naturali potentia potest quidquid vult fieri. et quidquid vult se posse. Nichil enim vult fieri q̃ non possit facere per se / vel per creaturam. et nichil vult se posse quod non possit. et omne quod vult fieri / vult se posse sed non omne quod vult se posse vult et fieri. Si enim vellet et fieret.

qz voluntati eius nichil resistere pōt.

Opinio quorundam dicentiū deū nil posse nisi quod facit.

DI. XLIII.

Quidam tñ de suo sensu gloriantes / dei potentiā sub mensura coartare conati sunt. Cum enim dicunt. huc usqz potest deus. et non amplius quid hoc est aliud qz eius potentiam que infinita est ꝓcludere et restringere ad mēsuram. Aiunt eñ non potest deus aliō facere qz facit. nec melius facere id qō facit. nec aliqd pretermittere de his q̄ facit. Istamqz p̄mam suam opinionem verisimilibus argumentis causisqz commenticijs. necnon et sacraꝝ autoritatū testimonijs munire conantur dicentes.

Ratio illorū prima.

Non potest deus facere nisi quod bonum et iustum fieri. non est autem iustum et bonum fieri ab eo nisi quod facit. Si enim aliud iustum est et bonum eum facere q̄z facit. non ergo quod facit omne iustum est et bonum est eū facere. sed quis audeat hoc dicere.

Secūda ratio.

Addunt etiam. non potest facere nisi quod iustitia eius exigit. sed non exigit eius iustia vt faciat nisi quod facit. non ergo potest facere nisi quod facit. Eademqz iusticia exigit. vt et id nō faciat quod non facit / non autem potest facere contra iusticiam suam. non ergo potest aliquid eorūz facere que dimittit.

Rñsio ad prius dictum.

His autem respondemus duplicem verborūz intelligentiam aperientes. et ab eis involuta euoluentes sic. non potest deus facere nisi quod bonuz est et iustum. i. non potest facere nisi illud. quod si faceret bonum et iustum esset / verū est. ꝫ multa potest facere que non bona sunt nec ista. quia nec sunt / nec erūt. nec bene fiunt / nec fient. quia nunquam fiēt.

Rñsio ad id qō secūdo dictum est.

Item quod secundo ꝓpositum fuit non potest facere nisi quod iusticia sua exigit. et non potest id facere quod iusticia sua exigit vt non fiat. dicimus q̄a exactionis verbum de deo congrue non dicitur. nec ꝓprie accipitur. z in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas non potest facere nisi qō sua iusticia exigit. i. ñ q̄ volūtas sua iusta vult / falsum dicis. Iusticia eñ ipsius dei equissima voluntas accipitur. qualiter accipit augustinus illa verba domini in genesi loquentis ad loth. Non possum quicquā facere donec illo intro eas exponens non posse inquit se dixit quod sine dubio poterat per potentiā / sed non poterat per iusticiam / quasi poterat quidem / sed non volebat. et illa voluntas iusta erat. Si vero per hec ꝟba intelligis eum non posse facere nisi illud. quod si fieret iusticie eius conueniret. verū dicis. Similiter distingue illud. Non potest facere quod iusticia sua exigit. vt non faciat. i. nō potest facere id quod ipse qui est summa iustitia non vult facere falsum est. Si autē his verbis intelligas eum non posse facere id quod iusticie eius cōuenire non potest / verum dicis. Addunt quoqz et alia dicentes / nō potest deus facere nisi quod debet. non autem debet facere nisi quod facit. Si enim debet alia facere. non ergo facit omne quod debet. Si vero facit omne quod debz. nec potest facere nisi quod debet. nō ergo potest facere nisi quod facit. Itez aut debet dimittere quod dimittit ne faciat. aut non debet. Si non debet non recte dimittit. Si vero debet dimittere. ergo non debet facere. Si autem non debet. nec decet. nec oportet eum facere et si non decet. nec oportet eum facere ergo non potest facere. non ergo potest facere nisi quod facit. nec potest illō dimittere quod facit quin faciat. quia debet illud facere. et quod debet facere. nō pōt illud dimittere. Sed vt michi videtur hoc verbum debet venenum habet. Multiplicem enim et inuolutam continet intelligentiam. nec deo ꝓprie competit qui non est debitor nobis / nisi forte ex promisso. Nos vero ei debitores sumus ex commisso. Ut autem

Mercia illorū ratio.

Responsio.

venenum euacuetur distingue verbi sē sus. Non potest deus facere nisi quod debet. i. ñ quod vult/falsum ē. Dic em̄ potest ipe dici debere aliq̄d quia vult illud. Si autem dicatur non potest nisi quod debet idest non potest nisi illud quod si faceret ei bene ꝓueniret verum est. Addūciunt vero illi dicentes. nichil facit aut dimittit nisi optima et ratio/nabili causa/licet nobis occulta sit se/cundum quam oportet eum facere aut dimittere que facit vel dimittit. Ra/tio enim penes eum est qua illa facit ⁊ illa dimittit. que ratio eterna est et sem/per manens preter quam non pōt ali/quid facere vel dimittē. Illa ergo ma nente non potest quod facit dimittere. nec quod dimittit facere. et ita non po test farere nisi quod facit. Et ad hoc re spondemus ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur ra tio vel causa optima penes deum est/qua facit cuncta que facit. et dimittit ea que dimittit. verum quidem est. q̄a in eo voluntas est equissima et rectissi/ma que facit et dimittit que vult/con tra quam facere non potest. nec preter eam facere potest. Nec vtiq̄ contra eā faceret. nec preter eam si ea que facit dimitteret/vel q̄ dimittit faceret. ſz ea/dem manente ratione et causa alia po/tuit facere. et ista dimittere. Licet er/go ratio sit penes eum qua alia facit et alia dimittit. potest tamen secundū eā/dem rationem et dimittere que facit. ⁊ facere que dimittit. Ipsi autem addūt Ratio est eum facere que facit. et non alia. ⁊ non potest facere nisi quod ratio est eum facere. et ita non potest facere nisi quod facit. Item ratio est eum di/mittere que dimittit. et non potest non dimittere. quod ratio est eum dimitte/re. et ita non potest nō dimittere quod dimittit. ⁊ ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse. et ideo determinandas Si enim cum dicitur non potest facere nisi q̄d ratio est eu⁊ facere intelligas eū non posse facere nisi ea que rationabi/lia sunt. et ea que si fierent rationabilia essent. verus est sensus. Si autem in/telligas eum non posse facere alia ratio nabilia ⁊ bona. nisi ea que vult ⁊ facit falsus est intellectus. Item aliud adiun gunt dicentes. Si potest deus aliud fa cere q̄ facit. potest ergo facere q̄d non prescivit. et si potest facere que non p/scivit. potest sine prescientia operari. quia omne quod facturum se prescivit facit. nec facit aliquid quod non presci uit. Quod si preter scientiam eius ali/quid fieri impossibile ē. omne ergo q̄d prescitum est fieri. necesse est ergo aliq̄d fieri q̄ sit nulla ratione possibile est. nō ergo potest a deo fieri nisi quod fit.

Quarta illo⁊ ratio.

Rñsio.

Adhuc addūt questionem.

Alia illo⁊ rō.

Hec questio ex predictis faci/le determinatur.

Hec autem que stio de prescientia facile determinari po test per ea que superius dicta sunt cum de prescientia ageretur. Autoritatibus vtuntur in assertionem sue opinionis his illi scrutatores qui defecerunt scru tantes scrutinia sanctorum annectunt te stimonia. Dicit enim augustinus in li/bro de simbolo. Hoc solum non potest deus quod non vult. per quod videtur non posse facere aliquid/nisi quod vult sed non vult nisi quod facit. et ita vide tur non posse nisi quod facit. Illud aūt ita intelligendū est. Id soluz nō potest deus quod non vult sc⁊ se posse. Idem in septimo libro psal. ad deum loquēs ait. Ne cogeris inuitus ad aliquid. q⁊ voluntas tua non est maior q̄ potentia esset autem maior. si teipso tu ipe ma/ior esses. Ex hoc videtur q̄ deus non possit plura q̄ vult. sicut non vult plu/ra q̄ potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia. ita nec potentia ma ior est voluntate. Ideoq̄ sicut plura nō vult q̄ potest. ita eum non plura pos/se q̄ velle dicunt. Sed ad hoc dicim' quia nec voluntas potentia. nec poten tia voluntate maior est. quia vna et ea dem res est potentia et voluntas. sc⁊

Quō intelligē da sit auctas.

Respōsio.

ipse deus qui esset maior seipso. si voluntas maior esset potentia. vel potēcia volūtate. Nec hac autoritate negatur deū plura posse q̄z velle. quia plura sunt subiecta eius potentie q̄z voluntati. Fateamur itaqz deum plura posse facere que non vult. et posse dimittere que facit.

¶ Autoritatibus confirmat deum plura q̄z facit facere posse

Quod vt certiꝰ firmiusqz teneat scripture testimonijs asseramus deum plura posse facere q̄z faciat. Veritas ipsa secūdum matheū ait. An putas quia non possum rogare patrē meum et exhibebit michi modo plusq̄z duodecim legiones angelorꝫ Ex quibus verbis patenter innuitur. quia et filius poterat rogare quod nō rogabat. et pater exhibere quod non exhibebat. Uterqz ergo poterat facere qd ñ faciebat. Augustinus etiaz in encheridion ait. Omnipotentis volūtas multa pōt facere que non vult nec facit. potuit eīm facere vt duodecim legiones angelorꝫ pugnarent contra illos qui xp̄m ceperunt. Item in eodē. cur apud quosdam non facte sunt virtutes que si facte fuissent egissēt illi homines penitentiam. et facte sunt apud eos qui non fuerāt credituri. tunc non latebit quod nūc latet. Nec iniuste vtiq̄z deus noluit saluos fieri. cuz possent salui esse si vellet tunc inclarissima sapientie luce videbitur. quod nunc piorum fides habet antequam manifesta cognitione videatur. quoniam certa z immutabilis et efficacissima sit voluntas dei. que multa possit et non velit nichil autem qd non possit velit. Idē in libro de natura et gratia. dominus lazarum suscitauit in corpore. Nunqd dicendum est. non potuit iudam suscitare in mente. potuit quidem ꝑ noluit

¶ Aug.

¶ Q̄ sine mutabilitate potentie vel voluntatis potest deus et alia velle. alia facere que vult vel facit.

His autoritatibus alijsqz multis apte docetur. q̄ deus multa possit facere que non vult qd etiam ratione ꝓbari potest. Non eīm vult deus omnes homines iustificare. et tamen quis dubitat eum posse? pōt ergo deus aliud facere q̄z facit. et tamē si aliud faceret alius ipse non esset. et potest aliud velle q̄z vult. et tamen eiꝰ voluntas nec alia nec noua nec mutabilis aliquo modo potest esse. Q̄ et si ñ possit velle quod nunquam voluit. nec tamen nouiter. nec noua voluntate. sz sempiterna tm̄ voluntate velle potest. potest enim velle quod ab eterno pōt voluisse habet enim potentiam volendi et nunc et ab eterno. quod tamen nec modo vult. nec ab eterno voluit.

¶ An deus possit facere aliquid melius q̄z facit.

Nunc illud restat discutiendū vtꝫ melius aliquid deus possit facere q̄z facit. ¶ Di. XLIIII.

Volent enim illis scutatores dicere. q̄ ea que facit deus. nō potest meliora facere. quia si posset facere et non faceret. inuidus esset. et non summe bonꝰ ¶ Illi dicūt nō posse.

Et hoc ex simili astruere conātur. Ait enim augustinus in libro questionum. lxxxiij. Deus quem genuit. quem meliorem se generare non potuit. nichil eīm deo melius debuit equalez. Si eīm voluit et nō potuit infirmus est. Si potuit et noluit inuidus. Ex quo conficitur equalem genuisse filium. A simili voluit dicere q̄ si potest deus rem meliorem facere q̄z facit. inuidus est. sed non valet huius similitudinis inductio quia filium genuit de substantia sua. ¶ Aug.

Ideoqz si posset gignere equalem z nō

gigneret inuidus esset. alia vero que ñ de substantia sua facit meliora facere potest.

Questio qua illi artantur.

Verum hic ab

eis responderi deposco. cur dicāt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatē in qua maior ꝓsummatio expressa est non posse esse meliorem q̄ est siue ideo quia summe bona est. ita vt nulla omnino boni pfectio ei desit. siue ideo q̄ a maius bonum quod ei deest capere ipsa non valeat. Sed si ita summe bona dicitur / vt nulla ei perfectio boni desit iam creatura creatori coequat. Si vero ideo non potest melior esse. quia bonum amplius quod ei deest capere ipsa non valet. iam hoc ipsum non posse defectionis est / non consummationis. et potest esse melior si fiat capax melioris boni quod ipse potest qui eam fecit Potest ergo deus meliorem rem facere q̄ faciat. Unde augustinus super genesim. Talem potuit deus hominez fecisse. qui nec peccare posset. nec velet. et si talem fecisset / quis dubitat eū meliorem fuisse. Ex predictis constat q̄ potest deus et alia facere q̄ facit. et que facit meliora ea facere q̄ facit.

Aug.

Utrum alio vel meliori modo possit facere q̄z facit.

Post hec cōside

randum est vtrum alio modo vel meliori q̄ facit possit ea facere q̄ facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur / nec alius nec melior esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius q̄ facit. i. alia sapientia vel maiori sapiētia. Nichil ēm sapiētius potest facere q̄ facit. Si vero referatur modus ad rem ipsaz quā facit deus. dicimus quia z alius z melior potest esse modus. Et scōm hoc cōcedi potest. quia ea que facit potest facere melius. et aliter q̄ facit. quia potest quibusdam meliorem modum existendi prestare / et quibusdam alium. Unde augustinus in tredecimo libro d̄ trinitate dicit q̄ fuit z alius modus nostre liberationis possibilis deo. q̄ omnia potest sed nullus alius nostre miserie sanande fuit ꝓuenientior. Potest ergo deus eorum que facit quedam alio modo meliori quedam alio modo eque bono. quedaz etiam minus bono facere q̄ facit. vt tamen modus referatur ad qualitatē operis creature non ad sapientiam creatoris.

Responsio.

Aug.

Utrū deus semper possit omne quod olim potuit.

Preterea queri

tolet. vtrum deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam ñ videtur dicentib'. Potuit deus incarnari. et potuit mori. et resurgere. et alia huiusmodi que modo non pōt. Potuit ergo que modo nō potest. et ita habuit potentiam quaz modo non habet vnde dicitur eius potentia imminuta. Ad quod dicimus. quia sicut oia semper scit que aliquādo sciuit. et semper vult que aliquando voluit. nec vnquā aliquam scientiam amittit. vel voluntatem mutat q̄ habuerit. ita oia semper potest que aliquando potuit. Nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi licet nō possit modo incarnari vel resurgere. Sicut ēm potuit olim incarnari. ita et potest mō incarnatus esse. in quo eiusdem rei potentia monstratur. Ut enim olim sciuit se resurrecturum et modo scit se resurrexisse. nec est alia sciētia illud olim sciuisse. et hoc modo scire sed eadem omnino. et sicut voluit olim resurgere et modo resurrexisse / in quo vnius rei voluntas exprimitur. Ita potuit olim nasci et resurgē. et modo ipse potest nat'

Respōsio sic semp scit q̄ aliqñ scit z semper vult ita sē per potest q̄ olim potuit.

fuisse et resurrexisse. et ē eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci et resurgere non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus et diuersis adiuncta aduerbijs eūdem faciunt sensuz vt modo loquētes dicimus. iste potest legere hodie. cras autem dicimus iste pōt legisse. vel potuit legere heri vbi vnius rei monstratur potētia. Si autem diuersis temporibus loquentes eiusdem temporis verbis et aduerbijs vtamur dicentes. hodie iste potest legere hodie. et dicentes cras. iste pōt hodie legere. non idem sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo deū semper posse quidquid semel potuit. id est habere omnem illam potentiam quam semel habuit. et illius omnis rei potentiam cuius semel habuit. sed nō semp posse facere omne illud quod aliquando potuit facere. potest quidē facere aut fecisse quod aliqñ potuit. Similiter quidq̄d voluit et vult. i. omnez quam habuit voluntatem. et modo habet. et cuiuscūqz rei voluntatem habuerit / et modo habet. non tamē vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri. sed vult fuisse vel factum esse. ita et de scientia dei dicendum est.

¶ De voluntate dei que essentia dei vna est ⁊ eterna. et de signis eius.

¶ Oi. XLV.

Iam de voluntate dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicenduz est. Pciēdum est ergo quia voluntas siue volēs de deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle ⁊ aliud esse. sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonuz / quod esse deum. Ita idē est ei esse volentem / quod esse deum. Nam voluntas qua semper volens est non affectus vel motus est qui in deum cadere non valet. sed diuina vsta qua volens est deus est / et huiusmodi.

¶ Q̄ licet idem sit deo velle q̄z esse. non tamen potest dici deus esse omnia que vult.

Et licet idem sit deo velle quod esse. non tamen dicendum est deuz esse omnia que vult. Qd̄ quidam de dei voluntate non recte sentientes / nobis obijciunt dicentes. Si idem est deo velle quod esse. ergo cum dicimus deum velle omnia que facit. dicimus eum esse omnia que facit. alioquin non ibi illo verbo idem significatur. quod significatur hoc vbo esse cuz de deo dicitur. Et si ita est non semper dicitur de deo velle secundum essentiā Si vero secundum essentiam non dicitur aliqñ. quomodo ergo dicit de deo Relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus. quia licet idem penit? sit deo velle quod esse. non tamen potest dici esse omnia que vult. sicut idem est deo esse quod scire nec tamen sicut dicitur scire omnia ita quoqz potest dici esse omnia.

¶ Obiectō quorundam.

¶ Rñsio plenaz ptinens solutionem.

¶ Quis sit sensus horum verborum / de? scit vel deus nō vult Itez deus scit omnia vel vult aliquid. et quod de deo predicatur de his predicetur.

Et vbicunqz deus dicitur scire vel sciens. vel velle vel volens. hec de eo secundum essentiam dicuntur. cum enim dicitur deus scit / vel deus vult. siue deus est sciens vel volens essentia diuina pdicatur. ⁊ de? esse enunciatur. Cum autem additur omnia vel aliquid vel aliqua. et dicit deus scit omnia vel vult aliquid vel aliqua. essentia quidem diuina predicatur. non simpliciter et absolute / ꝑ ita vt scientie que ipse est omnia subiecta

monstrētur / ⁊ voluntati que ipsa eadē est aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur. vt talis fiat sensus. deus scit omnia. i. deus est cuius scientie que ipsius essentia est omnia subiecta sūt. Similiter deus vult hec vel illa. i. deus ē cuius voluntati que ipse est hec siue illa subiecta sunt. Volēs ergo siue velle dicitur deus secundum essentiam. cuius voluntas essentia est sempiterna ⁊ immutabilis licet ea varientur ⁊ transeant que ei subiecta sunt / que non potest esse iniusta vel mala. qz deus est.

Qz dei voluntas summe bona causa est omniū que naturaliter sunt. cuius cā non ē querēda. qz nullā habet cū sit etna

Hecitaqz sūme

bona voluntas causa est omniū que naturaliter fiunt vel facta siue futura sūt que nulla p̄uenta est causa. qz eterna ē Ideoqz causa ipsius querende nō est.

Hic dicit quare causa eiꝰ querenda non est.

Qui enim eius

causaz querit aliq̄d maius ea querit / cū nichil ea maius sit. Unde aug̃. in lib. lxxxv. questionum. Qui querit quare voluerit deus mundū facere causam q̄rit voluntatis dei. Dis autem causa efficiens maior est eo qd̄ efficitur Nichil autem maius est voluntati dei. Nō ergo eius causa querenda est. Idem in libro ꝓtra manicheos. Si qui dixerint q̄d placuit deo facere celum et terram Respondendū est eis. qui voluntatem dei nosse desiderant causas et voluntatem dei scire querunt qꝯ voluntas dei omnium que sunt ipsa sit causa. Si em̄ habet causā voluntas est aliquid quod antecedat voluntatez dei que nephas est credere. Qui ergo dicit quare fecit deus celum et terram. respondendum est illi quia vult. volūtas enim dei causa est celi et terre. et ideo maior est voluntas dei q̄z celum et terra. Qui autē dicit quare voluit facere celum et terram. maius aliquid querit q̄z est voluntas dei. nichil autē maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas et id quod non est non querat ne id quod est non inueniat. Ecce his autoritatibus aperte insinuatur qꝯ voluntatis dei causa nulla est. et ideo querēda non est.

Aug.

Qꝯ voluntas dei prima ⁊ summa causa est omnium.

Voluntas ergo

dei vt ait aug̃. in. iij. li. de trinita. prima et summa causa est omnium. specierum atqz motionum. Nichil em̄ fit qd̄ non de interiori atqz intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iusticiaz. Ubi em̄ non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia que pertendit a fine vsqz ad finem fortiter et disponit omnia suauiter ⁊ non solū facit ea que perseuerantia ꝓsuetudinis admirationem non admittunt. ꝗ etiam ea que ꝓpter raritatem ⁊ insolitū euentum mira videntur vt sunt defectus luminariuz ⁊ terremotus ⁊ monstrucsi animantiū partus et his similia quoz nichil fit sine voluntate dei. ꝗ plerisqz non apparet. Ideoqz placuit vanitati philosophoz etiaz causis alijs ea attribuere cū omnino videre non possint / superiorem ceteris omnibus causam. i. voluntatē dei Itaqz non nisi dei voluntas causa prima ē sanitas egritudinis premiorum atqz penaz gratiarum et retributionum. Hec ergo sola est vnde ortum est quidquid est et ipsa non est orta sed eterna.

Aug.

Quibus modis accipitur dei voluntas.

Que vere et ppzie dicitur dei volũtas ⁊ ea dz beneplacitum.

Hic nõ est pretereundũ nobis q̃ sacra scriptura de voluntate dei varijs modis loqui consueuit. ⁊ tamen nõ est dei voluntas diuersa. sed locutio diuersa est de voluntate quia nomine volũtatis diuersa accipit Nam voluntas dei vere ac propzie dicitur que in ipso est. ⁊ ipsius essentia ē et hec vna est. nec multiplicitatem recipit. nec mutabilitatez que inexpleta esse non potest. de qua propheta ait. Omnia quecunqz voluit dñs fecit. Et apostolus voluntati eius quis resistet. Et alibi. Vt probetis que sit volũtas dei bona ⁊ beneplacens ⁊ perfecta. Et hec voluntas recte appellatur beneplacitum dei siue dispositio.

Q̃ secundum figurãm dicitur voluntas dei preceptio/prohibitio/consiliuz/permissio operatio. et ideo pluraliter dicit scriptura voluntates.

Aliquãdo vero fm quandam figuram dicendi volũtas dei vocatur q̃ scdm proprietatem non est voluntas eius. vt preceptio/phibitio/ꝓsilium/necnõ permissio ⁊ opatio Ideoqz pluraliter aliquando scriptura voluntates dei pronunciat. Vnde propheta. Magna opera dñi exquisita in omnes volũtates eius. cum non sit nisi vna volũtas dei que ipse est. pluraliter tamen dicit voluntates. quia voluntas dei varijs modis ac ꝑ diuersis accipitur vt dictum est. Ita etiam idem ppheta propter multos effectus mie ⁊ iusticie pluraliter dicit. Misericordias domini in eternum cãtabo. Et alibi Iustitie domini recte letificãtes corda/cum tamen in deo vna sit misericordia. vna iustitia. et vna eademqz sit misericordia que iusticia scz diuina vsia.

Quare preceptio ⁊ phibitõ ⁊ consiliũ dicantur dei volũtas.

Ideo autez preceptio et phibitio atqz consilium cum sint tria. dicitur tam̃ vnum quodqz eorum dei voluntas. qz ista sunt signa diuine voluntatis quẽ admodum ⁊ signa ire dicuntur ira. ⁊ dilectionis signa dilectio appellãtur. ⁊ dicitur iratus deus et tamen non est ira in eo aliqua. ꝓ signa tm̃ que foris fiunt. quibus iratus ostenditur. ira ipsius nominatur. ⁊ est figura dicendi/secundum quã non est falsum quod dicitur. ꝓ verum quod dicit sub tropi nubilo obumbratur Et secũdum hos tropos diuerse volũtates dei dicuntur. quia diuersa sunt illa que ꝑ tropum voluntas dei dicuntur.

Vbi voluntas dei pro precepto et consilio accipiatur.

Pro precepto dicatqz consilio potest accipi voluntas. vt ibi. Fiat voluntas tua sicut in celo ⁊ in terra. Et alibi. Qui facit voluntatem patris mei qui in celo est. ipse frat̃ meus ⁊ soror ⁊ mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde aug̃. in libro de spiritu ⁊ litera. Infideles iquit contra voluntatem dei faciunt cũ eius euangelio non credunt. Aug.

Q̃ deus non vult ab hominibus fieri omnia que precepit vel non fieri que prohibet.

Et si illa tria dicuntur dei voluntas ideo quia signa sunt diuine voluntatis. non est tamen intelligendũ deum omne illud fieri velle qd̃ cuicunqz p̃cepit/vel non fieri qd̃ phibuit. Precepit em̃ abrahe immolare filiũ. nec tamen voluit. nec ideo p̃cepit vt id fieret. ꝓ vt abrahe probaretur fides. Et in euangelio p̃cepit sancto ne cui dicerz. ille aũt p̃dicauit vbiqz intelligens deum non ideo phibuisse/

quin vellet opus suum predicari. ꝗ vt daret formam homini laudem humanã declinandi.

De permissione ⁊ operatione vbi dicantur dei voluntas.

Permissio quo qꝫ dei et operatio voluntas dei appellãtur / qualiter accipit augusti. in encꝫ. dicens. Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit. vel sinendo vt fiat / vel ipse faciendo. Nec dubitandũ est deũ facere bene. etiam sinendo fieri quecunqꝫ fiunt male. non em̃ hoc nisi iusto iudicio dei sinit. ⁊ ꝓfecto bonum est omne quod iustum est. Ecce manifeste hic habemus dei voluntatem appellari ipsius opationem vel permissionem cum dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit. vbi includit et bona ⁊ mala omnia que fiunt Ideoqꝫ aperte distinguit qũo deum velle dixerit. ne eadem ratione intelligeretur velle bona ⁊ mala subdens vel sinendo vt fiat. hoc quãtum ad mala dicit. vel ipse faciendo. hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri. ꝗ non facit. bona vero ipse facit. Ideoqꝫ dixit eum velle / quia ⁊ volens mala sinit. et volens bona operat ⁊ ob hoc permissio ⁊ operatio volũtas dei dicuntur.

Quinqꝫ supra sunt proposita que dicuntur secundꝫ tropum ⁊ ideo distinguat lector vbiqꝫ ꝑ quo eorꝫ accipiat volũtas.

Cumqꝫ ergo supra posita sunt q̃ dicuntur secundũ tropum dei voluntas. quia signa sunt diuine voluntatis que vna est ⁊ immutabilis. scꝫ dei beneplacitũ. Ideoqꝫ diligenter distinguat lector vbi de voluntate dei scriptura cõmemorat iuxta quez modũ accipi oporteat. scꝫ pro beneplacito dei. an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuine volũtatis. quia ⁊ beneplacitũ dei est voluntas eius. ⁊ signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitũ eius eternum est. signum vero beneplacitũ eius non Et ꝓsonat rerum affectibus beneplacitũ ipsius ⁊ ipsi effectus rerum ab illo ñ discordant. Fit em̃ omne quod beneplacito vult fieri ⁊ omne quod vult nõ fieri. nequaqꝫ sit. Non ita autem ẽ de signis quia precepit deus multis ea q̃ non faciunt et ꝓhibet que non cauent. ⁊ ꝓsulit que non implent.

Illi sentẽtie qua dictuz est vt dei vnluntatem non posse cassari que ipse est quedam videtur obuiare.

Incoritur questio. dictum est em̃ i superioribus ⁊ auctoritatibus cõmunitum q̃ voluntas dei q̃ ipse est vocaturqꝫ beneplacitũ eius cassari non põt. quia illa voluntate fecit quecũqꝫ voluit i celo et in terra. cui teste apostolo nichil resistit Querit ergo qũo accipiendum sit quod apostolus ꝯ domino ait. q̃ vult omnes homines saluos fieri. cum em̃ non omnes salui fiãt sed plures damnent. videtur vtiqꝫ nõ fieri qꝫ deus vult fieri humana. ſ. voluntate impediente voluntatẽ dei. dñs quoqꝫ in euangelio impiam ciuitatẽ cõpellans. quotiens inquit volui ꝓgregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis ⁊ noluisti Ita hec dicunt. tanqꝫ dei voluntas superata sit hominũ voluntate. ⁊ infirmissimis nolendo impedientibus nõ potuerit facere potentissimus qꝫ volebat. Vbi ergo est illa omnipotentia q̃ in celo et in terra. scõm prophetam omnia quecunqꝫ voluit fecit ⁊ quomodo voluntati eiꝰ secundum apostoluz nichil resistit si colligere filios hierusalem voluit ⁊ non fecit. Hec enim predictis plurimum obuiare videntur.

DI. XLVI.

Aug⁹ in encꝫ

Solutio quomodo intelligendum sit illud volui congregare ⁊ noluisti.

Sed audiamus solutionē. Ac primum quomodo accipiendum sit illud quod dñs ait. videamus. Non enim ex eo sensu illud dictum est vt ait aug. in enche. predictam questionem soluens. quasi dominus voluerit ꝓgregare filios hierusalē. et non sit factum quod voluit. quia ipsa noluerit sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi voluit. qua tamen nolente. filios eius collegit ipse omnes quos voluit. quia in celo et in terra non quedā voluit et fecit. quedam vero voluit et nō fecit. sed omnia quecunq; voluit fecit. vt sit sensus. Quotiens volui congregare filios tuos. et noluisti. i. quot quot congregaui mea voluntate semp efficaci te nolente feci. Ecce in euidenti positum est q̄ illa domini verba superioribus non repugnant.

Aug' i ench.

Quomodo intelligendum sit illud qui vult omnes homies saluos fieri.

Nunc videndū restat. quomō etiā ꝑmissa verba apostoli predictis non contradicant qui de deo loquens ait. vult omnes homines saluos fieri Quorum occasione verboꝝ multi a veritate deuiauerunt dicentes deū multa velle fieri que non fiunt. sz nō est intelligendum. ea ratōne illud esse dictum quasi deus velit aliquos saluari ⁊ non saluentur. Quis enim tam impie desipiat. vt dicat deū malas hominum voluntates quas voluerit ⁊ qñ voluerit et vbi voluerit in bonum non posse cōuertere. Non est vtiq; verum quod i psal. dicit quecūq; voluit fecit si aliqua voluit. et non fecit. ⁊ quod est indignius ideo non fecit. qm̄ ne fieret qd̄ nolebat omnipotens. voluntas hominis impediuit. Ideoq; cum audimus et i sacris litteris legimus q̄ velit oēs homines saluos fieri. non tamen ideo debemus omnipotentissime dei voluntati aliquid derogare. ꝗ ita intelligere quod scriptum est. Vult oēs homines saluos fieri tanq̄ diceretur nullum hominem fieri saluum. nisi quē saluum fieri ipse voluerit. non q̄ nullus sit hominum nisi quē saluum fieri velit. ꝗ q̄ nullus fiat saluus nisi quem velit saluari. et ideo rogandus est vt velit. qz necesse est fieri. si voluerit. Non est em̄ credendus omnipotes aliq̄d noluisse fieri qd̄ factum non sit. Sic etiam intelligit illud. Illuminat oēm hominem venientem in hunc mundū. non quia nullus hominum est q̄ non illuminetur. ꝗ quia nisi ab ipso nullus illuminat. Potest ⁊ alio modo illud intelligi. dum tm̄ credere nō cogamur omnipotentē aliquid fieri voluisse. factūq; non esse. qui sine vllis ambiguitatibus si in celo ⁊ in terra. sicut veritas cantat. oīa quecunq; voluit fecit. Profecto facere non voluit quecunq; non fecit. Ex his aperte ostenditur q̄ deus ea voluntate que ipse est nō vult aliquid fieri quod non fiat. neq; non fieri quod fiat.

Aug' i ench.

Sic intelligitur illud illuminat oēz hominē venientē in hūc mundum.

Vtrum mala dei voluntate fiant. an eo nolente.

Ideoq; cum constet omnia bona que fiunt eius fieri voluntate que fieri nollet. nullatenus fierent. recte queri solet vtrum et mala omnia que fiunt id est peccata dei fiant volūtate. an nolēte eo fiant. Super hoc diuersi varia sentientes sibi cōtradicere inueniūtur. Alij em̄ dicūt q̄ deus vult mala esse vel fieri. non tamē vult mala. Alij vero. q̄ nec vult mala esse nec fieri. in hoc tm̄ cōueniunt vt hij ⁊ illi. q̄ vtiq; fatent deum mala nō velle. Vtriq; vero rationibus et autoritatibus innituntur ad inueniendam suaz assertionem.

Que sup hoc aduersis dicūtur.

Alij dicūt deum velle mala esse vel fieri alij non.

Quare dicunt quidam deum velle mala esse vel fieri

Qui enim dicũt deuz mala velle esse vel fieri / suam his modis in omnes muniunt intentionem Si em̃ inquiũt mala non esse vel nõ fieri vellet nullo modo essent vel fierent qz si vult ea non esse vel non fieri / ⁊ nõ potest id efficere / sed vt non sint vel nõ fiant. voluntati eius et potentie aliq̃d resistit. et non est omnipotens / qz non potest omne quod vult / ꝑ impotens est sicuti et nos sumus qui quod volumus qũqz non valemus sed quia omnipotẽs est ⁊ in nullo impotens / certum est non posse fieri mala vel esse nisi eo volente qũo vel inuito eo et nolente posset ab aliquo malum fieri / cum scriptũ sit voluntati eius quis resistet? Supra etiã dixit aug'. quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri. aut nõ fieri. Si vult non fieri / mala non fiunt / fiunt autem. vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri. alioquin sũme bonus nõ permitteret ea fieri. Ait augustinus in encheridion. Quamuis ea inquit que mala sunt / inquantũ mala sunt / non sunt bona. tamẽ vt non solum bona sed etiaz sint et mala bonum est. Nam nisi esset hoc bonum / vt essẽt et mala / nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono cui ꝓculdubio q̃ꝑ facile est q̃ vult facere tam facile est qõ non vult esse non sinere. hec nisi credamus periclitat' nostra cõfessio qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes q̃ bonum est mala esse. omnis autez boni deus auctor est qui vult omne bonum esse quod est. cum ergo bonum sit mala fieri vel esse. et mala vult fieri vel esse. His atq̃ alijs huiusmodi rationibus ⁊ autoritatibus vtunt' qui dicunt deum velle mala esse mala esse vel fieri.

Prima rõ illoz qui dicũt deũ velle fieri mala.

Secũda ratio.

Aug' in encb

Hic ponit rationes illorũ qui dicunt dei voluntate non fieri mala vel esse.

Illi vero qui dicunt dei voluntate mala nõ fieri vel nõ esse inductionibus premissis ita respondent. dicentes deũ nec velle mala fieri nec velle nõ fieri vel nolle fieri. ꝑ tũ nõ velle fieri. Si enim vellz ea fieri / vel esse / faceret vtiq̃z ea fieri vel esse. Et ita esset auctor malorum. non est autez auctor malorum. vt sanctorum ꝓtestantur autoritates. Non ergo eius voluntate fiunt mala. Itẽ si nollet mala fieri. vel vellet non fieri. et tũ fierent. omnipotens non esset. cum eius voluntas humane voluntatis effectu impediretur. Ideoq̃z non cõcedunt deuz velle mala fieri. ne malorum auctor intelligatur. nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri. ne impotens esse videat' sed tantum dicunt eum non velle mala fieri vt non auctor. sed permissor malorum monstretur. Unde et euangelista vbi ostendit deum auctorem esse omnium bonorum. di. Omnia per ipsum facta sunt. Consequenter malorum auctorem esse negat dicens. ⁊ sine ipso factũ est nichil. i. peccatum. Non dixit per eum factum esse vel eo nolente et inuito. sed tantum sine eo. i. sine eius voluntate. quia non eius volũtate fit peccatum. ergo non deo volente vel nolente. sed non volente fiunt mala. Quia nõ subest dei voluntati vt malũ fiat vel nõ fiat. sed vt fieri sinat. qz bonum est sinere mala fieri et vtiq̃z volens sinit nõ volens mala ꝑ volens sinere vt ipsa fiant. Quia nec mala sunt bona. nec ea fieri. vel esse bonum est.

Quare nõ fit vez deum velle mala fieri.

Hic queritur quare non sit vez deũ velle nõ fieri mala vel nolle fieri

Qõ verum sit deũ non velle mala fieri.

Qõ non ideo volẽte vel nolente ꝑ nõ volente fiãt mala.

Qũo intelligendũ sit illud augustini mala fieri bonum est.

Quod vero augustinus ait. Mala fieri bonũ est. nec sinerent' mala ab omnipotenti bono fieri / nisi hoc esset bonũ vt eo essent ea rõne dictũ esse asserunt. quia ex malis q̃ fiũt deus bona elicit. nec ipe pmitterz

Aug. ꝓfirmat illũ sensum alia aucte eiusdem.

ea fieri nisi de eis bene aliquid faceret. Unde augustinus in eodez libro ench. aperte indicans predictorum verborum talem esse intelligentiam ait. Deꝰ omnipotens cui rerum est summa potestas cum summe bonus sit. nullo modo sineret aliquid mali esse in operibꝰ suis nisi vsqz adeo esset omnipotens et bonus. vt benefaceret etiam de malo. Itez in eodez. Melius iudicauit deus de malis bona facere q̃z mala nulla permittere. Ex hoc itaqz sensu dictũ est ac verum bonum est mala fieri. quia ex malis que fiunt bonis qui secundum ꝓpositũ vocati sunt sancti. accedit bonitas .i. vtilitas. Talibus enim vt ait apostolus in bonum cooperantur omnia etiã mala/quia eis prosunt que alijs ꝓsunt que alijs facientibus obsunt. Unde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum vt hieronimus super marcum. Malum inquit iude bonũ fuit sez nobis. nec si bonũ est illi vel illi/inde sequitur q̃ simpliciter bonuz sit ꝓprie enim ac simpliciter bonuz est quod in se et facienti bonum est.

Quadripertita boni acceptio

Est enim aliquid quod in se bonum est et cui sit/sed non est bonum facienti. vt cum subuenitur pauperi/sed non propter deum. et aliquid bonum in se z facienti/sed non ei cui fit. vt cum veritas ꝓpter deum alicui non obedienti predicatur. et aliq̃d in se et facienti/sed non ei cui fit bonũ vt cum predicatur ꝓpter deum credẽti. Unde apostolus bonus odor sumus deo. alijs odor vite. alijs odor mortis. est autem aliud q̃d nec in se bonũ est. z facienti nocet z damnat nisi peniteat vt malum/valet tamẽ ad aliquid. Ut enim ait augustinus in encheridion a summe z equaliter z immutabiliter bona trinitate creata sũt omnia. nec summe/nec equaliter/nec immutabiliter bona. sz tamen bona etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona. Quia ex omnibus ꝓficit vniuersitatis admirabilis pulcritudo in qua etiam illud q̃d malum dicit bene ordinatum et loco suo positum/eminentius commendat bona vt magis placeant et laudabiliora sint dum comperantur malis.

Q̃ mali vniuersitati valent et facienbus sua propria vel patientibus aliena prosuut electis tantum.

Hinc patet q̃ ex malis que fiunt aliquid boni prouenit dum bona magis placent/et laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis que faciunt/interdum bona proueniunt. si secundum ꝓpositum vocati sunt sancti. Talibus enim vt ait augꝰ. in libro de correctione et gratia. Usqz adeo deus omnia cooperatur in bonũ/vt si qui horum deuiant et exorbitant etiam hoc ipsum/eis faciat ꝓficere in bonum. quia humiliores redunt atqz doctiores/vt petrus. Illa etiam mala que ab iniquis fideles pie perferũt. vt ait augustinus in libro de trinitate. ipsis vtiqz prosunt. vel ad delenda peccata. vel ad exercendam ꝓbendamqz iusticiam. vel ad demonstrandam huius vite miseriam. Ideoqz et iob dei manum. z apostolus sathane stimulus sensit. z vterqz bene profecit. quia malus bene portauit. Aug.

Expredictis concludit ostendens esse bonũ fieri mala multis modis.

Biquis ergo diligenter attendat que scripta sunt. facile est ei percipere ex malis bona prouenire. z ex ea ratione dicuz esse q̃ bonum est mala fieri vel esse. nõ quia malum sit bonum. vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum

fieri ab aliquo. quia non est bonum vt aliquis facit malum. Si enim hoc esset bonum. pfecto huius deus auctor esset qui est auctor omnis boni. Qz si huius deus auctor est eo ergo auctore homo agit mala. ⁊ ita eo auctore homo fit deterior. et si eo auctore homo fit deterior. tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere. aliquid fieri de auctore. quod deo volēte. Deo autem auctore non fit homo deterior. ergo nisi deo volente. vt ait augustinus in libro. lxxxv. questionum aperte astruit a minori dicens ita. Nullo sapiente homine auctore sit homo deterior. Tanta eñ est ista culpa que in sapientez hominem cadere nequit. Est autem deus omni hoie sapiente prestantior. Multominus ergo deo auctore fit homo deterior. Multo eñ est prestantior dei voluntas q̃z hominis sapiētis. Illo autem auctore cum dicit. illo volente dicitur ergo est vicium voluntatis quo ē homo deterior/ quod viciū si longe ab est a dei voluntate vt ratio docet a quo sit querendus est. Ecce aperte dicit augustinus deo auctore vel volente hominem non fieri deteriorem/ sed vitio voluntatis sue. Non est ergo deo auctore q̃ malus fit ab aliquo. et ita deo volente mala non fiunt.

Qz in deo nō est causa vt sit homo deterior.

Deinde idez augustinus querens que sit causa vt homo sit deterior. in deo non esse asserit. in eodem libro sic dicens. vt sit homo deterior. aut in ipso est. aut in alio aut in nichilo. Si in nichilo nulla causa est Si in alio aut in deo/ aut i aliquo quolibet homine. aut in eo qui neqz deus/ neqz homo sit. sed non in deo. Bonoz enim deus tantum causa est. ergo aut in homine est. aut in eo qui neqz deus/ neqz homo aut in nichilo. Ex his aperte ostenditur/ q̃ non est bonus vt sit homo deterior. quia non est deus eius rei causa qui tantum causa bonorum est. et si non est bonum vt homo fiat deterior. non est ergo bonus vt ab eo fiat malum. non ergo vult deus vt ab eo fiat malum.

Aliter probatur q̃ deo auctore non fiunt mala.

Item etiam alier ostenditur. q̃ deo auctore. i. volente/ non fiunt mala. quia ipse non ē causa tendendi ad nō esse. Tendere enim ad non esse/ malum est. Ipse autē mali auctor non est. Tendit vero ad non esse qui operat malum. non ergo deo auctore est q̃ aliquis operatur malum Non est ergo bonum q̃ aliquis operatur malum. quia tm̃ boni deus auctor est. Hoc autem augustinus in eodez libro aperte explicat ita dicens. qui omnium que sunt auctor est ⁊ ad cuius bonitatem id ptinet vt sit omne quod est boni tantummodo causa est. Quocirca mali auctor non est. et ideo ipse summum bonum est a quo in nullo deficere bonum est et malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi. i. tenendi ad non esse. qui vt ita dicam essendi causa est. quia omnium que sunt auctor est q̃ inquantum sunt bona sunt. Ecce aperte habes q̃ deficere a deo qui summus est bonum. malum est. Mala ergo facere malum est. nō ergo deo auctore vl volente mala sunt.

Obiectio quorundam sophistica qua probare nituntur ex deo esse q̃ mala fiant.

Iam sufficiēter ostensum est/ q̃ deo auctore non fiunt mala. quidam tamen sophistice incedentes. ⁊ ideo deo odibiles pbare conantur ex deo auctore esse. q̃ mala fiunt/ hoc modo. q̃ mala fiunt/ verum ē

omne autem verum quod est a veritate est qui deus est. A deo ergo ē q̃ mala fiunt. Q̃ autem omne verum a deo sit ꝓfirmant autoritate augustini in libro. lxxxv. questionū ita dicens. Omne verum a veritate verum est. est autem veritas deus. Deū ergo habet auctorem omne verum. Est aūt verū q̃ mala fiunt vel sunt. deo ergo auctore ē q̃ sunt vel fiunt mala.

Responsio vbi cōcedit omne verum esse a deo. et sophisma aperit.

Quibus facile ē nobis respōdere. sed indignum responsione videtur q̃ dicunt. Omne namq̃ verum a deo est vt ait augustinus. cui ꝓsonat ambrosius. qui tractans illud verbum apostoli. Nemo potest dicere dominus ihesus. nisi in spiritusancto. dicit q̃ omne verum a quocunq̃ dicit a spiritusancto est. Cum itaq̃ verū sit q̃ mala fiunt hoc verum quod dicitur illa locutione. s. mala fiunt a deo est. sed nō inde sequitur q̃ a deo sit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur auctor malorum deus esse intelligeretur / qd ex simili manifeste falsum ostenditur. Deus prohibet furtum fieri. sed furtū fieri verum est ergo prohibet verum. non sequitur.

Per simile ostēdit illud esse falsum.

Partem questionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri.

Hoc ergo et alia huiusmodi inania relinquentes / p̃misse questionis parti saniori fauentes q̃ sanctorum testimonijs plenius approbatur. dicamus deum non velle mala fieri. nec tamen velle non fieri. neq̃ nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri / fit. et omne quod vult non fieri / non fit. fiunt autem multa que nō vult fieri vt omnia mala.

Q̃ voluntas dei semper impletur de homine quocunq̃ se vertat.

Voluntas quippe dei semper efficax est / vt fiat omne qd̃ velit ⁊ nihil fiat q̃ nolit que de hoie sē per impletur quocunq̃ se vertat. Nichil em̄ vt ait augustinus ī libero arbitrio ꝓstitutum superat voluntatem dei ⁊ si faciat ꝓtra eius voluntatem. tamē contra eius voluntatez que ipse est. nichil putandum est ita fieri tanq̃ velit fieri et non fiat / vel nolit fieri et fiat. Illa enim voluntas vt ait augustinus in encheridion semper impletur. aut ꝑ nobis. aut a nobis. de nobis impletur sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur / quando bonum facimus. Ideo enim facimus. quia scimus placere deo. Ita et de homine semper deus suam implet voluntatē. quia nichil facit homo de quo deus non operatur quod vult. Non enim vult deus vt peccet homo quilibz. Si autem peccauerit penitenti vult parere vt viuat. In peccatis vero perseverantem punire vt iusticie potentiaz cōtumax non euadat. Sicut alius ab eterno preparauit ad penam alios preparauit ad gloriam. et hec sunt magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita vt cum angelica et hūana creatura peccasset. i. non quod ille. sed quod voluit ipsa fecisset. etiam per eandem creature voluntatem qua factum est. q̃ creator non voluit impleret ipse quod voluit. bene vtens etiam malis tanquam summe bonus. Ad eorum damnationē quos iuste predestinauit ad penam. et ad eorum salutem quos benigne predestinauit ad gratiam. quantum enim ad ipsos accipiet quod deus noluit fecerunt. Quantū vero ad omnipotētiā

DI. XLVII.

dei. nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso. q̃ contra eius voluntatem fecerunt de ipsa facta est voluntas eius. Preterea nanq̃ magna domini sunt opera exquisita in omnes volũtates eius. vt miro et in effabili modo non fiat ꝓpter eius voluntatem. qd̃ etiam fit ꝓtra eius voluntatez quia nõ fieret. si non sineret. nec vtiq̃ nolens sinit. sed volens. nec sineret bonus fieri male. nisi omnipotẽs et de malo posset facere bene. His verbis euidenter monstratur q̃ voluntas dei eterna. sẽper impletur de homine. etiam si faciat homo contra dei voluntatem. sed attẽdendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra dei voluntatem / quod tamen non fit p̃ter eam. ⁊ qualiter intelligendum sit illud. quantum ad se fecerunt. quod deꝰ noluit. quantum vero ad omnipotentiam dei. nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare vbi dictum est voluntati eius nichil resistere.

Inquirit verba p̃oidorum verborum,

Hic aperit diuersis modis supra accipi voluntatẽ dei dicẽs

Verus vt supra

diximus voluntas dei diuersis modis accipitur que diuersitas in predictis v̄bis si diligenter notetur. nichil sibi cõtradictionis reperiet. Ubi enim dicit non fieri preter eius voluntatem. etiaz quod fit contra eius voluntatem / dissimiliter accepit voluntatem. et non ipsam voluntatem que deus est et sempiterna est. ꝗ eius signa predictis verbis intelligi voluit. i. ꝓhibitionem siue p̃ceptionem et permissionẽ. Multa eñ fiunt contra dei p̃ceptum vel prohibitionem que tamen non fiunt preter eiꝰ permissionem. Ipsius nanq̃ permissione omnia fiunt mala / que tamen preter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut augustinus dicit super illum locum psalmi. vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominũ dicit ea que mala sunt. que preter dei voluntatem fiunt / que ipse est. sed nõ preter eius permissionem que ipse non est. Appellatur tamen ipsa dei volũtas quia deus volens sinit mala fieri. Fiũt et contra eius preceptionem vel prohibitionem. sed non ꝓtra eius voluntatẽ que ipse est nisi dicantur contra eam fieri / quia preter eam fiunt. Contra eã quippe nichil ita fit / vt velit fieri quod non fiat. vel nolit fieri et fiat. quod euidenter ibi augustinus notauit vbi ait. Quantum ad ipsos attinet quod deus noluit fecerunt. quantum vero ad omnipotentiam dei / nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret. fecerunt ꝓtra dei preceptum quod appellatur voluntas. sed non fecerunt contra dei voluntatem omnipotentem. quia hoc nõ valuerunt / illud valuerunt. et ita per hoc q̃ fecerunt contra dei voluntatem. i. preceptum de ipsis facta est voluntas eius. i. impleta est voluntas eius sempiterna qua eos damnari volebat Unde gregorius super genesim Multi voluntatem dei peragunt vnde mutare ꝓtendunt. et consilio eius resistentes obsequuntur quia hoc eius dispositioni militat / qd̃ per humanũ studiuz resultat. Hic aperte ostendit. quia dũ mali ꝓsilio ac precepto dei resistũt. qd̃ dei voluntas appellatur ea faciunt vnde voluntas eius que ipse est impletur que dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait augustinus in encheridion. quãtelibet sint voluntates angelorum et hominum / bonorum vel malorum. vel illud quod deus vel aliud volentium q̃ deus. omnipotentis voluntas semper inuicta est / que mala esse nũquam potest / etiam dum mala irrogat iusta est Et profecto que iusta est mala non est. Deus ergo omnipotens siue p̃ misericordiam cuius vult misereatur. siue per iudicium quem vult obduret. nec inique aliquid facit. nec nisi volẽs quicquã facit. et omnia quecunq̃ vult facit.

Ex quo sensu quedã dicunt fieri circa dei voluntatem q̃ tũ non fiunt p̃ter eius volũtatem. Et ex quo sensu verum sit nichil fieri ꝓtra eius voluntatẽ.

Gregorius.

¶ Summatim perstringit sentẽtiam predictorũ addens quare deus precipit omnib⁹ bona facere ⁊ mala vitare cum non velit hoc ab omnib⁹ impleri.

Ex predictis liquet. q̃ voluntas dei que ipse est semper inuicta est nec in aliquo cassatur. ꝗ per omnia impletur. consilium vero eius et preceptio siue ꝓhibitio non ab omnibus impletur quibus ꝓposita et data sunt. Neq̃ ideo precepit omnib⁹ bona. vel ꝓhibuit mala. vel consuluit optima q̃ vellet ab omnibus bona que precipit fieri. vel mala que ꝓhibet vitari. Si enim vellet vtiq̃ ⁊ fierent. q̃a in nullo potest ab homine supari vel impediri eius voluntas. ꝗ vt iusticiam suam hominibus ostenderet. et mali essent inexcusabiles. Deniq̃ vt boni ex obedientia gloriam. mali ex inobediẽtia penam sortirentur. sicut vtrisq̃ ab eterno preparauit. Ea ergo que omnibus precepit vel ꝓhibuit. a quibusdã voluit fieri vel vitari. sed non ab omnibus. et quedam personaliter precepit et in veteri ⁊ in noua lege que ab eis q̃bus precepit fieri voluit. vt abrahe ō immolatõne filij. ⁊ in euangelio quibusdam curatis quibus precepit. ne cui dicerent.

¶ Q̃ aliquando homo bona voluntate aliud vult q̃z deus ⁊ aliquando mala id quod deus bona voluntate vult.

¶ QI. XLVIII.

Sciendũ quoq̃ est q̃ aliquãdo mala est voluntas hominis idẽ volentis q̃ deus vult fieri. ⁊ aliquando bona ẽ voluntas hominis aliud volentis q̃ de⁹. Vt enim bona sit hominis voluntas oportet attendere quid congruat ei velle. et quo fine. Tantum enim est inter voluntatem dei ⁊ voluntatẽ hominis vt in quibusdã aliud congruat deo velle. aliud homini. Vnde augustinus in encheridion. Aliquando inquit bona voluntate homo vult aliquid quod deus nõ vult. bona multo amplius. multoq̃ certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest tanq̃ si bonus filius patrem velit viuere quẽ deus bona voluntate vult mori Et rursus fieri potest vt hoc velit homo volũtate mala quod deus vult bona. velut si malus filius velit mori patrẽ velit etiaz hoc deus. Nempe ille vult q̃ non vult deus. iste vero id vult quod vult et deus. ⁊ tamen bone dei voluntati pietas illius potius ꝓsonat quam uis aliud volentis q̃ huius idem volẽtis impietas. Multum enim interest quid velle homini. quid deo congruat ⁊ ad quem finem suam quisq̃ referat voluntatem vt approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum quod ñ congruat ei velle. ⁊ potest velle bonuz quod congruit. ꝗ non refert ad finez rectum. ⁊ ideo non est bona voluntas.

¶ Aug. ¶ Quod secundum duo ꝓsiderant bona volũtate hominis.

¶ Q̃ bona dei voluntas mala hominuz voluntate impletur vt in passione cristi contigit vbi quondam factum est q̃ deus bona ⁊ iudei mala voluntate voluerunt. voluerunt tamen ⁊ aliquid quod de⁹ nõ voluit.

Illud quoq̃ nõ ẽ pretermittendũ q̃ aliquando dei voluntas bona. per malam hominis voluntatem impleꝰ vt in crucifixione cristi factum est q̃ deus bona voluntate mori voluit. Judei vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebãt iudei mala voluntate quiddam. q̃ deus voluntate bona volebat. scz vt cristus pateretur moreretur. sed volebant ⁊ aliquid aliud quod deus non volebat. scz occidere cristum quod fuit mala actio et peccatum. actum quippe indeorũ

non voluit deus. passionem vero cristi voluit. sicut ⁊ in ipso psalmo cristus ad patrem ait. Tu cognouisti sessionē meam. i. voluisti. et approbasti passionem meam. tibi eñ placuit Voluit itaq; tota trinitas vt cristus pateretur. nec tamen voluit. vt iudei occiderēt quia voluit penam cristi. sed non voluit culpaz iudeorum nec tamen noluit. Si eñ noluisset nec fuisset.

Solutio.

Sz ad hoc oppo nitur sic. Si voluit deus. vt xp̄s pateretur. Voluit vtiq; vt pateretur a iudeis vel non. Si voluit vt non pateret a iudeis cū passus sit factū est itaq; qd̄ voluit deus non fieri. Si autem voluit eum pati a iudeis. ergo voluit eum occidi a iudeis. Voluit itaq; vt iudei occiderent eum..

Responsio.

Ad quod respon dentes dicimus simpliciter concedendum esse q deus voluit cristum pati. mori. quia eius passio bonuz fuit ⁊ causa nostre salutis. Cum autē dicitur volebat eum pati. vel occidi a iudeis hic distinguendum est. Si enim intelligit sic volebat eum sustinere passionem siue crucifixionem a iudeis illatam verus est sensus. Si vero intelligitur sic volebat vt iudei occiderent eum falsuz est. Non enim volebat deus actionem iudeorum que mala erat ꝗ volebat passionem bonam. et hec voluntas p̄ malas iudeorum voluntates impleta est. Aug' i ench. Unde augustinus in encheridiō. Deus quasdam voluntates suas vtiq; bōas implet per malorum hominum voluntates malas. sicut per maliuolos iudeos bona voluntate patris cristus p̄ nobis occisus est. quod tm̄ bonum fuit ut apostolus petrus quando id fieri nolebat sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. Ecce manifeste habes magnū bonuz fuisse q cristus occisus est ⁊ hoc bonuz quia petrus nolebat. ideo redargutus est.

Utrum placuerit viris bonis q cristus pateretur et moreretur placuit quidem intuitu nostre redemptionis. sed non ipsius cruciatus.

Ex quo soluitur questio qua queri solet. vtrum viris sanctis placere debuerit q cristus pateretur vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostre redemptōnis sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt xp̄m mori propter liberationem hominis et impletionē diuine voluntatis / ꝗ non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. de eodem ergo letabant et tristabantur. ꝗ ob aliud gaudebant. ⁊ ꝓpter aliud dolebant. Volebant ergo cristum mori pro hominis redemptione ⁊ tm̄ de morte ipsius diuersis de causis corda eorum varie mouebant.

Quomō sentiendū sit de passionib' sanctorū an velle an nolle debeamus.

Si vero querit vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus et martirijs sanctorum dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis et membrorum. Cristi nanq; passio causa est nostre salutis quod nō est alicuius passio sancti Nullius eñ passione redempti sumus ñ cristi. ꝓfuerunt quidem non modo eis q̄ passi sunt. verꝫ etiam alijs fidelibus ipsorum passiones. Verumtamen nostra redemptio non sunt. hoc enim illius sola passio potuit qui deus est et homo. Illius ergo passionem credentium pie mentes voluerunt ⁊ optauerunt fieri sicut futurum credebant. Passiones vo

Qd passiones sanctorum possumus velle et nolle et vtrumq; bona voluntate.

sanctorum possumus velle et nolle. et vtrumq; bona voluntate si rectos nobis ꝓponamus fines. Cui eñ placuit pauli passio eo fine quia premium eius per hoc actum et paratum cernebat / bonaz videtur habuisse voluntatē. que voluntati eius ꝓgruebat qua cupiebat dissolui et esse cum xpo. Qui autez voluit eñ declinare passionem et effugere manus iniquoz cum passione pietatis / et ille habuit bonam voluntatē. Unde aug. in ench. Bone apparebant voluntates piorum fidelium qui nolebant apostolum paulum hierusalez pergere ne ibi pateretur mala q̄ agabus propheta p̄dixerat. et tñ hoc illum deus pati volebat pro annunciāda fide cristi exercēs martirem cristi. neq; ipse bonam voluntatem suam impleuit per cristianorum voluntates bonas. sed per iudeorum malas et ad eum potius ptinebāt qui nolebant qd volebant q̄ illi per q̄s nolentes factum est quod volebat quia idipsum mala voluntate fecerunt quod deus bona voluntate voluit. Ita et in passione cristi factum est. quod enim deus voluit hoc idem iudas et dyabolus. sed illi mala voluntate. deus vero bona voluntate. s. vt cristus moreret. Verūtamen illi actum voluerunt quez deus non voluit.

Aug? in ench

Explicit primus liber de misterio trinitatis.